K. A.
S. O. U.
0

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 23
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL YTTERLIGARE ÅTGÄRDER FÖR BEKÄMPANDE AV TUBERKULOS HOS NÖTKREATUR

AVGIVET AV

EFTER KUNGL. MAJ:TS BEMYNDIGANDE

DEN 5 JULI 1929

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2013
KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

STOCKHOLM
1930

K. A.
S. O. U.
0

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 23
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL YTTERLIGARE ÅTGÄRDER FÖR BEKÄMPANDE AV TUBERKULOS HOS NÖTKREATUR

AVGIVET AV

EFTER KUNGL. MAJ:TS BEMYNDIGANDE

DEN 5 JULI 1929

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

I.

STOCKHOLM
1930

Statens offentliga utredningar 1930

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksutredningens betänkanden. 1. Betänkande angående åtgärder för vete- och rågmarknadens stödjande. Beckman. 76 s. **Jo.**
2. Jordbruksutredningens betänkanden. 2. Betänkande angående jordbrukets kreditförhållanden. Beckman. viij, 179 s. **Jo.**
3. Skydd för äldre kulturföremål. Idun. 191 s. **H.**
4. Jordbruksutredningens betänkanden. 3. Betänkande angående vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande. Beckman. vij, 129 s. 11 pl. **Jo.**
5. Förslag till vissa ändringar i vallagen för skyddande av partibeteckningar. Norstedt. (4), 38 s. **Ju.**
6. Gränsen för Sveriges territorialvatten. Av Torsten Gihl. Norstedt. 312 s. **U.**
7. Betänkande med förslag till lotsförordning samt andra författningar och föreskrifter förande lotsverket. Marcus. xvj, 365 s. **H.**
8. Domänverkets omfattning, uppgifter och organisation. Tiden. 333 s. 1 karta. **Fi.**
9. Betänkande med förslag angående ordnande av den lägre lantbruksundervisningen. Marcus. 727 s. **Jo.**
10. Utredning och förslag beträffande åtgärder för ökad användning av svenska lantbruksprodukter vid allmänna inrättningar m. m. Marcus. 21 s. 3 tab. **Jo.**
11. Utkast till lagbestämmelser om befraktning. Norstedt. 154 s. **Ju.**
12. Utredning rörande Sveriges försvarspolitiska läge samt behov av försvarskrafter. Beckman. vij, 325 s. **Fö.**
13. Utredning angående kommunalförvaltningens ordnande i städerna efter processreformens genomförande. Marcus. 250 s. **S.**
14. Utredning och förslag rörande praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium. Norstedt. 327 s. **E.**
15. 1928 års pensionförsäkringskommitté och organisationssakkunniga. Statistiska undersökningar samt kostnadsberäkningar. Norstedt. 402 s. **S.**
16. Betänkanden med förslag angående skärpta kontrollföreskrifter rörande landsfiskalers och med dem jämställda befattningshavares medelsförvaltning m. m. Beckman. 199 s. **S.**
17. 1928 års lönekommitté. Betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen. Norstedt. 346 s. **Fi.**
18. Distriktsveterinärlönesakkunnigas utredning och förslag beträffande ordnandet av distriktsveterinärernas anställnings- och avlöningsförhållanden. Marcus. 111 s. **Jo.**
19. Utredning angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor och skolavdelningar. Hæggström. (2), 883 s. **E.**
20. 1928 års lönekommitté. Betänkande med förslag till lönereglering för befattningshavare vid undervissningsväsendet. Norstedt. vij, 371 s. **Fi.**
21. Betänkande angående granskning av för vissa sjukhus gällande särbestämmelser. Norstedt. 97 s. **S.**
22. Medicinalstyrelsens utlåtande och förslag till epizootilag och epizootiförordning. Norstedt. 58 s. **Jo.**
23. Betänkande med förslag till ytterligare åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur. Beckman. 124 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 23
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL YTTERLIGARE ÅTGÄRDER FÖR BEKÄMPANDE AV TUBERKULOS HOS NÖTKREATUR

AVGIVET AV

EFTER KUNGL. MAJ:TS BEMYNDIGANDE

DEN 5 JULI 1929

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

I.

STOCKHOLM 1930
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[2040 30]

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Med anledning av tre vid 1929 års riksdag väckta motioner (I: 110 samt II: 183 och 185) hemställde riksdagen i skrivelse den 24 maj 1929 nr 9 A punkt 28 under åberopande av jordbruksutskottets i denna del godkända utlåtande nr 1 punkt 42, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande ytterligare åtgärder för bekämpande av nötkreaturstuberkulosen samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sedan Kungl. Maj:t i anslutning härtill den 5 juli samma år bemyndigat dåvarande chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst tre personer för verkställande inom departementet av utredning rörande ytterligare åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur, anmodade herr statsrådets företrädare i ämbetet kammarherren m. m. C. A. E. von Hofsten samt undertecknade Brännström och Jerlov att i enlighet med av Kungl. Maj:t i beslut i ämnet samma dag meddelade grunder verkställa berörda utredning; och förordnades tillika kammarherre von Hofsten att vara ordförande och Jerlov att vara sekreterare vid utredningen.

Efter det kammarherre von Hofsten på därom framställd begäran den 20 februari detta år entledigats från uppdraget, förordnades sistnämnda dag undertecknad Gustaf von Hofsten att såsom utredningsman deltaga i berörda utredning, varjämte undertecknad Brännström förordnades att vara ordförande vid utredningen.

I anledning av det sålunda till oss givna uppdraget få vi härmed vördsamt överlämna bifogade betänkande under tillkännagivande tillika, att vi ha för avsikt att sedermera inkomma med särskilt yttrande beträffande de delar av uppdraget, som innefatta följande från utredningen i övrigt fristående spörsmål, nämligen dels om vissa ändrade bestämmelser rörande pasteurisering av till kreatursföda avsedd mjölk, dels om ändrade föreskrifter rörande villkoren för in- eller utförsel till riket av nötkreatur dels ock om åtgärder till förhindrande av smittospridning genom försäljning av tuberkulösa djur.

De sakkunniga ha med Kungl. Maj:ts medgivande företagit studieresor till Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Gotlands län.

Vidare ha de sakkunniga den 15 och den 19 mars detta år haft överläggningar med representanter för 21 av rikets hushållningssällskap angående vissa delar av utredningsprogrammet.

Ytterligare ha de sakkunniga med Kungl. Maj:ts medgivande överlagt med godsägaren Karl Klincker, Laholm, och veterinären E. Marcusson, Linköping, rörande de sakkunnigas förslag till åtgärder för bekämpandet av den smittofarliga tuberkulosen.

Under utredningens gång har från Kungl. Maj:t till de sakkunniga överlämnats följande framställningar nämligen:

1) skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 oktober 1929 från hushållningssällskapens ombud angående undersökning av nötkreatur med tuberkulin;

2) skrivelser till Kungl. Maj:t den 20 november 1929 från Östergötlands läns hushållningssällskap dels angående åtgärder för uppläggande av en statens lånefond för utlämnande av lån till vissa mindre djurägare m. m. dels ock angående åtgärder i syfte att ersättning av statsmedel må beredas djurägare för smittofarligt nötkreatur, som nedslaktats; samt

3) skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 januari 1930 från The British Bloodstock & Cattle Co., Birmingham, angående medel för botande av tuberkulos.

Dessa skrivelser torde genom vad i betänkandet anföres få anses besvarade.

Vid utarbetandet av de vid betänkandet fogade förslagen till författningar i ämnet har revisionssekreteraren Torsten Petersson biträtt de sakkunniga.

Stockholm den 21 oktober 1930.

LUDVIG BRÄNNSTRÖM.

SIGBERT JERLOV. GUSTAF VON HOFSTEN.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

		Sid.
I.	Skrivelse från de sakkunniga till Statsrådet och chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet	3
II.	Kort översikt om nötkreaturstuberkulosen och metoderna för dess bekämpande	7
III.	Beräkning av lantbrukets årliga förlust genom ladugårdstuberkulosen	22
IV.	Kort redogörelse för de åtgärder emot nötkreaturstuberkulosen, som vidtagits i England, Danmark, Norge och Finland	27
V.	Den administrativa ledningen av kampen emot nötkreaturstuberkulosen	31
VI.	Allmänna grunder för ersättning av statsmedel vid nedslaktning av djur, behäftade med smittofarlig tuberkulos	38
VII.	De av de sakkunniga föreslagna villkoren för kostnadsfria undersökningar beträffande förekomst av tuberkulos samt för erhållandet av understöd för vidtagna åtgärder emot tuberkulos i mindre ladugårdar	51
VIII.	Beräkning av antalet reagerande djur inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gotlands län	58
IX.	Vidtagande av vissa åtgärder till förhindrande av tuberkulösa djurs införsel till vissa län (Norrland, Dalarne, Gotland)	65
X.	Förslag till statliga åtgärder för utrotande av nötkreaturstuberkulosen inom de fyra nordligaste länen och Gotland	72
XI.	Ersättning till veterinär, som verkställt undersökning av nötkreatur för utrönande av förekomsten av tuberkulos m. m.	78
XII.	Tablå över de anslag av statsmedel, som ett bekämpande av tuberkulosen enligt de sakkunnigas förslag skulle medföra	81
XIII.	Författningsförslag	82
XIV.	Bilagor: Protokoll från sammanträden med representanter från hushållningssällskapen	98

II. Kort översikt om nötkreaturstuberkulosen och metoderna för dess bekämpande.

Allmänna synpunkter.

Tuberkulosen, ett sammanfattningsnamn för alla de patologiska förändringar, som ha tuberkelbacillen till upphov, hade i århundraden avkrävt både människor och husdjur en tung tribut, innan sjukdomens natur blev vetenskapligt klarlagd. Redan under Egyptens, Greklands och Roms storhetstider kan sjukdomen med visshet spåras, men det är egentligen först under det 19:de århundradet som den vetenskapliga bearbetningen av sjukdomens aetiologi krönts med framgång. Fransmännen Laennecs och Villemins klarläggande av enhetligheten i sjukdomens olika former och Robert Kochs upptäckt av tuberkelbacillen gav forskningen fast mark att bygga vidare på. Så har ock i stor utsträckning skett och i våra dagar kan ett aktivt bekämpande räkna med tillgång på effektiva vetenskapliga hjälpmedel. Svårigheten ligger blott i att i önskvärd utsträckning praktiskt utnyttja dessa.

Det finnes knappast någon sjukdom, som angriper ett så stort antal djurslag som tuberkulosen. Människan är ytterst känslig för tuberkulös infektion och alla våra husdjur äro mottagliga, även om receptiviteten är högst varierande. Lidandet är, för att begagna ett träffande uttryck av Lydtin, »eine universelle Panzootie».

Bland våra husdjur äro nötkreaturen de, som i första rummet angripas av sjukdomen.

För att finna en mottaglighet för virus av lika hög grad måste man gå till kaninerna och marsvinen. Hästar, som artificiellt infekteras med tillräckligt stora doser, duka visserligen under i akut miliartuberkulos men naturlig nedsmittning av dessa djur är sällsynt och sjukdomen är för hästen så gott som betydelselös. Geten och fåret kunna infekteras men visa båda en resistens emot smittämnet, som står i bjärt kontrast till den lätthet, varmed tuberkelbacillerna slå sig fram inom nötkreatursorganismen. Svin angripas gärna av sjukdomsämnet och tuberkulösa processer av stor omfattning påträffas ofta hos dessa djur. Hund och katt äro även de mottagliga för tuberkulos och fall av nedsmittning genom beröring med tuberkulösa människor eller genom förtäring av tuberkulös mjölk äro ingalunda sällsynta. Höns, duvor, fasaner och andra fjäderfän kunna angripas; i synnerhet är tuberkulos i hönsgården ingen sällsynthet.

Praktiskt dominerar emellertid nötkreaturstuberkulosen i så hög grad, att sjukdomen hos övriga husdjur kommit mera i skymundan; i själva verket är ock huvudsmittokällan för de andra djurslagen att söka inom ladugården.

Ett utrotande av den bovina tuberkulosen skulle därför i stort sett innebära ett förintande av sjukdomen hos de andra husdjuren. Tuberkulosen underhålles uteslutande genom smittospridning; praktiskt taget alla djur födas oberörda av sjukdomen och infektionen äger rum genom kontakt med smittospridare. Kunna sådana livet igenom undvikas, uteblir ock varje sjukdomsutbrott. De vilda djuren äro i naturtillståndet, tack vare att de ej komma i beröring med någon smittokälla, aldrig tuberkulösa, men bli i fångenskap, där de kunna nås av infektionsämnet, mycket lätt nedsmittade.

Tuberkulosen intager en särställning i förhållande till andra husdjurssjukdomar. Den är till sitt väsen kronisk och smygande. Bacillerna behöva lång tid för att genomföra sjukdomsangreppet och deras verksamhet kommer på grund därav att stå i bjärt kontrast till de virus, som framkalla akuta smittosamma husdjurssjukdomar, såsom mjältbrand och mul- och klövsjuka. Tuberkelbacillernas skadegörelser bliva härigenom — vare sig man tänker på det enskilda djuret eller besättningarna i sin helhet — mindre iögonenfallande och lätta att förbise. De förluster sjukdomen totalt åsamkar ladugårdsskötseln äro avsevärda, men den långsamhet, med vilken de uttagas, döljer oftast deras omfattning och betydenhet. Häri ligger i mångt och mycket förklaringen till att sjukdomen kunnat i stort sett ostörd få utbreda sig såsom nu skett i Europas flesta länder. Faran har underskattats, så länge dess hela vidd ej fattats, och, när den blivit uppenbar, har utbredningen redan varit så omfattande, att det totala utrotandet av sjukdomen på flertalet håll visat sig utgöra ett ytterst svårlöst problem.

Nötkreaturstuberkulosen kan ej medicinskt botas; experiment, som hittills gjorts i detta syfte — bland vilka försöket med sanocrysin tilldragit sig den största uppmärksamheten — ha ej krönts med framgång.

Problemet att genom vaccinering framkalla immunitet emot tuberkulos hör till dem, på vars lösning det arbetats sedan länge. Oväntade svårigheter ha emellertid mött forskarna under försöken att uppnå positiva resultat. Alla försök att på serologisk väg bibringa organismen passiv immunitet ha hittills misslyckats. Visserligen arbetas det fortfarande å denna uppgift, men intet tyder på, att förhoppningar på framgång å denna väg skola infrias. Mera lyckosamma ha de forskare varit, som inriktat sig på att åstadkomma aktiv immunitet. Koch trodde sig redan på 1890-talet ha å denna väg funnit lösningen. Genom upprepade tuberkulininjektioner ansåg han sig ha ernått immunitet emot tuberkulöst virus. Hans antagande visade sig ej hålla streck. Snart nog blev det även vetenskapligt klarlagt, att varaktig immunitet ej kan åstadkommas av tuberkelbacillens toxiner (tuberkulin eller bacillextrakt). Alla försök att åstadkomma oemottaglighet mot sjukdomen genom preventiv inympning av baciller, som dödats på fysikalisk eller kemisk väg, misslyckades likaledes. Det var först genom användandet av virulenta eller försvagade bacillstammar, som immuniseringsförsöken fingo större betydelse och praktiskt värde. Av immuniseringsförsök efter dessa principer må i första rummet omnämnas v. Behrings bovovaccin; metoden kallades av honom själv jennerisation, därför att han vid sitt vaccins framställande i viss mån följt principerna vid ympning emot smittkoppor. Som ympämne använde han en human tuberkelbacillstam, vars virulens nedsatts genom odling å laboratorium under en längre tidrymd. Det Behringska bovovaccinet blev i stor utsträckning prövat i de flesta europeiska länder och även i Förenta Staterna. Det framgick efter hand under dessa försök, att bovovaccinet endast förmådde framkalla en temporär och i regel mycket kortvarig immunitet, men därjämte att dess användande var förbundet med stora risker, då vaccinerade nötkreatur genom mjölkkörtlarna kunde avskilja virulenta baciller av human typ. Av dessa skäl upphörde snart användningen av bovovaccinet och detsamma betraktas i våra dagar som helt värdelöst för tuberkulosprofylaxien.

I stort sett samma öde rönte det av Koch och Schütz framställda taurumanet, bestående av försvagade tuberkelbacillstammar av humant och bovint ursprung. Ej heller de av Heymans, Klimmer, Arloing, Friedmann m. fl. framställda ympämnen ha visat sig vara av praktiskt värde, även om de varit av gagn för tuberkulosforskningen och riktat vårt vetande om sjukdomens natur. Däremot synes allt vad hittills framkommit giva vid handen, att man är berättigad att knyta bestämda förhoppningar om värdefull hjälp i tuberkulosbekämpandet

till det Calmette-Guérinska vaccinet (BCG-vaccinet). Detta utgöres av en bovin bacillkultur, vars egenskaper äro heriditärt fixerade. Den har förmågan att framkalla tuberkulin-känslighet hos mottagliga organismer och har samma antikroppsbildande egenskaper som virulenta baciller, medan den däremot definitivt förlorat all förmåga att framkalla hälsofarlig tuberkulos. Kulturen har framställts genom att en högvirulent bovin stam under loppet av 13 år i 230 generationer renodlats å oxgallesubstrat tillsatt med glycerin. Härunder har bacillkulturen förändrat sin konstitution och blivit tillsynes ofarlig för såväl människor och djur, även när den i starka doser insprutats subkutant eller ingivits genom munnen. Kulturen har visat sig användbar som vaccin. Ympningen kan visserligen utföras vid alla åldrar men dock endast på individer, som äro oberörda av varje förutvarande infektion. Härigenom begränsas i regel för människans del vaccinationsmöjligheterna till de nyfödda. Nötkreaturen av alla åldrar, som tillhöra notoriskt reaktionsfria besättningar, kunna dock vaccineras. Vaccinskyddet behöver en månad för att hinna utvecklas, och under denna tid måste varje infektionstillfälle undvikas. Det ympämne, som Calmette-Guérin använde, uppgives av dem själva vara ofarligt, och de experiment de framlägga som bevis härför synas vara oantastliga. I stort ha ock de efterföljande prövningarna av forskare i alla länder bekräftat vaccinkulturens ofarlighet. Det är egentligen endast Watson (Canada), Nobel och Petroff (Wien), vilka rapportera, att de vid experiment å laboratoriedjur erhållit resultat, som tyda på att en viss grad av virulens alltjämt finnes kvar hos vaccinkulturen. Gentemot dessa iakttagelser står dock ett överväldigande material från andra håll, där vaccinet prövats, av vilket synes framgå, att BCG-kulturen *kan utan risk* inympas å både människor och nötkreatur. I oktober 1928 sammanträdde i Paris på initiativ av Nationernas Förbund en expertkommission bestående av medlemmar från olika länder för att avge utlåtande om BCG-kulturens användbarhet. Denna enade sig om följande resolution: »Kommissionen anser, att alla hittillsvarande i litteraturen berörda prövningar av BCG-kulturen giva vid handen, att densamma ej är i stånd att framkalla progredient tuberkulos. Av alla kända fakta och av alla erfarenheter från praktisk användning av BCG framgår, att vaccinet, använt enligt den teknik, som Calmette-Guérin föreskriver, för nötkreaturens del är absolut ofarligt (d'une parfaite innocuité).» Det synes under dessa omständigheter redan nu kunna fastslås, att risk för nötkreaturens hälsa ej föreligger vid användandet av BCG-vaccin.

Den effekt, som vaccinering med BCG medför, kan, på den ståndpunkt frågan nu befinner sig, ej slutgiltigt bedömas. De laboratorieförsök, som i stor utsträckning anordnats för att få klarhet härom, ha lämnat varierande resultat. Calmettes och Guérins egna resultat ha på denna punkt ej från alla håll blivit bekräftade. Den bristande överensstämmelsen får säkerligen väsentligen tillskrivas det förhållandet, att den alstrade immuniteten är beroende av en aktiv verksamhet hos den vaccinerade organismen och denna kan givetvis individuellt variera. Inoculation av bacillstammar å vaccinerade djur i experimentellt syfte ha givit varierande resultat till stor del, som det förefaller, därför att virulensen hos de använda laboratoriekulturerna på förhand ej kunnat nöjaktigt bestämmas. Av hittills verkställda laboratorieförsök synes man berättigad att karakterisera vaccinets effektivitet såsom fullt påtaglig gentemot lindriga infektioner, begränsad vid starkare och utan värde emot massiva eller höggradiga nedsmittningar. De flesta infektioner, som möta människor i praktiska livet, äro av ringa styrka, under förutsättning att hygieniska försiktighetsmått iakttagas under samlevnaden med smittoförande individer. Vaccinet har ock gentemot nedsmittningar av denna art visat sig ha högt värde. Vaccinet har i mycket stor utsträckning använts å nyfödda barn i de

flesta länder. Enligt de talrika rapporter, som hittills offentliggjorts härom, har dödligheten i tuberkulos så gott som fullständigt upphört hos de vaccinerade och detta trots att barnen ofta fått vistas i familjer med smittoförande medlemmar. Den praktiska användningen av BCG-vaccinet inom ladugårdarna har hittills varit begränsad och något större material härifrån är ej tillgängligt för bearbetning. De under vederbörliga försiktighetsmått utförda försöken med vaccination av nyfödda kalvar i tuberkulösa ladugårdar synas dock ha lämnat goda resultat. Förhållandena inom ladugårdarna äro dock ej sådana att samma effekt av vaccinet som bland barn kan förväntas; de allmänna hygieniska förhållandena äro inom ladugårdarna ojämförligt mycket sämre och komma säkerligen att så förbliva. Massiva (höggradiga) infektioner, emot vilka intet vaccinskydd räcker, kunna här näppeligen undvikas.

BCG-vaccin fordrar, som ovan är påpekat, för att skyddsverkan skall kunna ernås, att organismen ej förut utsatts för tuberkulös smitta samt att densamma under c:a 1 månad efter vaccineringen helt skyddas för sådan. Det första villkoret är lätt att uppfylla, då praktiskt taget alla kalvar födas friska; det senare betydligt svårare, då härför kräves såväl tillgång på särskilt kalvhus som att till utfodringen åt kalvarna användes endast pasteuriserad eller kokt mjölk. Åtgärder av detta slag äro i regel ej lätta att noggrant genomföra och i varje fall komma de att störa den normala ladugårdsdriften. Då dessa försiktighetsmått punktligt iakttagas, blir emellertid vaccineringen inom tuberkulösa ladugårdar till uppenbar nytta. Den begränsade effekt, som vaccineringen säkerligen städse kommer att ha, måste dock alltjämt beaktas. Guérin själv säger härom i ett anförande vid Internationella Veterinär-kongressen i London 1930: »Det skulle vara att begå ett stort misstag att tro, det en aktiv vaccination gentemot tuberkulosen skulle i och för sig räcka till för att behärska profylaxen för sjukdomen. Andra sanitära åtgärder krävas därjämte.» Åtgärder för förbättrad ladugårdshygien och tidigt avlägsnande av smittospridande individer böra i första rummet komplettera vaccineringen. Behovet härav har ytterligare framhävts under det utforskande av smittospridningens natur, vartill BCG-vaccinprövningarna givit impulsen. Men att vaccinering med BCG-kulturen förtjänar att praktiskt prövas i vissa av vårt lands nötkreatursbesättningar är numera ostridigt.

Trots de löften BCG-försöken ingiva befinner sig emellertid vaccineringsproblemet alltjämt på experimentstadiet. Det är säkerligen ännu ej berättigat att våga hoppas på en sådan gåva av framtiden som ett verksamt vaccin mot tuberkulosen; det är i varje fall icke försvarligt att med händerna i kors åse sjukdomens skadegörelser i avvaktan på ett dylikt suveränt skyddsmedel. Effektiva åtgärder för att minska smittospridningen få under alla omständigheter ej undanskjutas; denna metod är nämligen den enda väg vi känna för att säkert hämma sjukdomens utbredning. Det erbjuder emellertid mycket stora svårigheter att undvika kontakt med ett så allmänt förekommande smittämne som tuberkelbacillen. I nästan alla länder av vår agrikulturella struktur har detta visat sig ytterst svårt, såvitt angår huvudparten av boskapsstocken; däremot har nedsmittning med framgång kunnat undvikas inom vissa trakter och ladugårdar. Ett tillintetgörande av de mest betydande smittokällorna, vanligen framträdande i form av öppet tuberkulösa djur, har visat sig av påtagligt värde. Vid här berörda sjukdom spelar nämligen kvantiteten smittämne en stor roll. En eller annan nedsmittning kan djuret fördraga men av täta och kraftiga infektioner följer katastrof. I stort går därför nutida tuberkuloskamp ut på att i görligaste mån förhindra överförande av tuberkulöst virus från en individ till en annan. Svårigheten ligger i att förena nödiga åtgärder härför med det behov av samfärdsel och produktubyte, varav vår tids ladugårdsskötsel har behov.

Orsaken till all tuberkulös sjukdom, tuberkelbacillen, är en mycket resistent bakterie och kan tack vare sin motståndskraft gentemot yttre inverkan hålla sig levande utanför djurkroppen under avsevärd tid. I köld och mörker synes den kunna bibehålla sin virulens huru länge som helst. Solljuset är det kraftigaste och billigaste medlet att förinta sjukdomsalstraren. Tyvärr äro våra svenska ladugårdar ej så byggda, att effektiv solbestrålning är möjlig i alla gömslen och vrår, ja, i regel ej ens i ladugårdens huvudutrymmen, båsplatserna. Bacillen är mycket känslig för upphettning och dödas med säkerhet momentant vid en temperatur av 80° C. (pasteuriseringsmaximum). S. k. långtidspasteurisering, d. v. s. upphettning till 63° C. under ½ timma synes ock i de flesta fall förmå döda bacillerna.

För däggdjurens vidkommande existerar ej mera än en tuberkelbacillras (Bacillus tuberculosis mammalium) men av densamma finnas två varianter av vilka den ena, typ. humanus, har inrättat sig för utveckling hos människorna och den andra, typ. bovinus, anpassat sig efter nötkreatursorganismen. De båda typerna förete vissa avvikelser, morfologiskt, i kultur samt vid experimentell inoculation. Talrika övergångsformer finnas dock, där en säker typbestämning ej kan göras. Den humana typen är virulent för människor, hund och marsvin, i någon mån för svin, däremot ytterst obetydligt för nötkreatur och kanin. Den bovina bacillvarianten är mest virulent för nötkreaturen, men även för marsvin, kaniner och svin. Den är ingalunda ofarlig för människor. Omfattande undersökningar ha givit vid handen, att vid primär buktuberkulos, vid halslymfkörtel-, ben-, led- och hjärntuberkulos hos barn baciller av utpräglad bovin typ kunna påvisas. Hos vuxna personer anträffas däremot endast undantagsvis bovina tuberkelbaciller och i upphostningar från lungsotspatienter finner man genomgående den rent humana bacilltypen.

Genom omsorgsfulla undersökningar, grundligt genomförda bl. a. av en statlig kommission i England, tillsatt speciellt för detta uppdrag, kan det anses fastslaget, att mjölk från tuberkulösa kor är i stånd att framkalla progredient tuberkulos hos barn.

En motsatt uppfattning härom, som tidigare framförts, har ej kunnat vidhållas inför vetenskaplig prövning. Det förhållandet att man hos vuxna uteslutande påträffar baciller av human typ framför allt vid lungsot behöver ej betyda, att bovin smitta är utesluten. Det kan nämligen mycket väl under bacillens uppehåll i organismen ha inträffat en typförändring, vilken försiggått alltefter som bakterierna anpassat sig efter de speciella förhållandena inom människoorganismen. Ehuru en exakt bestämning av den roll den bovina tuberkelbacillen spelar som genesis för human tuberkulos ej är möjlig, är det dock fullt klart, att nötkreaturstuberkulosen ej bär huvudansvaret för den vuxna människans tuberkulos. Det förhållandet, att tuberkulosen bland människor är starkt utbredd i länder, där bovin tuberkulos är okänd, visar, att den humana tuberkulosen huvudsakligen spritt sig över jorden genom smitta från människa till människa. Men den bovina tuberkelbacillen är i stånd att, när den med födoämnen i viss kvantitet införes i människoorganismen, framkalla tuberkulösa förändringar, ohälsa och under vissa förhållanden förorsaka döden. Så lämnas från auktoritativt håll i England den uppgiften, att inom detta land årligen c:a 3 000 barn duka under på grund av bovin tuberkulossmitta.

Tuberkelbaciller söka sig på två huvudvägar in i organismen, förmedelst andningsorganen (inhalationssmitta) eller förmedelst tarmkanalen (alimentär smitta).

På vilketdera sätt bacillerna inkommit sträva de att snarast finna väg till lungorna, vilka organ genom sin anatomiska struktur utgöra en förträfflig jordmån för dem. Tuberkulos har på grund härav i dagligt tal blivit synonymt med lungsot. I 90 à 95 % blir ock sjukdomen lokaliserad till brösthålan, under

det att andra delar av organismen ej hemsökas. Tuberkulosen i brösthålan är därför den sjukdomsform, som dominerar och sjukdomsprocessen uti andra organ spelar i jämförelse med denna en underordnad roll. Av andra lokalisationer äro de i juvret, livmodern och tarmen de mest farliga; dessa former äro nämligen ytterst smittosamma. Den skada, som juvertuberkulosen — ehuru i vårt land ej förekommande mera än i 0·02—0·03 % — vållar, torde vara av betydande omfattning och särskilt framträdande var denna skadegörelse, innan pasteuriseringstvång i de flesta län genomförts. Dessförinnan kunde det hända, att ett enda juvertuberkulöst djur förmådde infektera samtliga ungdjur inom en mejerikrets.

Tuberkulosen är kraftigt spridd inom Europas flesta länder och ej heller okänd i Amerika och Australien. Dess utbredning har följt mejeriskötselns och kreatursavelns utveckling i spåren. Däremot är den ofta framförda åsikten, att de renrasiga djuren, speciellt de av låglandsras, skulle vara mera mottagliga än andra, felaktig. Rasen är i och för sig själv utan betydelse för sjukdomsutbredningen. Praktiskt har detta många gånger bevisats i vårt land genom iakttagelser av utbredd tuberkulos inom såväl S. R. B. som fjällrasbesättningar. Medfödd immunitet har ej någon nötkreatursras. Individer inom alla hos oss förekommande raser bli infekterade, därest de komma i kontakt med smittämnet och undgå sjukdomen, därest de livet igenom kunna undvika sådan. Den tuberkulosspridning, som kan följas inom vissa norrländska ladugårdar, giver en vacker bekräftelse på riktigheten av vad ovan anförts. Det stora antalet djur har inom dessa trakter aldrig utsatts för smitta; de äro också oberörda av lidandet. Men där djur av denna ras utsatts för kraftig nedsmittning, har effekten blivit nästan katastrofal och sjukdomens framträdande ytterst elakartat. Korna i Norrland ha nämligen ej naturlig immunitet, förvärvad under upprepade beröringar med smittoförande djur. De stå därför helt oskyddade gentemot ett sjukdomsangrepp av den art, som kommer till stånd, när i en frisk ladugård ett bacillförande djur införes. Liknande iakttagelser äro gjorda å flera andra håll; den ungerska vita steppboskapen är så länge den håller till i det fria så gott som oberörd av tuberkulos. Den blir mycket lätt infekterad av tuberkulösa individer inom andra raser under den tid före slaktningen, då gödning i gemensamma stallar förekommer. Tuberkulosproblemet är därför lika brännande inom alla nötkreatursraser. Under vår moderna husdjursskötsel med dess inriktning på lång stallutfodring, snabb uppfödning, rasförädling och rekordavkastning har tuberkulosfrekvensen överallt ökats. Sjukdomsutbredningen har vidare starkt påverkats av handeln med livdjur. Ett typiskt exempel härpå erbjuder Danmark. Å de danska öarna, där handel med livdjur är relativt begränsad, är sjukdomen ojämförligt mindre spridd än å Jylland, där det ingår uti jordbrukarnas vanor att köpa och sälja kor. I Belgien, Holland, Frankrike, England och Tyskland rapporteras hög tuberkulosfrekvens, under det att Finland och Norge jämförelsevis väl bevarat sin kreatursstock från nedsmittning.

Vårt eget lands ladugårdar torde vid 1800-talets mitt ha varit i stort sett oberörda av tuberkulos. Genom de vid denna tid företagna importerna av avelsdjur (Ayrshire, Pembrokeshire, Voigtländer och Algauer) torde den första mera betydande smittospridningen ha ägt rum. År 1863 funnos i landet 14 stamholländerier förlagda till olika län. Styrelsen för dessa avelscentra meddelar sagda år, att hälsotillståndet bland de under dess överinseende ställda djuren givit anledning till allvarliga bekymmer och att dödligheten mångenstädes varit hög. De döda djuren hade obducerats av veterinärer, som förklarat dödsorsaken vara »tuberkulös lungsot». Snart nog blev det uppenbart — trots försök att bortförklara besvärande fakta — att samtliga stamholländeridjur voro mer eller mindre angripna av tuberkulos. Kungl. Maj:t insåg ock olämpligheten av att

bibehålla stamholländerierna som rekryteringskälla för svensk boskap och förordnade om deras försäljning. Stamholländerierna försvunno härmed, men de hade lämnat spår efter sig, som endast med svårighet kunna utplånas. De kunde så mycket kraftigare bidraga till tuberkulosens utbredning i vårt land, som de fingo verka som smittspridare bland djur, som förut varit oberörda av tuberkulöst virus och därför helt och hållet saknade naturlig immunitet. Från denna tid synes sjukdomen snabbt ha utbrett sig, mest tack vare att faran i början lämnades helt obeaktad. Kochs tuberkulosforskningar i början av 1890 väckte emellertid till liv ett allmänt intresse även för ladugårdstuberkulosen. Med det Kochska tuberkulinet som diagnosticum igångsattes inom ett stort antal besättningar tuberkulinundersökningar. Resultatet härav blev i första rummet ett konstaterande av att sjukdomen redan hunnit sprida sig i en omfattning, som uteslöt varje tanke på att nedslakta alla infekterade djur. Dessas antal var nämligen så stort att de helt enkelt ej kunde undvaras.

År 1897 igångsattes i Sverige systematiska tuberkulinundersökningar under medverkan av staten. Dessa ha givit oss en viss överblick över tuberkulosens landvinningar. I tab. I lämnas en sammanställning av de hittills i landet under åren 1909—1928 för första gången med tuberkulin undersökta besättningarna. De upplysningar den lämnar om tuberkulosfrekvensen äro långt ifrån fullständiga, därtill är materialet alltför ringa och urvalet gjort efter speciella förhållanden. Men som bidrag till kännedomen om sjukdomsfrekvensen har en sammanställning som denna givetvis sin stora betydelse.

Tabell I.

Antal för första gången med tuberkulin undersökta besättningar under åren 1909—1928.

År	Antal besättningar	Antal djur	Reaktions-procent	År	Antal besättningar	Antal djur	Reaktions-procent
1909	1 442	25 758	26·2	1920	738	12 769	27·4
1910	1 276	23 189	25·0	1921	993	15 340	24·1
1911	1 096	20 803	22·5	1922	1 431	20 447	22·3
1912	998	17 501	29·5	1923	1 429	15 797	17·5
1913	1 159	18 987	29·5	1924	1 620	19 390	18·6
1914	896	14 230	27·6	1925	1 796	19 583	15·6
1915	858	13 241	26·4	1926	2 092	21 072	16·7
1916	840	13 470	24·0	1927	1 694	23 065	21·2
1917	670	11 576	31·3	1928	2 567	29 890	18·3
1918	718	13 624	31·3				
1919	543	10 691	29·5	1909—28	24 856	360 423	24·22

Ett värdefullt komplement kan erhållas genom bearbetning av tillgängligt material från slakthus och exportslakterier. En sådan bearbetning är gjord i tab. II. Dessa siffror, som äro hämtade från vitt skilda trakter av landet, torde återspegla förhållandena i stort. Däremot torde en ytterligare behandling av materialet näppeligen vara ägnad att lämna någon tillförlitlig uppgift om frekvensen inom olika delar av vårt land. Slakthusens tillförsel omfattar nämligen områden med så växande gränser att någon slutsats om nötkreaturstuberkulosens lokala utbredning ej på grundval härav kan dragas.

Uppgifterna, som i tabell II anföras, skulle ytterligare kunna fullständigas med motsvarande material från köttbesiktningsbyråerna i riket. Vid flertalet av dessa är emellertid organtvång ej infört, och på grund härav äro rapporterna från dessa byråer till största delen ej användbara för berörda ändamål.

Av allt tillgängligt statistiskt material och av alla publicerade eller muntligt framförda iakttagelser från personer med erfarenhet å detta område fram-

går, att tuberkulosen är starkt utbredd hos huvudmassan av landets nötkreatur. *De hittills inom vårt land vidtagna åtgärderna ha ej förmått åstadkomma ändring till det bättre i detta förhållande.*

Någon exakt siffra för den genomsnittliga tuberkulosfrekvensen för riket kan ej angivas men allt talar för att — om man frånser de sex nordliga länen och Gotland — det ej ligger någon överdrift i att anse vart 3:dje nötkreatur i Sverige såsom tuberkulöst infekterat. Vi äro därmed å detta område i nivå med Danmark, Holland och Tyskland och före England, Frankrike och Schweiz.

Tabell II.

Tuberkulosfrekvensen hos djur, slaktade å under offentlig kontroll stående slakthus och exportslakterier under åren 1921—1928.

År	Antal slaktade djur	Antal tuberkulosfall	tbc %	År	Antal slaktade djur	Antal tuberkulosfall	tbc %
Storboskap:				*Mindre kalv:*			
1921	131 710	30 714	23·32	1921	32 455	67	0·21
1922	114 146	32 827	28·67	1922	25 307	52	0·21
1923	116 344	36 089	31·02	1923	28 084	61	0·22
1924	119 191	35 630	29·89	1924	29 187	59	0·20
1925	129 924	37 121	28·57	1925	28 250	65	0·23
1926	114 194	34 142	29·90	1926	26 540	60	0·23
1927	120 504	34 130	28·32	1927	31 147	60	0·19
1928	135 330	39 459	29·16	1928	35 889	81	0·23
1921—28	981 343	280 112	28·60	1921—28	236 859	505	0·21
Större kalv:				*Svin:*			
1921	48 020	449	0·94	1921	438 937	8 090	1·84
1922	56 016	584	1·04	1922	408 820	7 803	1·91
1923	64 871	602	0·93	1923	527 036	9 902	1·88
1924	62 112	622	1·00	1924	602 503	12 380	2·05
1925	69 857	612	0·99	1925	460 218	9 914	2·15
1926	75 680	757	1·00	1926	544 974	8 862	1·63
1927	77 714	766	0·99	1927	809 987	13 260	1·64
1928	82 777	920	1·11	1928	772 661	13 461	1·74
1921—28	537 047	5 312	1·00	1921—28	4 565 136	83 672	1·85

Den skada, som en så allmän sjukdom förorsakar vår ladugårdsskötsel, måste vara betydande. De sakkunniga ha gjort ett försök att siffermässigt beräkna densamma. Av denna beräkning framgår otvetydigt, att förlusterna äro så väsentliga att det måste framstå såsom ett riksintresse att effektivt minska tuberkulosmorbiditeten. Insikten härom är ej av i dag, tvärtom har detta framhållits och även erkänts i alla officiella handlingar, som berört vidtagandet och underhållandet från det allmännas sida av åtgärder emot kreaturstuberkulosen. Innan statsmakterna år 1897 fattade beslut om genomförandet i Sverige av en tuberkuloskamp enligt de s. k. Bangska linjerna, förelåg en utredning, däri starkt betonades skyldigheten för staten att kraftigt ingripa till hämmande och utrotandet av sjukdomen i de svenska ladugårdarna. Under den tid, som sedan dess förflutit, har ej från något håll ifrågasatts att ej denna skyldighet fortfarande består. Däremot har allt vad som sedan förekommit varit ägnat att starkt framhäva huru ofullkomligt vi lyckats att hålla sjukdomen tillbaka samt vikten av att ytterligare åtgärder utan dröjsmål bliva vidtagna.

Vad som framförallt är av nöden är, att hittills tillämpade metoder allmännare tagas i bruk.

Den Bangska metoden.

Det första planmässiga försöket att utrota tuberkulosen igångsattes vid början av 1890-talet av professor B. Bang, Köpenhamn. De riktlinjer, som han härför uppgjorde, ha, mer eller mindre dogmatiskt fullföljda, prövats över hela världen och systemet går till historien under namnet den Bangska metoden. Bang bygger på två fundamentalregler: 1) att alla kalvar födas oberörda av smitta, 2) att tuberkulinet förmår utpeka alla infekterade djur. Bangs plan går ut på att genom tuberkulinundersökning (enligt intrakutan- eller termometoden) taga reda på i vilken utsträckning en besättning är infekterad och att med ledning av detta resultat skilja de friska från de angripna djuren. Av de friska (ej reagerande) djuren bildas en säravdelning (friskavdelning), som på lämpligt sätt avskiljes från de infekterade (reagerande) djuren. Till friskavdelningen överföras alla nyfödda kalvar från den reagerande avdelningen och på så sätt bildas så småningom en ny stam, vars hälsotillstånd prövas genom årliga tuberkulinundersökningar. Under förutsättning att intet oväntat inträffar, kan på detta sätt under 5 à 6 år en ny frisk besättning uppdragas. Bangs ursprungliga metod har under det senaste decenniet och framförallt i vårt land så tillvida modifierats, som man ej längre för en frisk besättning använder den ej reagerande delen av en i större utsträckning infekterad besättning. Det har nämligen visat sig att djur, som varit i beröring med en smittokälla, kunna vara infekterade även om de för dagen ej reagera. Dylika djur bli i framtiden ofta farliga smittospridare och ha i många fall, då man litat på deras ofarlighet, förorsakat återfall och berett sina ägare svåra missräkningar. Inom besättningar. där nötkreaturen vid en första prövning visat sig infekterade, bygger man därför upp en helt ny stam genom att särskilja kalvarna och hålla dem isolerade från de äldre djuren, tills dessa senare kunnat avyttras. Bangs metod har tillämpats i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Amerika samt under någon tid i Tyskland. Den har — med undantag för vissa av staterna i U. S. A. — hittills ej annat än å enskilda gårdar och trakter lett till tuberkulosens utrotande. De svårigheter, som den haft att möta och som visat sig övermäktiga, ha i första hand varit:

1) Det stora antalet reagerande djur, som vid första tuberkulinundersökning upptäckts och som från början bibragt djurägaren det intrycket att kampen är hopplös.

2) Djurägarens instinktiva misstro till ett undersökningsförfarande, som betecknar många av hans bästa, i full produktion stående djur såsom reagerande.

3) Svårigheterna att på de flesta håll bereda isoleringsrum för ungdjuren och den ännu större svårigheten att anskaffa särskild skötare till de olika ladugårdarna.

4) Otillräcklig uppmuntran från statsmakternas sida dels med direkta anslag, dels med fördelar i övrigt, som stå i proportion till det arbete djurägaren själv måste nedlägga och de förluster han måste vidkännas.

5) Bristande kunskap å många håll om den allvarliga fara för nötkreaturens hälsa, som en ohejdad spridning av tuberkulosen medför.

I vårt land har sedan 1897 det Bangska systemet tillämpats under statlig central ledning och med anslag av statsmedel till viss del av undersökningskostnaderna. Av i det följande återgivna tabeller, III: A och III: B, framgår den utsträckning, i vilken detsamma här använts och i vilken omfattning det fullföljts.

Omfattningen av tuberkulosbekämpandet enligt den Bangska metoden har aldrig varit imponerande och till högre anslutning än 4·5 % av totalantalet djur i riket har man hittills ej kunnat komma. Det otillräckliga antalet deltagare får ej

tillskrivas metoden som sådan. Den kan genomföras, där dess principer noggrant efterföljas, men alla de praktiska olägenheter, som den förorsakar djurägarna, kunna knappast i sin helhet övervinnas. Jordbrukaren har många intressen inom sin näring att bevaka. Att av honom begära en sådan koncentration av tid och krafter åt tuberkulosfrågan, att den Bangska metoden blir genomförd å varje gård, torde ligga utanför vad som är möjligt att uppnå. Vi lära därför alltjämt vara hänvisade till att i vårt land räkna med att alla djurägare ej kunna förvärvas som deltagare i en organiserad kamp enligt den Bangska metoden. Det är dock uppenbart, att denna metod är den ideala och att varje landvinning för densamma ur nationell synpunkt är lycklig. Men samtidigt får noga beaktas, att tuberkulosfrågan även har ständig aktualitet inom de reaktionsfria besättningarna. Dessa ha i mellersta och södra Sverige runt omkring sig gårdar, som hysa reagerande djur och smittoöverföring från dessa är städse möjlig. Vårt moderna jordbruk har och måste ha täta förbindelser med omgivningen och varje sådan kommunikation kan lätt bli en smittoväg. De profylaktiska åtgärderna gentemot reinfektion få därför ägnas all uppmärksamhet och detta är så mycket angelägnare som en nedsmittning i förut oberörda ladugårdar träffar djur utan naturlig immunitet och därför blir till sina följder särskilt svårartad. Varken från den enskildes eller det allmännas sida är därför, sedan tuberkulosutrotningsarbetet inom en besättning krönts med framgång, detsamma avslutat. Det innebär endast, att därefter en omläggning av arbetet bör äga rum till åtgärder av enbart profylaktisk natur. Ur denna synpunkt var den år 1923 genomförda inskränkningen i rätten till kostnadsfria undersökningar till sina verkningar olycklig. Den härvid införda bestämmelsen att sedan en besättning vid två på varandra följande undersökningar visat sig ej reagera, kostnadsfri undersökning ej vidare finge medgivas, uppfattades lätt som en officiell förklaring om att därefter ingen tuberkulosfara längre hotade, en uppfattning, som från många håll rapporteras ha lett till att vaksamheten slappats och sjukdomen åter inkommit i ett flertal besättningar. En rättelse härutinnan bör komma till stånd, ej minst därför att staten måste markera, att den icke vill vägra sin medverkan till skydd för de reaktionsfria besättningarna gentemot reinfektioner.

Det allmännas intresse är givetvis att i vidsträckt mån gynna anslutningen till den Bangska metoden och att därvid i görligaste mån söka undanrödja de hinder, som möta för dess genomförande, samt ej minst att bereda deltagarna det företräde vid produkters och djurs avyttrande, vartill besättningens kvalitet berättigar. Bland åtgärder av det förstnämnda slaget må nämnas:

1) Kostnadsfria tuberkulin- och kliniska undersökningar i den utsträckning, som kräves för att full effektivitet skall ernås jämväl ur profylaktisk synpunkt.

2) Tillgång å räntefria lån för uppförandet av isoleringsbyggnader (kalvstall) till tuberkuloskampens lokala genomförande.

Bland åtgärder av det sistnämnda slaget må anföras:

1) Bekantgörandet medelst kungörelser eller på annat sätt av vilka ladugårdar inom ett län, som äro reaktionsfria.

2) Förbud för besättning att beteckna sig som reaktionsfri utan vederbörligt tillstånd.

3) Förbud för tillträde till avelsdjursauktioner eller med offentligt understöd anordnade utställningar för andra än reaktionsfria djur.

4) Visst tilläggspris vid mejerierna för mjölk, som härstammar från ladugårdar, som äro anslutna till någon statlig tuberkulosorganisation.

Den Bangska metoden synes ej i stånd att helt lösa vårt tuberkulosproblem och vi bli av denna orsak nödsakade att pröva även andra metoder. Det är nämligen ur nationell synpunkt ej riktigt att nöja sig med att se tuberkulosen utrotad eller hämmad inom enskilda besättningar här och var men samtidigt lämna den tillfälle att utbreda sig inom det stora flertalet ladugårdar i riket. *Så har emellertid skett här i landet under de sista 30 åren.*

Tabell III: A.

År	Antal undersökta djur	För första gången prövade besättningar			Antal besättningar, reaktionsfria vid första undersökning	Omprövade besättningar		
		Antal	Antal djur inom dessa	% reagerande av djuren		Antal	Antal djur inom dessa	% reagerande av djuren
1897—1918	1 646 249	22 681	478 751	—	10 839	—	—	—
1919	78 220	543	10 691	29·5	227	1 492	63 363	2·1
1920	90 691	738	12 769	27·4	352	1 664	71 515	2·8
1921	99 209	993	15 340	24·1	492	1 844	77 082	2·2
1922	108 242	1 431	20 447	22·3	821	2 040	80 951	2·3
1923	101 809	1 429	15 797	17·5	957	1 809	79 293	2·4
1924	107 892	1 620	19 390	18·6	1 078	1 855	81 832	2·3
1925	109 039	1 796	19 583	15·6	1 307	1 932	82 335	2·6
1926	116 892	2 092	21 072	16.7	1 469	2 055	88 961	2·9
1927	124 979	1 694	23 065	21·2	1 083	2 198	94 850	2·6
1928	140 002	2 567	29 890	18·3	1 721	2 793	103 398	2·2
Summa	2 723 224	37 584	666 795	—	20 346	—	—	—

Tabell III: B.

Län	Situation vid kampens början			Situation år 1929			
	Antal djur	Därav reag.	% reag.	Antal besättn.	Antal djur	Därav reag.	% reag.
Stockholms	5 182	1 516	29·3	142	7 594	130	1·7
Uppsala	3 057	975	31·9	115	5 654	111	2·0
Södermanlands	5 538	2 007	36·2	180	10 520	149	1·4
Östergötlands	5 429	1 547	28·5	234	10 437	263	2·5
Jönköpings	3 996	990	24·8	109	3 740	83	2·2
Kronobergs	2 081	302	14·5	78	2 855	85	3·0
Kalmar	6 528	1 564	24·0	1 028	20 198	545	2·7
Gotlands	2 011	576	28·6	241	5 036	104	2·1
Blekinge	2 739	538	19·6	174	4 503	100	2·2
Kristianstads	1 381	426	30·8	50	2 503	71	2·8
Malmöhus	5 419	2 174	40·1	238	14 111	364	2·6
Hallands	1 009	256	25·4	117	3 639	50	1·4
Göteborgs och Bohus	1 635	383	23·4	113	2 525	39	1·5
Älvsborgs	2 672	351	13·1	167	4 233	137	3·2
Skaraborgs	1 529	587	38·4	65	4 102	83	2·0
Värmlands	3 796	993	26·2	128	5 248	83	1·6
Örebro	4 885	2 025	41·5	155	7 091	111	1·6
Västmanlands	4 187	1 231	29·4	176	6 919	161	2·3
Kopparbergs	2 511	414	16·5	154	4 239	55	1·3
Gävleborgs	1 986	301	15·2	293	5 260	106	2·0
Västernorrlands	839	67	8·0	39	1 735	13	0·7
Jämtlands	270	29	10·7	229	1 574	19	1·2
Västerbottens	338	15	4·4	45	450	1	0·2
Norrbottens	238	25	10·5	96	512	9	1·8
	69 256	19 292	27·8	4 366	134 678	2 872	2·1

Den Ostertagska metoden.

Det praktiska målet för all tuberkuloskamp bör vara att minska den totala skadegörelsen genom sjukdomen och för ett fullföljande av detta strävande böra alla användbara metoder utnyttjas. Vid den internationella veterinärkongressen i Baden-Baden 1899 framlade von Ostertag första gången den plan till tuberkulosens hämmande, som bär hans namn. Här var huvudvikten lagd ej på att avlägsna ur besättningarna alla reagerande djur utan endast de, som efter klinisk-bakteriologisk undersökning visat sig behäftade med tuberkulos i smittosam form. Organisatoriskt skulle detta genomföras så att genom periodiska kliniska undersökningar de smittofarliga individerna uppspårades, därefter isolerades och sedermera nedslaktades. Under tiden emellan dessa undersökningar skulle dessutom samlingsmjölkprov tagas från besättningarna för att upptäcka eventuell förekomst av juvertuberkulos. Med dessa åtgärder ville Ostertag vinna och har säkerligen också överallt, där man noggrant följt hans program, vunnit:

1) att dödsfall resp. nedslaktningar av djur på grund av tuberkulos snart nog utebli inom regelbundet kontrollerade besättningar,

2) att även i övrigt grava former av tuberkulos utrotas,

3) att mjölken praktiskt taget blir fri från tuberkelbaciller av bovint ursprung och därmed fyller ett viktigt krav på konsumtionsmjölk, samt

4) att fästa vederbörande djurägares uppmärksamhet å det ekonomiskt betydelsefulla i att avlägsna smittokällorna.

Men Ostertag sökte dessutom att uppbygga sin organisation så att den på lång sikt sammanföll med den Bangska. I den s. k. etapp II föreskrev han, att särskild ungdjursavdelning borde inrättas, dit alla nyfödda kalvar skulle föras. Genom att bevara dem fria från tuberkulos och kontrollera detta medelst tuberkulinundersökningar ville han i etapp III nå fram till det Bangska målet: en totalt tuberkulosfri stam. Ostertags båda sista etapper ha dock hittills i stort sett mera blivit en teoretisk anvisning än en praktiskt genomförd åtgärd. Den Ostertagska metoden har tillämpats i Tyskland och i mindre utsträckning i Holland och Sverige. Överallt har dess bärande princip, utgallring av smittofarliga former av sjukdomen, visat sig ha god effekt. Den veterinärtekniska delen, diagnostiken av smittofarlig tuberkulos, är visserligen ej nöjaktigt löst, men det har under det sista decenniet gjorts mycket för att bringa den till fulländning. Den kliniska undersökningen, vars integrerande del är den fysikaliska lungundersökningen, måste företagas under så ogynnsamma yttre förhållanden — av dessa må här nämnas att undersökningsrummet måste vara en aldrig fullt tyst ladugård — att man redan till följd härav måste räkna med viss begränsning i effektiviteten. Därjämte äro symptomen å en förhandenvarande lungtuberkulos ibland både mycket vagt framträdande och av intermitterande natur. Trots dessa svagheter i metoden äro möjligheterna att på klinisk väg med hjälp av bakteriologisk undersökning av se- och exkret påvisa smittfarlig tuberkulos så stora att metoden är praktiskt användbar. Den individuella skickligheten hos veterinärerna inom detta område kan dessutom förväntas bli ökad allteftersom de bli mer sysselsatta med undersökningar av detta slag. Förbättrade tekniska hjälpmedel kunna därjämte förväntas öka diagnostikens tillförlitlighet. De största svårigheterna vid metodens genomförande möta när det gäller att förmå djurägarna att inom rimlig tid nedslakta de konstaterat smittfarliga djuren. Dessa befinna sig nämligen ofta i hög laktation och deras avyttrande blir därför för dagen oekonomiskt.

Teoretiskt är Ostertagsmetoden långt ifrån oantastlig och dess svagheter framträda som ovan är anfört fullt tydligt, när metoden praktiskt användes under en längre följd av år. Till en del bero dessa ofullkomligheter på det vetenskapligt klarlagda förhållandet, att både genom gallan förmedelst träcken

och genom juvret förmedelst mjölken tuberkelbaciller avskiljas från djur, som äro fullständigt fria från alla sjukdomssymptom. Emot denna grupp av smittospridare ställer oss den Ostertagska metoden så gott som vapenlösa. Men tyvärr — och detta är det betänkligaste — undgå även enstaka djur, vars upphostningar tidvis äro smittobemängda och vilkas lungor kunna vara säte för höggradiga tuberkulösa förändringar, upptäckt. Professor A. M. Bergman har på grundval av specialundersökningar, anordnade och planlagda i syfte att utröna den kliniska metodens tillförlitlighet, beräknat att 1/5 av de öppet tuberkulösa vid våra vanliga undersökningar ej uppspåras, ett förhållande som till någon del beror på teknikens bristfällighet men till största delen sammanhänger med att symptomerna å sjukdomen ej äro permanenta utan endast tidvis framträdande. Dürbeck och Kolle ha vid undersökningar å Nürnbergs slakthus funnit, att nära 46 % av alla tuberkulösa djur hade sjukdomen i öppen form, en procentsats som avsevärt överstiger den vid klinisk undersökning erhållna. En viss grad av infektionsämne kommer därför oftast att kringspridas i de besättningar, som undersökas enligt den Ostertagska metoden, och total utrotning av allt virus såsom vid den Bangska metodens genomförande kan ej påräknas. De massiva, d. v. s. kvantitativt betydande nedsmittningarna, kunna dock praktiskt taget undvikas genom systematiska kliniska undersökningar och härmed är ju mycket vunnet. All erfarenhet och ej minst den experimentella forskningen giver nämligen vid handen, att de massiva infektionerna bryta ned organismen, under det att kvantitativt mindre betydande och sällan förekommande i stället åstadkomma en sorts självimmunisering, som livet igenom är djuret till skydd för nya infektioner. Grundsatsen vid det Ostertagska förfarandet är ett långsamt fortskridande bekämpande av sjukdomen, där huvudvikten är lagd både på smittspridarnas tidiga undanskaffande och på genomförande av god ladugårdshygien. Man riskerar med det Ostertagska tillvägagångssättet, där målet i första hand är begränsat till att minska sjukdomsförlusterna, ej att på samma sätt bli utsatt för bakslag och missräkningar som när man direkt sätter som mål att på en gång utrota en smitta, som i århundraden fått utbreda sig. De åtgärder, som det Ostertagska systemet innefattar och vill genomföra i syfte att minska tuberkulosfrekvensen, kunna sammanfattas i följande schema.

1) En à två gånger (helst två gånger) årligen klinisk undersökning av ladugårdarna, varvid alla djur över 2 år böra undersökas med avseende å juver-, lung-, tarm-, njur- och livmodertuberkulos. Från djur, som kunna misstänkas för dessa lidanden, tages prov för närmare bakteriologisk undersökning.

2) Fyra gånger om året tages och ympas samlingsmjölkprov från besättningen. Påvisas därvid tuberkelbaciller, göres omedelbart ny klinisk undersökning.

3) Tillfällig isolering inom ladugården och märkning av sådana djur som äro misstänkta för de under 1) angivna tuberkulosformerna.

4) Snarast möjlig avyttring till slakt av djur, hos vilka öppen tuberkulos konstaterats.

5) Kalvarnas uppfödning från och med andra levnadsdagen inom isolerad ladugårdsavdelning, där denna åtgärd kan genomföras. Kalvarna uppfödas med mjölk, som antingen tages från reaktionsfria amkor eller ock är upphettad till 80° C. (pasteuriserad).

6) Periodisk desinfektion av ladugården i sin helhet och lokal desinfektion av båsplatserna efter de för öppen tuberkulos nedslaktade djuren.

7) Vidtagandet av åtgärder för förbättrad hygien i ladugården genom insläppandet av solljus i största utsträckning (ej minst motiverat på grund av att solljuset är både det billigaste och mest effektiva medlet för tillintetgörande av tuberkelbacillen), genom upprätthållandet av största möjliga renlighet och genom god ventilation, så att fukt förhindras.

8) Största möjliga ökande av tiden för betesgången, under vilken period nedsmittning från andra djur är obetydlig.

Ostertags metod för bekämpande av ladugårdstuberkulosen är en fullständig kopia av det bekämpande av den humana tuberkulosen, med vilket man i våra dagar vunnit så vackra framgångar. Calmette (den världsbekante tuberkulosforskaren) yttrade vid den IX:de internationella tuberkulosfrekvensen i Brüssel några ord härom, som förtjäna att bevaras i minne. Hänsyftande på Grancher, som gått i elden för ett snabbt avlägsnande av friska barn ur familjer med bacillförande medlemmar, fortsatte han: »Jag håller för säkert, att Granchers program genomfört skall för den humana tuberkulosen medföra lika goda verkningar som Ostertags för den bovina. Jag erinrar, att denna senare har till syfte att upptäcka och till snabb nedslaktning befordra nötkreatur behäftade med öppna härdar och härmed bevara de ej angripna och ungdjuren för kontaktsmitta. Detta tillvägagångssätt låter oss visserligen ej hoppas på en total utrotning av tuberkulosen inom kort tidrymd, men detsamma kan förväntas väsentligt mildra ödeläggelserna till följd av sjukdomen och bespara oss i framtiden stora utgifter för isolering och behandling av tuberkulösa äldre människor.» Det kan tilläggas att bekämpandet av smittofarlig tuberkulos hos husdjuren bör kunna genomföras mycket lättare än hos människorna, där isolering av sjukdomsspridarna ingalunda såsom beträffande nötkreaturen är en enbart ekonomisk fråga.

I Sverige infördes Ostertagsmetoden år 1910 på initiativ av Malmöhus läns hushållningssällskap. Därefter har densamma organiserats i Halland år 1923, i Östergötland år 1925 samt i Kalmar, Upplands och Södermanlands län år 1928. I organisatoriskt avseende har i de två förstnämnda länen mönstret från Tyskland följts och vederbörande hushållningssällskap har anställt särskilda veterinärer, som ha utfört de erforderliga undersökningarna. I de sist anslutna länen, Uppsala och Södermanlands, har man slagit in på en annan väg och överlämnat åt respektive lokalveterinärer att utföra undersökningarna, sedan dessa förvärvat en viss förtrogenhet med undersökningstekniken.

I närslutna tabell IV lämnas vissa siffror för att belysa anslutningen till Ostertagsmetoden i vårt land, ävensom den utbredning av den smittofarliga tuberkulosen, som de härvid företagna undersökningarna uppenbarat. Som därav framgår har anslutningen å något håll ej varit överväldigande stor, störst har den varit i Östergötlands län (6 171 djur år 1928) och lägst i Hallands län (1 779 djur år 1928).

Siffrorna från Malmöhus län, som omfatta en tidrymd av nära 20 år, äro givetvis de värdefullaste, då man härav får en god uppfattning såväl av metodens effekt som begränsning. Effekten har i stort sett blivit den väntade. Det har lyckats att inom ladugårdar, som noggrant följt reglerna, minska den öppna tuberkulosfrekvensen från 10 % vid kampens början till 3 à 4 %. Större effekt av denna kampform torde ej kunna ernås, men redan detta är en betydande vinst, som markerar, att man behärskar sjukdomen och kan begränsa dess skadegörelse även om man inte kan utrota den. Men siffrorna från Malmöhus län giva ock vid handen och liknande erfarenheter föreligga från övriga län, att det är svårt att göra anslutningen mera allmän. Detta beror till icke ringa del på att djurägarna äro rädda för att ej kunna uppfylla den ovillkorliga bestämmelsen om nedslaktning inom viss tid.

Ostertagsmetodens införande i vårt land har medfört tillkomsten av länsorganisationer för tuberkulosens bekämpande. Dessas insatser för vidmakthållande av ett allmänt intresse för sjukdomens bekämpande ha hittills överallt varit betydelsefulla. Dessa organisationers största betydelse ligger dock säkerligen däri att de kunna utbyggas till att bli centralorgan för alla åtgärder emot tuberkulosen inom resp. län.

Tabell IV.

Antalet konstaterade fall av öppen tuberkulos.

Län	Medeltalet 1910—1923			Antal 1924			Antal 1925		
	Undersökta djur	Öppen tbc	%	Undersökta djur	Öppen tbc	%	Undersökta djur	Öppen tbc	%
Malmöhus	**6 504**	299	4·6	5 091	153	3·00	2 812	59	2·09
Hallands	—	—	—	1 721	133	7·7	1 059	68	6·4
Östergötlands	—	—	—	—	—	—	2 843	180	6·33
Kalmar	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uppsala	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södermanlands[1])	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Län	Antal 1926			Antal 1927			Antal 1928		
	Undersökta djur	Öppen tbc	%	Undersökta djur	Öppen tbc	%	Undersökta djur	Öppen tbc	%
Malmöhus	2 812	139	3·15	4 697	161	3·43	4 810	175	3·64
Hallands	1 295	102	7·9	1 656	62	3·8	1 779	71	3·99
Östergötlands	4 698	178	3·78	5 497	245	4·45	6 171	331	5·36
Kalmar	—	—	—	—	—	—	3 120	107	3·42
Uppsala	—	—	—	—	—	—	3 598	232	6·54
Södermanlands[1])	—	—	—	—	—	—	2 004	78	3·89

[1]) Gäller tiden november 1929—juni 1930.

III. Beräkning av lantbrukets årliga förlust genom ladugårdstuberkulosen.

Tuberkulosen har inom vårt lands nötkreatursbesättningar nått en betydande utbredning. Den måste under sådana förhållanden tillfoga vår jordbruksnäring avsevärda förluster. Dessa träffa lantbrukaren dels i form av dödsfall eller nödslaktningar av svårt angripna djur, dels i form av nedsatt livslängd, oekonomiskt foderutbyte, minskad mjölkavkastning, nedsatt kvalitet hos mjölken o. s. v. Dessa förluster äro givetvis svåra att siffermässigt fixera; vissa inverkande faktorer kunna nämligen ej beräknas. Skall emellertid ett försök härtill göras, måste man hålla sig i förlustmöjligheternas underkant och undvika allt, som kan innebära överdrift. Denna synpunkt har varit ledande för den bearbetning av tillgängligt material, som nedan följer.

Försäkringsstatistiken från utlandet visar en dödlighet av 2 % av totalantalet mot denna sjukdom försäkrade djur. I vårt land ha så gott som alla försäkringsbolag undantagit tuberkulosen från ersättning och vårt eget statistiska material har därför endast ett begränsat värde. Veterligt ha endast ett par skånska försäkringsbolag inlåtit sig på risken att även låta tuberkulosskadorna bli föremål för ersättning. Av redogörelserna från ett av dessa, Färs och Frosta häraders ömsesidiga Häst- och Nötkreaturs-Försäkringsförening, framgår att av under åren 1924—1929 totalt försäkrade 7 790 nötkreatur 103 st. måst ersättas på grund av tuberkulos. Detta motsvarar ett dödstal i nämnda sjukdom av 1·32 %. Det är sannolikt, att de trakter, inom vilka sistnämnda bolag arbetar, har en sjukdomsfrekvens, som ligger över medeltalet för riket, men å andra sidan är känt, att dessa trakter ej kunna räknas till dem i Skåne, där sjukdomen är som mest utbredd. Flera skäl synas därför tala för, att den verkliga dödsfallsprocenten ligger vid siffran 1. Denna procentsats torde dock ej ha giltighet för de sex nordliga länen och Gotland, där sjukdomen, såsom de sakkunniga i det följande komma att visa, är förhållandevis ringa spridd. Däremot torde nämnda procentsats i stort sett kunna antagas gälla för det övriga riket. Enligt 1927 års husdjursräkning fanns i hela landet 1 920 000 st. nötkreatur över 2 år, därav inom de 7 ovannämnda länen 420 000 st. De årliga dödsfallen skulle sålunda med 1 % dödlighet bland de återstående 1 500 000 äldre djuren inträffa till ett antal av 15 000. Räknas med ett medelvärde av 300 kronor per djur, blir den totala förlustsumman här 4 500 000 kronor.

En annan betydande post på tuberkulosens debetsida utgör värdet av det kött, som måste kasseras på grund av tuberkulösa förändringar. Enligt 1928 års officiella statistik från slakthus och exportslakterier i riket — de enda anstalter av detta slag, varifrån tillförlitlig statistik för detta ändamål kan hämtas — voro av 135 330 slaktade storboskap 39 459 eller 29·9 % tuberkulösa, d. v. s. nära vart tredje djur. Det finnes all anledning tro, att denna procentsats även gäller för de djur, som slaktas utanför de offentliga slakterianstalterna. Huru många nötkreatur, som årligen slaktas i vårt land, är ej direkt statistiskt registrerat, men om man räknar med en medelålder av 7 år, blir den årliga totala nedslaktningen c:a 269 000 nötkreatur, av vilka drygt 79 000 kunna beräknas vara tuberkulösa. Å ett tuberkulöst nötkreatur måste i allmänhet organen partiellt eller i sin helhet kasseras, varjämte ofta nog stora partier kött måste borttagas och förstöras. Förlusten å varje nötkreatur torde kunna anslås till 10 kronor i medeltal. Den årliga förlust ägarna av landets nötkreatursstock får vidkännas på grund av kassering av tuberkulöst kött kan sålunda beräknas till 790 000 kronor.

Debetsidan för de direkta förlusterna ter sig alltså sålunda:

förluster genom dödsfall	kr. 4 500 000
förluster genom kasserat kött	» 790 000
	Summa kr. 5 290 000.

De direkta förlusterna äro förhållandevis lätta att beräkna; när det gäller att fixera de indirekta förlusterna, bli svårigheterna emellertid större. Det är axiomatiskt, att ett tuberkulöst djur ej kan omsätta sitt foder så ekonomiskt som ett fullt friskt. Det är vidare fullt bevisat, att tuberkulosen ej oväsentligt nedsätter kornas medellivslängd. Flera forskare ha vidare framhållit, att ett bestämt orsaksförhållande förefinnes mellan sterilitet och tuberkulös infektion och att detta ingalunda inskränker sig till de tydliga livmodertuberkulosfallen utan även existerar i ett stort antal fall, då klinisk diagnos ej är möjlig.

Sterilitet är visserligen enligt gammal erfarenhet synnerligen vanlig i starkt tuberkulösa besättningar, men någon klar uppfattning om, i vilken utsträckning tuberkelbacillen här utgör orsaken, har man ännu ej erhållit. Livmodertuberkulosen är dock inom vissa landsdelar ej så sällsynt, som man förut trott. Veterinären K. A. Hermansson publicerade för ett antal år sedan obduktionsresultaten från 12 077 å Norrköpings slakthus undersökta kor. Av dessa voro ej mindre än 510 eller 4·22 % behäftade med tuberkulos i könsorganen. De flesta (65 %) av dessa kor hade avyttrats för ofruktsamhet eller av andra skäl och endast i 7 % angavs tuberkulos som utgallringsorsak. Samtliga undersökta kor härstammade från Norrköpingstrakten. Det är sannolikt, att utsträckta specialundersökningar enligt den Hermanssonska förebilden skulle visa, att likartade förhållanden råda å flera andra trakter, i synnerhet kring våra stora städer, där tack vare livlig kreaturshandel tuberkulosen är starkt utbredd. Tuberkulos i genitalorganen tillfogar i varje fall vår husdjursskötsel större förluster än man hittills räknat med. Att uttrycka såväl dessa som andra likartade sjukdomsverkningar i siffror är emellertid en så vansklig sak, att det här ej bör ifrågakomma.

Svår, om ock ej absolut ogenomförbar, är en beräkning av de förluster, som uppstå därigenom, att de infekterade djuren mindre ekonomiskt förmå omsätta sitt foder. Orsakerna härtill äro två: tuberkulosinfektionen åstadkommer rubbning av allmäntillståndet, engagerar en del av kroppsfunktionerna för bekämpandet av virus och förbränner givetvis energi härför; å andra sidan kräva de inkomna tuberkelbacillerna näring och denna måste tagas från organismen. Det blir helt säkert ogörligt att finna någon beräkningsgrund härför hos infekterade, men i övrigt friska djur; däremot torde en något så när approximativ siffra kunna angivas för djur, som ha kliniskt diagnosticerbar tuberkulos, d. v. s. sådana hos vilka symptom på sjukdomen kunna förmärkas. Sådana djur förefinnas ej alltid i de tydliga dödskandidaternas skara — tvärtom påträffa vi dem ofta i relativt hög avkastning. Men denna skulle otvivelaktigt på samma fodermängd ha varit högre, om de ej lidit av tuberkulös ohälsa. Det finnes ingen formel, efter vilken mjölkförlusten kan beräknas med ledning av iakttagna patologiska anatomiska förändringar. Men för den, som varit i tillfälle att i större utsträckning iakttaga de höggradiga nybildningar, som organismen i sin strid emot virus måste uppbygga, är det klart, att en oerhörd kraftförbrukning härvid måste ske och att en kos normala årsavkastning under ovan antydda förhållanden blir avsevärt reducerad. I vilken utsträckning detta sker undandrager sig visserligen en exakt beräkning, men man torde vara på den säkra sidan, om man uppskattar mjölkförlusten till 3 liter per dag. Under en period av 230 dagar blir detta 700 liter per år. Med ett medelvärde av mjölken av 14 öre per liter erhålles $700 \times 14 = 98$ kronor, vilken siffra här lämpligen

torde kunna avrundas till 100 kronor. Vi ha säkerligen i vårt land minst 60 000 mjölkkor med utpräglade tuberkulösa förändringar i organ eller vävnader. Beräknas årliga förlusten å varje sådant djur till 100 kronor, erhålles en totalsiffra av 6 000 000 kronor att överföras på sjukdomens debetsida bland de indirekta förlusterna.

För ett antal år sedan anordnades i tidskriften Lantmannen en enquête bland praktiska jordbrukare om orsakerna till den stora utgallringen inom besättningarna. Från de flesta håll angavs huvudorsakerna vara ofruktsamhet och tuberkulos, vilka båda företeelser dock ej sattes i samband med varandra; när från ägarens sida ett djur angavs som utmönstrat på grund av tuberkulos, torde i allmänhet ha avsetts sådana former av sjukdomen, som lung-, buk- eller juvertuberkulos, vilka mer eller mindre snabbt framtvinga nödslaktning. Såsom redan framhållits torde en hel del av ofruktsamhetsfallen få skrivas på tuberkulosens konto; detta gör tuberkulosens andel i utgallringen vida större än i ovannämnda enquête angavs. Vi torde följaktligen för nötkreaturens vidkommande med full rätt kunna beteckna tuberkulosen som en stark livslängdsnedsättande faktor. Denna inverkan är så mycket allvarligare som åtminstone för våra två huvudraser, låglands och S. R. B.-djuren, medellivslängden redan är på väg att glida under den gräns, där maximalavkastningen uppnås.

Enligt en utredning, som gjorts av t. f. professorn Ivar Johansson i årsredogörelsen för Ultuna lantbruksinstitut 1927, befinna sig korna vid 7—9 års ålder på höjden av produktionsförmåga; denna ökar dessförinnan sakta för att efter 9 års ålder hålla sig konstant under längre eller kortare tid och därefter för varje år falla. Någon mer omfattande undersökning över medelåldern i de svenska ladugårdarna och dess variationer har veterligen ej gjorts och material härför torde ej heller överallt stå till buds. De sakkunniga ha låtit bearbeta materialet från 459 ladugårdar i Halland med tillhopa 8 189 kor, vilkas ålder vid avgången från ladugården antecknats. Siffrorna ha insamlats inom besättningar anslutna till kontrollarbetet och sammanställts av husdjurskonsulenten Eric L. Larsson. För samtliga dessa kor ha medelåldern vid avyttringen befunnits vara 7 år 7 månader, en genomsnittslivslängd, som sålunda ej når upp och i varje fall ej överstiger avkastningsoptimum. Åldersvariationerna ha varit högst väsentliga ifrån ett inom vissa besättningar ernått tal av 10 år 8 månader ned till 6 år 3 månader i andra. Den högsta siffran har ernåtts inom en kontrollförening i norra Halland, omfattande 8 besättningar och 106 djur. Lägsta medelåldern har återfunnits dels inom två närbelägna föreningar i södra Halland med sammanlagt 31 (12 + 19) besättningar och 394 (232 + 162) kor dels inom en liten kontrollförening med 2 besättningar och 29 kor i norra Halland.

Nu återgivna siffror äro uppställda, icke med tanke på att erhålla kännedom om den inverkan tuberkulosen har på djurens medelålder, utan i syfte att få en bild av våra svenska kors medellivslängd. Uppgifter, som ha värde i det förra avseendet, torde ej stå att erhålla med mindre möjlighet funnes att följa en på förhand för detta ändamål uppgjord undersökningsplan avseende ett större antal nötkreatursbesättningar. Vissa antaganden om tuberkulosens ogynnsamma inverkan å medellivslängden få dock ett visst stöd genom här insamlat material. Halland hör till de trakter av riket, där tuberkulosförhållandena äro jämförelsevis väl klarlagda. De delar av länet, som ligga närmast kusten, äro i tuberkuloshänseende ungefärligen av »skånsk typ», d. v. s. med c:a 30 % genomsnittsfrekvens, under det att bygden längre inåt landet innesluter trakter, som äro så gott som helt fria. Detta senare är framförallt fallet med det s. k. Ätradalens avelsområde. Inom detta ha 3 st. av här medtagna föreningar — omfattande 338 djur och 30 besättningar — sina verksamhetsområden. Medellivslängden för korna angives här till respektive $8^{11}/_{12}$,

$9^{1}/_{12}$ och $9^{5}/_{12}$ år, sålunda alla avsevärt överstigande det medeltal, $7^{7}/_{12}$ år, som i förevarande beräkningar uppnåtts.

De båda större föreningarna med tillhopa 19 besättningar och 394 djur, från vilka den lägsta medelåldern (6 år 3 månader) rapporterats, omfatta till största delen gårdar, som med säkerhet ha uppnått minst genomsnittsfrekvensen i tuberkuloshänseende och i alla avseenden kunna betraktas som exponenter för genomsnittsstandarden för såväl sin trakt som stora delar av södra och mellersta Sverige. Den höga utgallringsprocent, som här årligen är ofrånkomlig, måste i viss mån bero på tuberkulosen.

Enligt direktören L. Nannessons utredning kostar en kalvfärdig kviga i uppfödning i medeltal c:a 500 kronor; om man antager, att densamma efter 5 års bruk behöver avyttras till slakt och härvid betingar ett pris av 250 kronor, är den årliga rekryteringskostnaden 50 kronor; därest tuberkulosen antages reducera medelåldern med ett år — och ett sådant antagande torde ej innebära överdrift — och djurets livslängd sålunda reduceras med ett år, erhålles en rekryteringskostnad av $\frac{250}{4} = 63$ kronor, alltså en merkostnad för varje djur av 13 kronor.

Till denna summa måste läggas mjölkförlusten under ett år minskad med foderutgifterna. Med tanke på att korna, enligt alla utförda undersökningar, mjölka bäst under det femte produktionsåret, torde förlusten tryggt kunna beräknas till 30 kronor per ko. — Det danska førsøgslaboratoriet anför i sin beretning nr 107, att merutbytet av det sjätte året kan i jämförelse med det femte beräknas till 300 kg mjölk, varifrån dock måste subtraheras det ökade fodervärdet. Laboratoriet kommer härigenom till följande slutsats: 300 kg mjölk à 20 öre = 60 kronor per ko; avdrag för foder 25 kronor; kvarstående vinst 35 kronor. För Sveriges del kan ej så högt medelpris per kg. mjölk beräknas; den kvarstående vinsten måste med hänsyn härtill reduceras till 30 kronor. — Lägges till sålunda erhållna beloppet, 30 kronor, ovannämnda belopp, 13 kronor, erhålles en förlustsumma av 43 kronor för vart och ett av de 450 000 (30 % av i riket — inom de trakter där tuberkulos förekommer — befintliga 1 500 000 kor) tuberkulösa äldre nötkreatur, som kunna antagas finnas i vårt land, d. v. s. i allt c:a 19·4 miljoner kronor.

Sammanställningen av de förluster till följd av sjukdomen, som kunna beräknas, skulle sålunda erhålla följande utseende:

Direkta förluster	kr.	5 290 000
Indirekta förluster	»	25 400 000
Summa	kr.	30 690 000

Summan 30·7 miljoner kan synas hög, och mången betvivlar måhända dess riktighet. Bevisas kan ej heller, att den är absolut pålitlig, men som stöd för att beräkningen åtminstone ej är helt overklig må nämnas, att likartade beräkningar i Amerika sluta på en summa av 40 miljoner dollars, i England på 7 miljoner £, i Norge (där dock tuberkulosen är förhållandevis ringa utbredd) på 38 miljoner kronor och i Danmark på 52·2 miljoner kronor.

Såsom ovan framhållits tillfogar tuberkulosen dessutom vår husdjursskötsel en hel rad indirekta förluster, som ej kunna siffermässigt angivas och därför ej här medtagits.

Mest betydelsefull bland dessa är utan tvivel den inverkan å mjölkkonsumtionen, som vetskapen om att mjölk från tuberkulösa kor kan överföra smitta å barn, haft. Frågan huruvida tuberkulös mjölk kan infektera barn har visserligen varit, men är ej längre vetenskapligt omstridd; tuberkulosforskningen är enig om att erkänna den bovina tuberkulosen som en av smittokällorna till den

humana och har även lyckats samla överväldigande bevismaterial till stöd härför. Den folkhygieniska fara, som härigenom klarlagts, behöver ej i detta sammanhang beröras, men väl den lantbruksekonomiska sidan av saken. Bland de mjölkkonsumerande befolkningslagren, speciellt i de stora städerna, torde nämligen vetskapen om mjölkens hälsofarlighet ha föranlett en viss nedgång i konsumtionen och därmed minskad efterfrågan. Det kan ej heller undvikas att mjölkens värde röner inverkan av att densamma för närvarande i stort sett ej kan anses som en ur hälsosynpunkt ofarlig dryck — undersökningar av den salufördа konsumtionsmjölken i våra städer visa, att tuberkelbaciller av bovin stam ej sällan påträffas i ända till 15 % av tagna mjölkprov.

I vårt land torde för dagen den mjölkmängd, som årligen användes för direkt konsumtion, utgöra c:a 400 miljoner kg och efter ett mjölkvärde av 15 öre per kg representera ett värde av 60 miljoner kronor. Därest ifråga om all konsumtionsmjölk garanti kunde lämnas för frihet från bovina tuberkelbaciller, skulle detta utan tvivel innebära en kvalitetsförbättring, som kan taxeras till åtminstone 2 öre per liter. Lantbruket skulle härigenom vinna 8 miljoner kronor, som konsumenterna finge betala. Denna merkostnad bleve dock för konsumenterna väl använda pengar, om barnen kunde skyddas från ¼ av all förekommande hals-, buk-, led- och hjärntuberkulos. All tillgänglig statistik visar, att dessa former av sjukdomen ungefärligen i denna utsträckning äro av bovint ursprung. Problemet att i sådan utsträckning befria våra nötkreatursbesättningar från tuberkulos, att för produktionen av konsumtionsmjölk endast reaktionsfria djur behövde användas, kan dock lösas. Härför kräves emellertid att mjölk av nämnda kvalitet i marknaden värdesättes så att det står fullt klart för den enskilde djurägaren, att hans uppoffringar för utrotandet av tuberkulosen komma att betala sig.

IV. Kort redogörelse för de åtgärder emot nötkreaturstuberkulosen, som vidtagits i England, Danmark, Norge och Finland.

1. England.

Statliga åtgärder emot nötkreaturstuberkulosen ha i England vidtagits först år 1925. Nämnda år tillkom efter flera års förberedelser Tuberculosis order. Genom densamma föreskrives obligatorisk nedslaktning av alla djur, som äro behäftade med tuberkulos i vissa angivna stadier eller vilka lämna tuberkulös mjölk. Ägare till djur, som kunna misstänkas för att vara angripna av sjukdomen på sätt i nämnda lag angives, är skyldig att anmäla detta till någon representant för »the local authority», som ombestyr, att veterinär förordnas att undersöka, i vad mån misstanken är befogad. Dylik anmälan kan ock ingivas av sundhetsinspektör med stöd av stadgandena i Milk and Dairies Act av år 1922. Sistnämnda lag har tillkommit för att skydda konsumtionen från inblandning av mjölk från kor, som avskilja tuberkelbaciller. Finner den veterinär, som förordnats att verkställa undersökning av misstänkt djur, att detsamma är tydligt tuberkulöst eller påvisas tuberkelbaciller i av honom taget mjölkprov, åligger det den lokala myndigheten att omedelbart låta nedslakta djuret. Ägaren erhåller i dessa fall sedan djuret värderats, statsersättning efter vissa grunder beroende på i vilken grad tuberkulos förelegat. Högsta ersättningen (fulla värdet) utgår i de fall, då tuberkulos ej förefinnes och feldiagnos sålunda föreligger; lägsta ersättningen ($^1/_4$ av värdet) utgår, då efter slakten konstaterats tuberkulös utmärgling d. v. s. fall då sjukdomen nått fram till sitt sista stadium.

Obduktion förrättas å varje djur, som nedslaktas på grund av bestämmelserna i Tuberculosis order av år 1925. Enligt de uppgifter, som lämnats för 1927, nedslaktades nämnda år 17 381 djur, av vilka 144 st. vid obduktion ej företedde sjukliga förändringar, 251 st. gåvo tuberkulös mjölk utan att ha juvertuberkulos, 2 239 voro angripna av juvertuberkulos, 8 407 ledo av tuberkulös cachexi och 6 340 av sjukdomen i andra former.

Dessa uppgifter visa, att staten i ett mycket stort antal fall (48·9 %) ersätter djur, som lida av tuberkulös utmärgling. Antalet fall av konstaterad juvertuberkulos, 2 239 eller 12·9 %, är anmärkningsvärt högt.

På grund av misstanke om tuberkulos undersöktes år 1927 253 906 nötkreatur inom 21 043 besättningar. Av dessa befunnos 17 260 eller 6·8 % angripna av tuberkulos. Den engelska lagen innehåller bötesstraff för brott emot föreskrifterna. Förseelser av denna art medföra jämväl förlust av den statsersättning, vartill ägaren under vanliga förhållanden skulle vara berättigad.

Bestämmelserna i England äro tillkomna för att skydda befolkningen emot tuberkulös konsumtionsmjölk (så gott som all inom England producerad mjölk konsumeras direkt). Den fara som är förenad med förtärandet av mjölk från tuberkulösa kor har i England uppmärksammats och vetenskapligt undersökts grundligare än någon annorstädes.

1925 års lagbestämmelser med statsinlösen för djur angripna av vissa former av tuberkulos ha givetvis därjämte tillkommit i avsikt att hämma tuberkulosutbredningen i ladugårdarna. Sjukdomen är nämligen, trots att betesgång under 7 à 8 månader är normal i England, starkt utbredd bland mjölkdjuren och

de ansträngningar, som före lagens tillkomst gjorts att genom frivilliga åtgärder minska sjukdomsfrekvensen, ha haft föga framgång. I anslutning till bestämmelserna i Milk and Dairies Act och Tuberculosis Order har emellertid det allmänna intresset för ladugårdshygien och tuberkulosbekämpande ökats. Därjämte har efterfrågan å sådan mjölk (Certified and Grade A: TT) som härstammar från tuberkulosfria besättningar, tilltagit och priset för sådan vara ökats. Även detta har bidragit till att göra den engelske jordbrukaren benägen för uppoffring i syfte att utrota tuberkulosen i ladugårdarna. Ett flertal lantbruks- och mejeriföreningar ha uppfört ett aktivt bekämpande av all ladugårdstuberkulos på sitt program och verka härför genom upplysningsverksamhet och uppmuntringspris. Officiella uppgifter om i vilken utsträckning reaktionsfria besättningar finnas i England föreligga ej, men säkert är att antalet av sådana undergått en avsevärd ökning under de senare åren.

Administrationen av tuberkuloskampen, i den mån den är beroende av Milk and Dairies Act, handhaves av the Ministry of Health och, i den mån densamma betingas av bestämmelserna i Tuberculosis Order, av Veterinary Office, som lyder direkt under the Ministry of Agriculture and Fisheries.

2. Danmark.

I Danmark ha åtgärder emot tuberkulosen vidtagits på i huvudsak frivillig väg. Bestämmelser om nedslaktningstvång för djur angripna av juvertuberkulos ha dock länge förefunnits. Den 31 mars 1928 utfärdades emellertid ny lag rörande åtgärder emot tuberkulos hos nötkreatur. I § 1 av denna lag stadgas skyldighet för varje innehavare av nötkreatur att till polititmester, sognefogde eller veterinär anmäla, om hos något djur tecken till livmoder- eller juvertuberkulos förekommer. Samma anmälningsskyldighet gäller för nötkreatur, som visa iögonenfallande tecken å lungtuberkulos. Nedslaktning av djur lidande av sjukdomen i här uppräknade former är obligatorisk, men ägaren är berättigad till statsersättning med $^1/_3$ av djurets slaktvärde beräknat efter dagens marknadsnotering enligt regler, som av lantbruksministern bestämmes. Då köttet kasseras i sin helhet, är totalersättningen begränsad till 50 kronor, en begränsning som uppenbarligen tillkommit i syfte att full ersättning ej skall utgå i sådana fall, då anmälan i god tid försummats. För att övervaka och biträda vid genomförandet av stadgandena i denna lag har i Danmark, som eljest så gott som saknar särskilda tjänsteveterinärer, inrättats ett antal (12) kredsdyrlegertjänster. På dessa ankommer att — var och en inom sin rayon — vara övriga veterinärer behjälpliga vid ställandet av diagnoser å de i lagen omnämnda formerna av smittofarlig tuberkulos ävensom tillse, att lagens bestämmelser i övrigt bli iakttagna. Enligt vad som meddelas har under det första år lagen tillämpats (1 juli 1928—30 juni 1929) i allt 2 100 djur nedslaktats, därav 630 för juvertuberkulos, 315 för livmodertuberkulos och 1 150 för höggradig lungtuberkulos.

De på frivillighetens väg vidtagna åtgärderna emot tuberkulosen i Danmark ha — trots att de under lång tid letts av professor B. Bang, skaparen av det världsbekanta systemet för utrotande av all tuberkulos — aldrig nått större anslutning. År 1920 undersöktes 31 050 djur inom 937 besättningar och år 1927 32 794 djur inom 1 505 besättningar. Efter denna tidpunkt har emellertid ett helt annat intresse från de danska lantmännens sida ägnats denna fråga. Förändringen till det bättre synes huvudsakligen ha åstadkommits genom ingripanden dels från andelsmejerierna och dels från av lantmännen inom vissa trakter bildade s. k. tuberkulinföreningar, vilkas samtliga medlemmar förbundit sig att sanera sina besättningar och gemensamt söka bevara dem för smitta utifrån. Detta utvidgade arbete har till största delen bedrivits utan hjälp av staten

och officiella siffror, som markera omfattningen av denna verksamhet, äro därför ej tillgängliga. Alla under hand lämnade uppgifter och enskilt gjorda iakttagelser bekräfta dock, att påtagliga framgångar under sista tiden uppnåtts.

På Bornholm ha samtliga mejerier föreskrivit skyldighet för leverantörerna att deltaga i tuberkulosbekämpandet. Inom de flesta ladugårdar å ön är ock enligt lämnade uppgifter tuberkulosen numera utrotad.

Administrativt ledes tuberkuloskampen av veterinärfysikatet, som i sin tur direkt sorterar under lantbrugsministeret.

3. Norge.

Nötkreaturstuberkulosen är upptagen bland de s. k. mildare sjukdomarna i husdyrsloven av den 14 juli 1894. I denna stadgas anmälningsplikt beträffande djur, som misstänkas behäftade med sjukdomen. När sådan anmälan inkommit till länsman eller politimester, skall denne härom underrätta veterinär. I de fall, då företagen undersökning ger vid handen, att sjukdomen nått mera avsevärd utbredning, kan genom allmän kungörelse förhållningsregler för sålunda angripen besättning utfärdas. I korthet kan den norska tuberkuloskampen karakteriseras sålunda: fri tuberkulinundersökning av hela besättningen, nedslaktning av reagerande djur mot statsersättning av intill $^3/_4$ av den uppskattade förlust, ägaren lider genom djurets nedslaktande. Djurägare erhåller fri tuberkulinundersökning under villkor att han förpliktar sig till bland annat 1) att hålla reagerande och friska djur väl skilda från varandra; 2) att genast låta nedslakta djur, som lida av juver- eller lungtuberkulos; 3) att låta märka reagerande eller för reaktion misstänkta djur med ett T i huden eller på hornet; 4) att till statskassan återbetala de med tuberkulinundersökningens utförande förbundna kostnaderna, om dessa förpliktelser ej uppfyllas eller om de tuberkulösa djuren ej inom 6 månader nedslaktats.

Besättning, som tidigare varit undersökt, tillerkännes i allmänhet fri kontrollundersökning endast, därest reagerande djur påträffats vid sista undersökningen, eller om särskilda omständigheter förefinnas, vilka göra en ny undersökning önskvärd. Reagerande djur må under inga omständigheter försäljas annat än till slakt. Skulle det inträffa, att ett för detta ändamål avyttrat djur anträffas som livdjur hos annan ägare, kan nedslaktning ske genom myndigheternas försorg. Obligatorisk nedslaktning av reagerande djur har kunnat genomföras i Norge tack vare att tuberkulosen är föga spridd. Den har dessutom varit nödvändig, då de norska besättningarna genomgående äro så små att särskiljning av reagerande och friska djur i allmänhet icke låter sig göra.

Under åren 1896—1917 undersöktes med tuberkulin i Norge 351 119 djur inom 42 579 besättningar. Av dessa reagerade 19 565 djur inom 6 252 besättningar eller 5·57 %. Reaktionerna förekomma mest inom vissa områden framför allt inom Østlandsfylkene. De igångsatta åtgärderna ha i stort sett lyckats bra och tuberkulosen i Norge vållar i våra dagar lantbruket föga avbräck.

Under krigsåren avtog intresset för tuberkulinundersökningar, som under åren närmast efter år 1918 helt upphörde. År 1921 synes undersökningar dock ha återupptagits särskilt inom de trakter, varifrån mjölk levereras till Oslo. Detta nyvaknade intresse för tuberkulosens bekämpande måste till största delen tillskrivas Oslo melkeforsynings beslut att betala 1 öres tilläggspris för mjölk från reaktionsfria besättningar. I rundskrivelse av den 12 december 1923 meddelade nämligen Lantbruksdepartementet att av statsfinansiella skäl fria undersökningar tillsvidare ej kunde medgivas. Denna återhållsamhet från statens sida med beviljandet av fria tuberkulinundersökningar gäller ännu och sedan 1924 ha de endast i särskilda fall erhållits. Privat ha däremot varje år ett visst antal djur prövats (1927 4 374 st. och 1928 7 986 st.). Det har varit möjligt

att inskränka åtgärderna emot tuberkulosen i Norge på sätt som skett därför att den inhemska tuberkulosen är relativt obetydligt spridd och gör sig föga kännbar. För att förebygga införsel av smitta med djurimporter utfärdades redan år 1897 ett påbud om sträng karantän för nötkreatur, som skulle införas till riket. Sådana djur måste undersökas med tuberkulin å karantänstationen. De djur, som därvid reagera, skola nedslaktas inom loppet av 4 dygn.

Administrativt ledes kampen emot nötkreaturstuberkulosen av direktören för det civila veterinärväsendet, som sorterar direkt under Lantbruksdepartementet.

4. Finland.

Tuberkulosen är inordnad under lagen om hämmande av husdjurssjukdomar av den 29 september 1922 och för sjukdomen föreligger i enlighet med stadgandet i § 2 av nämnda lag anmälningsplikt från djurägarens sida. Sådan anmälan skall göras hos kommunal myndighetsperson, vilken det åligger att anmäla förhållandet hos landshövdingen, som förordnar om undersökning genom distriktsdjurläkaren. Genom dennes försorg underkastas besättningen prövning med tuberkulin samt, där så anses erforderligt, enligt andra diagnostiska metoder. Dessa undersökningar ske på statens bekostnad, men djurägare äger även rätt att på sin egen bekostnad låta annan veterinär på föreskrivet sätt underkasta besättningen tuberkulosundersökning.

Påträffas vid undersökning nötkreatur angripet av öppen tuberkulos, föreskrives att detsamma bör omedelbart avlivas. Statsersättning kan i sådant fall utgå med $^3/_4$ av uppskattningsvärdet. För reagerande djur föreligger ej nedslaktningstvång, men det stadgas i § 28 andra stycket i förordningen den 29 december 1922 angående husdjurssjukdomar, att i besättning, där härdbildande tuberkulos förekommer, dylika djur få avyttras endast i slaktat tillstånd eller till slakt; för den händelse djuren skola bibehållas inom besättningen, äro stränga förhållningsregler utfärdade. Reagerande djur tillåtas ej att vistas i samma ladugård som friska; de få ej utsläppas å allmän betesmark och de skola vidare två gånger årligen av distriktsdjurläkaren undersökas för utrönande av huruvida smittofarlig form av tuberkulos föreligger. Kan betryggande särskiljning av reagerande och friska djur inom en besättning ej anordnas, betraktas samtliga djur som smittade av tuberkulos. Stränga bestämmelser äro utfärdade i syfte att förhindra, att mjölk från tuberkulösa djur användes till föda för människor och djur. I § 31 av förenämnda förordning av den 29 december 1922 angående husdjurssjukdomar stadgas, att mjölk från djur, som vid tuberkulinundersökning företett tydlig eller tvivelaktig reaktion eller som på annat sätt befunnits behäftad med tuberkulos, ej må, där ej medicinalstyrelsen annorlunda förordnat, användas till föda för människor eller djur eller försäljas eller till smör förarbetas, med mindre mjölken underkastats smittoförstörande behandling genom att uppkokas eller uppvärmas till en temperatur av minst 80° C. Lag samma vare beträffande grädde från sådan mjölk.

Tuberkulosen är föga utbredd i Finland och de stränga åtgärder, som vidtagas emot sjukdomen, måste ses emot bakgrunden härav. De fall av sjukdomen, som uppdagats, ha anträffats i huvudsak i trakter, där handeln med nötkreatur är livlig och dit import av utländsk boskap skett.

I Finland ledes tuberkulosbekämpandet av direktören för det civila veterinärväsendet, vilket sorterar direkt under lantbruksministeriets veterinäravdelning.

V. Den administrativa ledningen av kampen emot nötkreaturstuberkulosen.

När under slutet av 1890-talet fråga uppkom att skapa en central organisation för omhänderhavandet av de då beslutade statliga åtgärderna emot nötkreaturstuberkulosen, ansågs en sådan organisation böra inordnas antingen under medicinalstyrelsen eller under lantbruksstyrelsen. Vid denna tid (1897) var emellertid den veterinära avdelningen inom medicinalstyrelsen endast provisoriskt ordnad och riktlinjerna för dess framtida gestaltning mycket vaga. Medicinalstyrelsen framhöll ock i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 mars 1897, att tuberkulosärendena ej gärna kunde handläggas inom medicinalstyrelsen; styrelsen var synnerligen överhopad av arbete och någon utökning av den då varande extra veterinärroteln ansågs med hänsyn till osäkerheten rörande veterinärväsendets framtida ställning inom administrationen ej böra ifrågakomma. Medicinalstyrelsen avböjde därför att övertaga tuberkulosärendena och framhöll i stället lämpligheten av att låta lantbruksstyrelsen omhänderhava ledningen av tuberkulinundersökningarna. Kungl. Maj:ts beslut i ärendet blev i överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen föreslagit och sedan år 1897 har statsanslaget till hämmande och utrotande av nötkreaturstuberkulosen inrymts under lantbruksstyrelsens stat. I huvudsak har sistnämnda styrelses befattning med tuberkulosärendena bestått i att övervaka och leda undersökningarna med tuberkulin och att i samband härmed från statens veterinärbakteriologiska anstalt rekvirera och till vederbörande veterinärer distribuera erforderligt tuberkulin, varjämte under de senaste åren tillkommit överinseendet över den inom åtskilliga län (1920 1 st., 1930 6 st.) med visst statsunderstöd bedrivna kampen emot den smittofarliga tuberkulosen. De medel, som för denna verksamhet ställts till förfogande, ha utgått i form av extra förslagsanslag under nionde huvudtiteln och ha till sin storlek varierat emellan 130 000 och 170 000 kronor för år. Personalen å lantbruksstyrelsens tuberkulosbyrå har utgjorts av en legitimerad veterinär såsom chef och föredragande av tuberkulosärenden, en legitimerad veterinär, förordnad som statskonsulent för tuberkulosbekämpandet, samt därutöver ett kvinnligt biträde och en expeditionsvakt, varjämte under viss tid ett veterinärt biträde med $2^1/_2$ timmars daglig tjänstgöring varit anställt. I närslutna tabell återfinnes såväl tuberkulosavdelningens stat i den ordning, som gällt under budgetåren 1928/29 och 1929/30, som uppgift å de kostnader tuberkulinundersökningarna föranlett.

Utgifterna för tuberkulosens utrotande ha hittills bestritts medelst anslag, uppförda å extra stat. Anledningen härtill har tydligen varit, att man ansett, att denna verksamhet ännu ej antagit fullt fasta former.

De sakkunniga finna ej anledning att i berörda avseende ifrågasätta annan ändring än att de föreslå, att för den centrala administrationen erforderliga tjänstemän skola uppföras å ordinarie stat.

Den administrativa uppgift vid tuberkulosbekämpandet, som hittills varit anförtrodd åt lantbruksstyrelsen, har — såvitt de sakkunniga kunnat bedöma — fyllts på ett tillfredsställande sätt. Genomförandet av det program för åtgärder å bredare front emot tuberkulosen, vartill de sakkunniga här uppdragit vissa riktlinjer, måste emellertid ställa ökade krav på den centrala ledningens arbete.

Lantbruksstyrelsens anslag för tuberkulosens bekämpande.

Medel anvisade i kungl. brev	Budgetåren 1928—1929		Budgetåren 1929 - 1930	
	kronor		kronor	
Tuberkulinkostnader	12 000	—	13 000	—
Föredragande av tuberkulosärenden	6 588	—	6 588	—
Tuberkuloskonsulent	5 000	—	8 712	—
Kvinnligt biträde	3 888	—	3 888	—
Expeditionsvakt	2 676	—	2 676	—
Extra arbeten	—	—	700	—
Veterinärt biträde	1 700	—	—	—
Vikarie	1 000	—	1 000	—
Löpande utgifter	3 200	—	3 200	—
Understöd vid bemödanden till förekommande och hämmande av tuberkulos inom mindre ladugårdsbesättningar (kungl. kungörelsen den 20/12 1912, nr 376)	2 000	—	2 000	—
Ersättning för nedslaktade djur (kungl. brev den 16/12 1904 till lantbruksstyrelsen)	1 000	—	1 000	—
Kostnader för bekämpande av smittfarlig tuberkulos:				
inom Uppsala län	4 000	—	6 400	—
» Södermanlands län	—	—	5 000	—
» Östergötlands län	6 000	—	9 000	—
» Malmöhus län	5 000	—	6 000	—
» Hallands län	2 500	—	3 000	—
» Kalmar län	1 000	—	5 000	—
(Extra förslagsanslag under 9:de huvudtiteln till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar utgående enligt föreskrivna grunder) Summa kr.	57 552	—	77 164	—
Ersättning för utförda tuberkulinundersökningar ... Summa kr.	92 754	70	90 232	40

Arbetet å tuberkulosavdelningen har under hittills rådande ordning i huvudsak utgjorts av distribuering av tuberkulin, prövning av inkommande ansökningar om tuberkulosundersökningar, ävensom granskning av vid dessa förda rapporter. Detta arbete kommer enligt de sakkunnigas förslag att huvudsakligen överflyttas å de lokala tuberkulosstyrelserna, där sådana inrättas. Enahanda blir förhållandet med granskningen av inkomna räkningar å utförda tuberkulosundersökningar. I stället torde det bliva den centrala ledningens uppgift att handlägga alla tuberkulosfrågor av mera vittomfattande natur, organisationsärenden, inspektioner över de lokala länsorganisationerna samt att därjämte handhava fördelningen av beviljade anslag. Den torde dessutom, för att bliva i tillfälle att avgöra, när nya metoder av praktiskt värde böra komma till användning, få till uppgift att med uppmärksamhet följa den vetenskapliga forskningens utveckling inom det område, som berör nötkreaturstuberkulosen. Därutöver kommer ansvaret för att såväl arbetet bedrives efter riktiga linjer som att effektiviteten i detsamma överallt uppehålles att åvila den administrativa myndigheten. De sakkunniga ha därför ansett sig böra pröva, i vad mån en ändring av den centrala ledningen kan anses erforderlig. De sakkunniga ha härvid med tanke på de uppgifter administrationen i framtiden bör ha prövat frågan, under vilket centralt verk densamma bör inordnas.

Frågan om, inom vilket ämbetsverk den centrala handläggningen av ärenden rörande nötkreaturstuberkulosen bör äga rum, har upprepade gånger varit föremål för såväl yttrande från andra sakkunniga som för diskussion inom intresserade kretsar. Från vissa håll har därvid förfäktats, att lantbruksstyrelsen, som har mera intim kontakt med det praktiska jordbruket, har lättare än medi-

cinalstyrelsen att anpassa kampen efter de lokala förhållandena. Det samarbete, som alltid bör existera emellan tuberkuloskamp och avelsarbete, har ock ansetts lättare kunna upprätthållas, därest lantbruksstyrelsen handhaver ledningen inom båda dessa områden. Lantbruksstyrelsen anför sålunda i ett yttrande den 30 november 1925 i anledning av gjord framställning om inrättandet av en självständig veterinäröverstyrelse bland annat: »Svenska veterinärläkareföreningens åsikt, att ett överflyttande från lantbruksstyrelsen av de inom styrelsen sedan 1897 handlagda tuberkulosärendena till en ifrågasatt veterinäröverstyrelse är det enda riktiga på grund av dessa frågors hygieniska natur och deras sammanhängande med övriga husdjurssjukdomar, kan lantbruksstyrelsen ej utan vidare godtaga.» Styrelsen framhåller vidare, att tuberkulosen (frånsett juvertuberkulosen) ej vore upptagen bland de smittosamma sjukdomar, i vars bekämpande varje djurägare vid straffpåföljd vore skyldig att deltaga; åtgärderna mot tuberkulosen vore tvärtom helt och hållet beroende av frivilligt åtagande från djurägarens sida. Ofta, framhåller lantbruksstyrelsen vidare, inginge tuberkulosbekämpandet som ett direkt led i avelsarbetet och i riksstamböckerna angåves huruvida vederbörande besättning deltoge i tuberkuloskampen. Styrelsen anser vidare, att den omständigheten, att tuberkulosåtgärderna i ladugårdarna innebure tillämpning av veterinärhygien, ej kunde utgöra något skäl för förflyttning från lantbruksstyrelsen, då dessa frågor där alltjämt skulle handläggas av en veterinär. Nuvarande anordning hade däremot medfört fördelen av omedelbar tillgång å erforderlig sakkunskap på kreatursskötselns och mejerihanteringens områden, varav fördelarna icke minst framträtt, sedan Kungl. Maj:t givit lantbruksstyrelsen uppdrag att vara tillsynsmyndighet i anledning av den nya pasteuriseringslagen.

Från andra håll har upprepade gånger hemställts om tuberkulosärendenas sammanförande med den övriga veterinäradministrationen. Den av Kungl. Maj:t den 13 juni 1908 tillsatta kommittén för medicinalstyrelsens omorganisation ansåg som ett viktigt önskemål, att veterinärärendena bleve sammanförda under en ledning och att sålunda, till båtnad för veterinärväsendet och de ändamål detsamma avsåge att tjäna, den nuvarande uppdelningen, varigenom en del av dessa ärenden handläggas av lantbruksstyrelsen och en del av medicinalstyrelsen, komme att försvinna. Den s. k. departementalkommittén gjorde ett uttalande av enahanda innehåll om lämpligheten av att sammanföra samtliga veterinärärenden under en myndighet. Svenska veterinärläkareföreningen har upprepade gånger i yttranden över remisser berörande den centrala veterinäradministrationen starkt betonat nödvändigheten av enhetlig ledning av samtliga veterinärfrågor och tuberkulosärendenas överförande till den myndighet, åt vilken ärenden rörande övriga smittosamma sjukdomar äro överlämnade. Medicinalstyrelsen har i skrivelser av den 4 juli 1919, den 29 nov. 1921, den 2 dec. 1925 och den 30 dec. 1927 livligt tillstyrkt tuberkulosärendenas sammanförande med övriga veterinära ärenden och därmed tillkännagivit, att styrelsen numera härutinnan hyser en annan uppfattning än den, som kom till uttryck år 1897. I ett till de sakkunniga avgivet utlåtande av den 24 mars 1930 har styrelsen särskilt framhållit, att sedan år 1915 en särskild veterinärbyrå inrättats inom styrelsen, det organisatoriskt vore synnerligen lätt att inom denna placera en avdelning för tuberkulosärenden. Nödiga tjänstelokaler för en sådan uppgiver styrelsen även kunna göras disponibla inom den fastighet, i vilken medicinalstyrelsen för närvarande är inrymd.

Slutligen ha de av medicinalstyrelsen tillkallade sakkunniga för utarbetandet av förslag till ny epizootilag i sitt betänkande av den 31 juli 1930 framhållit som *synnerligen angeläget* att ledningen av en utvidgad tuberkuloskamp helt överlätes å medicinalstyrelsen.

Vid prövning av denna fråga ha de sakkunniga ej kunnat undgå att fästa

det största avseende vid de skäl, som lantbruksstyrelsen anfört om nödvändigheten av att bibehålla kontakten emellan tuberkulosarbete och jordbruksnäring. Tuberkuloskamp kan — så länge den i huvudsak skall uppehållas utan tvångsåtgärder — ej bedrivas utan hänsynstagande till jordbrukarens allmänna åskådningssätt, ej heller får den planläggs utan beaktande av de arbetsmetoder, varav jordbruket måste använda sig. Kontakten med djurägarna och dessas egna organisationer får därför ej under några omständigheter släppas.

Lika viktigt måste det dock enligt de sakkunnigas uppfattning vara, att den veterinärhygieniska och den veterinärvetenskapliga sidan av frågan tillgodoses. En framtida organisation av tuberkuloskampen bör därför byggas så att båda dessa synpunkter komma till sin rätt. De sakkunniga hålla före, att de av de sakkunniga föreslagna tuberkulosstyrelserna, vilka skola tillsättas av respektive hushållningssällskap, säkerligen bli i stånd att uppehålla det bästa möjliga direkta samarbete med lantmännen. Dessa senare torde i allmänhet känna sig mera samhöriga med sina egna hushållningssällskap än med lantbruksstyrelsen. De sakkunnigas förslag avser likaledes att giva dessa länsorganisationer vid ledningen av tuberkuloskampen en så självständig ställning att anpassning efter lokala förhållanden — inom gränserna för vad som är i de allmänna direktiven stadgat — bör vara för dem möjlig. Under sådana förhållanden anse de sakkunniga det vara riktigt att föreslå förläggning av den centrala ledningen av tuberkulosärendena till medicinalstyrelsen. De sakkunniga äro tillika av den uppfattningen att det överinseende av efterlevnaden av lagen den 6 juni 1925 (nr 382) angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m., som i Kungl. Maj:ts kungörelse den 23 oktober 1925 uppdragits åt lantbruksstyrelsen, bör överlåtas å medicinalstyrelsen och tuberkulosstyrelserna. De ändringar i gällande författning, som härigenom påkallas, ha de sakkunniga för avsikt att föreslå i samband med slutförandet av utredning rörande vissa ändringar i den s. k. pasteuriseringslagen. Fördelar utöver de förut framhållna skulle ernås genom den centrala administrationens förläggning till medicinalstyrelsen. Sålunda må erinras om att de sakkunniga för vissa landsdelar föreslå åtgärder, som förutsätta fiskaliska ingripanden. Dessa torde bäst kunna övervakas och handhavas av medicinalstyrelsen. Den ställning, som medicinalstyrelsen intager till rikets veterinärer, gör jämväl densamma bäst skickad att träffa avgöranden vid besättandet inom de olika länen av de ledande befattningarna inom tuberkulosarbetet.

Landets under offentlig kontroll ställda slakterier och köttkontrollanstalter äro i sin verksamhet direkt underställda medicinalstyrelsen. De sakkunniga ha i sitt förslag till utbyggande av tuberkuloskampen anförtrott viktiga uppgifter åt de vid dessa anstalter sysselsatta veterinärerna; de sakkunniga ha därutöver under utredningens gång erhållit flera bevis på vikten av att kontakt uppehålles emellan de inom livsmedelskontrollen intresserade veterinärerna och det praktiska tuberkulosarbetet. Distriktsveterinärerna, åt vilka en stor del av arbetet inom tuberkulosbekämpandet måste anförtros, äro likaledes i sin yrkesutövning underställda medicinalstyrelsen. Veterinärerna äro sålunda nödsakade att i sin verksamhet emottaga direktiv från två centrala styrelser, vars syn på veterinärarbetet dessutom — helt naturligt — ej alltid kan vara ensartad. Det är de sakkunnigas uppfattning, att olägenheterna av en sådan ordning, som redan i någon mån givit sig till känna, skulle komma att förmärkas i större utsträckning under ett utvidgat tuberkulosbekämpande av den beskaffenhet, varom de sakkunniga framställt förslag. Detta bygger i stor utsträckning på skyldigheter, som skola åvila veterinärerna; i den mån dessa ej fullgöras, erfordras disciplinära ingripanden emot den, som visat försumlighet; det synes de sakkunniga ej lämpligt att åt lantbruksstyrelsen anförtro uppgifter av sistberörda art.

De anstalter, vid vilka vetenskaplig tuberkulosforskning här i landet bedrives, äro samtliga mer eller mindre intimt anknutna till medicinalstyrelsen. Detta gäller i alldeles särskild grad statens veterinärbakteriologiska anstalt, vars verksamhet till alla delar regleras av nämnda styrelse. Medicinalstyrelsens åsidosättande från inflytande å tuberkulosbekämpandet kan befaras i viss mån få återverkan på nämnda anstalts arbetsprogram. Främjandet av den veterinärvetenskapliga bearbetningen av tuberkulosproblemen utgör en integrerande del av tuberkulosbekämpandet. Det vore beklagligt, om intresset för vetenskapligt arbete inom detta område skulle hämmas genom isolering från sambandet med veterinära uppgifter i övrigt. En förläggning av den centrala ledningen av dessa ärenden till lantbruksstyrelsen kan dock enligt de sakkunnigas uppfattning befaras få en sådan inverkan; en sådan farhåga förefaller berättigad ej minst med tanke på att från veterinärkåren vid upprepade tillfällen framställningar gjorts om att all veterinär yrkesutövning måtte underställas samma centrala myndighet.

De sakkunniga få till slut erinra om att för Sveriges anseende såsom exportör av animaliska produkter det utåt torde tillmätas en viss betydelse, att bekämpandet av kreaturstuberkulosen handhaves av den myndighet, som är målsman för landets veterinärhygien.

En veterinärchef inom lantbruksstyrelsen torde mera än en motsvarande befattningshavare inom medicinalstyrelsen komma att bliva isolerad från veterinärverksamheten och veterinära förhållanden i allmänhet, en olägenhet som flera gånger givit sig tillkänna under nuvarande regim.

De sakkunnigas ställningstagande har slutligen i ej ringa grad påverkats av att det å lantmannahåll numera synes vara en stadgad uppfattning, att tuberkulosärendena bäst handläggas inom medicinalstyrelsen. Vid den överläggning, som de sakkunniga i mars 1930 anordnat med representanter för 19 hushållningssällskap i riket, diskuterades även administrationsfrågan. Ett stenografiskt återgivande av förhandlingarna i denna punkt återfinnes i närslutna bilaga. Såsom därav framgår, voro de närvarande representanterna för hushållningssällskapen enhälligt för att den centrala ledningen övertoges av medicinalstyrelsen.

En förutsättning för att den veterinära ledaren av tuberkuloskampen skall kunna flyttas från lantbruksstyrelsen och inordnas under medicinalstyrelsens veterinärbyrå är emellertid, att där kan beredas honom en lika stark och självständig ställning som han för närvarande har. De sakkunniga skulle för vinnandet av detta syftemål helst velat påyrka, att för ärenden angående nötkreaturstuberkulosens bekämpande i medicinalstyrelsen inrättades en självständig byrå under ledning av veterinär byråchef, som vore direkt föredragande inför generaldirektören. En sådan lösning skulle dock innefatta ett sönderbrytande av den organisation, som nu gäller för medicinalstyrelsen, och torde därför kunna ernås först, då tiden är mogen för inrättande av en särskild veterinäröverstyrelse. De sakkunniga ha med hänsyn härtill ansett sig böra stanna vid att föreslå inrättandet av en särskild avdelning för tuberkulosärendena inom medicinalstyrelsens veterinärbyrå. Chefen för denna avdelning bör i tjänsteställning stå minst i paritet med statsinspektören för köttkontrollen — alltså med åliggande att inför generaldirektören föredraga till avdelningen hörande ärenden. I lönehänseende torde han böra placeras i B: 29. Med mindre löneförmåner torde fullt kvalificerad veterinärkraft ej vara att påräkna. Genomförandet av de åtgärder de sakkunniga föreslå ställa dock oeftergivliga krav på att en verkligt dugande person finnes att tillgå för denna post. Den nuvarande tjänsten som föredragande av tuberkulosärenden i lantbruksstyrelsen är placerad i B: 29 och nedflyttning till lägre lönegrad synes ej rimligen kunna ifrågakomma samtidigt med att vederbörande får sig anförtrott att ensam leda ett arbete av vida större mått än hittills.

Inom lantbruksstyrelsens tuberkulosavdelning har sedan år 1902 varit anställd en konsulterande veterinär (statens tuberkuloskonsulent), vars uppgift från början synes ha varit att dels utöva upplysningsverksamhet för sjukdomens bekämpande, häri inräknat planläggning av arbetet även å enskilda gårdar, dels att vid inträffade »bakslag» eller andra motgångar i arbetet på ort och ställe företaga sådana undersökningar, som kräva mer speciell förfarenhet. Antalet tjänsteresor, som av honom utförts, synes ej ha varit överväldigande stort. Så angivas dessa under tidsperioden 1918—1928:

år 1918	21	år 1924	12
» 1919	35	» 1925	21
» 1920	28	» 1926	17
» 1921	37	» 1927	17
» 1922	32	» 1928	17
» 1923	31		

Enligt den förnyade instruktion av år 1920, som för denne konsulent är gällande, är han skyldig att då tjänsteresa ej hindrar, deltaga i de vid tuberkulosavdelningen förekommande byråarbetena. Så synes emellertid ej ha skett förrän under budgetåret 1929/1930, då Kungl. Maj:t på hemställan av lantbruksstyrelsen föreskrev, att konsulenten skulle vara bosatt i Stockholm och — frånsett den tid då han befunne sig på resor — ha ständig byråtjänstgöring ävensom att han skulle övertaga de göromål, som dittills påvilat det s. k. veterinära biträdet. Härigenom blev befattningens karaktär delvis omlagd, en förändring, som till huvudsaklig del torde ha betingats dels av att sedan i flera län speciella tuberkulosveterinärer tillsatts, behovet av resor i konsulterande syfte minskats, dels av att de ökade göromålen å tuberkulosbyrån ställt krav på ytterligare veterinära arbetskrafter därstädes.

Det nuvarande arbetet å lantbruksstyrelsens tuberkulosavdelning har blivit av så omfattande art, att alla där befintliga arbetskrafter för närvarande synas vara helt utnyttjade. Lantbruksstyrelsen har på därom av de sakkunniga framställd förfrågan i skrivelse av den 8 april 1930 förklarat, att nuvarande tuberkuloskonsulentbefattningen — vars indragning från de sakkunnigas sida ifrågasatts — måste bibehållas, även om tuberkulosbekämpandet omlades på sätt de sakkunniga föreslagit. Styrelsen medgiver visserligen, att nämnda befattningshavare ej torde komma att i framtiden tagas i anspråk för tjänsteresor i samma utsträckning som för närvarande men anser, att denne i stället blir oumbärlig på tuberkulosavdelningen, därigenom att chefen behöver biträde vid handläggning av det flertal ärenden av omfattande och tidskrävande natur, som kan förväntas i framtiden komma att påvila den centrala tuberkulosledningen. Dessutom framhåller styrelsen vikten av att vid semester, sjukdom eller annat förhinder för föredraganden kompetent ersättare finnes tillgänglig.

Medicinalstyrelsen, som även avgivit yttrande i denna fråga, framhåller, att för den händelse tuberkulosärendena överföras till dess veterinärbyrå, tuberkuloskonsulenttjänsten synes överflödig, då den veterinära chefen för tuberkulosavdelningen utan avsevärda hinder för de löpande ärendenas behandling bör kunna medhinna inspektions- och konsultationsresor.

De sakkunniga ha för sin del vid prövning av denna fråga ej kunnat undgå att fästa stort avseende vid den mening, som lantbruksstyrelsen ovan givit tillkänna. Nämnda styrelse har långvarig erfarenhet av dessa ärendens administration, under det att medicinalstyrelsen hittills ej haft att därmed taga befattning. De sakkunniga hålla ock för troligt, att de arbetsuppgifter, inför vilka chefen för tuberkulosärenden kommer att ställas, bliva mera betungande och omfattande än medicinalstyrelsen antagit. De delar av arbetet, som överföras å de lokala tuberkulosstyrelserna (huvudsakligen nuvarande detaljgranskning

av tuberkulinärenden), fritaga ej den centrala administrationen från att ägna kampen ute i länen en oavlåtlig uppmärksamhet och tillsyn; detta nödvändiggör i ej ringa utsträckning resor till de olika länen. De sakkunniga ha räknat med, att dessa huvudsakligen böra företagas av den, som förordnats till chef å tuberkulosavdelningen. Att så kommer att ske, synes motiverat ej minst av den anledning att denne genom resor av detta slag ernår bästa kontakten med och överblicken över arbetet ute i landet. De sakkunniga ha därför ansett sig nödsakade att föreslå, att hos chefen för tuberkulosavdelningen alltjämt anställes en veterinär medhjälpare med heltidstjänstgöring.

Den nuvarande tuberkuloskonsulentbefattningen torde däremot ej behöva bibehållas, i synnerhet som tjänstens beteckning ej längre täcker tjänstgöringens art; befattningen torde lämpligen böra omändras till en byråassistentbefattning med uppgift att vara chefen å tuberkulosavdelningen behjälplig vid ärendens handläggning, vid förfall för denne inträda i hans tjänst å veterinärbyrån samt efter vederbörligt förordnande företaga sådana tjänsteresor, som lämpligen kunna av honom utföras. Med hänsyn till att för denna post torde kunna förvärvas en yngre veterinär, för vilken tjänstgöringen kan bli en god merit till erhållandet av plats som ledare av tuberkulosarbetet i något län, synes det möjligt att få tjänsten besatt med lämplig innehavare även om densamma placeras i B: 23.

För den centrala administrationen inom detta område torde vidare krävas ett kvinnligt skrivbiträde. Däremot torde ej särskild vaktmästare behöva anställas, då det arbete, för vilket en vaktmästare skulle erfordras, torde kunna utföras av personal, som redan är å medicinalstyrelsens veterinärbyrå anställd.

Totalkostnaden för anordnandet av en särskild avdelning för tuberkulosärenden inom medicinalstyrelsens veterinärbyrå enligt det förslag de sakkunniga framlägga torde belöpa sig till c:a 30 000 kronor inklusive rese- och traktamentskostnader till tjänstemännen inom avdelningen. Dessa kostnader böra enligt de sakkunnigas uppfattning uppföras å ordinarie stat.

VI. Allmänna grunder för ersättning av statsmedel vid nedslaktning av djur, behäftade med smittofarlig tuberkulos.

Under den tid, då all tuberkuloskamp gick i den Bangska metodens tecken, behandlades i stort sett alla tuberkulosformer lika. Enligt det schema för tillintetgörande av tuberkulös smitta, som man då hade för avsikt att fullfölja, erfordrades ej heller någon differentiering. Men när någon tids erfarenhet givit vid handen, att radikal utrotning av all tuberkulos å många håll ej kunde genomföras, såg man sig nödsakad att ägna större uppmärksamhet åt försöken att särskilja den slutna tuberkulosen från den öppna eller smittofarliga. En sådan uppdelning hade redan skett i fråga om de humana tuberkulosformerna, beträffande vilka flere forskare framhållit vikten av att noga hålla isär den ofarliga tuberkulösa infektion, som kan spåras hos 96 % av alla vuxna människor, från de kliniskt påvisbara sjukdomsformer, som yttra sig i mer eller mindre framträdande ohälsa, oftast förenad med smittofara för den närmaste omgivningen. Stort lagda försök gåvo vid handen, att likartade förhållanden kunde återfinnas beträffande den bovina tuberkulosen. Av de reagerande djuren fann man å många håll endast en bråkdel behäftad med sjukdomen i kliniskt påvisbar och smittofarlig form. Det visade sig visserligen, att en absolut exakt differentiering av de båda formerna ej var möjlig men väl att en sådan kunde ske med tillräcklig noggrannhet för att bliva av praktiskt värde. En differentiering var dessutom nödvändig att genomföra för stora delar av Europa, där omfattande tuberkulinundersökningar visat så hög sjukdomsfrekvens, att man stod i valet emellan att avstå från varje kamp eller ock att koncentrera sig till de smittofarliga formerna.

Från Tyskland rapporterade Siedamgrotsky och v. Ostertag redan 1899, att det Bangska systemet å många håll visat sig ogenomförbart och att man av denna anledning här måste inrikta sig på att i första rummet upptäcka och isolera de smittofarliga djuren och i andra rummet på att genom anordnandet av isolerad kalvuppfödning uppdraga en från infektion bevarad stam, d. v. s. ett fullföljande av de riktlinjer, som äro världsbekanta under namn av Ostertagska systemet. Det Ostertagska ingripandet angavs visserligen syfta till samma mål som det Bangska, d. v. s. att medelst reaktionsfri ungdjursavdelning nå fram till en helt frisk besättning. I någon mån har måhända den avsikten ock fullföljts, men i stort sett har effekten av den Ostertagska kampen ej blivit det totala utrotande, som innefattas i hans systems andra och tredje etapp, utan mera den minskning av sjukdomens skadegörelse genom borteliminering av de huvudsakliga smittokällorna, som ernås i den första etappen. Detta har i praktiken vunnits genom en systematisk utmönstring av alla djur, som varit så hårt angripna, att de avskilja tuberkelbaciller, d. v. s. de smittofarligt tuberkulösa nötkreaturen. Ostertags system är visserligen nominellt infört allenast i ett mindretal europeiska länder, men hans idéer ha dock i en eller annan form praktiskt tillvaratagits nästan överallt. Såsom i det föregående framhållits är det Ostertagska huvudhjälpmedlet, den kliniska undersökningen, behäftad med ofullkomligheter. Trots detta måste hans system alltjämt räknas som ett av tuberkuloskampens värdefullaste hjälpmedel. Nödvändigheten av att i god tid upptäcka och nedslakta djur med smittofarlig tuberkulos är numera erkänd över allt, där man har intresse eller behov av åtgärder emot kreaturstuberkulosen. Man kan givet-

vis tillgodose detta önskemål även genom ett lagstadgat påbud om nedslaktning av sådana djur varhelst de påträffas. I Frankrike har en bestämmelse av denna art funnits sedan 1905, i England sedan 1925 och i Danmark sedan 1928. Stadgandet har i Frankrike icke lett till önskat resultat och torde där komma att upphävas vilken dag som helst — om detta ej redan skett. I England har man lyckats bättre och det är möjligt, att så även kommer att bli fallet i Danmark. Påbudet är i dessa båda länder förbundet med statlig inlösningsskyldighet av tuberkulösa djur och effekten har till följd därav blivit större. Ett stadgande av denna art blir för sin efterlevnad beroende av den enskilde djurägarens uppmärksamhet och goda vilja att anmäla misstänkta fall. Det är förklarligt att så ej alltid sker. Anmälningsplikten kommer nämligen ofta i konflikt med djurägarens ekonomiska intressen. Det torde därför vara ovisst, huruvida med tvångsnedslaktning och inlösningsskyldighet från statens sida av öppet tuberkulösa djur full effekt av tuberkuloskampen kan ernås. I England, där ett förfarande av denna natur är strängast genomfört, nedslaktades och inlöstes år 1927 17 381 djur för öppen tuberkulos. Av dessa iakttogs vid obduktion hos ej mindre än 8 407 (48·9 %) tuberkulös utmärgling.

Detta tyder på att nära hälften av alla sjukdomsfall ej anmälas förrän de äro så långt framskridna, att djuren äro färdiga att duka under; ur smittospridningssynpunkt blir nedslaktning av dylika djur tämligen betydelselös, då de i varje fall snart skulle dött, och under alla omständigheter redan medhunnit det mesta av sitt nedsmittningsverk. I det engelska systemet, som efterbildats i Danmark, ingår ej systematiskt uppspårande av smittofarliga fall av lungtuberkulos; i Tuberculosis order av 1925 är föreskrivet, att envar, som innehar djur, visande symptom å tuberkulos, skall omedelbart anmäla detta för »the Local Authority», som det åligger att låta verkställa veterinärundersökning. Impulsen till varje undersökning kommer sålunda från djurägaren och grundar sig på hans subjektiva iakttagelser av de egna djurens hälsotillstånd. Följden av ett dylikt system blir visserligen, att en del djur här och var bli nedslaktade på ett tidigare stadium av sjukdomen och deras smittospridning avbruten, men om de stora statliga utgifterna härför (i England uppgår statsersättningen totalt till mera än 1 miljon kronor per år) uppvägas av motsvarande effekt i form av minskad smittospridning, torde alltjämt vara en öppen fråga, icke minst därför att alla kroniska smittospridare med mindre i ögonfallande symptom synas undandraga sig upptäckt.

Ett införande i vårt land av föreskrifter av samma natur som de i England och Danmark tillämpade är givetvis teoretiskt riktigt; de djur, som dylika föreskrifter träffa, äro nämligen sådana som böra borttagas ur produktionen. Genomförandet av föreskrifter av ovan berört innehåll skulle emellertid möta minst lika stora svårigheter här som i sistnämnda länder och effekten bleve sannolikt ej större. Kunde föreskrifterna kompletteras med ett stadgande om obligatorisk undersökning av varje besättning för smittofarlig tuberkulos, skulle detta innebära ett obestridligt framsteg. De sakkunniga anse dock, att en sådan bestämmelse icke kan för närvarande genomföras. De sakkunniga hålla i stället före, att den bästa utväg, som står till buds för ett mera effektivt bekämpande av den smittofarliga tuberkulosen, är ett vidare utbyggande av de redan nu i landet befintliga organisationerna för en tuberkuloskamp enligt de Ostertagska linjerna. Ett fullföljande av Ostertags program innebär systematiska åtgärder för upptäckande och oskadliggörande av smittospridarna inom ladugårdarna; metoden kan genomföras överallt där ägarens medverkan är att påräkna; den möjliggör dessutom en rationell övergång till det totala utrotandet av sjukdomen. Principen i den Ostertagska metoden är jämväl den, som i stort sett hittills varit ledande för allt bekämpande av tuberkulosen i vårt land, en frivillig samverkan emellan de enskilda djurägarna och staten. Det första vill-

koret för att åtgärder enligt Ostertags metod skola kunna bli till nytta är emellertid, att bekämpandet av tuberkulosen vinner mera allmän anslutning. Den verksamhet av detta slag, som hittills bedrivits i vårt land, har ej nått nämnvärd utsträckning. Nedanstående tabell från de län, därifrån siffermaterial av värde finnes tillgängligt, visar, att år 1928 voro procentuellt anslutna:

Län	Till tuberkuloskamp enl. Ostertag		Till tuberkuloskamp enl. Bang	
	Antal anslutna djur	% av i länet befintliga djur enligt 1927 års husdjursräkning	Antal djur	% av i länet befintliga djur
Uppsala	3 598	6·11	5 654	6·40
Södermanlands[1])	2 111	2·58	10 520	8·75
Östergötlands	5 497	4·70	10 437	5·68
Kalmar	3 120	3·01	20 198	12·11
Malmöhus	4 697	3·53	14 111	5·85
Hallands	1 656	2·37	3 639	3·21

[1]) Gäller år 1929.

Av dessa siffror äro de från Malmöhus län lämnade mest lärorika; här har arbete efter dessa linjer pågått sedan 1910 och ändock har ej nåtts högre anslutning. Till en del beror visserligen det ringa deltagandet på att ett stort antal av de förutvarande medlemmarna övergått till totalutrotning enligt den Bangska metoden, men denna övergång har ingalunda varit så omfattande, att den rubbar intrycket av att anslutningen varit ringa, ett intryck, som bekräftas av siffrorna från de övriga länen. Den realitet, som kan utläsas av tabellen, är i korthet, att inom det ojämförligt stora antalet av besättningarna inom de län, tabellen omfattar, får tuberkulosen fritt utbreda sig utan påverkan av rationella motåtgärder. För de sakkunniga har ett av arbetets huvudmål varit att undersöka på vad sätt i större utsträckning än för närvarande sker ett bekämpande av den smittofarliga tuberkulosen kan åstadkommas. De sakkunniga ha trott sig finna, att detta syftemål i första rummet skulle vinnas genom rikligare statligt understöd åt de enskilda intresserade djurägarna samt en förbättrad organisation av arbetet, så ordnad att den enskilde lantmannen känner sig fullt samhörig med verksamheten.

Vid förfrågningar, som de sakkunniga gjort hos djurägare, vilka för närvarande aktivt deltaga i tuberkuloskampen enligt Ostertags metod, ävensom hos veterinärer, som äro sysselsatta i arbetet, ha från så gott som samtliga dessa håll anförts, att vad som avhåller de flesta djurägare från anslutning är rädsla för att kravet på omedelbar nedslaktning av de smittofarliga djuren skall bli alltför ekonomiskt betungande att fullgöra. Vederbörande djurägare anse sig ej kunna bära den engångsförlust, som borttagandet av dessa djur ur produktionen innebär. En hjälp på denna punkt i form av viss statlig ersättning till täckande av prisskillnaden emellan bruks- och slaktvärde har från samtliga håll uppgivits komma att verka stimulerande på anslutningen. Tanken på att ge ökad effekt åt tuberkuloskampen genom att bereda djurägarna ersättning för nedslaktning av smittofarligt tuberkulösa djur är ingalunda ny för statsmakterna. Redan i utlåtande av den 2 maj 1904 uttalade andra kammarens tillfälliga utskott nr 3, att anslaget för att befrämja utrotningsarbetet av denna sjukdom borde ökas så att även nötkreatur, som lede av lungtuberkulos kunde nedslaktas och ersättas av statsmedel och utskottet synes beklaga, att det av

formella skäl ej kunde föreslå bestämmelser härom. Även vid andra tillfällen ha sympatier i angiven riktning från riksdagshåll uttalats. De sakkunniga ha under utredningens gång funnit att om någon större effekt av ingripandet emot kreaturstuberkulosen skall kunna ernås viss statsersättning måste beredas vid nedslaktning av smittofarligt tuberkulösa djur. I den riksdagsskrivelse, som ligger till grund för den utredning, som åt sakkunniga är anförtrodd, framfördes jämväl som ett väsentligt önskemål, att statsbidrag måtte utgå för djur lidande av smittosam tuberkulos, och denna synpunkt har enligt vad protokollen giva vid handen av såväl 1929 års jordbruksutskott som av samma års riksdag ansetts värd allt beaktande. *Ersättning för nedslaktade smittofarliga djur måste dock både av praktiska och principiella skäl förbehållas sådana djurägare, som äro deltagare i en statligt godkänd tuberkulosorganisation enligt den Bangska eller Ostertagska metoden.* Den anslagssumma, som ett statligt ingripande av nu antydd art kräver, är utan tvivel betydande, men de ekonomiska förpliktelser, som staten skulle åtaga sig, äro dock ej större än att de kunna överblickas.

I ett av medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen gemensamt med tillkallade sakkunniga den 8 dec. 1921 avgivet betänkande uppskattas antalet öppet tuberkulösa äldre nötkreatur inom landet till 27 707. Siffran har ernåtts på det sätt, att man beräknat medelreaktionen inom varje län och därigenom erhållit ett tal för de reagerande djuren, av vilka man ansett 5 % såsom öppet tuberkulösa. Flera iakttagelser tyda dock på att det angivna talet 27 707 är för lågt. Sedan sistberörda betänkande avgavs, finnes ett rikligt material tillgängligt från de kliniska undersökningar, som i stor utsträckning bedrivits i ett flertal län. Dessa visa en högre klinisk tuberkulosprocent än den ovan beräknade. Så angives t. ex., att i Malmöhus län torde finnas 3 429 öppet tuberkulösa djur eller c:a 3·4 % av hela antalet nötkreatur inom länet. Under åren 1911—1920 undersöktes inom länet kliniskt 72 748 djur inom 1 994 besättningar med resultat att smittofarlig tuberkulos påträffades i över 10 % av de undersökta (högsta antalet påträffades år 1913 eller i 13·7 %, lägsta 1916 eller i 8·2 %). Av de under åren 1921—1928 nytillkomna 64 besättningarna med i allt 2 891 djur visade sig 227 st. eller 7·85 % vara tuberkulösa i smittofarlig form. Det saknas anledning antaga, att ej den här konstaterade medelprocenten är signifikativ för länet i dess helhet, och man har under inga förhållanden rätt att räkna med en så låg medelprocent som ovannämnda 3·4; denna har nämligen ej ens kunnat upprätthållas inom de besättningar, som år från år systematiskt underkastats kliniska undersökningar. Östergötlands läns medelprocent för här berörda sjukdomsform har i ovan omförmälda betänkande angivits till 2·2, en siffra som torde böra avsevärt höjas. Av sedan 1924 inom länet för första gången kliniskt prövade 12 641 djur ha nämligen 7·6 % visat sig vara smittofarliga, sålunda mera än 3 gånger så många som ovan antagits. Inom Hallands län har sedan 1923 undersökts 3 298 kor, av vilka 245 eller 7·43 % befunnits öppet tuberkulösa. För övriga i jordbrukshänseende med dessa tre jämförbara län föreligger visserligen ej tillräckligt material för en exakt uppskattning av frekvensen av smittofarlig tuberkulos, men många tecken tyda på, att det är alltför sangviniskt att räkna med avsevärda avvikelser till det bättre. Såsom jämförbara län böra räknas Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Kristianstads, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands län. Inom de norrländska länen, Blekinge, Gotlands, Kopparbergs, Värmlands samt möjligen Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län torde däremot en avsevärt mindre frekvens av öppen tuberkulos vara för handen. Inom de län (Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands) där antalet öppet tuberkulösa djur kan beräknas vara mera avsevärt, finnas enligt 1927 års hus-

djursräkning 1 013 206 tjurar, oxar och kor. Det ligger ingen överdrift i att beteckna 5 % av dessa eller c:a 50 600 som smittofarligt tuberkulösa.

Av de återstående länen böra i en grupp sammanföras Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands och Kopparbergs län. I dessa län finnas sammanlagt 559 406 djur. Den smittofarliga tuberkulosen torde inom dessa län vara mindre allmän än i den förra gruppen, men ingalunda sällsynt. I runt tal kan man säkerligen förvänta att finna den i 2 % eller hos c:a 11 000 djur. För de återstående länen, Gotlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens har en kamp emot de smittofarliga tuberkulosformerna, sådan den är planerad för det övriga landet, föga betydelse. För fem av dessa län föreslå dessutom de sakkunniga att tuberkuloskampen bör bedrivas enligt grunder, som helt avvika från de ovan angivna. Man kan därför i detta sammanhang bortse från sistberörda län. Inom de län, som ha ett aktuellt intresse av en organiserad kamp emot de smittofarliga tuberkulosformerna, kan sålunda ungefärligen 61 600 djur beräknas vara behäftade med öppen tuberkulos. Skulle dessa på en gång kunna upptäckas och ersättas av staten med högst 100 kronor per djur, åtginge härför 6 160 000 kronor, varjämte man finge räkna med en undersökningskostnad av minst 5- à 600 000 kronor. Någon teknisk möjlighet att under ett år uppsöka alla smittofarligt infekterade djur torde ej förefinnas och den totalsumma, som ovan angivits, har därför endast teoretiskt intresse. Det torde däremot kunna förväntas, att årligen $^1/_5$ av ovan angivna antal skulle under vissa förutsättningar kunna uppspåras. Statens totalutgifter skulle i så fall bli c:a 1 400 000 kronor. Nyssnämnda antal torde dock ej kunna uppnås med mindre varje djurägare ålägges att anmäla och låta undersöka varje för öppen tuberkulos misstänkt besättning, ett förfarande, som de sakkunniga för sin del för närvarande ej anse genomförbart. Bestämmer man sig åter för att ersättning endast skall utgå för djur, som tillhöra besättningar, vilka äro underställda klinisk kontroll genom anslutning till någon länsorganisation, kan säkerligen summan minskas. Inom de 19 län (grupp 1 och grupp 2), där en klinisk kontroll enligt Ostertag kan tänkas bli införd, finnes enligt ovan gjorda beräkningar i runt tal 1 600 000 äldre djur. Hittillsvarande erfarenhet visar, att redan under nuvarande förhållanden, utan statsersättning åt slaktade djur ägarna till c:a 5 % av kreatursstocken kunna förvärvas som deltagare i en systematiskt organiserad kamp. Skulle statsersättning för utdömda djur kunna påräknas, torde det ej vara alltför optimistiskt att räkna med en höjning av deltagareantalet till 10 %. 160 000 djur skulle under sådana förhållanden beräknas bli föremål för systematiska undersökningar i avseende å kliniskt påvisbar tuberkulos. Bland dessa behöver man — med reservation för de första åren, då anslutning kan väntas från en del starkt tuberkulösa besättningar — säkerligen ej räkna med högre utslagsprocent än 5 %, d. v. s. 8 000 djur. Ersättningen skulle totalt, efter en beräknad summa av 80 kronor per djur uppgå till 640 000 kronor per år. Bidrag till undersökningskostnaden bör i detta fall beräknas till kronor 1: 25 per djur eller tillhopa 200 000 kronor, d. v. s. det totala statsbidraget för denna form av tuberkuloskampen skulle kunna fixeras till 840 000 kronor per år.

Den ersättning, som enligt de sakkunnigas förslag skulle utgå av allmänna medel, täcker dock endast delvis djurägarens verkliga förlust. Det blir alltjämt även på denna punkt en fördelning av bördan emellan staten och den enskilde, men statsmakternas goda vilja att hjälpa dem, som själva äro villiga till uppoffringar, blir mera effektivt markerad. De grunder, efter vilka i andra länder statskompensation i här angivna fall för närvarande utgår, äro ej ensartade.

I England användes ett system, emot vilket invändningar ur principiell syn-

punkt ej torde kunna göras. Där verkställes uppskattning av djurets marknadsvärde av en värderingsman från länsstyrelsen (Local authority) och ägaren gemensamt eller, därest dessa ej kunna enas, av en av ministeriet utsedd person. Vid bestämmandet av djurets marknadsvärde får hänsyn ej tagas till att detsamma är tuberkulöst, utan priset fixeras uteslutande efter marknadsnoteringen och djurets värde i den fria handeln. Djurets hela angivna värde tillfaller dock ej ägaren, utan ersättningen är beroende av i vilken grad vid obduktion sjukliga förändringar påvisas. Befinnes djuret ej vara tuberkulöst, utbetalas hela värdet jämte 20 shillings. Föreligger ej tuberkulos i framskridet stadium, utbetalas $^3/_4$ av värdet. Finner man åter, att sjukdomen var höggradig, får ägaren nöja sig med $^1/_4$ av värderingssumman. Det slaktade djurets kött- och hudvärde tillfaller staten, genom vars försorg jämväl försäljningen sker.

Det engelska systemet synes ha fungerat friktionsfritt. Sålunda har i praktiskt taget alla fall ägaren och den lokala myndighetens ombud (i regel veterinären) kunnat enas om värderingen av djuren och värderingsman från ministeriet har ej behövt tillkallas för mera än 7 av 17 381 under år 1927 värderade djur. För staten synes systemet ej ställa sig alltför betungande; genomsnittsersättningen har för nämnda 17 381 slaktade djur ej varit högre än 3 £ 7 s 9 d, d. v. s. c:a 61 kronor per djur. Denna relativt låga genomsnittsersättning beror på att i c:a 75 % av alla ersatta fall sådan avancerad tuberkulos förelegat, där enligt ovan angivna regler endast $^1/_4$ av värdet utgår. Däremot förefaller det som om ersättningsgrunderna skulle locka ägarna att ej fullgöra anmälningsplikten förrän det är honom fullt klart, att djuret står i begrepp att självdö.

I Sverige har systemet med ersättning efter värdering tillämpats vid nedslaktningar för mul- och klövsjuka. I de fall åter, då här i landet ersättning utgått vid fall av juvertuberkulos, har en annan ersättningsprincip följts. Enligt kungörelsen den 1 maj 1903 utgår nämligen i dylikt fall ersättning med $^1/_4$ av djurets värde, beräknat efter slaktvikten och med iakttagande av att varje kilogram kött uppskattas till ett visst pris, som av medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen gemensamt fastställes. För varje kilogram kött, som förklaras till människoföda otjänligt, utgår dock ersättning med fulla slaktvärdet. Köttvärdet per kg fastställdes 1903 till 0·70 kronor och har sedan dess bibehållits oförändrat, ett förhållande som de sakkunniga funnit anmärkningsvärt, då fluktuationerna å köttmarknaden under denna tid varit avsevärda. Enligt nu gällande bestämmelser ersättes en ko om 200 kg med 35 kronor, därest köttet godkännes, samt med 140 kronor därest det totalkasseras (avancerade fall). I första fallet är summan för låg för att ha någon avsedd effekt, i senare fallet mer än tillräcklig, i synnerhet med tanke på att här är fråga om fall, som i regel äro försummade av ägaren. De sakkunniga ha vid prövning av de grunder för statsersättning, som i här berörda fall böra ifrågakomma, ansett, att de nu vid juvertuberkulos tillämpade fortfarande böra komma till användning, d. v. s. djurets värde bör bestämmas med ledning av dess slaktade vikt. De sakkunniga ha övervägt möjligheterna för att bereda ägare till avelsdjur och särskilt goda mjölkdjur tilläggsersättning, men funnit denna väg oframkomlig, ej minst av det skäl att något exakt bedömande av dessa egenskapers värde i de fall, då de förekomma hos ett smittofarligt tuberkulöst djur, näppeligen är möjlig. Visserligen ligger en obestridlig teoretisk rättvisa i det engelska ersättningssystemet, men de sakkunniga ha av fruktan för dess ekonomiska konsekvenser ej vågat förorda detsamma. Däremot ha de sakkunniga ansett en sådan förändring i nu gällande grunder nödvändig som bättre kompenserar de tidigt nedslaktade fallen men lämnar lägre ersättning för höggradigt angripna djur. De sakkunniga föreslå därför, att i samtliga fall — oavsett sålunda om köttet är användbart eller ej — ersättning skall utgå med $^1/_2$ av det uppskattade kött-

värdet, dock att, för den händelse djuret totalkasseras, kompensationen ej får överstiga 50 kronor. De sakkunniga föreslå, att det värde per kg kött, som bör ligga till grund för beräknandet av den ersättning, som skall utgå, alltfortfarande skall bestämmas av lantbruks- och medicinalstyrelsen. För att markera, att ersättningen skall anpassas efter noteringen å köttmarknaden, föreslå de sakkunniga, att uppskattning skall ske årligen i januari månad för ett år framåt. Värdering enligt dessa grunder kan äga rum i samband med den besiktning av djuret, som de sakkunniga föreslå skall bliva obligatorisk. Vederbörande veterinär bör därvid bliva värderingsman, varjämte han bör tillkalla ojävig person som vittne.

Man torde kunna utgå från att medelvikten för de djur, som skola ersättas enligt ovan angivna grunder, är 200 à 225 kg. Med ett beräknat medelpris av 80 öre per kg kött (nuvarande 70 öre torde ligga i underkant) skulle ersättningen komma att ligga emellan 80 och 90 kronor per djur, en summa som ingalunda kan anses för hög. Av statsfinansiella skäl ha de sakkunniga ej ansett sig böra föreslå ersättningen till mera än halva slaktvärdet; av samma anledning ha de sakkunniga begränsat det högsta för ett djur utgående beloppet till 100 kronor. De sakkunniga äro emellertid av den bestämda uppfattningen, att den nu föreslagna formen för statshjälp åt dem, som manifesterat egen god vilja att rationellt bekämpa den smittofarliga tuberkulosen, skall bli till betydelsefull hjälp både för att vidmakthålla intresset hos dem, som nu äro deltagare i tuberkuloskampen, och för att möjliggöra anslutning från sådana, som hittills avhållit sig från att deltaga i arbetet.

Inrättandet av lokala organ för tuberkuloskampen (tuberkulosstyrelser) och grunderna för statsersättning åt dessa.

För att möjliggöra en närmare kontakt emellan den enskilde deltagaren och ledningen av tuberkuloskampen synes det de sakkunniga som om denna i viss mån bör decentraliseras. Början härtill är redan gjord genom tillkomsten inom vissa hushållningssällskap av särskilda tuberkulosorganisationer i syfte att omhänderhava kampen emot den smittofarliga tuberkulosen. Enligt de sakkunnigas uppfattning har detta varit enbart till nytta för sjukdomens bekämpande. De sakkunniga se därför ej hinder föreligga för en vidare utbyggnad av dessa organisationer. Hushållningssällskapen synas samtliga — enligt det intryck de sakkunniga erhållit — vara intresserade av denna uppgift och beredda att göra de uppoffringar, som deras begränsade tillgångar medgiva. Denna utbyggnad skulle i stort sett ha till syfte att genom upprättandet av en tuberkulosstyrelse inom varje hushållningssällskaps område skapa ett lokalt organ för ledningen av *allt* arbete vid bekämpandet av ladugårdstuberkulosen inom länet. Sjukdomens dominerande betydelse för de flesta län torde väl motivera en sådan anordning. De sakkunniga ha dock ej ansett sig böra giva ett stadgande härom obligatorisk natur utan vilja tills vidare låta tillkomsten av en länsorganisation för tuberkulosbekämpandet bli beroende av initiativ från vederbörande hushållningssällskap.

De sakkunnigas förslag innefattar att å de lokala tuberkulosstyrelserna skall överföras den ledning av tuberkulinundersökningarna, som nu åligger lantbruksstyrelsen, i samband varmed självständig befogenhet att pröva ärenden om fria tuberkulinundersökningar, kompletterande kliniska undersökningar m. m. bör tillerkännas tuberkulosstyrelserna.

Bekämpandet av den smittofarliga tuberkulosen, som de sakkunniga alltjämt tänkt sig skola ske enligt de Ostertagska riktlinjerna, bör givetvis även den om-

händerhavas av den lokala tuberkulosstyrelsen. De regler som för detta bekämpande skola gälla synas de sakkunniga dock ej böra innehålla bestämd föreskrift vare sig därom att de kliniska undersökningarna skola utföras av veterinär som tuberkulosstyrelsen härför särskilt anställt eller därom att de skola anförtros åt de inom länet praktiserande veterinärerna. Båda systemen tillämpas inom vårt land — det förstnämnda i Malmöhus, Hallands, Östergötlands och Kalmar län, det sistnämnda i Uppsala och Södermanlands län. Båda förfaringssätten äro säkerligen användbara och det torde vara lämplighetsskäl, som i de enskilda fallen böra få fälla utslaget till förmån för den ena eller andra anordningen. En förutsättning för att de praktiserande veterinärerna emellertid skola kunna anförtros undersökningar av detta slag är, att de inneha härför nödig specialutbildning. De sakkunniga förvänta emellertid, att denna fråga skall finna sin lösning genom initiativ från Veterinärhögskolan sålunda att full förtrogenhet med undersökningstekniken kan inrymmas inom ramen av den för veterinärexamen gällande studieplanen; för de redan utexaminerade veterinärerna böra särskilda utbildningskurser anordnas. De sakkunniga ha ansett tillräckligt med en bestämmelse om att veterinär, som utför klinisk undersökning, skall vara kompetentförklarad av medicinalstyrelsen. De sakkunniga ha så mycket mindre kunnat underlåta att föreslå ett sådant stadgande som det under utredningens gång visat sig, att inom vissa län arbetet med nödvändighet måste övertagas av inom området befintliga veterinärkrafter. Det är sannolikt, att distriktsveterinärerna ej mera än till viss grad kunna betungas med undersökningar av detta slag, men däremot kan avsevärd hjälp påräknas från andra inom länet praktiserande veterinärer. Framförallt borde aktiv medverkan i större utsträckning än nu vara att påräkna från de vid köttkontrollen sysselsatta veterinärerna. Inom varje tuberkulosstyrelse bör dock finnas en veterinär ledamot, tillika föreståndare för den veterinärtekniska delen av arbetet och föredragande inom tuberkulosstyrelsen. Denne bör, i den mån så anses nödvändigt, kunna förordnas att utöva tillsyn å de undersökningar, som inom området utföras av övriga veterinärer. Ansvaret för granskning av rapporter, räkningar m. m. bör tillika påvila samme veterinär. Varje tuberkulosstyrelse bör antingen själv inrätta ett laboratorium av den beskaffenhet, att detsamma kan av medicinalstyrelsen godkännas eller ock träffa avtal med annat i vederbörlig ordning auktoriserat laboratorium om undersökning av tagna prov. Åt laboratorier av detta slag torde böra meddelas rätt att ställa sådana bakteriologiska diagnoser, som böra föregå beslut om nedslaktning på statens bekostnad. Tillstånd till nedslaktning av smittofarligt tuberkulöst djur meddelas av tuberkulosstyrelsen inom länet. Tuberkulosstyrelsen bör ägna tuberkuloskampen inom länet ständig uppmärksamhet och tillse, att densamma ej försummas inom någon del av verksamhetsområdet. Därjämte bör den på allt sätt söka bereda deltagarna i ett ordnat bekämpande förmåner och uppmuntran och tillse, att deras intressen bli bevakade vid livdjushandel, kreatursutställningar, mjölkleveranser m. m. Tuberkulosstyrelserna böra med avseende å sin verksamhet såväl ekonomiskt som ur disciplinär synpunkt underställas den centrala myndigheten, men åt dem bör tillika medgivas en såvitt möjligt självständig ställning.

Kostnaderna för tuberkulosarbetets bedrivande enligt ovan angivna riktlinjer böra bestridas dels genom direkta avgifter från de till klinisk tuberkuloskamp anslutna djurägarna dels genom direkta statsanslag dels genom årliga bidrag från hushållningssällskapen. Inom alla de hushållningssällskap, som för närvarande deltaga i klinisk tuberkuloskamp, ha djurägarna måst bidraga med viss del av undersökningskostnaden. Beloppet har fixerats olika för varje län. I Malmöhus län betalar en djurägare årligen i avgift för undersökt djur 2 kronor; i Östergötland 2: 50; i Uppsala 1: 50; i Kalmar län 1: 75 (2 under-

sökningar, 1: 25 för en undersökning); i Halland 1: 50 (2 undersökningar, 0: 75 vid en). De direkta anslagen från statens sida som utgått enligt bestämmelserna i kungl. brevet av den 11 februari 1927 till lantbruksstyrelsen angående anvisande av medel för bekämpande av smittofarlig tuberkulos inom Hallands län, ha utgjort dels ersättning av 0: 50 kronor per undersökt djur, dels bidrag för de verkliga kostnader, vederbörande haft för ympprov och inköp av erforderliga utensilier för undersökningsarbetet. Detta statsbidrag synes hittills ha totalt belöpt sig till c:a 1 krona 20 öre per undersökt djur. De sakkunniga anse, att ett belopp av ungefär nämnda storlek alltjämt bör kunna påräknas från statens sida; dock bör det ej utgå efter nu fastställda grunder utan fixeras till 1 krona 25 öre per djur. Verkliga undersökningskostnaden per djur ligger, såsom ovan framhållits, icke obetydligt högre, men de sakkunniga förutsätta, att skillnaden alltjämt skall bestridas genom direkta avgifter å djurägaren och genom anslag från vederbörande hushållningssällskap efter inbördes fördelningsprinciper, som det tillkommer sällskapet att bestämma.

Tuberkulosstyrelsernas handhavande av de löpande tuberkulinärendena bli förenade med expeditionskostnader. De sakkunniga anse, att ett visst årligt belopp härför bör av Kungl. Maj:t ställas till förfogande efter ansökan av vederbörande hushållningssällskap. Någon större summa torde dock ej härför vara erforderlig, då ärendena icke bli mera betungande än att de kunna ombesörjas av personal, som redan är av tuberkulosstyrelserna anställd. Arvode till veterinär, som utfört tuberkulinundersökning, bör som hittills utgå från ett för ändamålet beviljat extra anslag och utanordnas efter rekvisition av tuberkulosstyrelsen genom vederbörande länsstyrelse.

De sakkunniga ha i sitt förslag anförtrott tillsättandet av tuberkulosstyrelsen åt hushållningssällskapen; dock måste länsveterinären och den veterinära ledaren för sällskapets tuberkulosavdelning ingå som självskrivna medlemmar, en anordning emot vilken berättigade anmärkningar ej torde kunna göras och vilken tillkommit uteslutande för att garantera vederbörande styrelser tillgång till erforderlig sakkunskap. Stadgandet om att antingen hushållningssällskapets sekreterare eller dess husdjurskonsulent måste vara medlem av kommittén har tillkommit därför, att endera av dessa båda tjänstemäns närvaro torde vara erforderlig för att tuberkulosstyrelsen skall kunna uppehålla kontakten med sällskapets övriga verksamhetsgrenar.

Den överflyttning av de väsentliga delarna av tuberkulosarbetet till hushållningssällskapen, som de sakkunniga sålunda föreslå, markerar ett strävande att fullfölja kampen på bredare front men på grundval alltjämt av frivillig medverkan från de enskilda djurägarnas sida. Hushållningssällskapens stöd och medverkan är oundgängligen erforderlig och har redan under nuvarande ordning vid flera tillfällen framstått som önskvärd. Det förefaller dock som om sällskapen själva mer eller mindre medvetet under den centralisering av alla åtgärder emot tuberkulosen, som hittills varit rådande, skulle i viss utsträckning tappat både kontakt med och aktivt intresse för kampen. En decentralisering, som gör framgången i kampen emot sjukdomen direkt beroende av det allvar och den livaktighet, varmed sällskapet självt fullföljer det åt sällskapet anförtrodda arbetet, borde kunna framkalla en vändning till det bättre. För lantmännen bör hushållningssällskapens inflytande å de åtgärder som inom länet vidtagas mot tuberkulosen, giva en känsla av trygghet för att anpassning kommer att ske efter praktiska synpunkter och föreliggande ekonomiska resurser.

De sakkunniga anse sig med detta förslag ha skapat den bästa nu möjliga grundval för ett tuberkulosbekämpande, som bygger på frivilligt deltagande. Skulle detta försök misslyckas, återstår säkerligen endast ett ingripande av fiskalisk natur emot samtliga smittofarliga sjukdomsformer.

Obligatorisk nedslaktning av nötkreatur behäftade med juvertuberkulos eller tuberkulos i könsorganen.

Sedan år 1898 har för en form av tuberkulos — juvertuberkulosen — föreskrifter funnits om obligatorisk nedslaktning och statsinlösen av dylika djur i förening med en allmän bestämmelse innefattande anmälningsplikt för såväl djurägare som veterinär vid misstanke om sjukdomen ifråga. Dessa stadganden äro senast utformade i en kungörelse av den 1 maj 1903. De tillkommo på sin tid i avsikt att förhindra inblandning av från juvret avsöndrade tuberkelbaciller i den för konsumtion avsedda mjölken, men även, efter vad som framgår av en riksdagsskrivelse i ärendet den 14 maj 1900, »för att bereda den enskilde hjälp i de kostnader och förluster, som han vid sådana sjukdomars förekomst måste vidkännas för allmänt bästa». De förändrade och förbättrade ersättningsgrunder, som infördes för juvertuberkulos år 1903, böra ses emot bakgrunden av detta riksdagsuttalande. Före 1903 hade man haft ringa framgång vid bekämpandet av denna tuberkulosform; under åren 1898—1901 hade i hela riket årligen ej mer än i medeltal 11 djur behäftade med sjukdomen upptäckts. Införandet av 1903 års bestämmelser och ersättningsgrunder synes ha åstadkommit någon förbättring. Sålunda rapporteras under åren 1901—1907 i medeltal 53 fall av denna sjukdomsform samt under perioden 1908—1917 i medeltal 150 fall. Under kristiden avtog frekvensen och åren 1918—1919 rapporterades sammanlagt endast 48 fall. Sedan dess har en jämn stegring från 45 fall 1920 till 106 1926 förekommit.

Ersättningssummorna från statens sida ha uppgått för helt kasserade fall till i medeltal 120 kronor och för helt godkända till 35 kronor; sålunda en påfallande skillnad mellan vad de långt framskridna och de tidigt konstaterade fallen kostat det allmänna.

Nedanstående tabell giver en överblick över samtliga under de olika åren anmälda juvertuberkulosfall och den ersättning, som härför utgått.

Av statsmedel utbetald ersättning för på grund av juvertuberkulos nedslaktade kor.

År	Nedslaktade kor				
	Antal	Ersättning, kr.			
		I allt		I medeltal	
1898—1907	366	39 404	32	107	66
1908—1917	1 522	164 094	84	107	82
1918	25	1 856	37	74	25
1919	23	1 222	28	53	14
1920	45	2 557	59	59	48
1921	54	4 334	44	80	27
1922	69	5 116	13	74	15
1923	76	5 738	50	75	51
1924	91	7 341	44	80	68
1925	104	7 790	29	74	91
1926	106	7 724	12	72	87
1927	141	10 671	43	75	68
1928	146	11 577	54	79	30
Summa	2 768	269 429	29	97	22

Antalet för juvertuberkulos nedslaktade kor inom de olika länen.

	1898—1907	1908—1917	1918—1923	1924	1925	1926	1927	1928	Summa 1898—1928
Stockholms stad	1	9	1	1	—	—	7	5	24
Stockholms län	27	114	33	6	13	9	6	4	212
Uppsala »	6	43	1	3	3	2	3	6	67
Södermanlands »	11	94	23	7	14	7	10	9	175
Östergötlands »	29	158	61	25	19	29	32	44	397
Jönköpings »	1	5	7	—	—	—	—	1	14
Kronobergs »	1	8	3	—	—	—	—	—	12
Kalmar »	9	19	—	1	1	2	1	4	37
Gotlands »	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge »	3	2	4	1	—	1	—	—	11
Kristianstads »	32	119	22	8	6	10	18	12	227
Malmöhus »	136	761	93	24	24	29	41	36	1 144
Hallands »	5	12	6	—	8	1	4	7	43
Göteborgs och Bohus »	4	4	2	1	—	—	—	—	11
Älvsborgs »	4	7	4	5	—	—	3	4	27
Skaraborgs »	21	40	13	7	8	3	10	9	111
Värmlands »	3	14	8	2	2	3	—	1	33
Örebro »	26	62	13	3	4	7	2	11	128
Västmanlands »	32	46	8	3	1	5	7	3	105
Kopparbergs »	2	1	1	1	1	—	—	1	7
Gävleborgs »	11	1	2	—	1	—	—	1	16
Västernorrlands »	2	1	—	—	—	1	1	—	5
Jämtlands »	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Västerbottens »	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Norrbottens »	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Summa	366	1 522	307	98	106	109	145	158	2 811

Antalet under de olika åren helt kasserade, partiellt kasserade och godkända.

År	Helt kasserade			Partiellt kasserade			Godkända		
	Antal	Ersättning i medeltal, kr.		Antal	Ersättning i medeltal, kr.		Antal	Ersättning i medeltal, kr.	
1915	74	129	—	24	46	84	18	35	98
1916	26	122	84	18	43	64	20	33	42
1917	26	129	24	15	38	99	17	32	97
1918	11	122	50	3	50	22	11	32	56
1919	5	111	16	5	42	55	13	34	90
1920	12	121	43	8	47	87	25	38	40
1921	25	121	38	8	58	47	21	39	63
1922	26	123	48	20	51	33	23	38	39
1923	29	132	—	22	49	29	25	33	05
1924	43	127	94	15	42	09	33	36	63
1925	46	121	04	25	43	65	33	34	28
1926	39	125	64	30	49	19	37	36	44
1927	52	132	52	45	46	68	44	38	18
1928	64	127	39	38	47	34	44	36	94

De sakkunniga hålla före, att bestämmelserna emot juvertuberkulos böra i stort sett bibehållas, dock bör ersättningsgrunden ändras till att bli likalydande med vad som för övriga smittofarliga former föreslagits d. v. s. för varje ned-

slaktat djur bör utgå ersättning med hälften av det uppskattade köttvärdet, utom för den händelse totalkassation av köttet måste tillgripas, då ersättningen bör begränsas till 50 kronor. De sakkunniga ha förut framhållit skälen till att denna princip måste anses riktig, och förvänta, att dess genomförande ifråga om juvertuberkulosen skall underlätta uppspårandet av de tidiga fallen, vilka ur smittospridningssynpunkt äro de mest farliga. Den statistik, som förut är anförd, visar, att man här i landet efter allt att döma upptäcker endast en bråkdel av förefintliga juvertuberkulosfall. Från Danmark rapporteras officiellt, att nära 700 fall årligen upptäckas; i England är motsvarande antal c:a 2 200. Skäl synes ej föreligga till antagande, att tuberkulosfrekvensen inom vår nötkreatursstock skulle vara avsevärt lägre än inom Englands och Danmarks med vår till antalet jämförliga; under sådana förhållanden kan vår låga frekvens (125 per år) förklaras endast därigenom att ej alla sjukdomsfall bli kända. Den merkostnad, som här föreslagna ersättningsgrunder vid juvertuberkulos kan komma att medföra, torde belöpa sig till 4- à 5 000 kronor per år.

De sakkunniga ha vidare ansett, att samma bestämmelser som gälla för juvertuberkulos jämväl böra äga tillämpning beträffande tuberkulos lokaliserad till könsorganen. De skäl, som tala för en särställning av juvertuberkulosen, kunna nämligen även åberopas till förmån för en likartad behandling av tuberkulos i könsorganen. Dessa båda sjukdomsformer äro även utomlands i regel jämställda. Det är för att kunna hindra smittospridning av synnerlig vikt att framförallt livmodertuberkulosen, den dominerande formen av tuberkulos i könsorganen, på ett tidigt stadium upptäckes. Bacillbemängt sekret flyter ständigt från skidan hos dylika djur och infekterar lätt både ströbädd och foder samt ej minst mjölken, vilket senare förhållande, därest det förekommer inom besättningar som producera konsumtionsmjölk, kan medföra vådliga följder. Kor behäftade med detta lidande bli alltid sterila men betäckas givetvis ända till dess man kommit till klarhet om lidandets natur eller allt hopp att få djuren dräktiga uppgivits. Innan så skett kunna de emellertid medhinna att infektera tjuren och genom denne ytterligare ett antal kor. Den skadegörelse, som sålunda kan förorsakas, gör det till ett viktigt statsintresse, att dessa djur snarast bli nedslaktade. Den omfattning, i vilken djur angripna av könstuberkulos förekommer i vårt land, kan näppeligen exakt angivas; endast sparsamma uppgifter härom föreligga. Vid det tuberkulosarbete, som bedrivits i Tyskland, har man inom kliniskt undersökta besättningar funnit livmodertuberkulos i endast 0·003—0·006 %. Efter vad denna statistik ger vid handen, skulle sålunda lidandet vara ytterst sällsynt, och ett ingripande emot detsamma därför ha föga praktisk betydelse. Meddelanden från andra källor ställa dock förhållandena i delvis annan belysning. Sålunda har i vårt land veterinären K. A. Hermansson i en vid Norrköpings slakthus verkställd serie av undersökningar funnit, att hos 12 077 slaktade kor ej mindre än 502 eller 4·15 % livmodertuberkulos förelegat. En av honom verkställd jämförelse utvisar tillika, att av antalet slaktade tuberkulösa kor könstuberkulos förekommit i 11·18 %. Från utländska slakthus föreligga liknande uppgifter om hög frekvens av genital tuberkulos. Orsaken till att livmodertuberkulosen relativt sparsamt rapporteras vid kliniska undersökningar, torde vara att söka i att lidandet så gott som alltid är sekundärt, oftast åtföljd av lung- eller annan organtuberkulos. För den kliniske undersökaren är huvudsaken att få de öppna lungtuberkulosfallen konstaterade. Den sekundära livmodertuberkulosen blir för honom av mindre vikt — så mycket mera som denna sjukdomsform ofta är svår att diagnosticera och erfordrar tidsödande specialundersökningar, vilka i regel ej medhinnas, om vanlig arbetsordning skall följas. De flesta livmodertuberkulosfallen rapporteras därför som enbart lungtuberkulos eller generaliserad tuberkulos och härdarna i könsorganen bli ej upptäckta i andra fall än då obduktion sker. Tack

vare den ofta samtidigt förekommande lungtuberkulosen bli emellertid genitalformerna i regel oskadliggjorda inom besättningar, som deltaga i systematiskt tuberkulosbekämpande, men däremot bli de oftast förbisedda hos dem, som stå utanför sådan kamp. De kostnader, som en generell bestämmelse om anmälningsplikt och viss statsinlösen av djur, lidande av denna tuberkulosform, skulle medföra, kunna endast approximativt angivas. Den danska statistiken visar, att juver- och genitaltuberkulosfallen i frekvens förhålla sig som 2 till 1. Är denna proportion riktig, skulle man endast ha att räkna med att i Sverige 65 à 75 livmodertuberkulosfall årligen skulle kunna upptäckas och bli föremål för ersättning. Det kan dock hända, att ersättningsbestämmelsen så gynnsamt påverkar djurägarens egen vaksamhet inför misstänkta fall, att det blir möjligt att öka antalet upptäckta fall, men även om så sker kommer siffran säkerligen ej att överstiga 300. Statens utgifter för inlösen av här berörda djur kommer därför efter allt att döma att stanna vid en årlig summa av 20- à 30 000 kronor.

Av principiella skäl ha de sakkunniga under dessa bestämmelser även inordnat tuberkulos i könsorganen hos tjur, fall som äro relativt sällsynta men som böra behandlas likformigt med livmodertuberkulosen.

De sakkunniga ha vidare ansett, att den bakteriologiska diagnosen av här berörda sjukdomar bör kunna jämväl ställas å de tuberkulosstyrelsens laboratorier, som äro i vederbörlig ordning godkända. Ett genomförande av en sådan ordning skulle innebära en avlastning för Statens veterinärbakteriologiska anstalt samt möjliggöra ett lättare samarbete emellan vederbörande veterinär och undersökningslaboratoriet. För undersökningar av detta slag torde särskild gottgörelse av statsmedel böra beredas vederbörande laboratorier. Storleken av detta torde efter prövning av medicinalstyrelsen bestämmas av Kungl. Maj:t.

VII. De av de sakkunniga föreslagna villkoren för kostnadsfria undersökningar beträffande förekomst av tuberkulos samt för erhållandet av understöd för vidtagna åtgärder emot tuberkulos i mindre ladugårdar.

Under de 32 år, som här i landet statlig tuberkuloskamp enligt de s. k. Bangska linjerna bedrivits, ha årligen c:a 18- à 20 000 djur för första gången undersökts med tuberkulin. Sådan undersökning har i en del fall kommit till stånd på grund av att hos djurägaren förelegat allvarlig avsikt att påbörja ett systematiskt bekämpande av tuberkulosen, i en del fall enbart därför att han önskat vinna kännedom om i vilken utsträckning reagerande djur förekomme inom hans besättning. Anslutningen till statlig tuberkuloskamp har alltid inletts med en första kostnadsfri tuberkulinundersökning, men som deltagare har ej någon betraktats förrän kontrollundersökning ägt rum. Under den tid, då tuberkulosbekämpandet här i landet var nytt, erhölls i allmänhet en första tuberkulinprövning av var och en som så önskade. Sedan år 1919 har lantbruksstyrelsen, som handhar dessa frågor, verkställt en viss gallring innan ansökningarna beviljats och satt som villkor, att djurägaren inför veterinär skall förklara sig ha för avsikt att vidtaga åtgärder för tuberkulosens utrotande. Av tillgängliga handlingar framgår ej exakt i huru stor utsträckning denna utfästelse infriats, men det årliga tillskottet av deltagare i kampen understiger avsevärt det antal, som varje år erhåller en första undersökning. Ett stort antal har därför sett sig ur stånd eller ej velat infria givna åtaganden. I en del fall har vederbörande djurägare måhända ej heller fattat vilka förpliktelser han iklätt sig. När år 1919 vissa restriktioner infördes för rätten till kostnadsfri första tuberkulinprövning, hade de skäl, som från början talade för att bevilja alla sökande en första försöksprövning, förlorat mycket av sin betydelse. Under tuberkulinundersökningarnas första tid voro fria orienteringsundersökningar såväl ur synpunkten att ernå kännedom om tuberkulosfrekvensen som ur synpunkten att ernå kraftig anslutning av behovet påkallade. Numera är dock tuberkulosutbredningen i stort sett känd och de jordbrukare torde lätt kunna räknas, för vilka tuberkulin och tuberkulinundersökningar äro obekanta begrepp. För att tillgodose sistberörda syftemål äro sålunda kostnadsfria första tuberkulinundersökningar ej längre erforderliga. Det enda bärande skäl, som kan anföras för bibehållande av denna förmån, är att alltfortfarande kan genom bibehållande av denna rättighet ernås ökad anslutning till den Bangska metoden. En bearbetning av hithörande uppgifter för tiden från och med år 1920 visar, att ett visst om ock ej överväldigande tillskott av deltagare på denna väg erhållits. Så har sedan nämnda tidpunkt 177 353 djur prövats med tuberkulin och anslutningen till den Bangska kampen har under samma tid ökats med 54 150 djur; ägarna till endast något mera än $^1/_4$ av de undersökta djuren ha sålunda betraktat den första undersökningen som inledningen till rationella åtgärder för sjukdomens bekämpande. De sakkunniga ha för åren 1926 och 1927 låtit verkställa en närmare undersökning av det antal djurägare, som för första gången prövat sina besättningar med tuberkulin och därefter fortsatt arbetet som anslutna deltagare. Resultatet föreligger i närslutna tabell. Såsom därav framgår är det c:a 28 % av besättningarna med c:a 32 % av samtliga djur, som fortsatt arbetet. För de övriga synes medgivandet om en första kostnadsfri undersökning ha blivit utan påvisbar nytta.

Län	År 1926				År 1927			
	För första gången prövade besättningar		Anslutna		För första gången prövade besättningar		Anslutna	
	Antal djur	Antal besättningar	Antal djur	Antal besättningar	Antal djur	Antal besättningar	Antal djur	Antal besättningar
Stockholms	578	21	211	7	814	31	164	10
Uppsala	579	36	137	6	789	46	230	11
Södermanlands	340	11	233	4	603	18	202	8
Östergötlands	1 027	45	258	10	1 589	64	604	23
Jönköpings	312	18	164	5	558	27	261	12
Kronobergs	646	40	97	7	470	30	71	5
Kalmar	4 629	395	2 815	251	4 689	337	2 355	183
Gotlands	793	73	301	18	384	30	145	7
Blekinge	497	39	284	22	367	35	114	7
Kristianstads	117	6	13	1	436	13	213	6
Malmöhus	409	15	175	8	1 380	39	453	14
Hallands	458	33	207	14	939	48	511	23
Göteborgs och Bohus	1 100	92	99	10	1 118	86	203	16
Älvsborgs	1 582	128	283	17	1 232	105	218	22
Skaraborgs	435	20	88	4	731	22	159	5
Värmlands	1 065	200	14	2	456	27	185	8
Örebro	527	30	121	7	564	35	201	9
Västmanlands	962	51	114	6	1 546	101	406	33
Kopparbergs	426	52	70	6	841	107	147	12
Gävleborgs	719	68	256	23	2 216	250	1 124	132
Västernorrlands	82	6	—	—	201	23	64	3
Jämtlands	1 681	224	95	14	512	73	35	4
Västerbottens	733	171	—	—	396	87	9	3
Norrbottens	1 375	318	357	72	234	60	24	1
Summa	21 072	2 092	6 392	514	23 065	1 694	8 098	557

Det har under sådana omständigheter synts de sakkunniga långt ifrån självklart, att rätten till en första kostnadsfri tuberkulinundersökning alltjämt bör bibehållas, så mycket mera som denna förmån synes för varje år utnyttjas i allt högre grad (år 1925 prövades för första gången 19 583 djur, år 1929 33 313). Emellertid synes det vara ostridigt, att i vissa fall rätt till en kostnadsfri inledande undersökning är en förutsättning för att anslutning till ett bekämpande av tuberkulosen enligt det Bangska systemet skall komma till stånd. De sakkunniga ha under sådana förhållanden ej vågat föreslå fullständig indragning av här berörda sedan gammalt medgivna förmån. De sakkunniga föreslå dock, att tuberkulosstyrelserna tillerkännas rätt till viss sovring bland dem, som anmäla sig till deltagande i tuberkuloskampen. Tuberkulosstyrelserna böra ock alltefter som de inom sina respektive län förvärva kännedom om dessa förhållanden ha stora förutsättningar för att fullgöra denna uppgift. Därjämte bör medicinalstyrelsen respektive tuberkulosstyrelserna tillerkännas rätt att vid förefallande behov kräva, att klinisk tuberkulosundersökning av besättningen först utföres, på det att lämpligheten av en undersökning med tuberkulin skall kunna bedömas.

Enligt för närvarande gällande bestämmelser skall djurägare för att kunna komma i åtnjutande av kontrollundersökning med tuberkulin förete bevis (veterinärintyg) enligt av medicinalstyrelsen fastställt formulär därom, att han vidtagit föreskrivna åtgärder för bekämpandet av sjukdomen. Detta villkor måste alltjämt vidhållas och jämkningar i detta krav äro uteslutna; de sakkunniga ha dock ej ansett det lämpligt att härom i författning införa detalje-

rade bestämmelser. Kungl. Maj:t torde i stället kunna utöva behörigt inflytande å tuberkulosbekämpandet i de olika länen genom att som villkor för åtnjutande av statsbidrag uppställa vissa regler, vilka tuberkulosstyrelserna under sin verksamhet måste följa. Härigenom vinnes möjlighet att lättare erhålla ändring i bestämmelserna, i den mån sådan betingas av nya erfarenheter och vetenskapliga framsteg.

Djurägarens fullgörande av föreskrivna åtgärder är den grund, på vilken allt framgångsrikt tuberkulosarbete måste vila. Men det bör ock anses som en statens skyldighet att åt alla djurägare, som lojalt fullgöra dem åliggande skyldighet, medgiva kostnadsfria tuberkulinundersökningar och även kliniska-bakteriologiska sådana i hela den utsträckning, de kunna anses för en framgångsrik kamp erforderliga. Av detta skäl ha de sakkunniga ansett, att de år 1922 (i kungörelsen den 8 december 1922 nr 570) införda restriktionerna beträffande rätten till kostnadsfria tuberkulinundersökningar böra upphävas. Enligt de stadganden, som gällde före 1923, hade varje deltagare i tuberkulosbekämpandet rätt till en årlig kostnadsfri tuberkulinundersökning. Inskränkning häri gjordes år 1922 på det sätt att åt djurägare, inom vars besättning vid två på varandra följande kontrollundersökningar tydlig reaktion ej förekommit, kostnadsfri tuberkulinundersökning icke vidare kunde medgivas. Bestämmelsen har menligt påverkat anslutningen till tuberkuloskampen. Så uppgiver lantbruksstyrelsen i skrivelse av den 18 september 1929 att till den 1 berörda september 1 679 besättningar med omkring 26 000 djur huvudsakligen på grund av nyssberörda bestämmelser avfallit från deltagande i tuberkuloskampen. En del av dessa djurägare ha säkerligen underlåtit vidare kontrollundersökningar, enär de av ovannämnda stadgande bibragts den uppfattningen, att fara för tuberkulos ej längre kunde föreligga, sedan besättningen två gånger visat sig reaktionsfri. Det har dock vid flera tillfällen inträffat, att inom en besättning, där djuren vid två på varandra följande undersökningar ej företett tecken till reaktion, sådan vid en därefter följande prövning förekommit. Detta kan bero antingen på att sjukdomen vid de båda första undersökningstillfällena förekommit i latent, ej reaktionsgivande form eller också på att tuberkulos på nytt inkommit efter de båda föregående tuberkulinundersökningarna. Med den utbredning, som sjukdomen har i stora delar av vårt land, kan infektionsämne utan svårighet på nytt vinna spridning till ladugårdar, inom vilka sjukdomen en gång utrotats. Djurägarna ha därför anledning att städse vara på sin vakt och genom regelbundet återkommande tuberkulinprövningar skydda sig emot reinfektioner; dessa äro så mycket mera att frukta som de träffa djur utan naturlig resistens. Sedan staten indragit dessa kontrollundersökningar, har uppmärksamheten slappats och i ej få fall har förut nedlagt arbete härigenom helt gått till spillo. Det synes därför de sakkunniga som om fullgoda skäl funnes att på denna punkt återgå till de bestämmelser, som gällt i kungörelsen av den 25 februari 1919 nr 133.

De sakkunniga äro tillika av den uppfattningen, att det bör läggas i tuberkulosstyrelsernas respektive medicinalstyrelsens hand att med kortare mellanrum än som i allmänhet är medgivet bevilja kostnadsfria kontrollundersökningar, där sådana i enstaka fall kunna anses oundgängligen nödvändiga. Dylika kontrollundersökningar bli säkerligen ej påkallade i andra fall än sådana, där arbetet är synnerligen svårartat och där statens medverkan till hjälp åt djurägaren är synnerligen motiverad.

För rätt till partiell tuberkulinundersökning å statens bekostnad ha de sakkunniga föreslagit i huvudsak samma bestämmelser som nu gälla; dock ha de sakkunniga av samma skäl som ovan anförts föreslagit borttagande av kravet på att denna rätt skall vara förbehållen djurägare, inom vars besättning vid någon av de två sista undersökningarna med tuberkulin reagerande djur påträffats.

Rätt till kostnadsfria kliniska undersökningar synes i vissa fall böra medgivas innehavare av nötkreatursbesättningar, inom vilka regelbundet kontrollundersökningar med tuberkulin förekomma. Erfarenheten har nämligen visat, att tuberkulinet ej alltid förmår framkalla reaktion hos tuberkulösa djur. Sker missvisning av detta slag hos ett infekterat smittofarligt djur, kunna följderna för besättningen i dess helhet bli ödesdigra. Man känner intet medel att helt borteliminera denna svaghet hos tuberkulinet, men risken kan avsevärt reduceras, därest en noggrann klinisk-bakteriologisk undersökning kommer till stånd. Vid en sådan kunna en del av de tuberkulösa men ej reagerande djuren upptäckas och oskadliggöras. De sakkunniga ha därför föreslagit, att i dylika fall kostnadsfri klinisk-bakteriologisk undersökning bör beviljas beträffande besättningar av här berört slag, inom vilka reaktion i oväntad utsträckning förekommit. För sådan undersökning bör kompetent veterinär förordnas av medicinalstyrelsen eller tuberkulosstyrelse inom län, där sådan finnes.

Vid den av de sakkunniga anordnade konferensen med ombud för hushållningssällskapen i riket framfördes från vissa av deltagarna som ett önskemål, att de sakkunniga ville överväga om ej tidpunkten nu vore inne för ett generellt påbud om märkning av djur, som vid undersökning med tuberkulin visat reaktion. Från samma håll anfördes som skäl härför att reagerande djur, som efter en inom besättningen företagen undersökning avyttrats såsom friska, kringspritt tuberkulös smitta till förut av tuberkulos ej angripna besättningar. Därjämte anfördes, att det knappast vore ur statens synpunkt riktigt att å ena sidan medgiva kostnadsfria tuberkulinundersökningar, å andra sidan tolerera, att de härunder påträffade tuberkulösa djuren finge i den öppna handeln försäljas utan angivande av att tuberkulos konstaterats hos djuren. Vid samma konferens framhölls emellertid med skärpa från annat håll, att obligatorisk märkning av reagerande djur vore omöjlig att genomföra så länge deltagandet vore frivilligt. En märkning av antytt slag skulle i första rummet gynna de lantmän, som intet åtgöra för att bekämpa tuberkulosen, därigenom att ej märkta tuberkulösa djur skulle föredragas framför reagerande men märkta sådana.

Det intresse, som vid ovanberörda sammanträde ägnades märkningsfrågan, föranledde de sakkunniga att på nytt upptaga detta spörsmål till övervägande. De sakkunniga ha vid företagen utredning funnit, att redan den 7:de internationella veterinärkongressen i Baden-Baden år 1899 ventilerat frågan. Vid nämnda kongress meddelades, att dylik märkning införts i Finland, Norge och Schweiz. Från såväl Norge som framför allt från Schweiz meddelades, att införandet av nämnda föreskrift väsentligt minskat deltagandet i tuberkuloskampen. Uppmuntrande erfarenheter förelåge ej från något håll och kongressen avslog ock enhälligt en hemställan om ett uttalande till förmån för obligatorisk märkning av reagerande djur.

Någon tid efteråt (år 1904) väcktes i riksdagen motion, II: 187, med enahanda syfte. Motionen avstyrktes enhälligt av andra kammarens tredje tillfälliga utskott med den motivering, att en åtgärd av antytt slag ej syntes bli till gagn för sjukdomens bekämpande. Riksdagen fattade beslut i enlighet härmed. Liknande öde ha senare framställningar av enahanda innehåll rönt. 1912 års tuberkulosdelegerade avstyrkte i avgivet utlåtande införande av märkningstvång för reagerande djur.

De sakkunniga hemställde i mars månad detta år om ett uttalande i frågan från avelsföreningen för svensk röd och vit boskap, låglandsföreningen och avelsföreningen för fjällboskap. Av de yttranden, som i anledning härav kommit de sakkunniga tillhanda, innehåller endast det från avelsföreningen för fjällboskap ett tillstyrkande av märkningstvång. Värdet härav som stöd för ett generellt märkningstvång förminskas dock väsentligt därigenom, att

nämnda förenings verksamhet helt berör trakter, inom vilka reagerande djur äro sällsynta. De sakkunniga ha för övrigt för fjällboskapens huvudsakliga utbredningsområden föreslagit obligatorisk märkning och nedslaktning av reagerande djur.

Låglandsföreningens styrelse ställer sig däremot i stort sett avvisande till förslaget om märkningstvång under framhållande av att uppfödare av avelsdjur härigenom skulle tillfogas avsevärda ekonomiska förluster. Däremot framhåller man från detta håll behovet av att tuberkulinprövning åtföljes av ordnad klinisk undersökning beträffande förekomsten av lungtuberkulos.

Inom avelsföreningen för svensk röd och vit boskap synas meningarna om märkningstvång vara delade. Majoriteten av dess förvaltningsutskott avstyrker emellertid under framhållande av att ett särskilt utpekande av de reagerande djuren inom ladugårdar, där sjukdomen bekämpas, komme att verka orättvist betungande för ägarna till dessa. Därjämte bleve enligt samma utskotts åsikt ett ingripande av denna natur av föga betydelse i kampen emot tuberkulosen, då endast en mindre del av vårt lands kreatursstock komme att beröras av en åtgärd av ifrågasatt slag.

De sakkunniga ha vid övervägande av frågan om införande av märkningstvång för egen del funnit det ytterst önskvärt, att bestämmelser utfärdas i avsikt att förhindra smittospridning genom försäljning av tuberkulösa djur. De sakkunniga, som hysa den förhoppningen att någon utväg skall finnas för att stävja handeln med dylika djur, ha för avsikt att senare upptaga detta spörsmål till särskild utredning. Införande av märkning av reagerande djur inom besättningar anslutna till statlig tuberkuloskamp komme emellertid att bli en helt fristående åtgärd med högst begränsad räckvidd. Effekten härav kan för den totala smittspridningen ej bli av nämnvärd betydelse. Vid de tuberkulinundersökningar, som år 1928 företogos inom de till det Bangska systemet anslutna besättningarna, reagerade c:a 2 200 djur. Under första kvartalet samma år såldes å auktion enbart inom Malmöhus län nära 8 000 djur, om vilka man med stor sannolikhet kan påstå, att hälften skulle reagerat vid prövning med tuberkulin. Därtill kommer, att den djurägare, som med alla till buds stående medel bekämpar tuberkulosen, med skäl kan finna det orättvist, att tuberkulösa djur inom hans besättning särskilt utpekas samtidigt som tuberkulösa djur tillhörande djurägare, som utan att vidtaga motåtgärder låter tuberkulosen utbreda sig, obehindrat få saluföras. Om nyttan av en föreskrift av denna art sålunda är tvivelaktig, är å andra sidan visst, att märkningstvånget komme att ytterligare öka de bördor, som nu åvila de frivilligt anslutna deltagarna i tuberkuloskampen. De sakkunniga förmena därför, att skall märkningstvång införas, bör som ett komplement härtill följa, att staten i och för nedslaktning inlöser alla reagerande djur. Frånsett att detta för statskassan skulle medföra svåra ekonomiska konsekvenser, är ett omedelbart nedslaktande av alla reagerande djur i vårt land en helt visst ej önskvärd åtgärd. De flesta av dessa djur befinna sig nämligen i god produktionskraft och komma livet igenom att så förbli. Deras förtidiga borttagande ut produktionen är därför varken nödvändigt eller önskvärt. Då de sakkunniga nu ej kunna tillstyrka statsersättning för nedslaktning av reagerande djur för riket i dess helhet, följer härav att de sakkunniga ej heller kunna förorda märkningstvång av reagerande djur. En viss skyldighet att tillse, att smittorisken genom dylika djurs försäljning i görligaste mån minskas, förefinnes dock. De sakkunniga ha av detta skäl föreslagit, att det skall åligga den veterinär, som företagit tuberkulinundersökning, att omedelbart efter undersökningens slutförande underkasta alla reagerande djur klinisk-bakteriologisk undersökning. De djur, som härvid konstateras smittofarligt tuberkulösa, skola ovillkorligen nedslaktas och inlösas av staten på sätt, som är före-

skrivet för de djurägare, som äro anslutna till organiserat bekämpande av smittofarlig tuberkulos.

De sakkunniga ha beträffande de detaljbestämmelser, som böra gälla vid utförandet av här berörda undersökningar och de villkor, under vilka de böra komma till stånd — i den mån annorlunda ej är särskilt angivet — följt hittills gällande bestämmelser. Därvid har som direktiv iakttagits såväl kungörelsen av den 22 februari 1919 (nr 133) angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning med tuberkulin med däri genom kungörelsen den 8 december 1922, nr 570, gjord ändring som vad de inom medicinalstyrelsen för utarbetande av förslag till ny epizootilag tillkallade sakkunniga härom i betänkande av den 31 juli 1930 anfört.

I kungörelsen av den 20 december 1912 (nr 376) angående villkor för erhållande av understöd vid bemödanden till förekommande och hämmande av tuberkulos inom mindre ladugårdsbesättningar föreskrives, att mindre djurägare, vars odlade jord ej överstiger 50 har, kan tilldelas direkt understöd intill 300 kronor. Som villkor för att understöd av denna art skall kunna utgå uppställes, att djurägare sedan minst ett år vidtagit verksamma åtgärder till förekommande och hämmande av tuberkulosen inom kreatursbesättningen samt att besättningen underhålles huvudsakligen genom eget pålägg.

Anslaget har i sin helhet sedan 1916 utgått med högst 2 000 kronor årligen. Detsamma utgick från början (1897) med ett belopp av 20 000 kronor, men då detsamma ej helt utnyttjades, minskades det år 1904 till 6 000 kronor och år 1916 ytterligare till 2 000 kronor.

De sakkunniga anse, att behov alltjämt föreligger av anslag av denna natur. Det synes dock de sakkunniga nödvändigt, att detsamma såväl återföres till den ursprungliga storleken, 20 000 kronor, som ock att vissa ändrade villkor för detsammas utdelande uppställas. Anslaget utdelas för närvarande av Kungl. Maj:t efter hörande av lantbruksstyrelsen och respektive hushållningssällskaps förvaltningsutskott. De sakkunniga ifrågasätta ej annan ändring i denna ordning än att för framtiden medicinalstyrelsen och respektive läns tuberkulosstyrelse (eller där sådan saknas hushållningssällskapets förvaltningsutskott) böra i stället för de ovan angivna myndigheterna yttra sig över anslagets fördelning. Ändringen är betingad av den nya organisationsplan för tuberkulosarbetet, som av de sakkunniga föreslagits. De sakkunniga anse likaledes, att den begränsning till 300 kronor av understödet till enskild djurägare, som hittills varit föreskriven, bör bibehållas och de sakkunnigas hemställan om ökning av anslaget är uteslutande betingad av en önskan, att detsamma skall kunna komma ett större antal djurägare till godo än nu är fallet. Däremot äro de sakkunniga av den uppfattningen, att till mindre djurägare böra alla de jordbrukare räknas, som ej inneha mer än 25 nötkreatur. Den nuvarande begränsningen av anslaget till sådana djurägare, vilkas odlade jord icke överstiger sammanlagt 50 hektar anse de sakkunniga mindre lämplig.

Ifrågavarande understöd synes hittills ha varit avsett att hålla djurägaren i någon mån skadelös för de kostnader, han fått vidkännas för bekämpandet av tuberkulosen inom besättningen. Detta syftemål bör anslaget enligt de sakkunnigas uppfattning fortfarande ha. Anslagets begränsade storlek föranleder dock alltjämt, att detta ändamål endast ofullständigt kan tillgododses. Blott en del av de i tuberkuloskampen deltagande kunna komma i åtnjutande av understöd och en sträng gallring av ansökningarna blir därför nödvändig. Som allmänt direktiv härför anse sig de sakkunniga böra framhålla, att vid fördelningen av understöden i första rummet hänsyn bör tagas till storleken av de uppoffringar, sökandena måst göra för att bekämpa sjukdomen samt i andra rummet till det antal år, under vilka han bekämpat tuberkulosen. De sakkunniga ha framförallt ansett sig böra framhålla vikten av att understöd såvitt

möjligt beredes sådana djurägare, som inrättat särskild ungdjursladugård i syfte att på denna väg uppdraga en frisk stam. De sakkunniga ha ytterligare velat som ett önskemål framhålla, att understöd i denna form i största möjliga utsträckning bör beredas djurägare inom Kopparbergs och Gävleborgs län. Intresset inom dessa båda län för ett totalt utrotande av ladugårdstuberkulosen är mycket stort och de uppoffringar, som enskilda djurägare härför göra, äro beundransvärda. De sakkunniga hade gärna sett, att någon möjlighet förefunnits att bereda befolkningen inom dessa län särskilt stöd; detta så mycket mera som det ur statens synpunkt skulle vara önskvärt att snabbt få genomförd en sådan sanering av ladugårdarna, som måste föregå Kopparbergs och Gävleborgs läns införlivning i tuberkuloshänseende med det norrländska skyddade området. De sakkunniga ha emellertid funnit, att detta ej kan ske i annan form än genom understöd från nu berörda anslag. Understöd synes böra beviljas en gång årligen och bör ansökan härom ställd till Konungen ingivas till tuberkulosstyrelsen senast den 15 januari, i vilket fall ärendet synes kunna av Kungl. Maj:t behandlas och tillgängliga medel utanordnas under löpande budgetår.

VIII. Beräkning av antalet reagerande djur inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gotlands län.

I de sakkunnigas uppdrag ingår som en mycket betydelsefull punkt att söka åstadkomma såväl ett importskydd för de av sjukdomarna relativt litet berörda landsdelarna som ett effektivt utrotande av alla därstädes redan förefintliga smittohärdar. I föregående utredningar i denna fråga ha sådana åtgärder ansetts i första rummet möjliga att genomföra för Norrland och Dalarne. De sakkunniga ha vid en första bearbetning av tillgängligt material funnit, att uppgifterna om sjukdomsutbredningen inom dessa områden voro långt ifrån fullständiga. Visserligen ha inom samtliga sex nordligaste länen tuberkulinundersökningar pågått sedan 30 år tillbaka. Resultatet av dessa återgives här.

Län	1912—1916			1917—1921			1922—1926			1927—1929		
	Antal undersökta besättningar	Antal undersökta djur	Reaktionsprocent	Antal undersökta besättningar	Antal undersökta djur	Reaktionsprocent	Anta undersökta besättningar	Antal undersökta djur	Reaktionsprocent	Antal undersökta besättningar	Antal undersökta djur	Reaktionsprocent
Kopparbergs	341	3 270	12·5	174	2 417	25·4	597	6 016	8·3	607	4 996	7·8
Gävleborgs...	201	1 929	14·7	255	2 533	18·9	358	3 386	11·4	885	7 047	5·5
Västernorrl:s	100	1 212	18·6	50	924	17·0	58	556	9·9	88	999	9·8
Jämtlands ...	546	3 622	6·1	108	679	8·8	583	3 817	6·8	362	2 339	3·7
Västerbottens	78	578	3·5	207	1 192	5·7	538	2 903	3·6	524	2 324	5·1
Norrbottens..	34	311	2·3	36	451	9·6	417	2 072	14·1	295	1 437	1·7
Gotlands.....	—	—	—	—	[1])1 053	14·91	—	3 311	7·34	—	3 338	5 99

[1]) Gäller åren 1918—1921.

Någon vägledning kan ovanstående material vid bearbetning giva, men vittgående slutsatser kunna näppeligen dragas härav, ty dels är undersökningsmaterialet i förhållande till kreatursstockens storlek i respektive län av jämförelsevis ringa omfattning dels ha dessa undersökningar till mycket stor del kommit till stånd därför att inom respektive ladugård misstanke om sjukdomens förekomst uppstått. Ogynnsamma tuberkulosförhållanden i några enstaka ladugårdar ha därför kunnat påverka den totala reaktionsprocenten och förskjuta densamma i ofördelaktig riktning.

För Kopparbergs och Gävleborgs län är det funna antalet reagerande djur större än i de övriga här avhandlade landskapen. Av detta skäl ävensom på grunder, som i annat sammanhang äro återgivna, ha de sakkunniga bibringats den övertygelsen att ett utrotande med tillämpning av »stamping out»-metoden i dessa båda län ej för närvarande kan ske. Däremot syntes det, av vad som vid utredningens början av de sakkunniga kunde inhämtas, som om tuberkulosfrekvensen i de fyra nordliga länen ej vore högre än att ett totalt utrotande av sjukdomen där vore genomförbart. Det material, som fanns tillgängligt, syntes dock de sakkunniga otillräckligt för att tjäna som underlag för ett fullständigt bedömande av frågan. I syfte att ernå en mera fullständig orientering härutinnan

igångsatte de sakkunniga under vintern och våren 1930 tuberkulinundersökningar inom ett stort antal besättningar. Resultatet härav föreligger i närslutna tabell A. Undersökningar planlades i samråd med läns- och distriktsveterinärerna inom dessa landskap i avsikt att erhålla verkliga genomsnittsresultatet över sjukdomsfrekvensen. Områden, där man med visshet ansåg sjukdomsutbredning utesluten, ha undvikits, ävensom bygder, där sjukdomsspridningen förut kunde anses klarlagd. I närslutna tabell lämnas en närmare översikt av de härvid uppnådda resultaten. De sakkunniga ha all anledning tro, att de i stort sett avspegla de verkliga förhållandena. Önskvärt hade givetvis varit, att vår orientering fått omfatta ett ännu större antal djur, men av ekonomiska skäl ävensom på grund av begränsad tid har detta ej varit möjligt. De sakkunnigas undersökningar ha ej omfattat Jämtlands län; när en inskränkning av området för undersökningarna befanns erforderlig, uteslöts detta län därför att man på goda grunder kan anse förhållandena här likartade med dem, som råda i Norr- och Västerbotten. De sakkunniga ha fått denna uppfattning bekräftad av alla, som känna hithörande förhållanden.

I Norrbottens län undersöktes på vanligt sätt under perioden 1925—1929 1 779 djur, av vilka 161 eller 9·5 % reagerade. De sakkunnigas orienteringsprövning har omfattat 526 besättningar med 3 225 djur, av vilka 82 eller 2·54 % reagerat. Reaktioner ha förekommit i stort sett endast inom tre områden, Arvidsjaur, Pajala och kusttrakten kring Piteå. Av dessa områden var sjukdomsuppträdandet i Pajala en nyhet, som de sakkunniga ej förut räknat med, medan däremot reaktionerna inom de båda andra områdena hörde till dem, som voro väntade. På vad sätt tuberkulosen vunnit insteg i Pajalabygdens ladugårdar synes ej vara klarlagt; befolkningen inom denna socken uppgives vara mycket tuberkulös och med den livliga beröring emellan nötkreaturen och deras vårdare, som här förekommer, är det ingalunda uteslutet, att human smitta framkallat reaktionerna. Å de gårdar, där reagerande djur påträffats, har meddelats, att inom vederbörande ägares familj tuberkulosen är starkt utbredd, speciellt uppgives detta vara fallet i Saltajärvi by, inom vilken 11 av de regerande djuren påträffats. I litteraturen finnas fall angivna, då nötkreaturen infekterats av tuberkelbaciller av human typ genom ständig beröring med bacillförande vårdare. Givetvis är det ej heller omöjligt — ehuru mindre antagligt — att nötkreaturstuberkulosen i dessa trakter är den primära och människornas den sekundära. Ett sådant antagande erhåller i viss mån stöd av det förhållandet, att tuberkulosen bland befolkningen här uppe mestadels framträder som körteltuberkulos med lokalisation speciellt till halsens lymfkörtlar.

I Pajala socken ha 77 besättningar med 374 djur undersökts, av vilka 18 reagerat eller c:a 5 %. Det finnes all anledning tro, att denna procentsats ej skulle undergå någon förändring om socknens hela kreatursstock bleve prövad.

Inom Arvidsjaurs och Arjeplogs socknar synes tuberkulosen ha hunnit ernå en rätt avsevärd spridning i ladugårdarna, medan den å andra trakter i detta län är okänd. Varifrån sjukdomen införts till Arjeplog är svårt att avgöra. Endast muntliga meddelanden om djurimport synas föreligga och dessas tillförlitlighet är ofta tvivelaktig. Möjligen ha genom fiskarlappar djur införts söderifrån, i varje fall uppgives från den mest angripna byn, Racksund, att så varit fallet. Emellertid synes det vara först omkring år 1920, som man mera allmänt kommit underfund med den spridning sjukdomen tagit. Då inträffade här och var dödsfall i tuberkulos och efterföljande undersökningar visade, att smitthärdar uppstått å spridda ställen inom socknen. Under åren 1923—1928 undersöktes med tuberkulin 1 782 djur å 433 gårdar, därvid 168 djur (9·5 %) reagerade å 81 gårdar (19 %). När inom dessa glest bebyggda trakter nära $^1/_5$ av alla besättningar hunnit infekteras, är det tydligt, att smittspridningen varit synnerligen intensiv. Befolkningens intresse för kraftiga motåtgärder synes

dock ha väckts. De ekonomiska förhållanden, under vilka djurägarna i dessa trakter leva, ha oftast uteslutit tanken på tidig nedslaktning av reagerande djur. Framställning gjordes därför av vederbörande distriktsveterinär om understöd för detta ändamål ur den s. k. skogsmedelsfonden och detta beviljades även på det sätt att understöd fick utgå med 50 kronor för varje reagerande, nedslaktat djur och 30 kronor som bidrag till desinfektion av ladugården. Dessa åtgärder ha gjort god effekt och tuberkulosen är nu helt utrotad inom vissa svårt hemsökta byar (Loholm och Arjeplogs Kyrkostad) och så gott som helt utrotad inom andra (Båtsjaur och Racksund). Alltjämt torde dock i socknen ett trettiotal gårdar finnas kvar hysande tuberkulösa djur.

Den bild av ladugårdstuberkulosens ursprung och utbredningssätt, som möter oss i Arvidsjaurs vidsträckta socken, är i stort sett likartad, ehuru sjukdomsfrekvensen aldrig hunnit bli så hög som inom Arjeplog. De första iakttagelser om sjukdomens förekomst inom socknen äro gjorda i slutet av 1890-talet. Sålunda inköptes till Glommersträsk år 1901 en ko, som förmådde så fullständigt nedsmitta den besättning, där hon blev inställd, att efter 5 à 6 år total nedslaktning av samtliga djur måste ske. Liknande inköp uppgives då och då ha ägt rum. Socknen har stått i livliga handelsförbindelser med kusttrakterna kring Skellefteå och Piteå och särskilt från sistnämnda bygd kunna infekterade djur ha förvärvats. Handel med livdjur inom socknen synes ej vara ovanligt och häri ligger måhända förklaringen till att sjukdomen kunnat konstateras å vitt spridda ställen av socknen. Mejeriet i Glommersträsk — den by där det största antalet eller 19 st. infekterade ladugårdar påträffats — kan dessutom möjligen ha varit förmedlare av smittämne, därigenom att skummjölken utlämnats utan föregående pasteurisering. Ett visst stöd för ett sådant antagande kan hämtas från resultatet av tuberkulinundersökningar, som under senaste åren gjorts inom leverantörernas besättningar. Därvid påträffades ej blott en rad reagerande djur utan även kor med smittofarlig lungtuberkulos i två besättningar. I sin helhet har under åren 1913—1930 inom Arvidsjaurs socken undersökts 361 gårdar med 1 533 djur; av dessa ha 53 djur å 40 gårdar reagerat. Största antalet undersökningar äro gjorda år 1929—1930, då ej mindre än 188 gårdar med 707 djur prövats, av vilka 27 st. å 18 gårdar reagerat. Reaktion har således förekommit inom 11 % av de undersökta gårdarna och hos 3·5 % av de undersökta djuren.

Tuberkulosen synes under första utbredningstiden ha lämnats obeaktad, men däremot förefaller det som om befolkningen, sedan den blivit uppmärksammad på faran, energiskt ingripit för sjukdomens utrotande. Härpå tyda dels det stora antalet tuberkulinundersökningar, som under de sista åren utförts, dels den framställning om anslag ur skogsmedelfonden till nedslaktning av reagerande djur, som ingivits och beviljats. Tack vare dessa motåtgärder kan sjukdomsutbredningen nu anses hejdad och distriktsveterinären anför i skrivelse av den 8 september 1930, att av vad han kunde sluta sig till på grund av gjorda tuberkulinundersökningar, köttbesiktning i Arvidsjaur samt iakttagelser vid sjukbesök vore ladugårdstuberkulosen inom socknen tämligen sparsamt förekommande och det vore troligt, att det utan alltför stora ekonomiska uppoffringar skulle lyckas att inom socknen utrota sjukdomen.

Kusttrakten av Norrbotten framför allt Piteåtrakten har visat sig ej vara helt fri från sjukdomshärdar. Annat var knappt heller att vänta; kommunikationer med yttervärlden äro här livligast och djurimporter ha förekommit sedan lång tid tillbaka. Sjukdomen synes dock ej ha hunnit avsevärt gripa omkring sig; av hittills undersökta 239 djur ha endast 13 eller 5·44 % reagerat; spridningen av tuberkulosen är ej större än att man med ett rationellt ingripande kan både begränsa och utrota densamma. Några större egendomar, inom vilkas besättningar sjukdomen fått starkt insteg, synes ej förefinnas inom dessa trakter.

Inom de övriga delarna av länet tyda alla uppgifter på att tuberkulosen är så gott som okänd; endast stänkfall ha här och var kunnat upptäckas.

Inom Norrbottens län fanns enligt 1927 års husdjursräkning 65 283 nötkreatur. Med en medelreaktionsprocent av 2·5, vilken de sakkunniga anse vara den högsta man behöver räkna med, skulle inom detta län c:a 1 600 reagerande djur förefinnas.

Västerbottens län är i sin helhet praktiskt taget oberört av sjukdomen. Under perioden 1925—1929 ha 2 605 djur undersökts, av vilka 126 eller 4·83 % reagerat. Enligt ovan återgivna tabell uppgick medelreaktionsprocenten åren 1912—1916 till 3·5, åren 1917—1921 till 5·7, åren 1922—1926 till 3·6 och åren 1927—1929 till 5·1. Vid av de sakkunniga i orienteringssyfte anordnade tuberkulinprövningar ha av sammanlagt undersökta 2 084 djur inom 325 besättningar endast 17 djur eller 0·71 % reagerat. Smittohärdar ha endast i undantagsfall kunnat påvisas, och, där detta skett, har förhållandet stått i direkt samband med inköp. Så förekom exempelvis å ett ställe i Jörns socken reaktion hos samtliga djur inom besättningen (4 st.). Förklaringen härtill var dock lätt att finna; 2 av korna voro inköpta från Arvidsjaurs socken, där, som ovan anförts, tuberkulosen ej är sällsynt. I Lövångers socken ha förut ett par smittohärdar upptäckts, men dessa synas ha varit enstaka företeelser, ty vid av de sakkunniga anordnad prövning av 32 besättningar med 282 djur ha endast 4 reagerande nötkreatur uppdagats. Större tuberkulösa besättningar förefinnas ej inom länet. I Västerbotten finnas enligt 1927 års husdjursräkning 92 752 djur. Det torde vara tillräckligt att beteckna högst 1 % eller c:a 1 000 st. av dessa såsom sannolikt reagerande. Ett stöd för, att denna siffra är riktig, finnes i köttbesiktningsrapporterna från Umeå. Av här besiktigade 11 880 nötkreaturskroppar ha tuberkulösa förändringar endast påträffats hos 5 st.

I Jämtlands län undersöktes under perioden 1925—1929 3 331 djur, av vilka 166 eller 4·98 % reagerade. I detta län ha undersökningar i orienteringssyfte ej företagits, men, såsom de sakkunniga ovan framhållit, torde förhållandena här vara likartade med dem i Väster- och Norrbotten. Länsveterinären har i en översikt, gjord för de sakkunnigas räkning, beräknat antalet reagerande till 1 %. Smittohärdar av betydenhet ha inom Jämtland ej kunnat uppspåras. Däremot har inom Linsälls och Lillherrdals socknar i Härjedalen tuberkulosen erhållit en rätt så kraftig utbredning. Det vilar ett visst dunkel över de vägar, på vilka sjukdomen här fått insteg. Så mycket är dock säkert, att i välment förädlingssyfte import av livdjur företagits till socknarna och att tuberkulosen med dessa dit införts. Så infördes på 1870- och 80-talen av förvaltningen vid Voxna och Iggesunds bruk nötkreatur, som möjligen kunnat medföra smitta. I Linsälls socken ha av c:a 500 undersökta djur mera än 15 % befunnis tuberkulösa. Inom socknen ha påträffats ej så få besättningar, där sjukdomen hunnit gripa omkring sig i sådan utsträckning att samtliga djur reagerat. I Lillherrdal har situationen i stort sett varit likartad. Företagna tuberkulinundersökningar visade en tuberkulosfrekvens av 25—30 % och ingen del av socknen visade sig ha helt undgått hemsökelse. Inom dessa båda socknar har sedan 1924 kampen mot tuberkulosen bedrivits enligt en kombinerad Ostertags och Bangs metod enligt av länsveterinären uppgjord plan. Denna har på det hela taget lyckligt genomförts och smittohärdarna äro samtliga avgränsade och på god väg att saneras. Arbetet har kunnat fullföljas tack vare att särskilt bidrag från stat och landsting erhållits. Statsbidraget för tuberkuloskampen inom dessa socknar har uppgått till c:a 5 000 kronor och landstingets, som beviljades först 1928, till c:a 1 000 kronor. Vad här skett är betydelsefullt, därför att det visar, att tuberkulosen inom ett begränsat område kan på relativt kort tid utrotas, om arbetet energiskt fullföljes och erhåller ekonomiskt stöd av det allmänna. Enligt 1927 års husdjursräkning fanns i Jämtlands län 66 715 djur.

Av dessa böra enligt förut använda beräkningsgrunder högst 1·5—2 % eller i runt tal 1 000 st. vara att anse som reagerande.

Västernorrlands län företer en i viss mån från de övriga här nämnda länen avvikande bild. Dess mera sydliga belägenhet ävensom det hastigt stegrade behov av mjölk, som uppstått i trakterna kring länets industricentra har medfört djurimport i stor utsträckning. Smittospridningen har under sådana omständigheter här nått andra proportioner än i övriga delar av Norrland. Tuberkulinundersökningar visa ock en hög reaktionssiffra. Under åren 1912—1916 uppgick medelreaktionsprocenten till 18·6, 1917—1921 till 17·0, 1922—1926 till 9·9 och 1927—1929 till 9·8. De sakkunnigas orienteringsundersökningar visa här som annorstädes lägre siffror. Av under vintern 1929—1930 undersökta 2 473 djur inom 263 besättningar visade sig 158 eller 6·38 % reagera. I motsats till de övriga hittills avhandlade länen kunde man emellertid här påträffa ladugårdar, mestadels större, där tuberkulosen var spridd i en utsträckning, som eljest endast är känd i södra och mellersta Sverige. Så reagerade exempelvis i Sköns socken ej mindre än 72 djur i två besättningar och likartade iakttagelser äro gjorda å andra håll (Tuna, Selånger, Arnäs socknar). Frånsett de distrikt, där smittohärdar hunnit bildas, är emellertid länet i stort sett fritt från sjukdomen. Ett rationellt ingripande i första rummet emot de besättningar, varifrån smittspridning kan befaras, torde kunna bevara länets nötkreatursstock från hemsökelse av sjukdomen.

I Västernorrlands län fanns enligt 1927 års husdjursräkning 101 097 nötkreatur. Man får sannolikt räkna med att bland dessa finna ungefär 6 % eller 6 000 djur reagerande. Inom länet finnas en del större besättningar, där sjukdomen fått starkt insteg. Saneringen av dessa besättningar blir det svåraste problemet, men måste dock genomföras av hänsyn till de vidsträckta trakter, som alltjämt äro oberörda, men som hotas av nedsmittning.

Till Gotlands län har sjukdomen förts på 1890-talet med avelsdjur från södra Sverige. Tuberkulosen synes ha fått rätt så kraftigt insteg å ön innan faran uppmärksammades och motåtgärder vidtogos. Under 1900-talets första decennier fördes under god samverkan emellan djurägare, veterinärer och hushållningssällskap ett energiskt utrotningskrig emot sjukdomen, vilket synes ha lämnat i det stora hela gott resultat. Alltjämt finnas dock kvar ett ej obetydligt antal smittohärdar. Under perioden 1918—1923 undersöktes 1 737 djur, av vilka 229 eller 13·2 % reagerade, under tiden 1924—1929 6 039 nötkreatur, av vilka 364 eller 6 % reagerade. Om dessa undersökningar gäller emellertid vad som ovan sagts om de i Norrland företagna, att de mestadels utförts endast där misstanke om sjukdomen framträtt. Den reaktionsprocent de utvisa är av detta skäl för hög och lämpar sig ej att beteckna som medelfrekvens. De sakkunniga ha erhållit en förteckning över de besättningar å Gotland, som kunde antagas vara smittade. Med stöd av denna ha de sakkunniga beräknat antalet reagerande djur till 800. För att vara på den säkra sidan torde denna siffra lämpligen ökas till 1 000, utgörande 2·3 % av samtliga å ön befintliga nötkreatur.

Sammanfattning: Enligt här gjorda beräkningar skulle i dessa fem län finnas 10 600 reagerande djur eller i

Norrbottens län	1 600
Västerbottens län	1 000
Jämtlands län	1 000
Västernorrlands län	6 000
Gotlands län	1 000
	10 600.

Tabell A.

Tuberkulinundersökningar i Norrland, anordnade av nötkreaturstuberkulossakkunniga under tiden januari—juli 1930.

Socken	Veterinär, som utfört undersökningen	Antal besättningar	Antal undersökta djur (R)	Reaktionsprocent
Norrbottens län:				
Arvidsjaur	Håkansson	137	609 (26)	4·27
Gällivare	Mårtensson	36	206 (1)	0·49
Jokkmokk	Nilsson	15	82 (—)	—
Karl Gustav	Ohlsson	49	346 (8)	2·31
Nederkalix	Jonsson	52	324 (6)	1·85
Nederluleå	Grimfelt, Fogelin	68	595 (6)	1·01
Nedertorneå	Ohlsson	18	150 (—)	—
Norrfjärden	Johansson	5	42 (—)	—
Pajala	Dahlström; Gunneman	77	374 (18)	4·81
Piteå	Johansson	34	239 (13)	5·44
Överluleå	Bucht	35	258 (4)	1·55
		526	3 225 (82)	2·54
Västerbottens län:				
Burträsk	Floderus	20	191 (—)	—
Bygdeå	Enström	19	154 (—)	—
Byske	Törnblad	30	219 (2)	0·91
Degerfors	Olsson	34	193 (—)	—
Fredrika	Hedström	16	77 (—)	—
Jörn	Lexner; Laurell	104	386 (7)	1·81
Lycksele	Molén	9	44 (—)	—
Lövånger	Enström	32	282 (4)	1·42
Malå	Lexner; Laurell	11	43 (—)	—
Nordmaling	Modig	14	73 (1)	1·37
Norsjö	Lexner; Laurell	15	46 (—)	—
Skellefteå	Törnblad; Strandberg	27	159 (1)	0·62
Sorsele	Holmberg	21	79 (—)	—
Stensele	»	19	152 (1)	0·66
Sävar	Modig	11	88 (—)	—
Umeå	»	11	93 (1)	1·08
Vännäs	»	14	100 (—)	—
Örträsk	Molén	6	32 (—)	—
		413	2 411 (17)	0·71
Västernorrlands län:				
Alnö	Nordenson; Eskilsson	1	13 (—)	—
Anundsjö	Svartz	11	89 (—)	—
Arnäs	Andersson	9	87 (23)	26·44
Bjärtrå	Dahlgren	6	41 (1)	2·44
Bodum	Sahlin	5	35 (1)	2·86
Edsele	Zettervall	2	15 (—)	—
Fjällsjö	Sahlin	3	18 (1)	5·56
Häggdånger	Berg	12	97 (—)	—
Hässjö	Forsberg	16	149 (3)	2·01
Indal	Eskilsson	1	17 (—)	—
Junsele	Sahlin	10	76 (—)	—
Långsele	Nordlöf	8	88 (1)	1·14
Multrå	Vilhelmsson	6	65 (1)	1·54
Njurunda	Eskilsson	5	42 (1)	2·38
Nora	Dahlgren	6	48 (2)	4·17
Ramsele	Zettervall	13	102 (4)	3·92

Socken	Veterinär, som utfört undersökningen	Antal besättningar	Antal undersökta djur (R)	Reaktionsprocent
Selånger	Nordenson; Eskilsson	13	187 (17)[1]	9·09
Själevad	Andersson	14	139 (—)	—
Skog	Dahlgren	6	46 (—)	—
Skorped	Svartz	11	79 (—)	—
Skön	Forsberg; Eskilsson	10	184 (73)[2]	39·67
Sollefteå	Vilhelmsson	4	33 (—)	—
Stigsjö	Berg	4	34 (—)	—
Säbrå	»	7	66 (—)	—
Sättna	Eskilsson	6	70 (8)	11·43
Timrå	Forsberg	13	174 (3)	1·72
Torsåker	Dahlström	32	249 (5)	2·01
Tuna	Eskilsson	1	35 (10)	28·57
Tåsjö	Sahlin	3	15 (—)	—
Ullånger	Dahlgren	7	42 (—)	—
Ytterlännäs	Dahlström	11	86 (2)	2·33
Ådalsliden	Zettervall	7	52 (2)	3·85
		263	2 473 (158)	6·38

[1]) I tvenne besättningar.
[2]) 72 djur i tvenne besättningar R.

IX. Vidtagande av vissa åtgärder till förhindrande av tuberkulösa djurs införsel till vissa län (Norrland, Dalarne, Gotland).

Såsom de sakkunniga i det föregående framhållit, är nötkreaturstuberkulosen inom vårt land geografiskt mycket olika utbredd. Detta är givetvis att återföra till att smittovägar ej i samma utsträckning stått öppna till alla delar av riket. Den historiska utredning om tuberkulosens spridning inom vår kreatursstock, som i det föregående lämnats, visar, att hade smittofaran vid djurimporten i mitten av förra århundradet tillräckligt beaktats, hade sjukdomen ej kunnat gripa omkring sig i den utsträckning som blev fallet. Den försummelse, som då begicks, kan ej avhjälpas, men däremot bör den alltfortfarande erinra om vikten av att skydda de landsdelar, där sjukdomen ännu ej förekommer mera utbredd. Alltfortfarande finnas i vårt land sammanhängande områden, som i stor utsträckning bevarats så gott som oberörda av sjukdomen. Förslag om att genom avspärrning av livdjurstillförseln skydda dessa landsdelar från nedsmittning ha upprepade gånger varit föremål för framställningar från myndigheter och sakkunniga ävensom från jordbrukare- och andra sammanslutningar. Inom Kopparbergs läns hushållningssällskap fästes sålunda redan år 1898 uppmärksamheten på nödvändigheten av att skydda länets då så gott som helt friska nötkreatursstock från nedsmittning genom införsel av tuberkulösa avelsdjur. Aktivt ingripande från sällskapets sida kom dock ej till stånd, sannolikt beroende på att man ej å alla håll insåg farans vidd. År 1911 framhöll Svenska Veterinärläkareföreningen, att åtgärder till förhindrandet av tuberkulosens spridning till ej hemsökta ladugårdar vore skyndsammast av nöden. Föreningen måste dock samtidigt tillstå, att ett dylikt ingripande ej längre hade samma värde eller med samma lätthet kunde påräkna framgång som om det skett under 1890-talet. 1912 års tuberkulosdelegerade avlämnade den 25 april 1924 ett betänkande, däri hemställdes, att Kungl. Maj:t ville utfärda bestämmelser till förebyggandet av nötkreaturstuberkulosens spridning till vissa trakter. Nämnda delegerade ansågo, att bestämmelserna om förbud för införsel av livdjur till en början borde omfatta de sex nordliga länen. Detta förslag tillstyrktes i första rummet av länsstyrelserna och hushållningssällskapen inom de sex län, som förslaget närmast skulle beröra, men även av flertalet övriga i ärendet hörda myndigheter.

Kommerskollegium framhöll för sin del, att det vore önskvärt att varuomsättningen i möjligaste mån lämnades fri från sådana bestämmelser, genom vilka föreskreves iakttagande av särskilda formaliteter eller som vore ägnade att eljest försvåra handeln. För den händelse bestämmelser av den innebörd, åt vilken gåves uttryck i det till kollegium remitterade förslaget, ansåges oundgängligen nödvändiga, ville kommerskollegium dock ej motsätta sig utfärdande av bestämmelser av det huvudsakliga innehåll, som av förslaget framginge.

Tuberkulosdelegerades nu berörda förslag föranledde dock ej någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Kungl. Maj:t uppdrog emellertid den 5 februari 1926 åt lantbruksstyrelsen att taga under förnyat övervägande, huruvida ej på annan väg än i förutberörda förslag anvisats, åtgärder kunde vidtagas i syfte att förhindra försäljning av tuberkulösa nötkreatur som livdjur.

Den 28 mars 1927 avlämnade lantbruksstyrelsen förslag i berörda hänseende av i stort sett samma innehåll som det år 1924 framlagda. Över detta förslag yttrade sig länsstyrelserna och hushållningssällskapen i de sex nordliga länen,

samtliga tillstyrkande förslaget i dess huvudpunkter. Endast ifråga om skyddsområdets storlek anmälde länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län samt hushållningssällskapet inom sistnämnda län en avvikande mening. Det skyddade området borde enligt vad som härifrån uttalades ej omsluta även Gävleborgs och Kopparbergs län, då fri införsel från dessa län till Norrland vore förbunden med risk för smittoöverföring. Svenska Veterinärläkareföreningen framhöll i sitt yttrande, att det skyddade områdets storlek borde begränsas till de fyra nordliga länen, vilka tillsammans bildade ett sammanhängande relativt tuberkulosfritt område, vars gränser vore lätta att bevaka. Föreningen framhöll vidare, att så genomgripande åtgärder som en statlig kontroll av kreatursstransporter från en landsdel till en annan måste tillgripas med en viss försiktighet och ej borde omspänna alltför stora områden, innan erfarenhet vunnits om den praktiska genomförbarheten av en dylik kontroll. I stället borde inom län, där förhållandena så påkallade, Kungl. Maj:t sedermera äga rätt att förordna om införande av importkontroll. Föreningen uppgav sig vidare av de utlåtanden, som förelåge från de fyra nordliga länen, ha fått ett bestämt intryck av att man där kunde påräkna ett fastare stöd än inom de två övriga, när det gällde att fullfölja arbetet med tuberkulosens utrotande inom det skyddade området, en enligt föreningens mening ofrånkomlig efterföljande åtgärd till kontroll av importen. Enligt föreningens bestämda uppfattning måste det nämligen anses ur alla synpunkter både oformligt och olyckligt att förbjuda införsel till ett län av reagerande djur men samtidigt tillåta fri handel med dylika inom samma landsdels egna gränser. I vissa delar av såväl Kopparbergs som Gävleborgs län vore ladugårdstuberkulosen så starkt spridd, att någon möjlighet att inom dessa län radikalt utrota sjukdomen enligt föreningens uppfattning ej förefunnes; ej heller torde åtgärder av detta slag vare sig påyrkas eller få stöd av folkopinionen inom dessa två län. Av nämnda skäl ansåg föreningen, att endast de fyra nordliga länen för närvarande borde medtagas i det tilltänkta skyddade området.

Hushållningssällskapen i Gävleborgs och Kopparbergs län bemötte i gemensam skrivelse i december 1928 de invändningar emot att medtaga dessa båda län i det skyddade området, som Svenska Veterinärläkareföreningen framfört. De anförde, att intresset för tuberkulosbekämpandet inom dessa trakter vore synnerligen starkt och där kommit till kraftigare uttryck än i de övriga fyra länen. Sällskapen uppgåvo sig vidare visserligen ha varit tveksamma om möjligheterna att genomföra obligatoriska utrotningsåtgärder, men detta ej på grund av att god vilja härför skulle saknas utan därför, att tillräcklig utredning ej förebragts om de ekonomiska konsekvenserna av ett sådant ingripande. Sällskapen framhöllo därjämte den betydande import av »sörlandskor», som försigginge till Kopparbergs och Gävleborgs län, vilket förhållande skyndsammast påkallade införandet av importkontroll.

Från Gotlands län ha upprepade framställningar gjorts om skydd mot import av ej reaktionsfria livdjur. Gotlands kreatursstock, vars avkastning utgör öns största tillgång, var ännu in på 1890-talet oberörd av tuberkulos; vid mitten av detta decennium företagna importer från fastlandet synas ha överfört sjukdomen. Denna spred sig hastigt, mest tack vare att faran lämnades obeaktad. Emellertid blev allmänhetens uppmärksamhet snart fästad vid vad som hotade och ett energiskt ingripande kom under allmän tillslutning till stånd. Detta har visserligen ej ännu lett till sjukdomens totala utrotande, men möjligheterna härför synas vara förhanden. Genomförandet av importkontroll skulle otvivelaktigt verka i gynnsam riktning. Då importkontroll på grund av mul- och klövsjukefaran sedan ett tiotal år funnits för Gotland och utan olägenhet kunnat där uppehållas, torde större svårigheter ej möta vid införandet av kontroll av nu avsett slag. Gotlands behov av livdjur från fastlandet är, så-

som av det följande kommer att framgå, ringa. Ett tillämpande beträffande Gotland av den bestämmelsen, att de djur, som dit införas, skola vara fria från tuberkulos, torde därför medföra enbart fördelar. Befolkningen å ön har ock upprepade gånger uttalat sig för en sådan inskränkning i den fria handeln.

Vid sidan av dessa officiella framställningar har även från andra håll initiativ tagits, som alla visa, att ett levande intresse för frågan överallt i här berörda landskap är förhanden. Bland sådana opinionsyttringar förtjänar att omnämnas herr Öbergs i Domsjö motion vid hushållningssällskapens ombudsmöte år 1920, däri föreslogs hänvändelse till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder till förhindrandet av tuberkulosens spridning med till Norrland införda livdjur, samt Gävle-Dala och Norrlands veterinärföreningars upprepade vädjanden och framställningar om skydd för de norrländska nötkreaturen.

De sakkunniga ha vid den undersökning av förevarande fråga, som företagits, funnit, att så bärande skäl från alla håll framförts till förmån för kontroll å livdjursimporten till Norrland, att denna frågas lösning enligt de sakkunnigas uppfattning ej längre bör undanskjutas. Ej minst synes behovet härav ha aktualiserats av det förhållandet att mellersta och övre Norrland numera äro avstängda från den sedan gammalt försiggående importen av från tuberkulos så gott som fria nötkreatur från Finland. För att tillgodose det behov av liv- och slaktdjur, som i begränsad omfattning synes föreligga för vissa kust- och industriområden, äro de fyra nordligaste länen nu helt hänvisade till införsel från rikets södra delar, å vars marknader ofta försäljning sker av tuberkulösa djur. Detta ombyte av inköpskällor har medfört en starkt ökad fara för tuberkulosens spridning till Norrland.

Bland de av frågan berörda djurägarna torde man så gott som enhälligt gilla ett ingripande till skydd mot invasion av tuberkulösa djur. De sakkunniga ha förutom av de utlåtanden och framställningar, som förut omnämnts, jämväl vid konferenser i Luleå, Umeå, Härnösand och Visby med representanter för lanthushållning och husdjurshygien fått ett mäktigt intryck av, att bakom kravet på effektiva avspärrningsåtgärder till skydd mot tuberkulösa nötkreatur står en praktiskt taget enhällig folkmening. Några skäl för att statsmakterna nu ej skulle tillmötesgå ett krav, som från de hotade landskapens egen sida rests, ha de sakkunniga ej funnit föreligga. De enda invändningar, som under den långa och vidlyftiga utredningen av denna fråga gjorts, ha kommit från ett par hushållningssällskap i södra och mellersta Sverige, vilka befarat, att importkontrollen skulle komma att utgöra ett hinder för handel och samfärdsel emellan Dalarna och Norrland, å ena sidan, och det övriga landet, å den andra. Detta betraktelsesätt torde ur mera än en synpunkt vara oriktigt.

Livdjurshandeln med Norrland är av ringa omfattning. Att så är fallet utvisar den statistik över införseln av nötkreatur, som de sakkunniga med ledning av från järnvägsstyrelsen erhållna siffror uppgjort.

Något större avbräck skulle kreatursuppfödarna i det övriga landet ej tillfogas, ens om hela denna handel förbjödes; detta är dock ej avsikten. Importen av friska nötkreatur — endast sådana borde strängt taget inom all livdjurshandel få förekomma — blir alltjämt öppen och den, som har en god vara att hembjuda den norrländska marknaden, kommer ej att lida förfång. De formaliteter, som måste uppfyllas, ha gjorts så enkla som möjligt och för den lojala kreatursHandeln torde svårigheter ej möta att anpassa sig efter dem.

Vid de sakkunnigas konferens med representanter för de 19 sydliga hushållningssällskapen i riket den 15 mars 1930 dryftades ock frågan om den inverkan, som ett avspärrande av Norrland från tillförsel av okontrollerade djur kunde få för det övriga landet. Från intet håll ansågs någon avsevärd olägenhet förknippad härmed. Man framhöll tvärtom, att bestämmelser av denna art skulle gynna kvalitetsdjuren, vilket vore enbart till fördel för livdjurshandeln inom landet i dess helhet.

Den smittospridning, som inom vissa delar av de norrländska länen ägt rum, kan i de flesta fall spåras tillbaka till importer söderifrån. Att den ej antagit större dimensioner, beror dels på att importbehovet till dessa landskap varit relativt litet dels på att det före kristiden till stor del fylldes med tuberkelfria djur från Finland. Tack vare dessa omständigheter är sjukdomen sällsynt i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Däremot är frekvensen högre i Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län.

De sakkunniga ha i det föregående lämnat en utförlig redogörelse för den uppfattning de sakkunniga vid undersökning av detta spörsmål erhållit om tuberkulosfrekvensen inom de norrländska länen, Kopparbergs och Gotlands län. Av densamma framgår, att åtminstone inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län sjukdomen nått allenast obetydlig spridning och även om förhållandena inom Gotlands och Västernorrlands län ej äro så gynnsamma, kan man dock räkna med, att inom dessa län de ojämförligt flesta ladugårdarna ej äro infekterade. För Gävleborgs och Kopparbergs län är bilden betydligt mindre fördelaktig, men sjukdomsutbredningen här giver dock vid handen, att tuberkulosen fått och alltjämt får sin största spridning genom till länet införda tuberkulösa djur. Den i dessa två län »inhemska» tuberkulosen har visserligen vunnit ett sådant insteg, att ett snabbt utrotande för närvarande ej är tänkbart, men möjligheterna härför skulle bliva helt andra, om länen en tid framåt bleve förskonade från införsel av nedsmittade djur.

Införandet av importkontroll torde ej erfordra någon omläggning av förut använda handelsvägar. Importen söderifrån har enligt uppgifter från statens järnvägar under åren 1916—1920 samt 1924—1928 i medeltal per år utgjort:[1])

till Norrbottens län	81,	därav	under	1928	39,
» Västerbottens län	30,	»	»	»	26,
» Västernorrlands län	452,	»	»	»	1 424,
» Jämtlands län	52,	»	»	»	41,
» Gävleborgs län	1 324,	»	»	»	1 470,
» Kopparbergs län	852,	»	»	»	324.

Till Gotlands län ha under åren 1920—1929 införts sammanlagt 398 nötkreatur.

De flesta av ovan upptagna djur torde ha utgjorts av sådana som varit avsedda för slakt. Frånräknas dessa senare — som ej böra drabbas av införselförbud — har antalet införda livdjur varit försvinnande litet. Hushållningssällskapen i samtliga berörda län ha ock betygat, att något stort behov av livdjur söderifrån ej föreligger. Även ur denna synpunkt kan sålunda knappast någon invändning resas emot införandet av importkontroll.

De sakkunniga ha däremot varit tveksamma, när det gällt att bestämma det skyddade områdets omfattning, d. v. s. om detsamma bör innesluta, utöver de fyra nordliga länen och Gotland, även Gävleborgs och Kopparbergs län. Utan tvivel kommer medtagandet av dessa två län att försvåra genomförandet av kontrollåtgärderna. Behovet av livdjur är här större än inom de först nämnda länen och enligt vad som meddelats de sakkunniga försiggår utöver den införsel, som sker järnvägsledes, en ej obetydlig sådan landsvägsledes från Uppland och Västmanland; kreatursmarknaderna i dessa två landskap ha speciellt för befolkningen i Gästrikland utgjort en flitigt anlitad inköpskälla. Såsom i annat sammanhang framhållits är ej heller tuberkulossituationen inom dessa län sådan att ett utrotningskrig enligt radikala linjer för närvarande där kan tillgripas.

[1]) Det är möjligt, att härutöver nötkreatur även per bil införts, men enligt samtliga till de sakkunniga lämnade uppgifter har detta transportsätt hittills endast mera sällan kommit till användning.

Det kan ej förnekas, att en i sistnämnda län genomförd importkontroll skulle leda till den inkonsekvensen, att införsel av tuberkulösa djur väl bleve förbjuden men att sådana infekterade djur, som redan funnes inom länet, finge fritt gå i handel.

När de sakkunniga emellertid trots dessa ogynnsamma förhållanden föreslå viss importkontroll för Kopparbergs och Gävleborgs län, beror detta därpå, att de sakkunniga erhållit ett bestämt intryck av att befolkningen i dessa län så gott som enhälligt står bakom detta krav ävensom att den är redo att själv på allt sätt medverka till att trygga framgången av en sådan åtgärd. Denna goda vilja har icke minst givit sig tillkänna i de upprepade framställningar i frågan, som från hushållningssällskap och lantbrukssammanslutningar avlåtits. De sakkunniga ha vid personlig konferens med representanter för de båda länen fått samma intryck bekräftat; därjämte har för de sakkunniga framlagts påtagliga bevis för den skada, som den nu okontrollerade livdjursimporten tillfogar kreatursstocken i dessa landsdelar. Ett närmare studium av vad som åtgjorts för bekämpande av den inhemska tuberkulosen under de senaste åren visar tillika, att ett levande intresse härför även förefinnes å jordbrukarehåll. Utan tvivel har under de föregående decennierna tuberkulös smitta i avsevärd omfattning införts till både Dalarne och Gästrikland genom livdjur söderifrån. I vissa trakter av dessa båda provinser, framförallt kring Falun och Gävle, ha ock verkliga smittohärdar på sina håll uppstått. Men lika obeaktad som faran lämnades, när de smittofarliga importerna skedde, lika livligt intresse ådagalägges nu för att befria besättningarna från tuberkulos. Länsveterinären i Falun, som ägnat detta spörsmål livligt intresse, rapporterar i sin årsberättelse 1926, att en ordentlig sanering nu gjorts i de tuberkulösa besättningarna omkring Falun och Borlänge. Kring dessa orter har tuberkulosen tidigare rapporterats ha sina huvudcentra. Här såväl som å de flesta andra orter inom Dalarne har nedlagts ett mycket lovvärt och resultatsrikt arbete på sjukdomens utrotande och huvudparten av de större besättningar, inom vilka tuberkulosen fått ett kraftigt insteg, rapporteras nu fria. Däremot har man konstaterat, att de mindre ladugårdarna i vissa trakter hysa ett flertal smittospridare, ditkomna genom inköp å marknader och auktioner. Ehuru jämväl från de mindre jordbrukarnas sida lämnats påtagliga bevis för att även hos dem god vilja att bli sjukdomen kvitt förefinnes, sakna dock dessa ofta de penningmedel, som äro erforderliga för åtgärdernas genomförande.

Hushållningssällskapen i Kopparbergs och Gävleborgs län ha på allt sätt medverkat till att främja och stödja kampåtgärderna och importkontrollfrågans ordnande uppfattas i dessa båda län som ett första steg i riktning mot ytterligare och mera omfattande åtgärder för sjukdomens totala utrotande.

En importkontroll omfattande Kopparbergs och Gävleborgs län måste dock bliva av viss särskild beskaffenhet. Den kan sålunda ej omedelbart åtföljas av utrotningsåtgärder gentemot den inhemska tuberkulosen. De kostnader, som åtgärder av sist angiven beskaffenhet skulle medföra för såväl staten som de enskilda, äro svåra att överblicka; detta gör det nödvändigt att avvakta ytterligare erfarenhet, framförallt att avvakta resultatet av de livliga ansträngningar, som från lantmännens egen sida nu äro igångsatta i syfte att utrota den inom länet redan befintliga tuberkulosen. För det skyddade område, som enligt de sakkunnigas uppfattning bör bildas av de fyra nordligaste länen och Gotland, måste fri handel med livdjur inom området medgivas; tuberkulosens utbredning inom Kopparbergs och Gävleborgs län utesluter emellertid, att livdjur från dessa två län fritagas från importrestriktionerna. De sakkunniga ha därför utgått från att två spärrgränser böra anordnas, en vid södra gränsen av Kopparbergs och Gävleborgs län och en vid södra gränsen av Västernorrlands och Jämtlands län. Vid båda spärrarna böra de allmänna importbestämmel-

serna gälla och endast djur, som transito passerat den södra spärren, böra utan vidare få passera den norra. Svårigheter torde ej behöva uppstå genom inrättandet av två gränsspärrar; det enda, som måste beaktas, är att djur från Kopparbergs och Gävleborgs län i förhållande till det norra skyddade området behandlas lika med djur, som komma från det övriga landet.

Avsikten med importkontrollen är, såsom av vad ovan anförts framgår, att förhindra införsel av tuberkulösa djur till de s. k. skyddade områdena. Detta mål kan endast på det sätt ernås, att såsom villkor för transport till de skyddade områdena kräves, att nötkreatur antingen är försett med vederbörligt slaktmärke eller ock att rörande detsamma kan företes intyg av legitimerad veterinär, utvisande att djuret är reaktionsfritt och kommer från besättning eller fullständigt avskild del av sådan, som vid senast företagen totalundersökning med tuberkulin, verkställd inom loppet av sex månader före den dag införseltillstånd sökes, befunnits till minst 90 % reaktionsfri. Såsom villkor för att intyg om att djur är reaktionsfritt får utfärdas, måste fordras, att den undersökning av djuret, som ligger till grund för intyget, ägt rum inom 30 dagar från intygets datum. Samtliga angivna villkor ha tillkommit i syfte att skaffa erforderlig garanti för att djuret ej är smittat av tuberkulos. De sakkunniga ha dock ansett, att dispens i fråga om uppfyllandet av villkoret om totalundersökning av besättningen kan medgivas av länsstyrelsen i införsellänet, därest det är uppenbart, att besättningen ifråga kan anses reaktionsfri. Det praktiska genomförandet av importkontrollen erbjuder avsevärda svårigheter. Före automobilismens tid gingo så gott som alla transporter järnvägsledes; endast ifråga om gränshandeln förekom införsel landsvägsledes. Dessa förhållanden äro nu förändrade och bli det sannolikt ännu mera i framtiden, i mån som automobilen tages i bruk även för kreaturstransporter å långdistanser.

Svenska Veterinärläkareföreningen har i sin framställning om statlig kontroll av kreatursimporten till de fyra nordliga länen föreslagit inrättandet av särskilda kontrollstationer å vissa platser vid det skyddade områdets södra gräns. Arbetet å dessa stationer skulle anförtros åt lämpliga personer, som därtill skulle förordnas av vederbörande länsstyrelse. Deras huvuduppgift skulle vara att tillse beträffande djur avsedda för slakt, att dessa åsatts vederbörligt slaktmärke, samt, där fråga vore om livdjur, att dessa vore försedda med vederbörligt intyg om reaktionsfrihet. De sakkunniga anse för sin del visserligen, att den mest effektiva kontrollen skulle uppnås, om tillräckligt antal kontrollstationer kunde upprättas vid gränserna för de föreslagna skyddade områdena. Den långsträckta gräns, som det här gäller att bevaka, förutsätter emellertid, att ett jämförelsevis stort antal sådana stationer upprättades. Detta torde emellertid draga betydande kostnader. Full effektivitet kan ej heller med detta system ernås, med mindre djurimporten landsvägsledes kan begränsas till vissa vägar. Länsstyrelserna i Kopparbergs och Gävleborgs län ha emellertid bestämt avstyrkt en sådan inskränkning i transportfriheten; de framhålla, att ett dylikt stadgande skulle medföra flera praktiska olägenheter och dessutom lätt skulle locka till lagöverträdelse. De sakkunniga ha därför frångått tanken på fasta kontrollstationer och föreslå i stället licensförfarande vid all transport av nötkreatur till de skyddade områdena. För djur, som skola införas till sådant område, bör sålunda licens sökas hos länsstyrelsen i det län, dit transporten skall ske. Ansökan om licens bör ske å fastställt formulär och å densamma bör uppgivas, om införseln avser liv- eller slaktdjur, färdsätt och ungefärlig tidpunkt för transporten. När licens beviljats, bör det åligga licensinnehavaren att låta slaktmärka de djur, för vilka detta är föreskrivet, att å licensansökan anteckna slaktmärkenas nummer samt för reaktionsfria djur från legitimerad veterinär införskaffa vederbörligt intyg om reaktionsfrihet. Skall transporten ske järnvägsledes, uppvisas licensansökan jämte tillhörande intyg för stationsförestån-

daren vid inlastningsstationen, vilken bör tillse, att dessa handlingar uppfylla föreskrivna fordringar; denne bör därefter översända dem till länsveterinären i införsellänet. Sak samma bör gälla fartygsbefälhavare, därest införseln sker sjöledes.

Äger transport rum landsvägsledes, bör licenshandlingen jämte djuren snarast efter passerandet av gränsen och senast omedelbart vid ankomsten till bestämmelseorten uppvisas för kronobetjäning eller person, som därtill av K. B. förordnas. I dylikt fall bör kontroll ske av antalet införda djur, av åsatta märken och för införseln erforderliga intyg.

Denna senare form av kontroll kunde uppenbarligen göras mera rigorös, men det torde ej vara säkert, att så är ur effektivitetssynpunkt erforderligt. De sakkunniga ha vid framställande av detta förslag räknat med stödet av den allmänna opinionen inom av åtgärderna berörda trakter. När folkmeningen blivit inriktad på att betrakta varje import, som sker i annan än nu föreskriven ordning, såsom kriminell handling, torde man hos allmänheten kunna påräkna verksam hjälp för anmälan och beivran av förseelser emot dessa stadganden. För att understryka vikten av, att dessa bestämmelser efterföljas, ha de sakkunniga föreslagit böter från 10 till 1 000 kronor, varjämte djur, som olovligen införts, anses förbrutet. Själva förfaringssättet för licensansökan och transporttillstånd ha de sakkunniga sökt så mycket som möjligt förenkla. Kontroll å föreskriften att införda slaktdjur senast inom 30 dagar nedslaktas måste dock strängt upprätthållas. För detta ändamål ha de sakkunniga föreslagit införandet av s. k. slaktmärke, vars utseende bör bestämmas av medicinalstyrelsen och på rekvisition där tillhandahållas. Detta bör utgöras av ett rektangulärt metallmärke, som kan fastnitas i örat. Å märket bör stå å ena sidan ordet slakt, å den andra ett löpande nummer. Å beviset om tillstånd till införsel skall antecknas det nummer djuret erhållit. Licensinnehavaren åligger tillse, att djuret inom 30 dagar efter det införseln ägt rum blir nedslaktat, och bevis härom skall förebringas genom att djurets öra jämte vidsittande slaktmärke översändes till länsveterinären i det län, dit införseln skett.

För identifiering av till införsel avsedda reaktionsfria livdjur ha de sakkunniga funnit nödigt föreslå, att desamma skola märkas å bogen med bokstaven F. Märket, som lämpligen bör benämnas identifieringsmärke, skall åsättas medelst färgstämpel av föreskrivet utseende. Det praktiska utförandet torde böra överlämnas åt den veterinär, som verkställt den tuberkulinundersökning, på vilken reaktionsfrihetsintyget grundar sig. Märket blir ej av permanent natur, men torde, om lämplig färg användes, vara lätt urskiljbart under transporttiden, den enda tidrymd, för vilken det har betydelse.

Kostnaderna för importkontrollen, i vad den avser intyg om reaktionsfrihet och märkning, böra självfallet åvila den, som sökt licens för införsel. Staten torde ej böra betungas med direkta anslag för de åtgärder, som bli en följd av de sakkunnigas förslag rörande införselkontroll för de s. k. skyddade områdena.

X. Förslag till statliga åtgärder för utrotande av nötkreaturstuberkulosen inom de fyra nordligaste länen och Gotland.

De ingripanden, som föreslagits till skydd för invasion av tuberkulösa livdjur, erfordra enligt de sakkunnigas uppfattning såsom komplement effektiva åtgärder enligt ett modifierat »stamping out»-förfarande för utrotande av nötkreaturstuberkulosen inom de skyddade områdena. I stor utsträckning måste detta ske enligt andra än hittills tillämpade principer. De resultat, som redan vunnits i kampen, ha uppnåtts genom frivilligt vidtagna åtgärder från enskilda djurägares sida. När det gäller att upptäcka och oskadliggöra alla inom ett län befintliga smittohärdar, torde det ej bliva möjligt att förfara enbart på nu angivet sätt. Statligt ingripande i form av såväl föreskrifter om obligatorisk anmälningsplikt beträffande varje misstänkt sjukdomsfall som ekonomiskt stöd för genomförandet av de uppgifter i övrigt, som komma att påvila den enskilde framförallt till följd av skyldigheten att nedslakta samtliga reagerande djur, torde, därest ovan angivna mål skall kunna uppnås, vara ofrånkomligt. En omläggning av kampen efter sådana linjer kan emellertid endast, såvitt vissa förutsättningar äro förhanden, leda till gynnasmt resultat. Tvångsföreskrifterna måste sålunda röna förståelse av den i saken intresserade befolkningen; det gagn de medföra måste vara uppenbart för denna. Jordbrukarna själva böra vara beredda att medverka till upprätthållande av bestämmelserna och vara villiga att finna sig i därav förorsakade inskränkningar i rörelsefriheten. Sjukdomen får vidare ej vara mera utbredd, än att ett totalt utrotande inom området är ur teknisk och ekonomisk synpunkt genomförbart.

För de fyra nordligaste länen och Gotland torde dessa förutsättningar i stort sett vara förhanden. Den allmänna meningen har i dessa trakter vid upprepade tillfällen givit sin sympati för förslaget tillkänna och inom åtminstone Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Gotlands län äro smittohärdarna ej flera än att de kunna uppspåras och tillintetgöras. Den statistik över tuberkulosfrekvensen inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gotlands län, som här är bilagd, visar, att tuberkulosen i dessa län är föga spridd men ock att de smittohärdar, som där finnas, i regel kunna härledas från importerade djur.

För ett radikalt utrotande kräves i första rummet en lagstiftning, som inordnar tuberkulosen bland de smittosamma sjukdomar, emot vilka ett s. k. »stamping out»-förfarande bör tillgripas. Det torde inom nu berörda, begränsade område ej möta hinder för nedslaktning av alla djur, om vilka man med visshet vet, att de reagerat. Däremot torde det ej bli en lika lätt sak att i god tid upptäcka alla infekterade nötkreatur. Tvångsundersökning av alla djur inom skyddsområdet är nämligen av ekonomiska skäl ej genomförbar. I stället får man lita till verkningarna av en införd allmän anmälningsplikt vid misstanke om sjukdomens förekomst. Denna skyldighet tillkommer i första rummet de inom skyddsområdet praktiserande veterinärerna, vilka under sitt dagliga arbete ha tillfälle att göra de härför mest värdefulla iakttagelserna. De sakkunniga ha därför föreslagit, att veterinär, som vid klinisk undersökning, vid undersökning med tuberkulin, vid obduktion, vid köttbesiktning eller eljest iakttager tuberkulös sjukdom hos nötkreatur eller misstänker, att sådan föreligger, skall vara skyldig anmäla detta hos länsveterinären, som vidarebefordrar anmälan jämte

eget utlåtande däröver till länsstyrelsen. På nämnda myndighet ankommer att förordna veterinär att undersöka besättningen.

För innehavare av nötkreatursbesättning föreslå de sakkunniga likaledes anmälningsplikt vid misstanke om tuberkulos hos nötkreatur, vare sig denna framkommit genom tecken till ohälsa hos något av djuren eller därigenom att vid slakt påträffats sådana sjukliga förändringar i organ eller kött, som kunna misstänkas vara av tuberkulös natur. Ägarens anmälningsskyldighet skall dock anses fullgjord, när han till veterinär rapporterat förhållandet.

Enahanda anmälningsskyldighet är särskilt stadgad för den, som driver handel med nötkreatur avsedda för livdjursbruk. Slutligen ha de sakkunniga ansett sig böra stadga anmälningsplikt för hälsovårdstillsyningsman, som under sin verksamhet påträffar djurkropp behäftad med sjukliga förändringar, vilka kunna vara av tuberkulöst ursprung; inom vissa norrländska samhällen är nämligen köttkontrollen i vissa delar överlämnad till hälsovårdstillsyningsman och under sådana förhållanden bör givetvis skyldighet att anmäla misstänkta tuberkulosfall åvila befattningshavare av detta slag. Jämväl i dessa båda sistnämnda fall bör anmälningsplikten anses fullgjord, sedan anmälan till veterinär skett. De sakkunniga ha ej ansett, att anmälningsskyldighet till hälsovårdsnämnd bör stadgas.

Införandet av anmälningsplikt förmår måhända ej enbart åstadkomma önskat resultat, men det är att förvänta, att samtidigt med tuberkulosbestämmelsernas utfärdande för dessa län en kraftig propagandaverksamhet kommer att igångsättas för att göra djurägarna underkunniga om syftet med åtgärderna och den medverkan, som deras genomförande kräver av den enskilde. En sådan upplysningsverksamhet torde få anses vara en angelägenhet, som närmast bör ordnas genom respektive hushållningssällskap i samråd med vederbörande länsveterinär och under medverkan av hushållsgillen, tjur-, avels- och mejeriföreningar, djurskyddsorganisationer och andra liknande sammanslutningar. De sakkunniga anse sig med säkerhet kunna förvänta, att ett vaket intresse å alla håll skall medverka till uppspårandet av infekterade djur. Den främsta förhoppningen om framgång får dock knytas till det förhållandet, att djurägarna i dessa trakter böra inse, att varje upptäckt av sjukdomen är ett gemensamt ekonomiskt intresse för dem och för det allmänna.

Statens ingripande måste uppfattas ej såsom ett försök att trakassera djurägaren för innehavet av tuberkulösa djur, utan som en strävan att effektivt hjälpa honom att bli fri från sjukdomen. Skall aktionen emellertid i allmänna medvetandet kunna bibehålla denna karaktär, torde det bliva nödvändigt, att staten utfäster viss ersättning för sådana djur, som måste nedslaktas. De grunder, efter vilka sådan kompensation för uppkommen skada bör utgå, komma de sakkunniga att i det följande närmare angiva.

Finner länsstyrelsen att av inkommen anmälan från veterinär framgår, att tuberkulos konstaterats inom en kreatursbesättning eller att sannolika skäl föreligga för antagande att nämnda sjukdom är förhanden, skall länsstyrelsen omedelbart förordna veterinär att företaga tuberkulinundersökning av den misstänkta besättningen i syfte att utröna, i vilken utsträckning djuren äro infekterade. Berättelse över undersökningsresultatet bör av veterinären snarast ingivas och bör denna vara åtföljd av ett förslag till plan för utrotandet av sjukdomen inom besättningen. Såsom allmänna riktlinjer härför ha de sakkunniga ansett sig böra framlägga vissa förhållningsregler; dessa böra dock ej utgöra hinder för att avvikelser härifrån kunna i enskilda fall medgivas. Arbetet med utrotandet av nötkreaturstuberkulosen efter nu angivna riktlinjer är jämförelsevis nytt; man är därför tillsvidare hänvisad att pröva sig fram utan att dogmatiskt binda sig vid ett på förhand uppgjort program.

Giver en sålunda företagen orienteringsundersökning vid handen, att tuber-

kulosen är så spridd, att mera än 50 % av de till en besättning hörande djuren reagera, äro även de reaktionsfria inom denna att anse som ej pålitliga. I dylikt fall bör besättningen i dess helhet nedslaktas. Statsersättning för samtliga djur bör därvid enligt de sakkunnigas uppfattning utgå. Principiellt kan emot ett sådant förfarande invändas, att även ej reagerande djur komma att inlösas av staten. Nötkreatur installerade i så starkt tuberkulösa besättningar äro emellertid praktiskt taget att anse som infekterade, även om de för dagen ej visa reaktion. Emellertid kan avyttring av en hel besättning medföra stora olägenheter för ägaren och de sakkunniga ha därför ansett, att det i dessa fall bör medgivas en tidsfrist av 6 månader räknat från den dag länsstyrelsen meddelat beslut om nedslaktning, ett förfaringssätt som de sakkunniga eljest ansett ej bör få ifrågakomma. Har besättning totalt nedslaktats och ersatts av statsmedel bör av ägaren krävas, att därefter endast reaktionsfria djur insättas i ladugården.

Svenska Veterinärläkareföreningen har i en till Kungl. Maj:t den 24 oktober 1927 avlåten skrivelse föreslagit, att inom besättningar, där total nedslaktning ej lämpligen kunde ske, isolering av de infekterade djuren borde genomföras, intill dess en frisk stam hunnit genom eget pålägg uppdragas. De sakkunniga ha emellertid funnit, att ladugårdarna, speciellt i Norrland, i allmänhet ej äro så byggda, att ett inhysande av djuren inom skilda lokaler — det enda effektiva isoleringssätt som finnes — är möjligt. Besättningarna i dessa trakter äro dessutom i allmänhet av ringa storlek. Enligt uppgifter, som de sakkunniga inhämtat, är medeltalet djur per besättning

i Norrbottens län 4
i Västerbottens län 4
i Jämtlands län 5
i Västernorrlands län 4
i Gotlands län 9

Redan av denna omständighet torde det erbjuda mycket stora svårigheter att uppdela djuren å skilda rum. Denna olägenhet kommer säkerligen att än mera framträda, när det gäller att uppfylla kravet på särskild skötare för isoleringsavdelningen. De sakkunniga ha därför ej vågat räkna med, att isoleringsvägen i allmänhet är framkomlig. Skulle djurägaren i enstaka fall kunna visa, att en uppdelning av de friska och reagerande djuren på skilda rum kan genomföras, bör han efter ansökan hos länsstyrelsen kunna erhålla rätt härtill; dock skall besättningen i dylikt fall ställas under veterinärkontroll och minst två gånger årligen kliniskt undersökas. Djur behäftade med sjukdomen i smittofarligt stadium, skola under sådana förhållanden genast nedslaktas, varvid ersättning bör utgå enligt för reagerande djur gällande grunder.

Överstiger reaktionsprocenten ej 50, torde av de reaktionsfria djuren en frisk stam kunna bildas. Förfaringssättet blir under sådana förhållanden det vid Bangsystemet vanliga, endast med den skillnaden att reagerande djur genast märkas på sätt som för skyddsområdet av medicinalstyrelsen bestämmes, varjämte dessa djur emot viss statsersättning nedslaktas inom 30 dagar. Inom alla besättningar, där reagerande djur förekommit, bör tuberkulosarbetet fortgå med minst en årlig tuberkulinprövning jämte kompletterande kliniska undersökningar, intill dess alla djuren vid två på varandra följande totalundersökningar med tuberkulin visat sig reaktionsfria. Härigenom torde erforderlig trygghet ha ernåtts för att sjukdomen är utrotad och nya kontrollundersökningar kunna knappast anses påkallade; i varje fall bör beviljandet av ytterligare sådana bli beroende av prövning av länsstyrelsen.

Fall kunna tänkas, då djurägaren helt trotsar eller medvetet söker undandraga sig utfärdade bestämmelser. Han kan sålunda söka dölja sjukdomen i sin ladugård, vägra eller på annat sätt försvåra genomförandet av behöv-

liga undersökningar. Där sådana tendenser framträda, torde intet mera effektivt medel stå till buds än att vederbörande gård av länsstyrelsen förklaras smittad eller misstänkt för smitta och att avspärrningsåtgärder vidtagas på liknande sätt som sker vid vissa andra smittosamma husdjurssjukdomar.

Såsom förut antytts torde de enskilda djurägarna i stort sakna ekonomiska möjligheter att ensamma genomföra ett utrotningsarbete enligt nu angivna linjer. Statshjälp måste beredas dels i form av kostnadsfria undersökningar och tjänsteresor, dels i form av ersättning för reagerande djur, som nedslaktas. Kostnadsfria tuberkulinundersökningar ha förut inom dessa län beviljats i samma utsträckning som inom övriga delar av riket; vissa inskränkningar i rätten härtill torde för dessa landsdelar — oberoende av vad som för ladugårdsinnehavare inom landet i övrigt kan komma att medgivas — böra stadgas. De sakkunniga äro nämligen principiellt av den åsikten, att fria tuberkulinundersökningar inom här berörda områden ej böra medgivas utan att misstanke å sjukdomen föreligger och ha därför velat lägga prövningen av varje ansökan härom i länsstyrelsens hand. Nämnda myndighet bör ha eller kunna skaffa sig tillräcklig kännedom om de lokala förhållandena för att träffa avgöranden härom. De stora ekonomiska uppoffringar, som de sakkunniga föreslagit, att statsmakterna måtte göra för utrotandet av tuberkulos inom dessa län, gör det till en tvingande nödvändighet att bespara statsverket kostnaden för tuberkulinundersökning inom ladugårdar, som på goda grunder kunna antagas vara oberörda av sjukdomen. De sakkunniga hålla därjämte före, att tuberkulinundersökning inom nu berörda områden bör ha samma karaktär som förrättning, vartill veterinär förordnas, då fråga är om sådana smittosamma husdjurssjukdomar, som omförmälas i förordningen den 9 december 1898 angående vad iakttagas bör till förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar bland husdjuren. Såväl förrättningsarvode enligt av de sakkunniga för undersökningar av detta slag föreslagna grunder som reseersättning bör sålunda utgå av allmänna medel. Av praktiska skäl hålla de sakkunniga dock före, att förordnande till förrättning av denna natur bör kunna utfärdas för varje legitimerad veterinär, sålunda ej enbart för distrikts- och länsveterinär. Till förrättningar vid bekämpandet av tuberkulos har hittills varje legitimerad veterinär kunnat förordnas; de sakkunniga äro av den uppfattningen, att så alltjämt bör kunna ske.

Ersättning för reagerande djur är däremot en förut ej praktiserad form av statshjälp. Densamma kan givetvis endast komma ifråga, där det gäller att som här utrota all tuberkulos i syfte att göra en hel landsdel fri från sjukdomen. Statsutgiften får därmed karaktär av engångskostnad, genom vilken man besparar såväl vederbörande landsdel stora framtida förluster som ock statsmakterna årligen återkommande avsevärda utgifter.

Hittills har i vårt land ersättning för tuberkulösa djur endast utgått, när sjukdomen varit lokaliserad till juvret. Den ersättningsprincip, som därvid använts, är näppeligen tillämplig för den form av statskompensation, som här ifrågasättes. Vid juvertuberkulos är djuret praktiskt taget utan livvärde och dömt att inom kort tid duka under; de reagerande djur åter, som på grund av risk för smittospridning offras till slakt, befinna sig mestadels i full produktionskraft och deras borttagande innebär en kännbar inkomstminskning för djurägaren. Den förlust, som av statsmedel bör kompenseras, är skillnaden emellan liv- och slaktvärde. I det enskilda fallet kan denna bestämmas endast på så sätt, att, i likhet med vad som exempelvis sker vid inlösen av tuberkulösa djur i England, före slakten såväl liv- som slaktvärde bestämmes. Värderingssumman bör i allmänhet kunna fixeras genom överenskommelse emellan djurägaren och respektive veterinär. Skulle enighet dem emellan ej kunna uppnås, får länsstyrelsen utse särskild värderingsman, för vars tillkallande halva kost-

naden dock bör bestridas av djurägaren. Från den summa, vartill sålunda djurets värde fastställts, bör avdragas värdet av djurets hud och kött, som djurägaren skall övertaga till åsatt pris. Återstoden utgör den utgående statsersättningen. Totalbeloppet av denna ersättning bör dock begränsas till högst 100 kronor; detta såväl ur den synpunkten att denna summa i regel torde kompensera ägarens verkliga förlust som även därför att det är av yttersta vikt, att innehavet av tuberkulösa djur ej i något fall medför ekonomiska fördelar. Ersättningen till djurägare skall, sedan ansökan därom åtföljd av veterinärintyg och slaktbevis inkommit, utanordnas genom länsstyrelsen. För underlättandet av de djurägaren åliggande formaliteterna torde av medicinalstyrelsen böra fastställas formulär till ansökan, veterinärintyg, värderingsinstrument och slaktbevis.

Inom besättning, där utrotningsåtgärder pågå, skall desinfektion vidtagas minst en gång årligen. I de fall, då total nedslaktning av besättning ägt rum, torde, innan ny besättning installeras, likaledes smittrening böra ske. I båda dessa fall förutsättes, att desinfektionen i sin helhet bekostas av djurägaren; däremot torde veterinär böra förordnas av länsstyrelsen att planlägga och övervaka arbetet.

De sakkunniga ha slutligen ansett sig böra verkställa en beräkning av de anslag av statsmedel, som förslagens genomförande kan väntas medföra. Det belopp, som erfordras för undersökningar och tjänsteresor, torde ej kunna med någon större grad av sannolikhet fixeras; det torde vara tillfyllest att härför upptaga som extra förslagsanslag en summa av 20 000 kronor per år. Däremot komma mera avsevärda summor att erfordras för utbetalande av ersättning åt ägare av nötkreatur, som enligt förslagets föreskrifter måste nedslaktas.

En inom Svenska veterinärläkareföreningen verkställd beräkning över antalet tuberkulösa djur i de fyra nordligaste länen slutar på siffran 3 000. Från samma håll har uppgivits, att vid nedslaktning av dessa djur skulle till ersättning åt djurägarna böra utgå 255 000 kronor, vilket belopp skulle fördelas under 8 år med c:a 30 000 kronor årligen. De sakkunniga ha vid överarbetning av dessa beräkningar funnit de angivna beloppen otillräckliga; dessutom intaga de sakkunniga principiellt en annan ställning i ersättningsfrågan än den, som från ovan angivna håll framförts. I Svenska veterinärläkareföreningens förslag äro djurägare, som ha över 11 större djur, partiellt och de, som ha mera än 25, helt och hållet uteslutna från statsbidrag. De sakkunniga ha ej ansett sig kunna tillstyrka en dylik inskränkning ifråga om rätt till ersättning för tuberkulösa djur i första rummet därför, att tvångsnedslaktning enligt de sakkunnigas förmenande alltid måste kompletteras med statsinlösen av de djur den drabbar, men även av det skäl att statsersättning förefaller vara behövlig, om »stamping-out»-metoden inom dessa ladugårdar över huvudtaget skall kunna genomföras. Svenska veterinärläkareföreningens uppgift, att ägarna till tuberkulösa större besättningar i Norrland i regel äro bolag, som ha alla förutsättningar att med egna medel kunna genomföra en total nedslaktning, ha de sakkunniga ej funnit bekräftad. Ännu mindre är detta fallet å Gotland, där ett uteslutande från hel ersättning av besättningarna med mera än 11 djur skulle i hög grad försvåra och på sina håll omintetgöra arbetet enligt här uppgjord plan. Den ökning av kostnaderna, som en ersättning även till denna kategori av djurägare kan medföra, kan ej exakt angivas. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, torde dock å de flesta större inom dessa län belägna gårdar, dit tuberkulos spritt sig, saneringen redan vara genomförd. Endast inom Västernorrlands län uppgives en del starkt infekterade större besättningar ännu finnas kvar. Saneringen av dessa är för hela arbetet av utslagsgivande betydelse; att framtvinga åtgärder härför utan att bereda ägarna samma statshjälp som i andra fall föreslås torde ur flera synpunkter böra undvikas. Men

frånsett denna meningsskiljaktighet rörande ersättningsgrunderna, vilken torde till sina ekonomiska konsekvenser vara av mindre betydelse, måste de sakkunniga tillika tillkännagiva en annan uppfattning än Svenska veterinärläkareföreningen i fråga om antalet nu befintliga infekterade djur inom de fyra nordliga länen och Gotland. De sakkunniga ha på annat ställe lämnat en utförlig redogörelse för tuberkulosfrekvensen inom ovannämnda län sådan den av de sakkunniga bedömts. Av denna redogörelse framgår, att i berörda län finnas c:a 10 000 djur, vilka kunna antagas reagera vid tuberkulinprov. Utgår man från en ersättning av 80 kronor per djur, blir totalsumman 800 000 kronor eller fördelad på 10 år 80 000 kronor per år. Denna summa är utan tvivel avsevärd och de sakkunniga ha ställt sig betänksamma inför framförandet av ett så betydande krav. Det lider emellertid intet tvivel, att anslag för här angivet ändamål går helt i den goda ekonomiens tecken, d. v. s. de fördelar man uppnår köpas för dagen billigt och mycket billigare än man senare kan göra. Norrlands och Gotlands kreatursstock kan enligt de sakkunnigas uppfattning ännu räddas från hemsökelse av tuberkulos. Skall detta kunna ske, måste dock åtgärder av det slag, de sakkunniga här angivit, tillgripas och tillgripas utan uppskov.

De sakkunniga ha på annat ställe i denna utredning framlagt förslag till bekämpandet av den smittofarliga tuberkulosen inom återstående delar av riket. De kostnader, som detta kommer att årligen medföra, uppgå till nästan samma belopp som för ovan angivna åtgärder totalt krävas. Men under det att man i övriga Sverige endast vågar sätta som mål att reducera sjukdomens skadegörelse, har man här inom räckhåll en så värdefull vinst som att kunna förhindra all tuberkulös smittospridning inom ett landområde, inom vilket det för närvarande finnes ej mindre än 370 000 nötkreatur.

Nu ifrågasatta åtgärder böra handhavas av medicinalstyrelsen och länsstyrelserna i respektive län. Närmaste överinseendet och den direkta ledningen av arbetet bör givetvis tillkomma respektive länsveterinärer. Rätt till särskilda medgivanden bör av Kungl. Maj:t kunna meddelas, sedan medicinalstyrelsen däröver yttrat sig.

XI. Ersättning till veterinär, som verkställt undersökning av nötkreatur för utrönande av förekomsten av tuberkulos m. m.

Ersättning till veterinär, som utfört tuberkulinundersökning på rekvisition av innehavare av nötkreatursbesättning, har, därest undersökning skolat betalas av statsmedel, reglerats genom förordning, som första gången utfärdades den 15 oktober 1897. Ersättningen uppdelades då — och denna indelningsgrund har alltjämt bibehållits — i undersökningsarvode per djur och traktamentsersättning enligt vissa grunder. Undersökningsarvodet per djur bestämdes år 1897 till 50 öre för de första 20 djuren och 25 öre för de efterföljande, en uppdelning efter djurantalet, som man konsekvent bibehållit vid alla efterföljande förändringar av beloppet. År 1898 företogs en nedsättning till respektive 40 och 20 öre och detta belopp bibehölls till år 1915, då en höjning företogs till respektive 60 och 30 öre. Om denna förhöjning yttrade medicinalstyrelsen, att densamma torde få anses påkallad, då hittills utgående totalersättning utgjort en mycket knapp ersättning för det arbete vederbörande veterinär måst utföra och ingalunda varit ägnad att verka stimulerande å intresset för denna gren av veterinär verksamhet, vilket senare förhållande medicinalstyrelsen ansåg ofördelaktigt ha inverkat på tuberkuloskampen i dess helhet. Dessa arvodesbestämmelser bibehöllos till år 1923, då en reducering skedde till samma belopp som gällde år 1898. Vid sidan av detta arvode har hela tiden utgått traktamentsersättning, vilken 1897 fixerades till 6 kronor per dag och som sedermera undergått förändringar efter vad det förefaller i enlighet med bestämmelserna i resereglementets 4:de klass intill den 1 augusti 1925 och därefter i D-klassen av samma sedermera ändrade reglemente. Det förefaller de sakkunniga ej fullt klart, om denna form av ersättning varit avsedd att utgå i enlighet med resereglementets bestämmelser, i varje fall synes så ha skett endast i vissa delar. Resereglementen ha alltid innehållit föreskrifter om skjutsersättning enligt viss taxa, men någon sådan har ej utgått av statsmedel till förrättningsman vid tuberkulinundersökningar. Traktamentsersättningen har vidare utgått med oförändrat belopp vare sig förrättningen verkställts av länsveterinär, som är berättigad till ersättning enligt C-klassen, eller av annan veterinär, som är klassificerad i lägre reseklass. Även genom andra avvikelser har traktamentsersättningen vid dessa förrättningar blivit av viss särtyp.

Traktamentena beräknades under åren 1924—1 juli 1929 enligt då gällande resereglemente till 10 kronor för dag och 5 kronor för natt; totalersättningen för arbete av här avhandlat slag kom därigenom att vid termoprov (den vanligaste formen för tuberkulinundersökning) utgå med kronor 25: 40 för undersökning av 1 djur och med 33 kronor, därest djurens antal uppgick till högst 20. Vid intrakutanprov voro motsvarande ersättningar 20: 40 respektive 28 kronor.

De sakkunniga ha vid prövning av frågan om gottgörelse till veterinär, som utfört tuberkulosförrättning, utgått från, att veterinära förrättningar av detta slag ej böra uppfattas som ett tjänsteåliggande, för vilket ersättning delvis utgår i form av lön. Denna uppfattning ha de sakkunniga vid konferens med distriktsveterinärlönesakkunniga av den 5 juli 1929 funnit jämväl delad av dessa sistnämnda och av dem beaktad vid uppgörandet av nytt förslag till löneförmåner för distriktsveterinärer.

De sakkunniga ha därför ansett det principiellt riktigt att bestämma ersättningen så att den helt motsvarar den utförda arbetsprestationen. De sakkunniga

anse detta så mycket mera nödvändigt som det antal veterinärer, som nu deltaga i tuberkulosarbetet utan att inneha läns- eller distriktsveterinärtjänst, uppgår till ett så betydande antal (mera än 100 st.) att det är helt otänkbart att bedriva en kamp å bred front utan deras medverkan, vilken dessutom är förutsedd och stadgad i gällande veterinärinstruktion. De sakkunniga anse det vidare ur alla synpunkter olämpligt att framkomma med förslag till två taxor att gälla vid dessa slag av arbeten, en lägre avsedd för tjänsteveterinärer och en högre att gälla för veterinär, som ej inneha statstjänst.

De sakkunniga ha vid prövning av frågan om ersättning åt veterinärer för tuberkulinundersökning funnit sig böra föreslå bibehållandet av nu utgående arvode per djur, dock att för vinnandet av enhetlighet den nuvarande graderingen efter antalet djur bör utgå såsom betydelselös och arvodet bli ensartat oberoende av det antal djur som undersökts. De sakkunniga ha föreslagit, att detta arvode bör utgå med 30 öre per djur, oberoende av antalet undersökta. Det skulle med hänsyn till föreliggande omständigheter ha varit önskvärt att här föreslå en höjning, men av ekonomiska skäl ha de sakkunniga ansett att därmed bör anstå.

Den andra ersättningsgrunden med viss traktamentsersättning ha de sakkunniga däremot ansett böra omändras och utgå efter annan princip. Traktamentsersättningen vid förrättningar av denna art är nämligen knappast en riktig benämning, då direkta utgifter för kost och logi utanför bostadsorten ej alltid förekommer. Avsikten med denna ersättningsform torde knappast ha varit att täcka utgifter för kost och logi utan snarare att lämna en välbehövlig kompensation för det låga direkta undersökningsarvodet. Detta syftemål torde kunna tillgodoses på lyckligare sätt genom att visst grundarvode bestämmes för varje undersökt besättning. På så sätt kan totalersättningen avvägas med hänsyn tagen enbart till här föreliggande arbete, varjämte en sådan bestämmelse avsevärt kommer att förenkla granskningen av ingivna räkningar. Den traktamentsersättning, som grundarvodet skulle kompensera, utgår — om man frånser de abnorma förhållanden, som å detta område skapats genom tillämpningen av 1929 års resereglemente — vid termoprov med 25 kronor och vid intrakutanprov med 20 kronor, varvid dock bör beaktas, att vid denna sista form av undersökning traktamente ej utgår mera än under 2 dagar, ehuru så rätteligen borde ske under 3, då arbetet är fördelat på detta antal dagar. De sakkunniga ha, med tanke på vikten av att detta slag av veterinärt arbete så långt det är möjligt hålles i paritet med annat arbete inom facket, ej vågat föreslå mindre grundarvode än 20 kronor per besättning att utgå vare sig undersökningen sker enligt termo- eller intrakutanmetoden. En viss minskning av engångsarvodet för de efterföljande besättningarna bör givetvis ske, för den händelse undersökning å samma dag äger rum å mera än en gård. Vid sådant förhållande anse de sakkunniga, att en reduktion av grundarvodet för de efterföljande besättningarna ned till 10 kronor för den första och 5 kronor för de följande bör kunna företagas. Viss begränsning synes nödvändig beträffande det antal djur, för vilka ersättning bör utgå under en dag, och ha de sakkunniga därför föreslagit, att grundarvode utgår för högst 7 besättningar och undersökningsarvode för högst 100 djur. Det är möjligt, att veterinären i det fall, då djurantalet inom samma besättning uppgår till mera än 100, kan medhinna även ett högre antal, men för sådana fall ha de sakkunniga föreslagit, att undersökningsarvodet för det överskjutande antalet skall betalas av djurägaren. De sakkunniga äro tillika av den uppfattningen, att veterinären ej bör åläggas att inom samma besättning undersöka flera än 100 djur under samma förrättning; anser undersökningsveterinären, att en uppdelning av undersökningen i besättningar av denna storlek måste ske, bör rättighet härtill medgivas honom och djurägaren vara skyldig att härför ersätta veterinären med ett belopp motsvarande ett grund-

arvode. De sakkunniga ha sökt avväga ersättningarna sålunda att de å ena sidan lämna veterinären skälig ersättning för utfört arbete och följaktligen kunna förväntas ägnade att göra honom intresserad för arbetet inom detta område, å andra sidan ej komma att verka mera betungande för det allmänna och den enskilde än hittills. Det är de sakkunnigas förhoppning, att förväntningarna i nämnda avseenden skola uppfyllas. Det förhållandet, att traktamentsersättning hittills utgått för en andra å samma dag undersökt besättning, har gjort att arbetet ej planlagts med inriktning på att undersöka ett flertal gårdar å samma dagar. Sker en ändring i ersättningsgrunderna, på sätt de sakkunniga föreslagit, kan en ökning av antalet samtidigt undersökta gårdar förväntas. Därigenom kommer statsverket i flera fall endast att få vidkännas ett grundarvode av 10 à 5 kronor där under förutvarande förhållanden traktamentsersättning av 25 kronor utgått.

Enligt de sakkunnigas förslag behöver även inom vissa besättningar, där regelbundna tuberkulinundersökningar utföras, kompletterande kliniska undersökningar företagas genom veterinär, som därför innehar kompetens. De sakkunniga ha därför ansett sig böra föreslå taxa att tillämpas vid sådana tillfällen. Till de län, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd för bekämpandet av smittofarliga tuberkulosformer, utgår av statsmedel en ersättning av 50 öre per undersökt djur. Densamma täcker dock ingalunda den verkliga undersökningskostnaden utan får snarare uppfattas som ett bidrag till täckande av nämnda kostnad. Den faktiska utgift, som de hushållningssällskap, inom vilkas område kliniska undersökningar bedrivits, måst vidkännas för varje undersökt djur, torde uppgå till 1: 50 à 2: — kronor. De sakkunniga ha dock ej ansett hela denna summa per djur nödvändig eller ens skälig vid den art av undersökningar det här gäller, utan ansett, att en ersättning till veterinär med 1 krona per djur bör vara fullt tillräcklig. För att ernå trygghet för att den kliniska undersökningen sker med erforderlig noggrannhet, bör bestämmas att ersättning för högst 50 djur under samma dag får utgå till en och samma veterinär. Grundarvode för detta slag av undersökningar torde ej böra ifrågakomma.

För förrättning, som nödvändiggjorts av bestämmelserna om nedslaktning av smittofarligt tuberkulösa djur, ha de sakkunniga funnit skäligt, att — i huvudsaklig överensstämmelse med vad nu är fallet — medge veterinären ett arvode av 7 kronor för det första under samma dag nedslaktade djuret och 3 kronor för varje efterföljande. Därest förrättningen äger rum å slakteriinrättning ställd under offentlig kontroll — vilket förfarande torde bli det normala — bör dock ersättningen för samtliga fall begränsas till 3 kronor. Vid förrättning av detta slag tillkommer det veterinär att besiktiga djuret efter slakten, anteckna alla förekommande sjukliga förändringar i organ och kött samt kontrollera uppvägningen av djurkroppen. Därjämte skall veterinären avge intyg å fastställt formulär över förrättningen till tuberkulosstyrelsen respektive medicinalstyrelsen. Detta intyg skall ligga till grund för beviljandet av statsersättning åt djurägaren.

XII. Tablå över de anslag av statsmedel, som ett bekämpande av tuberkulosen enligt de sakkunnigas förslag skulle medföra.

Å ordinarie stat:

			Kronor.
I.	Utgifter för den centrala administrationen (uppföres å medicinalstyrelsens ordinarie stat)		30 000
Å extra stat:			
II.	Ersättning för inom skyddat område nedslaktade djur	80 000	
	Tuberkulinundersökningar och tjänsteresor inom detta område	20 000	100 000
III.	Medel ställda till tuberkulosstyrelsernas disposition:		
	1) Till statsinlösen av för smittofarlig tuberkulos nedslaktade djur	640 000	
	2) statsbidrag med kr. 1·25 för varje kliniskt undersökt djur. (Bidrag kan utgå för högst två undersökningar av samma djur under 1 kalenderår)	160 000	
	3) kostnader för åtgärder emot och nedslaktning av djur behäftade med juver- och könstuberkulos...	20 000	
	Medel härför bör överföras från ordinarie förslagsanslaget till bekämpande av smittosamma husdjurssjukdomar å medicinalstyrelsens stat. Anslag till bekämpandet av juvertuberkulos har hittills utgått från detta anslag.		
	4) Kostnader för tuberkulin, tuberkulinundersökningar och särskilt medgivna kliniska undersökningar inberäknat administrationsbidrag åt tuberkulosstyrelserna	100 000	920 000
IV.	Särskilt anslag för understöd vid hämmandet och förebyggande av tuberkulos åt mindre djurägare (att disponeras av Kungl. Maj:t).		20 000
			1 070 000

Av de här angivna posterna torde de under II införda ej behöva tagas i anspråk mer än under 10 år framåt, då efter denna tid tuberkulosen bör vara utrotad inom det skyddade området.

Det bidrag till statsinlösen av smittofarliga djur, som under III: 1 upptagits, kan förväntas reduceras i samma mån som den smittofarliga tuberkulosen tillbakaträngs.

Det under III: 2 upptagna statsbidraget behöver för närvarande i sin helhet tagas i anspråk, men möjligt är att detsamma kan reduceras under för lantbruket gynnsammare konjunkturer än de som nu råda.

Av dessa belopp torde de under I och III: 4 angivna, omfattande sammanlagt 130 000, behöva tagas i anspråk för nästa budgetår.

Av övriga här upptagna anslag torde högst $^2/_3$ eller sammanlagt ungefärligen 630 000 kronor behöva utgå under budgetåret 1931—1932.

XIII. Författningsförslag.

Förslag
till
Kungl. Maj:ts kungörelse angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning beträffande förekomst av tuberkulos hos nötkreatur;

given Stockholms slott den ...

1 §.

Önskar den, som innehar nötkreatursbesättning, att besättningen skall med bidrag av statsmedel bliva föremål för undersökning första gången med tuberkulin beträffande förekomst av tuberkulos inom besättningen, har han att därom göra framställning hos veterinär, som det åligger att med eget utlåtande vidarebefordra framställningen till tuberkulosstyrelsen inom det hushållningssällskaps område, där besättningen finnes.

2 §.

Tuberkulosstyrelsen äger, därest den finner skäl därtill föreligga, medgiva att undersökning av nötkreatursbesättningen med tuberkulin må på statens bekostnad en gång äga rum, därest innehavaren av besättningen förklarar sig villig att vidtaga och fortsätta med de åtgärder till bekämpande av tuberkulos hos besättningen, som tuberkulosstyrelsen finner skäl föreskriva.

Tuberkulinundersökning omfattar antingen samtliga till en nötkreatursbesättning hörande djur eller ock allenast samtliga till besättningen hörande ungdjur, d. v. s. kalvar, obetäckta kvigor och tjurar intill två års ålder.

Nötkreatur, som reagerat vid tidigare företagen tuberkulinundersökning, må icke på statens bekostnad bliva föremål för förnyad sådan undersökning med mindre den myndighet, som har att pröva ansökning om förnyad dylik undersökning, finner anledning föreligga till antagande, att vid den föregående undersökningen missvisning av tuberkulinet ägt rum.

Vid prövning av framställning om tuberkulinundersökning första gången på statens bekostnad äger tuberkulosstyrelsen, där så finnes erforderligt, föreskriva, att besättning, som avses skola bliva föremål för dylik undersökning, skall, innan styrelsen meddelar beslut över framställningen, på djurägarens bekostnad underkastas klinisk-bakteriologisk undersökning med avseende å förekomst av tuberkulos i smittofarligt stadium.

3 §.

1 mom. Förnyad tuberkulinundersökning på statens bekostnad — kontrollundersökning — må endast medgivas sådan innehavare av nötkreatursbesättning, som vidtagit och förbinder sig att fortfarande vidtaga åtgärder till bekämpande av tuberkulos inom besättningen.

Vid hemställan om kontrollundersökning skola fogas intyg av veterinär, utfärdat i enlighet med av medicinalstyrelsen fastställt formulär, rörande de åtgärder, som inom besättningen vidtagits till bekämpande av tuberkulos.

Kontrollundersökning må icke äga rum mera än en gång under samma kalenderår och icke i något fall tidigare än sex månader efter närmast föregående undersökning; första kontrollundersökningen må dock, om så prövas lämpligt, kunna företagas under samma kalenderår som den första undersökningen med tuberkulin, dock icke tidigare än sex månader efter sistnämnda undersökning.

Utan hinder av vad i föregående stycke sägs, äger tuberkulosstyrelsen, där så finnes av omständigheterna särskilt påkallat, medgiva, att kontrollundersökning må äga rum inom kortare tidrymd än sex månader efter det undersökning av besättningen i dess helhet ägt rum.

2 mom. Rätt till kontrollundersökning tillkommer jämväl djurägare, som på egen bekostnad låtit utföra första undersökning med tuberkulin samt inom föreskriven tid vidtagit och fortfarande vidtager åtgärder till bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

3 mom. Har vid verkställd undersökning med tuberkulin reaktion inom besättning förekommit, må kontrollundersökning icke äga rum senare än två år efter den tidigare undersökningen.

4 §.

Efter ansökan hos tuberkulosstyrelsen må innehavare av nötkreatursbesättning utöver och oberoende av de undersökningar, som må ske jämlikt 2 och 3 §§, kunna högst en gång årligen på statens bekostnad erhålla undersökning med tuberkulin av viss del av besättningen (partiell undersökning) under villkor:

att vid ansökan fogas av veterinär i enlighet med formulär, som medicinalstyrelsen fastställt, utfärdat intyg, utvisande att innehavaren av besättningen genom lämpliga åtgärder bekämpat tuberkulos inom besättningen;

att besättningen underhålles och är avsedd att för framtiden underhållas huvudsakligen genom eget pålägg; samt

att dylik partiell undersökning må omfatta allenast dels förut icke undersökta kalvar av eget pålägg, dels djur, som efter senast företagen tuberkulinundersökning från annat håll anskaffats, dels ock djur beträffande vilka senast företagen tuberkulinundersökning givit tvivelaktigt resultat.

5 §.

Tuberkulin, erforderligt för undersökning av nötkreatursbesättning, må ock tillhandahållas innehavaren av besättningen, därest denne själv bekostar undersökningen och undersökningen icke uppenbarligen har annat syfte än bekämpande av tuberkulos.

6 §.

1 mom. Sedan ansökan om tuberkulinundersökning på statens bekostnad blivit beviljad, skall undersökningen utföras så snart ske kan och senast inom trettio dagar från den dag tuberkulinet kommit förrättningsmannen tillhanda.

2 mom. Vid tuberkulinundersökning av nötkreatur enligt termometod äger veterinär, efter verkställd insprutning av tuberkulin, överlämna övervakandet och ledningen av den fortsatta undersökningen åt ojävig person, som av tuberkulosstyrelsen godkänts såsom tekniskt veterinärbiträde, att av denne utföras på veterinärens ansvar. Veterinär, som leder tuberkulinundersökning enligt termometoden äger ock, då tjänstegöromål nödvändiggöra hans närvaro å annat ställe, tillfälligtvis överlämna övervakandet av temperaturmätningarna åt annan lämplig person än tekniskt veterinärbiträde. Det åligger dock städse veterinär att å samtliga djur själv övervaka minst en av de sex sista temperaturmätningarna.

3 mom. Har nötkreatur vid undersökning med tuberkulin reagerat eller givit anledning till misstanke om reaktion eller företer djuret eljest tecken till tuberkulos, skall djuret underkastas klinisk-bakteriologisk undersökning. Kan det antagas, att djuret är behäftat med tuberkulos i smittofarligt stadium, skall djuret förses med av medicinalstyrelsen fastställt märke, tuberkulosmärke, samt betryggande isoleras i avvaktan å resultatet av undersökningen. Föreligger tuberkulos i smittofarligt stadium, skall djuret inom trettio dagar nedslaktas; i dylikt fall åtnjuter djurägaren ersättning av statsmedel med skillnaden mellan djurets liv- och slaktvärde på sätt nedan stadgas.

7 §.

Har inom nötkreatursbesättning, som på statens bekostnad varit föremål för kontrollundersökning med tuberkulin, reaktion förekommit i sådan omfattning, att tuberkulos i smittofarligt stadium kan antagas förefinnas inom besättningen, äger tuberkulosstyrelsen förordna veterinär att på statens bekostnad företaga klinisk-bakteriologisk undersökning av besättningen.

8 §.

Skall nötkreatur på grund av föreskrifterna i 6 § 3 mom. i denna kungörelse nedslaktas, förordnar tuberkulosstyrelsen veterinär att närvara vid nedslaktningen, att i enlighet med av medicinalstyrelsen utfärdade köttbesiktningsföreskrifter företaga besiktning av djurkroppen samt att för bestämmande av den ersättning, som av statsmedel må utgå för djur, som nedslaktats, verkställa värdering av djuret.

Nedslaktning bör, där så lämpligen ske kan, verkställas vid slakteriinrättning, som är ställd under offentlig kontroll.

Veterinären meddelar efter verkställd besiktning besked ifråga om vilka delar av köttet, som må till människoföda användas. Honom åligger ock att för bestämmande av djurets slaktvikt övervaka vägning av djurkroppen.

Med djurets slaktvikt förstås djurkroppens vikt, sedan hud, huvud, fötter, juver och inälvor blivit avlägsnade.

Veterinären bestämmer tiden för förrättning, som i denna paragraf avses, samt underrättar härom djurägaren.

9 §.

Ersättning för nedslaktat kreatur beräknas efter djurets slaktvikt och efter det värde för kilogram, som medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen årligen gemensamt fastställt att vid dylika värderingar lända till efterrättelse, samt under villkor i övrigt:

att hälften av det sålunda fastställda värdet av djurkroppen, dock vid totalkassation högst femtio kronor och i övriga fall högst etthundra kronor, kontant utgår till djurägaren; samt

att ägaren må fritt förfoga över sådan del av köttet, som godkänts till människoföda.

Ej må i något fall ersättning utgå för djur, som tillhört ägaren kortare tid än tre månader.

Det åligger förrättningsmannen att omedelbart efter verkställd vägning och värdering i enlighet med av medicinalstyrelsen fastställt formulär, avgiva och till tuberkulosstyrelsen överlämna intyg över verkställd nedslaktning och besiktning.

10 §.

Det ankommer på tuberkulosstyrelsen att efter granskning av det från förrättningsmannen inkomna, i 9 § omförmälda intyg utanordna djurägaren tillkommande ersättning.

11 §.

Djurägaren har att ensam bestrida de kostnader, som äro förenade med djurets transport, nedslaktande och vägande ävensom med oskadliggörande i enlighet med av veterinär givna anvisningar av de delar av djuret, vilka förklarats icke kunna användas till människoföda.

12 §.

1 mom. Önskar innehavare av nötkreatursbesättning ansluta sig till av hushållningssällskap anordnat bekämpande av smittofarlig tuberkulos, äger han härom göra framställning hos tuberkulosstyrelsen, som meddelar beslut i anledning av framställningen och därvid tillika angiver de villkor, under vilka framställningen må bifallas.

2 mom. Har innehavare av nötkreatursbesättning vunnit anslutning till av hushållningssällskap anordnat bekämpande av smittofarlig tuberkulos hos nötkreatur, skall nötkreatur, som vid klinisk-bakteriologisk undersökning finnes behäftat med tuberkulos i smittofarligt stadium av annan art än som omförmäles i kungörelsen den angående åtgärder emot tuberkulos i juvret och i könsorganen hos nötkreatur förses med av medicinalstyrelsen fastställt märke, tuberkulosmärke, samt inom trettio dagar nedslaktas.

3 mom. Vid nedslaktning, varom i 2 mom. av denna paragraf förmäles, skola bestämmelserna i 8—11 §§ angående nedslaktning av och ersättning för nötkreatur, varom i sistberörda paragrafer sägs, äga motsvarande tillämpning.

13 §.

Till innehavare av mindre nötkreatursbesättning, som under minst två år med framgång bekämpat tuberkulos inom besättningen, må understöd av statsmedel utgå enligt de närmare villkor, som Kungl. Maj:t meddelar.

Ansökan om utbekommande av sådant understöd ställes till tuberkulosstyrelsen, som jämte eget utlåtande överlämnar densamma till medicinalstyrelsen.

14 §.

Varda till följd av förfarande av innehavare av nötkreatur, som skall nedslaktas, i denna kungörelse meddelade bestämmelser om anbringande av tuberkulosmärke och om nedslaktning inom viss tid icke iakttagna, må i kungörelsen stadgad ersättning för nötkreatur, som nedslaktats, icke utgå.

15 §.

De åligganden, som enligt denna kungörelse tillagts tuberkulosstyrelse, skola inom område, där särskild tuberkulosstyrelse ej finnes, åvila medicinalstyrelsen.

16 §.

Denna kungörelse skall icke äga tillämpning inom Gotlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Denna kungörelse träder i kraft den , från och med vilken dag dels kungörelsen den 25 februari 1919 (nr 133) angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning med tuberkulin av nötkreatur med däri genom kungörelsen den 8 december 1922 (nr 570) vidtagna ändringar, dels ock kungörelsen den 20 december 1912 (nr 376) angående villkoren för erhållande av understöd vid bemödanden till förekommande och hämmande av tuberkulos inom mindre ladugårdsbesättningar upphöra att gälla.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående åtgärder emot tuberkulos i juvret och i könsorganen hos nötkreatur;

given Stockholms slott den ...

1 §.

Veterinär, som misstänker tuberkulos i juvret eller i könsorganen hos nötkreatur, åligger att genast till av Kungl. Maj:t godkänd veterinärbakteriologisk anstalt insända prov av mjölk eller livmodersekret eller, om så erfordras, körtelvävnad från den eller de delar av juvret, vilka misstänkas vara angripna av sjukdomen, jämte uppgift om den besättning, varifrån provet härleder sig.

2 §.

Visar sig vid undersökning, varom i 1 § sägs, att tuberkulos föreligger, skall den, som lett undersökningen, ofördröjligen härom göra anmälan till tuberkulosstyrelsen samt tillika lämna uppgift å den veterinär, som insänt provet, ävensom å den besättning, varifrån provet härleder sig.

Nötkreatur, som i anledning av sådan undersökning funnits behäftat med tuberkulos, skall nedslaktas senast inom åtta dagar från det förrättningen avslutats.

Framgår av undersökningen, att tuberkulos ej föreligger, skall den, som lett undersökningen, härom underrätta den veterinär, som insänt provet.

3 §.

Utgör mjölkprov, som insänts till veterinärbakteriologisk anstalt, s. k. samlingsprov från två eller flera djur inom samma besättning, åligger det tuberkulosstyrelsen att hos länsstyrelsen begära förordnande för veterinär att verkställa undersökning av besättningen i syfte att utröna vilket eller vilka djur, som avskilja tuberkelbaciller.

Sedan utrönt blivit, varifrån tuberkelbacillerna härleda sig, förordnar tuberkulosstyrelsen om nedslaktning av djur, som sålunda funnits angripet av tuberkulos.

4 §.

Påvisar veterinär vid köttbesiktning tuberkulos hos spädkalv, åligger det veterinären att söka utröna från vilken besättning kalven härstammar, samt om så kunnat ske, att ofördröjligen underrätta tuberkulosstyrelsen inom det område, där besättningen finnes uppställd.

Har tuberkulosstyrelse mottagit underrättelse, som ovan sägs, skall tuberkulosstyrelsen hos länsstyrelsen begära förordnande för veterinär att verkställa utredning i ärendet, varefter förfares på sätt i 2 § andra och tredje styckena sägs.

5 §.

Den, som innehar nötkreatursbesättning och hos djur hörande till besättningen iakttager sjukdomstecken såsom

fast, icke ömmande juverförhårdnad med eller utan förändring av mjölkens utseende eller

ihållande flytning från könsdelarna hos hondjur

eller ock på grund av andra sjukdomstecken hos djuret har anledning misstänka förekomst av tuberkulos i juvret eller i könsorganen, åligger att göra anmälan om förhållandet hos veterinär.

6 §.

Skall nötkreatur nedslaktas på grund av vad i denna kungörelse föreskrives, gälle ifråga om nedslaktning, besiktning och värdering av djuret samt om den ersättning, som av statsmedel må utgå för djuret, vad i 8—11 §§ i kungörelsen den angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning beträffande förekomst av tuberkulos hos nötkreatur för där avsett fall finnes föreskrivet.

7 §.

Den, som bryter mot i 2 § andra stycket meddelad föreskrift om nedslaktning inom viss tid, straffes med böter från och med tio till och med femhundra kronor och vare tillika förlustig rätt till ersättning för djur, som nedslaktats.

8 §.

Där någon under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot denna kungörelse, fortsätter samma förseelse, skall han, för varje gång åtal i laga ordning anhängiggjorts, dömas till det straff, som för förseelsen är stadgat.

9 §.

Förseelse mot denna kungörelse åtalas av allmän åklagare.

10 §.

Av böter, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalle hälften, dock högst 500 kronor, åklagaren och återstoden kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna kungörelse träder i kraft den , från och med vilken dag kungörelsen den 1 maj 1903 (nr 71) angående åtgärder mot tuberkulos i juvret hos nötkreatur upphör att gälla.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående inrättande av särskilda tuberkulosstyrelser;

given Stockholms slott den ...

1 §.

1 mom. Hushållningssällskap, som inom sitt område igångsatt eller har för avsikt att igångsätta bekämpande enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder av tuberkulos i smittofarligt stadium hos nötkreatur, må till uppehållande av denna verksamhet kunna erhålla bidrag av statsmedel.

2 mom. Ansökan om erhållande av statsbidrag, som i 1 mom. sägs, ingives till Kungl. Maj:t före den 1 september året före det kalenderår, under vilket medlen skola kunna tagas i anspråk.

Vid ansökan om erhållande av dylikt statsbidrag skola fogas:

förbindelse att sällskapet är villigt underkasta sig de bestämmelser, som i denna kungörelse meddelas, samt de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskriva för erhållande av statsbidrag;

uppgift om antalet djurägare, som på sätt medicinalstyrelsen föreskrivit, förbundit sig att deltaga i bekämpandet av tuberkulos i smittofarligt stadium, samt om antalet nötkreatur, som beräknas under det budgetår, under vilket bidraget avses skola utgå, bliva föremål för verksamheten;

förslag till utgifts- och inkomststat för verksamheten;

uppgift huruvida sällskapet anordnat eller har för avsikt att inrätta eget undersökningslaboratorium, eller därest så icke är fallet, uppgift å det laboratorium, med vilket avtal träffats om utförande av erforderliga bakteriologiska undersökningar;

förbindelse att såsom ledare för verksamheten och såsom föreståndare för av sällskapet anordnat laboratorium, om sådan skall finnas, anställa med bekämpandet av tuberkulos särskilt förtrogen veterinär, som medicinalstyrelsen, efter förslag av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, förordnar; samt

förbindelse att ställa för verksamhetens bedrivande lämpliga lokaler till förfogande.

2 §.

1 mom. Hushållningssällskap, som tillerkänts bidrag av statsmedel för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur, åligger att genom sitt förvaltningsutskott tillsätta en särskild styrelse, tuberkulosstyrelse, med uppgift att i enlighet med bestämmelserna i av Kungl. Maj:t efter förslag av medicinalstyrelsen fastställd instruktion leda allt arbete rörande bekämpandet av tuberkulos hos nötkreatur inom sällskapets område, ävensom att utreda till detta arbete hörande spörsmål och avgiva förslag till sällskapet eller dess förvaltningsutskott rörande de särskilda åtgärder, som anses böra vidtagas till befrämjandet av verksamhetens utveckling.

2 mom. På tuberkulosstyrelse ankommer särskilt:

att pröva inkomna ansökningar om erhållande av tuberkulinundersökning på statens bekostnad;

att från statens veterinärbakteriologiska anstalt rekvirera eller från eget förråd utlämna erforderligt tuberkulin;

att tillse, att de tuberkulinundersökningar, vilka äga rum inom området för styrelsens verksamhet, bliva utförda med tillräcklig noggrannhet;

att avgöra, i vilka fall tuberkulinundersökning bör kompletteras med klinisk-bakteriologisk undersökning, ävensom att förordna veterinär att verkställa undersökning av sist angivet slag samt bestämma huruvida dylik undersökning må äga rum på statens bekostnad;

att planlägga och leda arbetet för bekämpande av tuberkulos i smittofarligt stadium;

att till länsstyrelsen efter verkställd granskning översända kostnadsräkningar å de inom området verkställda tuberkulinundersökningar, som skola gäldas av statsmedel, ävensom räkningar angående ersättning, som av statsmedel skall utgå för nötkreatur, nedslaktat på grund av tuberkulos i smittofarligt stadium;

att årligen upprätta förteckning å och på lämpligt sätt kungöra vilka besättningar inom länet, som deltaga i ordnad tuberkuloskamp;

att omhänderhava och utdela lån och understöd, som av statsmedel må utgå till dem, som deltaga i bekämpandet av nötkreaturstuberkulosen; samt

att till medicinalstyrelsen dels för varje halvår översända sammanställning rörande verksamheten i enlighet med av medicinalstyrelsen fastställt formulär dels ock årligen avgiva berättelse över verksamheten.

3 mom. Tuberkulosstyrelse skall bestå av hushållningssällskapets sekreterare eller sällskapets husdjurskonsulent, länsveterinären, föreståndaren för sällskapets tuberkulosavdelning samt två för bekämpandet av tuberkulos hos nötkreatur särskilt intresserade, av sällskapet utsedda personer. För en var av sistnämnda två ledamöter av styrelsen utses en suppleant.

3 §.

Det åligger veterinär, som på grund av föreskrifterna i denna kungörelse företagit förrättning, att inom trettio dagar från det förrättningen avslutats till tuberkulosstyrelsen inom det område, där förrättningen ägt rum, avgiva berättelse över förrättningen.

På tuberkulosstyrelsen ankommer att låta vidtaga de åtgärder, som med anledning av vad i dylik berättelse förekommer, prövas nödiga.

4 §.

Denna kungörelse, som ej gäller för Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gotlands län, träder i kraft den . . .

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse med bestämmelser angående rätt till införsel av nötkreatur till Gotlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län;

given Stockholms slott den ...

1 §.

Införsel av nötkreatur till Gotlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må ej ske med mindre länsstyrelsen i det län, dit införseln skall ske, därtill meddelat tillstånd.

2 §.

1 mom. Tillstånd till införsel av nötkreatur avsett för bruk såsom livdjur må av länsstyrelsen i det län, dit införseln skall ske, beviljas under villkor:

a) att beträffande varje för införsel avsett djur företes av legitimerad veterinär, enligt formulär, som medicinalstyrelsen fastställt, tidigast en månad före den dag införseltillstånd sökes utfärdat intyg, utvisande

dels att djuret vid tuberkulinundersökning, företagen inom en månad från den dag intyget utfärdats, befunnits reaktionsfritt,

dels ock att djuret tillhör besättning eller helt avskild del av besättning, som vid senast företagen undersökning av besättningen i dess helhet med tuberkulin, verkställd inom loppet av sex månader före den dag införseltillstånd sökes, befunnits till minst 90 procent reaktionsfri;

b) att å djuret anbringas med färg åsatt, av medicinalstyrelsen fastställt igenkänningstecken, livdjursmärke, angivande att djuret ej reagerat vid undersökning med tuberkulin.

2 mom. Utan hinder av att intyg, som i 1 mom. a) senare stycket sägs, icke företes, äger länsstyrelsen i det län, dit införseln skall ske, medgiva införsel av nötkreatur, avsett för bruk såsom livdjur, beträffande vilket företes intyg av legitimerad veterinär, att djuret härrör från besättning, som visserligen ej inom loppet av sex månader före den dag, då införseltillstånd sökes, varit föremål för totalundersökning med tuberkulin, men som under minst tre år före sistnämnda tidpunkt i sin helhet varit reaktionsfri.

3 §.

Tillstånd till införsel av annat nötkreatur än i 2 § sägs må av länsstyrelsen i det län, dit införseln skall ske, beviljas djurägare under villkor att, innan djuret föres över länsgränsen, i örat fastnitas ett permanent märke, slaktmärke, av utseende, som medicinalstyrelsen fastställt. Å dylikt märke skall, på sätt medicinalstyrelsen föreskriver, kontrollnummer finnas anbringat.

4 §.

Vid inlastning i järnvägsvagn eller å fartyg av nötkreatur, avsedda att såsom livdjur införas till område, som i 1 § sägs, åligger det stationsföreståndare och fartygsbefälhavare att tillse, att endast sådana djur, beträffande vilka länsstyrelse meddelat tillstånd till införsel såsom livdjur, inlastas i samma odelade transportutrymme och att dylika djur uppställas väl avskilda från andra i järnvägsvagn eller fartyg befintliga nötkreatur.

5 §.

En var, som till område, varom i 1 § sägs, inför nötkreatur försett med sådant slaktmärke, varom i 3 § förmäles, åligger tillse:

1) att djuret icke avyttras såsom livdjur;

2) att djuret icke släppes å gemensamhetsbete eller intages i annan än ägaren tillhörig ladugård;

3) att djuret nedslaktas inom 30 dagar efter införseln; samt

4) att örat med vidsittande slaktmärke genast efter nedslaktningen översändes till länsveterinären i länet.

6 §.

Nötkreatur må ej från Kopparbergs eller Gävleborgs län införas till Gotlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län med mindre sådant tillstånd till införseln, som i 2 eller 3 § sägs, meddelats av länsstyrelsen i det län, dit införseln skall ske.

7 §.

Vid införsel av nötkreatur landsvägsledes åligger den, som erhållit tillstånd till införseln, att omedelbart efter det sådant djur passerat gränsen till enligt denna kungörelse skyddat område och, därest flera nötkreatur samtidigt införas, innan dessa skingrats, för närmast boende kronobetjäning eller för annan därtill av länsstyrelsen särskilt förordnad person uppvisa tillstånd till införseln.

Den, för vilken tillstånd till införseln sålunda skall uppvisas, åligger tillse, att djuren äro vederbörligen märkta samt, där fråga är om införsel av livdjur, åtföljda av intyg utvisande, att djuret vid företagen undersökning med tuberkulin icke reagerat.

Den, som erhållit tillstånd till införsel, skall efter uppvisandet till länsveterinären i det län, dit införseln ägt rum, översända tillståndsbeviset, försett med bevis om när och var införseln skett.

8 §.

Den, som utan sådant tillstånd, som i denna kungörelse sägs, inför eller låter införa nötkreatur till enligt denna kungörelse skyddat område, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor och have tillika förbrutit vad som sålunda olovligen införts eller, om detta icke kan tillrättaskaffas, dess värde.

Den, som bryter mot stadgandena i 2 och 3 §§ om anbringande av livdjurs- och slaktmärke, så ock den, som bryter mot föreskrift i 5 §, straffes med böter från och med tio kronor till och med femhundra kronor.

9 §.

Där någon under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot denna kungörelse, fortsätter samma förseelse, skall han, för varje gång åtal i laga ordning anhängiggjorts, dömas till det straff, som för förseelsen är stadgat.

10 §.

Förseelse mot denna kungörelse åtalas av allmän åklagare, som jämväl har att verkställa beslag å djur, som jämlikt denna kungörelse skall anses förbrutet.

11 §.

Av åklagare beslagtaget djur må, utan avvaktan å domstols beslut i målet, säljas å offentlig auktion, och skall för sådant fall köpeskillingen, intill dess laga kraftägande utslag meddelats, nedsättas hos länsstyrelsen.

12 §.

Av böter, som ådömas enligt denna kungörelse, så ock av värdet av vad som skall anses förbrutet, tillfalle hälften, dock högst femhundra kronor, åklagaren och återstoden kronan. Finnes särskild angivare, tage han hälften av åklagarens andel.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna kungörelse träder i kraft den ...

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående särskilda åtgärder till bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur inom Gotlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län;

given Stockholms slott den ...

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att för Gotlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län följande särskilda bestämmelser för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur skola gälla:

1 §.

Veterinär, som utövar sin verksamhet inom Gotlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län och därstädes vid klinisk undersökning, vid undersökning med tuberkulin, vid obduktion, vid besiktning av kött eller organ från nötkreatur finner tuberkulos förekomma eller av annan anledning finner skäl misstänka, att tuberkulos förekommer inom viss nötkreatursbesättning, åligger att härom göra anmälan hos länsveterinären, som har att jämte eget utlåtande överlämna anmälan till länsstyrelsen.

Finner länsstyrelsen sannolika skäl för misstanken föreligga, förordnar länsstyrelsen veterinär att verkställa undersökning av besättningen.

Det åligger veterinär att utan dröjsmål och senast inom trettio dagar efter det undersökningen avslutats till länsstyrelsen avlämna berättelse rörande resultatet av undersökningen jämte förslag till åtgärder för utrotande av sjukdomen inom besättningen.

2 §.

Envar, som inom i 1 § omförmälda fem län innehar nötkreatursbesättning och misstänker, att tuberkulos förekommer inom besättningen, åligger att om förhållandet göra anmälan hos veterinär. Har vid slakt av nötkreatur i kött eller organ efter djuret påträffats sjukliga förändringar, som kunna misstänkas vara av tuberkulös natur, bör prov härå för veterinären företes.

Finner veterinären skäl för misstanken föreligga, har han att med eget yttrande vidarebefordra anmälan till länsveterinären, som förfar på sätt i 1 § för där avsett fall föreskrives.

Påträffar hälsovårdstillsyningsman under sin verksamhet kropp av nötkreatur, som han finner skäl misstänka vara behäftat med tuberkulos, åligger det honom att härom göra anmälan till veterinär.

Den, som driver handel med nötkreatur, vare ock skyldig att, därest skäl föreligger att misstänka, att hos nötkreatur, som han förvärvat och som är avsett för bruk såsom livdjur, förekommer tuberkulos, om förhållandet göra anmälan hos veterinär.

3 §.

Finnes vid sådan undersökning som i 1 § andra stycket sägs, att högst halva antalet av de till besättningen hörande djuren reagerar, förordnar länsstyrelsen, att de reagerande djuren skola inom trettio dagar nedslaktas.

Visar sig, att mer än halva antalet av de till besättningen hörande djuren reagerar, har förrättningsmannen att om förhållandet göra anmälan hos länsstyrelsen, som förordnar, att besättningen i dess helhet skall inom sex månader nedslaktas.

Kan besättningens ägare i fall, som i första stycket avses, göra sannolikt, att de reagerande djuren kunna på betryggande sätt hållas avskilda från de övriga djuren inom besättningen, äger länsstyrelsen efter därom gjord framställning meddela anstånd tills vidare med nedslaktning av de reagerande djuren ävensom förordna legitimerad veterinär att utöva kontroll över besättningen, därvid det åligger denne att minst två gånger årligen undersöka besättningen beträffande förekomst av tuberkulos i smittofarligt stadium. Finnes vid sådan undersökning djur behäftat med tuberkulos av sist angiven beskaffenhet, skall detsamma omedelbart nedslaktas.

4 §.

Har, under iakttagande av vad i 3 § föreskrivits, nötkreatur blivit nedslaktat, är ägaren av djuret berättigad att av statsmedel åtnjuta ersättning med skillnaden mellan djurets liv- och slaktvärde. Sådan ersättning utgår dock ej för djur, beträffande vilket länsstyrelsen meddelat anstånd med nedslaktning, därest djuret nedslaktats senare än inom sex månader från det länsstyrelsen förordnat om sådant anstånd.

Ej må i något fall den ersättning, som av statsmedel må utgå för nedslaktat djur, varom i denna paragraf förmäles, överstiga etthundra kronor för djur. Ej heller må ersättning av statsmedel utgå för djur, som icke sedan minst trettio dagar innehafts av den, som framställer begäran om sådan ersättning.

Djurets liv- och slaktvärde fastställes av djurägaren och den veterinär, som förordnats att verkställa undersökning av djuret; kunna dessa icke enas, göres anmälan härom till länsstyrelsen, som förordnar särskild värderingsman. Kostnaden för tillkallande av särskild värderingsman bestrides till hälften av djurägaren och till hälften av statsmedel.

Ansökan om ersättning av statsmedel för nedslaktat djur ingives till länsstyrelsen, som jämväl meddelar beslut i ärendet. Ansökningen skall vara åtföljd, i fall som i 3 § första stycket avses, av dels intyg av den veterinär, som företagit undersökningen, utvisande hur stort antal av de till besättningen hörande djuren, som vid företagen undersökning reagerat, dels ock bevis, utvisande dagen för nedslaktningen, samt i fall som i 3 § andra stycket avses, av dels intyg av den veterinär, som företagit undersökningen, utvisande antingen att djuret tillhört besättning, av vilken mer än halva antalet djur vid företagen undersökning reagerat, eller att djuret varit behäftat med tuberkulos i smittofarligt stadium, dels ock bevis utvisande dagen för nedslaktningen.

5 §.

Besättning, varom i 3 § första stycket förmäles, skall ställas under kontroll av därtill av länsstyrelsen förordnad veterinär samt minst en gång årligen av veterinär, som länsstyrelsen förordnar, undersökas med tuberkulin intill dess vid undersökningar, företagna under tre på varandra följande kalenderår och med minst sex månaders mellanrum, ej något av de till besättningen hörande djuren reagerar.

Kostnad för undersökning, som i 1 § andra stycket, i 3 § tredje stycket och i denna paragraf avses, bestrides helt av statsmedel. Utöver vad nu sagts må innehavare av nötkreatursbesättning ej erhålla kostnadsfri undersökning med tuberkulin, med mindre länsstyrelsen finner sådan undersökning särskilt påkallad.

Är besättning ställd under kontroll av veterinär, skall ladugården minst en gång årligen på djurinnehavarens bekostnad rengöras för smitta enligt av veterinären givna anvisningar.

Har besättning i dess helhet nedslaktats, skall ladugården rengöras för smitta i enlighet med anvisningar och under uppsikt av därtill förordnad veterinär.

Har sådan smittrening företagits, må därefter allenast reaktionsfria djur inställas i ladugården.

6 §.

Nötkreatur, som vid tuberkulinundersökning reagerat eller hos vilket på annat sätt tuberkulos påvisats eller som tillhör sådan besättning som omförmäles i 3 § andra stycket, skall, omedelbart efter det förekomsten av tuberkulos utrönts, förses med av medicinalstyrelsen fastställt märke, tuberkulosmärke.

Sålunda märkt djur må ej försäljas eller avyttras som livdjur, ej heller utsläppas å gemensamhetsbete eller inställas i annan tillhörig ladugård.

7 §.

Den, som bryter mot föreskrifterna i 5 § angående rengöring för smitta eller mot i samma § stadgat förbud för att i ladugård, som rengjorts för smitta, inställa nötkreatur, som reagerar, så ock den, som bryter mot stadgande i 6 §, straffes med böter från och med tio till och med femhundra kronor.

Underlåter innehavare av nötkreatursbesättning att i övrigt ställa sig till efterrättelse i denna kungörelse meddelade föreskrifter, har länsstyrelsen att förklara besättningen smittad av tuberkulos samt meddela de särskilda föreskrifter, som till förekommande av smittans spridning finnas erforderliga.

8 §.

Där någon under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot denna kungörelse, fortsätter samma förseelse, skall han, för varje gång åtal i laga ordning anhängiggjorts, dömas till det straff, som för förseelsen är stadgat.

9 §.

Förseelse mot denna kungörelse åtalas av allmän åklagare.

10 §.

Av böter, som ådömas enligt denna kungörelse tillfalle hälften kronan och hälften åklagaren. Finnes särskild angivare, tage han hälften av åklagarens andel.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna kungörelse träder i kraft den . . .

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående ersättning till veterinär, som verkställt undersökning av nötkreatur för utrönande av förekomst av tuberkulos m. m.;

given Stockholms slott den ...

1 §.

Legitimerad veterinär, som på rekvisition av innehavare av besättning av nötkreatur verkställt undersökning med tuberkulin av nötkreatur tillhörande besättningen, må för varje sådan undersökning åtnjuta gottgörelse av statsmedel dels med 30 öre för varje undersökt djur dels ock med ett grundarvode av 20 kronor för varje fullständigt undersökt besättning. Påbörjas å samma dag undersökning inom mera än en besättning, utgår ett grundarvode av 10 kronor för den andra och 5 kronor för varje efterföljande besättning utöver den andra.

Ersättning utgår för högst 100 å samma dag undersökta djur och grundarvode för högst 7 å samma dag undersökta besättningar. Undersökas inom samma besättning mera än 100 djur, äger veterinären att av rekvirenten uppbära 30 öre för varje djur, varmed antalet överstiger 100. Önskar veterinär uppdela undersökningen inom besättningar av denna storlek på två förrättningar, äger han dessutom att av rekvirenten åtnjuta gottgörelse med ett grundarvode av 20 kronor.

Veterinär, som verkställt sådan klinisk-bakteriologisk undersökning av nötkreatursbesättning, varom förmäles i 6 § 3 mom. och i 7 § i kungörelsen den angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning beträffande förekomst av tuberkulos hos nötkreatur, äger härför åtnjuta ersättning med en krona för varje fullständigt undersökt djur, dock högst för 50 under samma dag undersökta djur.

2 §.

Veterinär åligger, där så ske kan, att under samma förrättning med tuberkulin undersöka två eller flera besättningar, dock ej mer än sammanlagt högst 50 djur.

3 §.

För resa till och från förrättningsställe är veterinär berättigad att av rekvirenten erhålla gottgörelse för erforderliga skjutsar med belopp motsvarande självkostnaden dock högst med den summa, som skolat utgå, därest de för klass II i allmänt resereglemente den 27 juni 1929 gällande bestämmelser tillämpats.

4 §.

Där på rekvisition av innehavare av besättning av nötkreatur undersökning med tuberkulin av nötkreatur verkställes av länsveterinär utom visst av medicinalstyrelsen på förslag av länsveterinären och efter hörande av vederbörande länsstyrelse bestämt område eller av annan veterinär med visst tjänstedistrikt utom det för honom bestämda distriktet eller av veterinär utan tjänstedistrikt utom visst av medicinalstyrelsen på förslag av veterinären och efter länsveterinärens hörande bestämt område, skola ovan i 1—3 §§ meddelade bestäm-

melser ej utgöra hinder för att veterinären, utöver den honom enligt nämnda paragrafer tillkommande gottgörelse, av innehavaren av nötkreatursbesättningen må betinga sig särskild ersättning med skäligt belopp.

5 §.

Veterinär, som på grund av förordnande av medicinalstyrelsen eller av tuberkulosstyrelse verkställt sådan förrättning för nedslaktning av nötkreatur, varom förmäles i kungörelsen den angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning beträffande förekomst av tuberkulos hos nötkreatur och i kungörelsen den angående åtgärder emot tuberkulos i juvret och i könsorganen hos nötkreatur, äger härför uppbära förutom den rese- och traktamentsersättning, som enligt allmänt resereglemente den 27 juni 1929 må utgå, förrättningsarvode med sju kronor.

Har veterinär under samma dag verkställt mer än en sådan förrättning, äger han för varje förrättning utöver den första uppbära förrättningsarvode med tre kronor.

Har förrättning ägt rum å slakteriinrättning, ställd under offentlig kontroll, äger förrättningsman ej i något fall uppbära högre ersättning än efter tre kronor för varje förrättning.

6 §.

Räkning å de förrättningskostnader, för vilka veterinär äger av statsmedel uppbära gottgörelse, skall, jämte berättelse över förrättningen, senast inom trettio dagar efter det förrättningen avslutats, insändas till tuberkulosstyrelsen eller där sådan ej finnes, medicinalstyrelsen, vid äventyr att ersättning av statsmedel för förrättningen eljest ej utbetalas. Det åligger vederbörande styrelse att granska sålunda inkommen räkning samt efter rekvisition av härför erforderliga medel hos statskontoret från anslaget till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen, till veterinären utbetala det belopp, som må honom tillkomma.

7 §.

Vad i denna kungörelse stadgats angående legitimerad veterinär gälle även ifråga om studerande vid veterinärhögskolan, som i egenskap av vikarie för eller biträde åt legitimerad veterinär erhållit medicinalstyrelsens tillstånd att verkställa undersökningar av här omförmält slag. Till utförande av sådana kliniska undersökningar, som i 1 § omförmälas, må endast förordnas veterinär, som härtill av medicinalstyrelsen förklarats kompetent.

Denna kungörelse träder i kraft den , från och med vilken dag kungörelsen den 20 juni 1924, nr 271, angående ersättning till veterinär, som på rekvisition av ladugårdsinnehavare verkställt undersökning med tuberkulin av nötkreatur, med däri genom kungörelsen den 20 juli 1925, nr 368, vidtagna ändringar, upphör att gälla.

XIV. Bilagor.

Sammandrag av stenografiskt referat av diskussion vid konferens med representanter för 19 hushållningssällskap i riket å restaurant Tattersall, Stockholm, lördagen den 15 mars 1930.

Föredragningslista

I. Kort föredrag om de allmänna riktlinjer vilka en utvidgad kamp emot nötkreaturstuberkulosen bör följa. (Av veterinär S. Jerlov.) (Ej här refererat.)

II. *Diskussion.* (En kort orientering över varje specialfråga lämnas innan debatten genom någon av undertecknade kommittérade.)

A. Bör obligatorisk anmälningsplikt i förening med nedslaktningstvång införas på samma sätt nu gäller för juvertuberkulos även vid *livmodertuberkulos* och eventuellt även *alla andra former av smittofarlig tuberkulos?*

B. De principer efter vilka statsunderstöd bör utgå vid den Bangska och den Ostertagska metoden.

C. De lokala organ som behövas för att leda tuberkuloskampen ute i länen. (De preliminärt föreslagna tuberkulosstyrelsernas uppgifter, sammansättning och finansiering.)

D. Den centrala ledningen av tuberkuloskampen.

E. Handeln med livdjur och de restriktioner som ur synpunkten att hämma tuberkulosspridningen å denna väg äro nödvändiga och genomförbara. (Ej här refererat.)

F. Kan ett avspärrande av Norrland och Gotland från införsel av annat än reaktionsfria djur medföra avsevärda olägenheter för södra Sverige genom försvårade avsättningsmöjligheter för livdjur härifrån?

G. Andra frågor som enskilda representanter vilja bringa under debatt.

Representanter vid konferens den 15 mars 1930.

Län	Representanter
1. Stockholms	Kapten G. Reuszner, Igelsta, Östertälje.
2. Södermanlands	Agronom Alb. von Bergen, Tynnelsö.
3. Uppsala	Direktör Erl. Hedberg, Strömsberg,
4. Östergötlands	Sekr. Einar Engström, Hushållningssällskapet, Linköping. Veterinär Edv. Marcusson, Linköping.
5. Kronobergs	Sekreteraren Eric Lindblad, Hushållningssällskapet, Växjö.
6. Jönköpings	Direktör C. Heiner, Vetlanda.
7. Kalmar läns norra	Sekreteraren C. Lenke, Hushållningssällskapet, Västervik.
8. Kalmar läns södra	Länsveterinär T. Nylén, Kalmar.
9. Blekinge	Länsveterinär E. Ström, Karlskrona.
10. Kristianstads	Sekreteraren V. Ekerot, Hushållningssällskapet, Kristianstad. Länsveterinär L. Lavesson, Kristianstad.

11. Malmöhus	Riksdagsman Axel Pehrsson, Bramstorp, S. Åby.
12. Hallands	Lantbrukaren Karl Klincker, Månstorp.
13. Göteborgs o. Bohus	Husdjurskonsulenten Yngve Hansson, Göteborg.
14. Älvsborgs läns södra	Riksdagsman C. Bengtsson, Örby, Kinna.
15. Älvsborgs läns norra	Friherre O. Silfverschiöld, Koberg.
16. Skaraborgs	Kammarherre E. von Hofsten, Borrud, Jula.
	Riksdagsman Fritiof Gustafsson, Domö, Järpås.
	Sekreteraren Elis Enderstein, Hushållningssällskapet, Skara.
17. Värmlands	Husdjurskonsulenten Albert Larsson, Karlstad.
18. Örebro	Godsägare Ivar Pettersson, Rosta.
	Sekreteraren Arne Pettersson, Hushållningssällskapet, Örebro.
19. Västmanlands	Lantbrukaren C. R. Ljungström, Handberga, Skultuna.
	Riksdagsman J. A. Ander, Hårsbäck.
	Sekreteraren K. Sjöfält, Hushållningssällskapet, Västerås.

Kommittéledamoten S. Jerlov höll ett kort föredrag om de allmänna riktlinjerna, efter vilka en utvidgad kamp emot nötkreaturstuberkulosen bör bedrivas.

II. Diskussionsämne:

Punkt A.

Bör obligatorisk anmälningsplikt i förening med nedslaktningstvång införas på samma sätt nu gäller för juvertuberkulos även vid *livmodertuberkulos* och eventuellt även *alla andra former av smittofarlig tuberkulos?*

Kommittéledamoten S. Jerlov. Hittills har i vårt land sedan år 1900 förelegat obligatorisk anmälningsplikt och nedslaktningstvång för alla fall av juvertuberkulos. Stadgandena härom ha varit åtföljda av en statlig ersättningsskyldighet efter vissa grunder för nedslaktade djur. Sedan 1898 ha i allt 2 811 djur nedslaktats för juvertuberkulos; en relativt låg siffra. Ersättningen har utgått efter ensartade grunder ända sedan 1903 trots variationerna av prisnivån å kreatursmarknaden. Om ersättningens absoluta storlek kan man fälla det omdömet, att den varit fullt tillräcklig för de långt framskridna fall, där köttet måst totalkasseras, men mer än knapp för tidigt anmälda ej svårt angripna djur, vars kött kunnat godkännas till människoföda. Ersättningen har i medeltal i förstnämnda fall utgjort c:a 125 kronor, i sistnämnda c:a 35 kronor. Sakkunnigas preliminära förslag avser: 1) att låta hittillsvarande bestämmelser för juvertuberkulosen även omfatta tuberkulos i könsorganen, 2) att åstadkomma en utjämning av statsersättningen på så sätt att de långt avancerade fallen ersättas lägre, men de tidigt upptäckta högre. Därjämte ha de sakkunniga sökt bättre anpassa ersättningen efter konjunkturläget å kreatursmarknaden. I detta syftemål har föreslagits, att det pris per kg kött, som ligger till grund för ersättningen åt djurägaren, skall bestämmas en gång årligen. Tuberkulosen i könsorganen är överallt utomlands behandlad likformigt med juvertuberkulosen på sätt här föreslås. Livmodertuberkulosen är ej sällsynt i vårt land framförallt i besättningarna kring de stora städerna.

Herr *O. Silfverschiöld* (Älvsborgs läns hushållningssällskap). Herr Jerlov anförde, att sakkunnigas förslag avsåge att bereda statskompensation vid nedslaktning av öppet tuberkulösa djur till djurägare, som vore anslutna till ordnad tuberkuloskamp. Med anledning därav vill jag fråga: Måste för att ersättning

skall lämnas vid fall av livmodertuberkulos vederbörande djurägare vara ansluten till någon av staten godkänd tuberkulosorganisation?

Kommittéledamoten *S. Jerlov*. Icke vid juver- eller livmodertuberkulos, men väl därest ersättning vid andra former av öppen tuberkulos skall kunna utgå.

Herr *O. Silfverschiöld*. Jag förstår, att anmälningsplikt vid dessa förstnämnda tuberkulosformer måste föreligga, men jag uttalar min tillfredsställelse över, att kommitterade icke tänkt att utsätta den jordbrukare för något straff, som ej genast anmäler misstänkta fall. Det kan ju lätt nog hända, att vederbörande icke förstår, att det är livmodertuberkulos, som föreligger, och att han sålunda helt ofrivilligt kommer att göra sig skyldig till en underlåtenhet. Jag anser, att man även bör övergiva tanken på lagligt ingripande emot alla öppna tuberkulosformer. Beträffande de åtgärder i övrigt, som under punkt A äro föreslagna, tror jag, dessa äro väl avvägda. I Västergötland ha vi konstaterat icke få fall av livmodertuberkulos, och vi skulle med glädje hälsa, om ersättning kunde beredas; tidig nedslaktning komme då till stånd, och den allmänna uppmärksamheten bleve mera än hittills inriktad på dessa former av tuberkulos.

Herr *Axel Pehrsson, Bramstorp* (Malmöhus läns hushållningssällskap). De sakkunniga ha föreslagit, att ersättning vid livmodertuberkulos skulle utgå varhelst sådana fall påträffas. Statligt ingripande av denna art borde väl förutsätta en fortlöpande kontroll. Det är naturligtvis i djurägarens intresse, att ersättning lämnas, och det kan ju även vara ett statens intresse, att viss kompensation ges, men skall staten lämna understöd, bör man förutsätta, att vederbörande djurägare deltager i ordnad kamp mot tuberkulos. Jag anser, att djurägaren bör ansluta sig till någon av de undersökningsorganisationer, som finnas. Staten har rätt att begära, att den enskilde själv skall medverka.

Kommittéledamoten *S. Jerlov*. De synpunkter, herr Pehrsson här framlagt, ha ej varit främmande för de sakkunniga. Vi ha dock ansett, att livmodertuberkulos och juvertuberkulos förekomma så relativt sällan, att statens ingripande vid dessa sjukdomsformer bör kunna utsträckas till alla djurägare. Vi ha hittills icke kunnat upptäcka mer än 100 fall av juvertuberkulos i riket. Om livmodertuberkulosfrekvensen blir större kan ej nu angivas med någon större grad av sannolikhet, men det är en given fördel att snarast möjligt få bort så många fall av dessa former som möjligt. Det finns knappast något land, som icke har obligatoriska bestämmelser för livmoder- och juvertuberkulos. Jag tror, att staten bör tänka sig för, innan den vägrar hjälp för nedslaktning av dessa tuberkulosformer, ty ingriper icke staten, är det sannolikt, att de så angripna djuren få stå kvar under långa tider. Några större summor kan det knappast röra sig om.

Herr *O. Silfverschiöld*. Jag håller före att man ej kan vidmakthålla kravet på att kreatursägaren skall, för att vara berättigad till ersättning, tillhöra någon organisation. Det är knappast troligt, att alla de mindre djurägarna kunna förmås att ansluta sig till någon organisation. Jag tror, att det är bäst, att det lämnas ersättning för dessa fall även om besättningen icke är underkastad fortgående tuberkuloskontroll.

Herr *v. Bergen* (Södermanlands läns hushållningssällskap). Beträffande obligatorisk anmälningsplikt för all smittofarlig tuberkulos, anser jag, att allt talar emot en sådan. Åtgärden bleve ineffektiv och omöjlig att kontrollera. Min uppfattning överensstämmer med de sakkunnigas, att obligatorisk anmälningsplikt endast bör omfatta livmoder- och juvertuberkulos.

Herr *L. Lavesson* (Kristianstads läns hushållningssällskap). Anmälningsplikt vid andra former av öppen tuberkulos än livmoder- och juvertuberkulos är svår att genomföra, men å andra sidan sett är det ock knappast riktigt, att helt och hållet släppa tanken härpå. Vi kunna icke räkna med att fortlöpande

kontroll kan komma att ske i mera än en liten procent av besättningarna, men det kan hända, att en allmän anmälningsplikt skulle undanröja en hel del smittospridare, som nu få kvarstå inom respektive besättningar. Statsersättning för dessa fall är nog svår att genomdriva. Jag har icke något särskilt yrkande i detta fall, men saken torde vara värd att tänka på.

Herr *Edv. Marcusson, Linköping* (Östergötlands läns hushållningssällskap). Vi ha redan från Östergötland ingått med anhållan om att även livmodertuberkulos skulle inordnas under samma bestämmelser som juvertuberkulos. Det rapporteras från slakthus och köttbesiktningsanstalter många fall av medfödd tuberkulos hos spädkalv, och det har visat sig att i regel har mödrarna till sådana kalvar livmodertuberkulos. Nedslaktning av dylika kor har visat sig svårt att få genomförd. Trots att vederbörande besiktningsveterinär har påpekat nödvändigheten härav, har ägaren icke alltid beaktat detta, utan djuret har ofta fått komma ut i handeln. Det är av vikt, att det blir tvång å nedslaktning av djur med livmodertuberkulos.

Herr *Albert Larsson, Karlstad* (Värmlands läns hushållningssällskap). Effekten av de åtgärder, som skulle vidtagas, beror naturligtvis i hög grad på i vad mån man kan komma underfund med var smittokällorna äro att söka. I de fall, då kalven födes smittad, är ju saken klar, men de fall då mjölken är infektionskälla äro svårare att uppdaga. Risken från mjölken förefaller mig dock mycket allvarlig och samma åsikt förefalla djurägarna ha, då de undvika att köpa skummjölk från mejerierna. Inte ens den pasteuriserade mjölken synes man lita på. Det är en lätt åtgärd att taga samlingsprov från varje besättning en gång i kvartalet eller halvårsvis. Visar det sig, att det finnes baciller i mjölken skulle man företaga en närmare undersökning av besättningen. Kostnaderna för sådan orientering borde ej avskräcka. Undersökningen kunde till en början bli obligatorisk för besättningar, som sälja mjölken för direkt konsumtion. Det är inom dessa områden, som handeln med livdjur är störst, vilket förhållande gör våra dagars tuberkulosutbredning så betänklig. Ute i skogsbygderna är tuberkulosfrekvensen mindre, men å andra sidan sett är handeln där med djur mycket mindre omfattande, ja på sina håll så gott som ej alls förekommande.

Kommitténledamoten *G. v. Hofsten.* En kontinuerlig undersökning av mjölk skulle naturligtvis vara synnerligen önskvärd. Jag är övertygad, att där det finnes tuberkulos i en ladugård, kan man alltid riskera att mjölken infekteras. Men jag tror ej, det blir så billigt att verkställa undersökningar av detta slag. Pasteuriseringslagen är nog bra, men den är å andra sidan ofullständig. Obligatorisk nedslaktning och uppspårande av alla öppna tuberkulosfall skulle medföra så orimliga kostnader både för staten och de enskilda, att det ej för närvarande går att genomföra. Däremot kan man möjligen göra något för att reglera handeln med livdjur i syfte att hindra försäljning av smittofarliga livdjur.

Herr *T. Nylén* (Kalmar läns södra hushållningssällskap). Herr Larssons förslag är mycket tilltalande, men knappast av den betydelse, som han tillmätte detsamma. I ladugårdar med öppen tuberkulos smittas mjölken icke så ofta, som man här tycks tro (c:a 15 %). När vi finna tuberkulos i mjölken, är detta vanligen beroende på att fall av juvertuberkulos förekommer. Endast i mera sällsynta fall finna vi tuberkelbaciller i mjölken, när allenast andra former av öppen tuberkulos finnas i ladugårdarna.

Herr *Ordföranden.* Under diskussionen har egentligen icke framkommit någon invändning emot de sakkunnigas preliminära förslag att även för livmodertuberkulos föreskriva anmälningsplikt och nedslaktningstvång. Jag tillåter mig därför fråga, om de närvarande äro ense om att juver- och livmodertuberkulos böra behandlas likformigt på sätt de sakkunniga preliminärt antytt:

Svar: Ja.

Punkt B.

De principer efter vilka statsunderstöd bör utgå vid den Bangska och Ostertagska metoden.

Kommitteledamoten S. Jerlov. De sakkunniga ha för avsikt att i huvudsak föreslå

1) *vid den Bangska metoden:* upphävandet av de restriktioner för rätt till förnyad kontrollundersökning, som infördes 1922 i december; viss inskränkning i rätten till en första tuberkulinundersökning; obligatorisk klinisk undersökning av alla reagerande djur och statsinlösen av desamma med högst 100 kronor, därest de skulle befinnas vara behäftade med sjukdomen i smittofarlig form; rätt till vissa kostnadsfria kliniska kontrollprövningar och extra tuberkulinundersökningar, där sådana äro erforderliga;

2) *vid den Ostertagska:* visst statsbidrag till undersökningskostnaden (högst kronor 1: 25 per djur); obligatorisk nedslaktning inom 30 dagar av konstaterat smittofarliga djur med ersättning av statsmedel efter vissa grunder (maximum 100 kronor).

Herr *T. Nylén* (Kalmar läns södra hushållningssällskap). Jag anser, att kommitténs förslag till statsersättning vid nedslaktning av nötkreatur med smittofarlig tuberkulos är synnerligen väl avvägt. Jag anser också maximibegränsningen till 100 kronor vara lämplig. Som vi veta, får varje djurägare, ansluten till den Ostertagska metoden, betala en ganska avsevärd undersökningsavgift per djur. Denna avgift är något olika för de olika länen. Jag skulle gärna se, att de sakkunniga sökte hjälpa med ytterligare statsanslag till nedsättning av denna avgift.

Herr *Edv. Marcusson.* Beträffande ersättningsgrunderna för de smittofarliga djuren är det ett enkelt sätt, som vi tillämpa nu, men jag undrar, om icke de 100 kronorna i många fall utgöra icke värdet av djuren utan mera en sådan uppmuntran åt djurägaren, som kan befrämja anslutningen till en organiserad tuberkuloskamp. Naturligtvis är det synnerligen lyckligt, om vi på allt sätt kunna intressera djurägarna att övergå till den Bangska metoden. Vägen dit går genom uppfödning av ungdjur, så isolerade att de kunna hållas reaktionsfria. Jag anser det skulle vara klokt att åt djurägare, som arbetar med Bang som slutmål, bereda högre ersättning för smittofarliga djur, till exempel med en fjärdedel i tillägg. Härmed lämnades en viss kompensation för de utgifter, som här måste utgå till isoleringsstall m. m. För avelsdjur med smittofarlig tuberkulos borde viss tilläggsersättning med exempelvis 25 % beredas.

Herr *Einar Engström* (Östergötlands läns hushållningssällskap). Jag vill understryka vad den föregående talaren sist nämnde. Jag tror nog, att det finns rätt stora svårigheter, men undrar, om man icke kan tänka sig en lösning, där man giver extra ersättning åt sådana avelsdjur, som äro inregistrerade i viss klass.

Herr *v. Bergen.* Tilläggsersättning för avelsvärde tror jag blir en mycket svår fråga att lösa inte minst därför, att en exakt uppskattning av avelsvärde och bestämd definition å begreppet avelsdjur är svår att göra. Jag fick den uppfattningen, att kommitterade önska, att värdet skall bestämmas med ledning av slaktvikten. Men på landet har man ej lätt att få slaktvikten bestämd. Min uppfattning är, att det vore lyckligare, om man kunde enas om en bestämd summa av till exempel 100 kronor. Skall ersättningen gå ut efter slaktviktem, tvingas man att slakta djuren hemma. Det är min åsikt, att en fixerad summa av exempelvis 100 kronor per djur vore enklare och skulle förorsaka mindre arbete.

Kommittéledamoten *G. v. Hofsten.* Det är förenat med mycket stora vanskligheter att genomföra särskild ersättning för avelsvärde. Min uppfattning är,

att har ett djur tuberkulos i smittofarligt stadium, är avelsvärdet i stort sett borta, ehuru jag medgiver, att det kan finnas undantagsfall.

Kommittéledamoten *S. Jerlov*. Herr v. Bergens farhåga för att praktiska svårigheter för slaktviktens bestämmande skulle möta är ogrundad. Vi ha haft samma system tillämpat för juvertuberkulos i många år, och på den punkten ha inga svårigheter yppat sig. Förfarandet tvingar ej djurägaren att nedslakta hemma, ej heller nödvändiggör det nedslaktning å slakthus eller exportslakterier; båda möjligheterna komma att stå honom öppna, ehuru vi räknat med, att den sistnämnda i allmänhet blir använd. Själva värderingen, däri inräknat alla handlingars uppsättande, kan verkställas vid den obduktion av veterinär, som vi anse böra få obligatorisk karaktär.

Herr *V. Ekerot* (Kristianstads läns hushållningssällskap). Denna fråga är säkerligen mycket svår att taga ställning till. Det är ingalunda lätt att få fram rättvisa genom att tillämpa ett stelt system. Men skall nu något vinnas, måste man förutsätta ordnad kamp efter ganska breda linjer, och då måste vi även gå ut ifrån, att staten får vara beredd på att effektivt hjälpa djurägarna, vilka ändock komma att drabbas hårdast. Åtgärderna bli även med statsersättning för dem betungande, men kan man få genomfört viss ersättning för öppen tuberkulos vid ordnad tuberkuloskamp, får man med tacksamhet söka begagna detta tillfälle. Det ligger i vårt eget intresse att få bort smittospridarna. Jag håller före, att om en ko med öppen tuberkulos är inregistrerad i klass R eller i klass 1, 2 eller 3, spelar på det hela taget ganska liten roll. Av vida större vikt är, i vilket stadium av lactation hon befinner sig. Om en ko är nykalvad, är det mera kännbart för ägaren, än om hon befinner sig i sinstadium. Jag skulle därför helst önska, att man ville på något sätt söka lämna ersättning för den stora mjölkförlust, man i detta fall lider. Det är ett av de största hindren i tuberkuloskampen, att djuren skola avyttras med detsamma. Jag erinrar mig, att i förfjol tog veterinären tre av mina högstmjölkande kor, vilket var mycket kännbart. I sådana situationer kräves stark tro på kampens betydelse för att ej giva upp. En kamp med bred anslutning är ej möjlig utan statshjälp vid nedslaktningarna.

Herr *Axel Pehrsson*. Det är klart, att vissa skäl kan anföras för att högre ersättning bör lämnas för avelsdjur. Men för den, som har en avelsbesättning, kan ersättningen aldrig komma att utgöra mera än en partiell kompensation för den verkliga förlusten. Jag började själv 1909 med kliniska undersökningar av mina kor och hade 1920 fått fram en helt reaktionsfri besättning. Jag hade verkligen en gång två djur, som blevo utslagna, men jag isolerade dem, och så fingo de på min egen risk stå en viss tid, innan de slaktades. Vill vederbörande djurägare isolera djuren, bör han få göra det på egen risk, men givetvis endast under fullt betryggande förhållanden. Jag tror ej, att man kan gå in för olika principer vid statsersättning; dess natur kräver enhetlig avfattning.

Herr *C. Heiner* (Jönköpings läns hushållningssällskap). Djurägaren har också fördel av att få bort ett djur i rätt tid, även om det blir en kännbar förlust; ju fortare djuret kommer bort, desto effektivare verkar ju åtgärden. Kan staten ersätta en del, är det gott och väl.

Herr *Erl. Hedberg* (Uppsala läns hushållningssällskap). Emot det förslag, som de sakkunniga här framlagt, har jag ingen väsentlig erinran att göra, men jag fäster mig vid herr Marcussons uttalande, huruvida det icke vore lämpligt att låta de ägare, som undersöka sina djur efter Ostertagska metoden, och som samtidigt planlade en kamp enligt Bang, erhålla en liten förhöjning av statsmedel, ty just dessa djurägare komma att bäst förtjäna och behöva uppmuntran.

Herr *V. Ekerot*. Jag skulle blott till komplettering av mitt anförande vilja säga, att den isoleringstid. som för närvarande finnes om 6 månader, är till-

räcklig och även ur vår synpunkt ej bör förlängas, ty sedan korna förflyttats ur ladugården sina de ganska fort och trivas sämre, varför det är mera ekonomiskt att avyttra dem skyndsamt. Jag har fattat saken så, att enligt här föreliggande förslag endast de, som deltaga i kampen enligt den Bangska eller Ostertagska metoden, få ersättning. De andra icke. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att det säkert spritts mycken tuberkulos genom den fria försäljning av reagerande djur, som här i landet alltid varit tillåten och i stor utsträckning förekommit. Det synes mig vara på tiden att åtgärder häremot träffas. Det är inte värdigt staten att på detta sätt indirekt medverka till sjukdomsspridningen. Reagerande djur böra märkas omedelbar efter undersökningen. Sedan vet man vad varan är värd.

Herr *Albert Larsson* (Värmlands läns hushållningssällskap). Det är ett statligt intresse att få bort smittofarliga djur så fort som möjligt, och det torde ur denna synpunkt vara önskvärt, att det stipuleras, att därest djuret ej nedslaktats inom viss tid exempelvis 3 månader — 30 dagar synes vara väl kort frist — statsersättning bortfaller men ej rätten att bli kvar i organisationen. Denna bör ej anses förverkad med mindre djuret ej är nedslaktat inom 6 månader.

Kommittéledamoten *S. Jerlov*. Diskussionen visar ju, hur svårt det är att kunna ena sig om någon princip för ersättning av avelsdjur, som konstaterats smittofarligt. Kan man icke få fram någon allmänt erkänd grund härför, är det lika bra att låta bli alltsammans. Herr Ekerots anmärkning emot att de reagerande djuren släppas ut i marknaden är nog riktig, men mycket svårt att råda bot för. Obligatorisk märkning av reagerande djur torde bli svår att genomföra, men något kan ernås i syfte att begränsa smittospridningen från detta håll genom att föreskriva obligatorisk klinisk undersökning av alla reagerande djur. Om därvid något djur befinnes behäftat med öppen tuberkulos, måste det på sedvanligt sätt märkas och nedslaktas med statsersättning. Isolering av de med öppen tuberkulos behäftade djuren är alltid en nödfallsutväg, dock i många fall ofrånkomlig. Jag har inom mitt hushållningssällskap framfört ett förslag om att sällskapet skulle köpa en gård och här anordna ett slags sanatorium för konstaterat öppet tuberkulösa djur. Förslaget har inte närmare utformats och kan kanske ej realiseras. Staten kan givetvis ej ingripa för ett sådant projekts genomförande utan en sådan anordning får bli en sällskapens egen angelägenhet. Utan tvivel skulle i vissa fall fördelar uppnås härigenom. Om djur av detta slag bli lämpligt och betryggande isolerade bli de ur smittospridningssynpunkt tämligen ofarliga att använda i produktionen.

De sakkunniga ha för avsikt föreslå, att statsersättning endast utgår i sådana fall, då djuren slaktas inom 30 dagar. Naturligtvis kunna de få isoleras under viss begränsad tid, men då utgår icke något understöd av statsmedel vid senare företagen nedslaktning.

Herr *v. Bergen*. Om djuren betryggande isoleras i 6 månader, anser jag, att djurägaren skulle vara lika berättigad till ersättning som om han slaktat inom 30 dagar.

Herr *T. Nylén*. Jag vill icke dela denna herr v. Bergens åsikt, ty sex månader är lång tid. Djuret kommer att under nämnda tid finnas på gården, och det är nog synnerligen svårt att få till stånd en verkligt riskfri isolering. Jag anser, att det är synnerligen klokt att i bestämmelserna fastslås, att om djuret icke slaktas inom 30 dagar, skall ingen ersättning av statsmedel utgå.

Herr *V. Ekerot*. Endast för att herr Jerlovs yttrande icke skall stå oemotsagt kvar i referatet, vill jag uttala mina betänkligheter emot, att vi skulle upprätta några s. k. djursanatorier. Den gård, som härför skulle användas, bleve betraktad med stor fasa, ja lika stor som den varmed person, som är behäftad med smittofarlig tuberkulos, ibland mötes. Skulle sådana djur samlas på ett

ställe, komma de att misstros av allmänheten, och deras mjölk skulle ej kunna avsättas. Omedelbar nedslaktning är den enda åtgärd, som bör tillgripas när det gäller konstaterat smittofarliga nötkreatur.

Herr *Edv. Marcusson.* Angående ersättning till utdömda smittofarliga djur, som slaktas, skulle jag vilja tillstyrka 30 dagar som längsta tidrymd för uppskov. Min erfarenhet är, att hos de besättningar, där djurägarna låta slakta sina djur inom denna tid, är resultatet gynnsammare än hos de besättningar, där djuren isoleras längre. I de flesta fall kan isoleringen icke ske effektivt. Man får ej förbise alla de lokala svårigheter, som möta härför. Därför vill jag principiellt fasthålla vid att djuren böra slaktas senast 30 dagar efter konstaterandet, ty endast härigenom kunna djurägarna få full nytta av åtgärden. I all synnerhet gäller detta på gårdar, där man samtidigt söker uppföda reaktionsfria besättningar.

Herr *ordföranden.* Jag tillåter mig göra följande fråga: Skall man principiellt anse det riktigt att betala högre ersättning, när man på ett tidigt stadium nedslaktar smittofarliga djur?

Denna fråga besvarades med ja av de närvarande.

Jag anser mig vidare böra framställa följande frågor:

1) Anse de närvarande, att statsersättning vid nedslaktning av de former av smittofarlig tuberkulos, som senast avhandlats, bör begränsas till de djurägare, som äro anslutna till någon organisation för tuberkuloskamp.

Svar: Ja.

2) Anse de närvarande, att nedslaktning av konstaterat smittofarliga djur måste ske inom 30 dagar för att ersättning av statsmedel skall utgå.

Svar: Ja.

Punkt C.

De lokala organ, som behöves för att leda tuberkuloskampen ute i länen. (De preliminärt föreslagna tuberkulosstyrelsernas uppgifter, sammansättning och finansiering).

Kommittéledamoten *S. Jerlov.* Under de första årtionden av tuberkulosbekämpande här i landet leddes alla åtgärder centralt av lantbruksstyrelsen. Detta förhållande gäller allt fortfarande för vad som faller inom ramen för bekämpandet enligt Bangs metod. Men principen om centralisering av alla tuberkulosåtgärder bröts i själva verket redan år 1910, då Malmöhus läns hushållningssällskap inrättade eget laboratorium och anställde egna veterinärer för att bekämpa tuberkulosen enligt den s. k. Ostertagska metoden. Denna organisation, som år 1920 erhöll statsunderstöd, har sedermera fått efterföljare inom fem län. Dessa länsorgan för tuberkulosbekämpandet få emellertid ej handhava ledningen av tuberkulinundersökningarna inom länet ej heller ha åt dem officiellt medgivits rätt att konstatera fall av juvertuberkulos. Tuberkulinundersökningarna ledas alltjämt även inom dessa län av Kungl. lantbruksstyrelsen och diagnosen å juvertuberkulos måste, för att statsersättning vid nedslaktningen skall kunna påräknas, äga rum å statens veterinärbakteriologiska anstalt. De sakkunniga ha nu framställt förslag om decentralisering av samtliga åtgärder emot tuberkulosen, där vederbörande sällskap gör hemställan om att få omhändertaga arbetet inom sina områden, förbinder sig att tillsätta en tuberkulosstyrelse samt att övertaga ansvaret för att verksamheten skötes på föreskrivet sätt. Därjämte skall respektive sällskap förklara sig villigt att anslå mödiga medel för ändamålet, i den mån sådana äro erforderliga utöver statsbidraget. Sakkunniga ha ej velat göra inrättandet av tuberkulosstyrelse obligatorisk för varje hushållningssällskap utan har gjort tillkomsten av sådan helt beroende av initiativ från sällskapets egen sida. De fördelar, som enligt sakkunnigas förslag tillkommer län med egen tuberkulosstyrelse, äro i huvudsak:

1) statsersättning med intill 100 kronor för varje för smittofarlig tuberkulos nedslaktat nötkreatur, vars ägare är ansluten till organiserat bekämpande,

2) statsbidrag med intill kronor 1: 25 per djur till täckandet av kostnaden vid klinisk undersökning,

3) rättighet att inom vissa gränser självständigt handha tuberkulinundersökningsarbetet inom länet och härav betingade åtgärder.

Tuberkulosstyrelserna skola enligt de sakkunnigas förslag bestå av 5 medlemmar, varav länsveterinären och den till ledare av tuberkulosarbetet av medicinalstyrelsen förordnade veterinären äro självskrivna. Två ledamöter utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och den femte utgöres av hushållningssällskapets sekreterare eller husdjurskonsulent.

Finansieringen av tuberkulosstyrelsernas verksamhet skall enligt de sakkunnigas förslag ske dels genom visst statsbidrag till den kliniska undersökningsverksamheten dels genom direkta avgifter å de till nämnda undersökningsförfarande anslutna djurägarna dels genom direkta anslag från sällskapet i den mån sådana visa sig erforderliga. Tuberkulinundersökningarna skola som hittills helt bekostas av statsmedel. De sakkunniga ha för avsikt att föreslå utanordnandet av visst årligt anslag till sällskapet i ersättning för det arbete, som handhavandet av tuberkulinundersökningarna medför.

Herr *V. Ekerot.* Denna fråga är den, som intresserar mig mest. Vi ha nämligen i vårt län sökt få till stånd kamp emot tuberkulos, men ej ännu hunnit långt härmed. Vi vila på hanen i avvaktan på vad som kan komma härifrån. Nu är det så, att hushållningssällskapet är ganska hårt belastat med utgifter. Våra medel äro så begränsade, att man knappt vet, hur man skall kunna skaffa penningar till redan nu förekommande utgifter. Några större belopp stå ej till förfogande för ovan angivna ändamål med mindre andra sällskapets uppgifter sättas åsido, vilket ingalunda är önskvärt. Hushållningssällskapet hade för denna verksamhet haft behov av hjälp från landstinget. Jag har ingen säkerhet för att man å detta håll livligare intresserar sig för saken, men med utgångspunkt från att tuberkuloskampen i ladugårdarna både är en jordbruks- och en allmänhygienisk fråga, borde det ju ej vara otänkbart att finna förståelse hos landstingen; det är ju att förvänta, att problemet blir olika upptaget inom olika landsting, men utvägen bör överallt prövas.

Jag tycker icke om det förslag, som framkommit, att någon ersättning för nedslaktade djur ej skulle kunna beredas åt ägarna inom sådana län, där det icke finnes någon tuberkulosstyrelse. Det är hårt emot enskilda jordbrukare, som ha intresse för frågan men som råka bo i ett län där officiell organisation saknas. De skulle komma i mindre gynnad ställning endast av formella skäl. Jag anser, att äro vederbörande djurägare medlemmar av en ordnad tuberkuloskamp, bör ersättning utgå till dem efter samma grunder, vare sig det finnes en styrelse eller ej. Detta vill jag allvarligt lägga kommittén på hjärtat. Beträffande organisationen av styrelserna, anser jag, att länsveterinären bör vara självskriven ledamot. Däremot behövde det icke alltid vara så, att om det anställes en särskild veterinär, han bör bli självskriven ledamot, men däremot skall han vara styrelsens verkställande ledamot. Jag tror, att det vore bättre, att han vore sekreterare, ty då hade han mera möjlighet att göra sig gällande. Styrelsens ställning bleve därigenom också starkare. Husdjurskonsulenten i länet bör vara obligatorisk ledamot. Om hushållningssällskapets sekreterare är ledamot är mindre viktigt. Sedan skulle jag vilja föreslå, att av de återstående två ledamöterna en skulle utses av landstinget och en av hushållningssällskapet, eller rättare sagt, jag skulle vilja formulera det så: Antingen — eller. Det kan bero på lokala förhållanden. Har man lämnat en plats öppen för landstinget, har man därmed möjliggjort ett kommande samarbete med detta, vilket kan bli av stor ekonomisk betydelse.

Herr *O. Silfverschiöld.* Jag instämmer helt i vad herr Ekerot yttrat. Jag tror, det vore lyckligt, att man kunde få igenom vad han framhållit angående kommitténs sammansättning, och man bör lämna öppen möjlighet för samarbete med landstinget.

Herr *E. v. Hofsten* (Skaraborgs läns hushållningssällskap). Statsersättningen under punkt A begränsas ju egentligen direkt till livmodertuberkulos och juvertuberkulos — ett område av nog så ringa omfattning. Man får ju säga, att denna decentralisering från lantbruksstyrelse till hushållningssällskapen innefattar ett verkligt framsteg av den art, att man kan vänta större resultat. Det synes mig påtagligt, att propagandaverksamheten kan bedrivas av den veterinär, som är anställd direkt hos tuberkulosstyrelsen. Problemets svåra punkt är att få med dessa tusental småbönder på tio à tjugu kor. Härför behöves både effektiv upplysningsverksamhet och dessutom att påtagliga fördelar kunna beredas dem. Vi gamla landstingsmän bruka icke giva några löften och kunna det givetvis ej heller, men nog är det klokt att hålla vägen öppen för medverkan från landstingets sida. Herr Ekerot betonade, att sällskapets veterinär icke bör vara ledamot av tuberkuloskommittén. Jag är av motsatt uppfattning. Han får ofantligt starkare ställning, om han äger rösträtt inom kommittén, än om han endast har yttranderätt. Det är svårt att taga ställning till frågan om ersättning för smittofarliga djur inom län, där ingen tuberkulosstyrelse finnes. En lokal organisation behövs säkert för att statsmedlen skola göra avsedd effekt. Eftersom jag möjligen blir förhindrad att längre fram närvara vill jag redan nu uttala som min bestämda uppfattning, att den centrala ledningen av tuberkuloskampen bör överflyttas till medicinalstyrelsen.

Herr *Eric Lindblad* (Kronobergs läns hushållningssällskap). Det är alldeles riktigt, att decentralisera kampen mot tuberkulosen. Det är självklart, att hushållningssällskapen måste vara synnerligen livligt intresserade härför. Men när det ifrågasättes, att hushållningssällskapen skola ikläda sig ekonomiska uppoffringar, ställer jag mig betänksam. Det är ju så, att hushållningssällskapens budget är mycket ansträngd, åtminstone är så förhållandet i Kronobergs län. Man kan icke tillfredsställa nya krav på anslag utan att beskära förut utgående, och det är ju synnerligen svårt att minska dessa. De utgifter, som icke skäligen kunna läggas på djurägarna själva, bör staten övertaga, och staten har resurser härför. Om man, såsom nu inledaren sade, kan räkna med, att nötboskapstuberkulosen vållar oss förluster av 30 miljoner kronor per år, så är det ju icke alltför mycket begärt, att staten uppoffrar åtta à nio hundra tusen kronor för bekämpandet av tuberkulosen. Sedan är det en annan sak, om det skall anses behövligt att inrätta helt och hållet nya länsorgan för denna verksamhet. Vi ha ju veterinärstyrelser i varje län. Skulle ej dessa — eventuellt förstärkta med husdjurskonsulenter — kunna åtaga sig hithörande uppgifter? Naturligtvis får det ej förbises, att det har en viss psykologisk betydelse, att en speciell styrelse för ovannämnda uppgift inrättas. Jag har ej anledning att i stort sett motsätta mig de sakkunnigas förslag.

Herr *Ivar Pettersson* (Örebro läns hushållningssällskap). Här har nämnts, att den bästa metoden vore den Bangska, men de sakkunniga ha lagt alla förbättringar på det Ostertagska systemet. Jag för min del anser, att när den Bangska är den bästa, borde man arbeta på att vinna anslutning till den metoden. När man t. ex. arbetat med den Ostertagska metoden i kanske 10 års tid och sedan gör en undersökning med tuberkulin, är det ej alltid så trevligt att alltfortfarande finna ett flertal reagerande djur. Det är bättre att i första hand använda den Bangska metoden. Jag har tänkt mig, att det skulle kunna upprättas en statens lånefond för hjälp åt dem, som vilja börja med den Bangska metoden. Nybörjarna äro ofta fattiga på pengar, men rika på energi. Man borde bereda vederbörande lån för de närmaste utgifter, som det Bangska

arbetet medför. En eventuell fond från staten för detta ändamål behövde ej bli orimligt stor. Staten behöver ej göra några direkta uppoffringar i annan form, än att vederbörande hushållningssällskap finge disponera en viss summa för utlåning. Den ekonomiska risken för lånen borde hushållningssällskapen övertaga.

Vad förslaget här i övrigt angår, förefaller det som om tuberkuloskommittén borde tilltagas så, att sakkunskap beträffande eventuella låntagares soliditet funnes inom densamma tillgänglig.

Herr *Einar Engström*. Jag beklagar, om jag icke riktigt fattat vad den siste ärade talaren åsyftade. Jag tror ej, att uppslaget med lånefonder har så stor betydelse, och det skulle naturligtvis leda till vidlyftiga finansiella konsekvenser. Jag tror därför ej, att denna väg är lämplig att beträda. Vidkommande de sakkunnigas förslag i denna punkt, vill jag först beröra tuberkulosstyrelsen och dess sammansättning. I stort sett kan, vad de sakkunniga föreslagit, synas rätt lyckligt; jag vill dock ifrågasätta, om det ej vore tillräckligt med två självskrivna ledamöter, varav den ena vore länsveterinären och den andra hushållningssällskapets veterinär. Det händer att när kampen utvidgas, det ej räcker med endast en veterinär, utan två stycken behövas och det kan hända, att det en vacker dag blir tre. Av dem bör givetvis endast chefveterinären vara ledamot. Beträffande husdjurskonsulentens självskrivenhet ställer jag mig ganska tveksam. Det vore tillräckligt, om de sakkunniga beslöte sig för två obligatoriska ledamöter och de övriga finge tillsättas av hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Då kunde man få med kanske tre dugliga och intresserade djurägare. Jag anser det värdefullt, att styrelsen är fast förankrad bland djurägarna. Jag anser ej, att veterinärstyrelserna inom länen äro skickade att fungera som organ för tuberkuloskampen. Tuberkuloskamp är en speciell sak, som kräver annan sakkunskap än den, som nu är samlad i veterinärstyrelserna. Den kanske viktigaste frågan i detta sammanhang är finansieringen av verksamheten. Vi ha i Östergötland haft en så hög avgift som kronor 2: 50 per djur, och denna avgift till trots har anslutningen gått starkt framåt. Den har fördubblats sedan fem à sex år tillbaka. Vi äro nu uppe i c:a 7 500 djur. Jag vill till ej ringa del finna förklaringen härtill däri, att det i vårt län finnes en sammanslutning på mejerihanteringens område, Mjölkcentralen, som lämnar varje till tuberkuloskamp ansluten djurägare en liten extra premie bestående av ett tiondels öre per liter levererad mjölk. Denna uppmuntran har gjort mycket gott. Från mejeriernas sida sett finnes det givetvis ingen *direkt* anledning att gynna deltagande i tuberkuloskampen, men dennas mål sammanfaller på lång sikt med mejeriernas egna livsintressen: god mjölk och riklig tillgång på sådan. Anslutningen påverkas i hög grad av det bidrag av statsmedel till undersökningskostnaden per djur, som kan utgå. Förslagsvis har här nämnts en krona per djur, vilket jag anser lågt. Djurägarna i vårt län skulle då alltjämt komma upp i en egen avgift av kronor 1: 50. Jag anser det vara önskvärt, att kommitterade gå in för att bidraget från statens sida sättes till minst kronor 1: 50 per djur. En annan fråga, som här ventilerats är, huruvida inom de län, där det icke finns någon tuberkulosstyrelse, djurägaren skulle gå miste om vissa betydande fördelar. Det synes ju hårt, men å andra sidan sett undrar jag, om det ej inom kort skall kunna förmå vederbörande inom hushållningssällskapen att tillsätta en tuberkulosstyrelse och på så sätt komma i åtnjutande av statsbidrag. Man skulle kunna tänka sig någon övergångsperiod så att under ett eller ett par år ett län finge bidrag, oaktat det icke finns någon tuberkulosstyrelse. Under denna tid kunde ju ett intresse hinna upparbetas. Jag har en bestämd erfarenhet av att en tuberkulosstyrelse har möjlighet som ingen annan att befrämja frågans lösning och föra den lyckligt framåt. Det är inte säkert, att statsmedel komma till full nytta inom län, som sakna egen tuberkulosorganisation.

Många jordbrukare lita ej på pasteuriseringslagens effektivitet, och jag tror, att kontrollen behöver skärpas, och därför vore det värdefullt, om övervakandet kunde överlåtas på tuberkulosstyrelserna inom de olika länen. Beträffande propagandan för tuberkuloskampen är det givet, att det är en så viktig sak, att staten borde ställa något anslag till förfogande härför.

Herr *Ordföranden*. Jag tillåter mig yttra några ord med anledning av att förslag framkastats om att man skulle kunna anlita veterinärstyrelserna som centralt organ för tuberkulosbekämpandet. Det är under utredning, att förstatliga distriktsveterinärerna, och sker så, är det väl sannolikt, att veterinärstyrelserna så småningom komma att försvinna. Då de hittills endast haft ett eller annat sammanträde under året skulle tuberkulosärendenas överförande hit medföra en omläggning av deras hittillsvarande verksamhet. De sakkunniga ha redan tidigt kommit till insikt om att någon annan jordbrukarsammanslutning än hushållningssällskapet ej finnas med förutsättningar att kunna fylla uppgiften som lokal organisation för tuberkuloskampen. Hushållningssällskap eller tuberkulosstyrelse vald av dessa kunna ej ersättas av veterinärstyrelserna, sådana de nu äro tillfinnandes.

Herr *Karl Klincker* (Hallands läns hushållningssällskap). I Halland, där organiserad kamp förekommit sedan 1924, har hushållningssällskapets årliga anslag varit 800 kronor. Arbetet handhaves av en kommitté, bestående av tre jordbrukare förstärkt med husdjurskonsulenten som sekreterare och sällskapets veterinär. Det anslutna djurantalet var för cirka 8 år sedan samma som nu eller cirka 1 800 djur, och det ser egendomligt ut, att icke anslutningen ökats. Anledningen till att så ej skett, torde vara den, att man drar sig för dessa omedelbara nedslaktningar, som lantbruksstyrelsen satt som villkor för att statsbidrag till undersökningskostnaden skall medgivas. Därför är det synnerligen glädjande, att det nu tycks komma fram ett förslag, att jordbrukarna skulle få viss ersättning för själva djuret i alla de fall, där omedelbar nedslaktning måste ske. De grunder, efter vilka sådan kompensation föreslagits utgå, synes mig välbetänkta och i varje fall ej medgiva någon ytterligare prutmån, om de skola bli till avsedd nytta. Det vore nog klokt, om de sakkunniga icke uppdroge några alltför bestämda linjer om, huru dessa tuberkuloskommittéer skola sammansättas. Det är icke säkert, att samma personer äro lämpliga att göras till självskrivna ledamöter inom alla län. Förvaltningsutskotten själva böra bestämma, vilka som skola insättas i denna kommitté. Det förefaller mig önskvärt, att viss statsersättning för undersökningskostnaden per djur utginge. Denna bör tilltagas så att djurägarens eget bidrag ej blir mera än kronor 0: 75. Denna summa får djurägarna i Hallands län nu betala och varje ökning härav kommer att påverka anslutningen.

Herr *Eric Lindblad*. Det var icke min mening, när jag framförde tanken på veterinärstyrelserna som organ härför, att hushållningssällskapen skulle ställas utanför. Tvärtom det är ju mycket viktigt för hushållningssällskapen att deltaga i tuberkuloskampen. Jag tror även, det vore ganska önskvärt att man finge landstingen engagerade, ty de ha ju större möjligheter att skaffa pengar än vad hushållningssällskapen ha. Men ordnas det på sätt jag antytt, borde veterinärstyrelserna kompletteras, så att hushållningssällskapen finge välja egna representanter däri. För övrigt skadar det ej, att veterinärstyrelsen får något att göra.

Herr *T. Nylén*. Enligt sakkunnigas förslag skola tuberkulinärendena överföras på tuberkulosstyrelserna. Vi få räkna med, att tuberkulinärendena i vissa län äro ett ganska omfattande kapitel. I mitt län fanns det 1928 över 20,000 djur, som undersöktes med tuberkulin. Det blir ett avsevärt arbete för denna länsstyrelse att handha alla ansökningar, pröva dem och övervaka utförandet. Det förutsätter givetvis ett arbete, som från ledamöternas sida ej kan utföras utan ersättning. Vilka skulle betala denna ersättning? Ja, det blir en hushåll-

ningssällskapens angelägenhet i första hand, men som vi hört, är deras budget ganska betänkligt ansträngd ändå, och då ser jag ingen annan utväg än att staten får träda emellan, och bidraget till verksamheten bör därför höjas ganska betydligt. Det är icke nog med en krona per djur, utan ytterligare höjning måste ske. Jag är övertygad om, att kronor 1: 50 per djur är det allra minsta, vi kunna tänka oss. I mitt län, där avgiften är endast kronor 1: 25 per djur, klagas det ganska mycket över kostnaden, och det förvånar mig verkligen, att det går så smärtfritt att hålla avgiften så hög som man gör i Östergötlands län. Det skulle ej gå i Småland. Jag anser, att för sakens framgång det är av största vikt, att avgiften betydligt reduceras.

Herr *Erl. Hedberg* (Uppsala läns hushållningssällskap). Redan år 1900 började jag inom mitt län uppköpa djur, men vid den tiden inträffade det nästan aldrig att kor reagerade. Nu äro förhållandena motsatta. Nu är det vanligt att c:a 50 à 60 procent reagera. I vårt län framtvingade tuberkulossituationen effektivare åtgärder och 1927 konstituerades en tuberkuloskommitté bestående av länsveterinären, en distriktsveterinär och tre av förvaltningsutskottets ledamöter, med husdjurskonsulenten som sekreterare. Denna kommitté handhar organisationen för bekämpandet av den smittofarliga tuberkulosen. Verksamheten finansieras av bidrag från hushållningssällskapet, statsbidrag enligt fastställda grunder samt i övrigt av avgifter, som uttagas av de enskilda djurägarna. Vi ha i motsats mot en hel del andra län 5 veterinärer, som utföra arbetet. De ha genomgått en särskild utbildningskurs på 14 dagar. Dessa veterinärer stå i livlig kontakt med befolkningen och äro intresserade av att få anslutningen så stor som möjligt och det är av största nytta för djurägarna att för undersökningarna ha tillgång till en veterinär, vilken de personligen känna och stå i ständig förbindelse med. Den 1 juli 1928 voro 2 652 djur anmälda och den 1 mars 1930 4 475 djur. Således en ej obetydlig anslutning. Här ifrågasättes huru sammansättningen av dessa tuberkuloskommittéer böra bestämmas. Jag anser ej, att det vore lyckligt att låsa fast densamma i alltför snäva former. Det är ju så olika förhållanden i olika län. I vissa fall kan man lägga arbetet på husdjurskonsulenten, i vissa fall är hushållningssällskapets sekreterare lämpligare. Jag tror däremot, att länsveterinären alltid bör vara med. Men i övrigt borde hushållningssällskapens förvaltningsutskott bestämma över kommitténs sammansättning.

Herr *V. Ekerot*. I Kalmar län har saken gynnats inte minst genom de lokala mejeriföreningarnas ingripande med så gott som ultimatum till mjölkleverantörerna om att vidtaga åtgärder mot tuberkulosen, då i annat fall medlemskapet i andelsföreningen äventyrades. I Kalmar län har tuberkuloskampen nått god anslutning, och det finns mejerier, som vägra att taga emot mjölk från leverantörer, som icke bekämpa tuberkulosen enligt den Bangska metoden. I berättelserna från kontrollföreningarna angives alltid om och på vilket sätt vederbörande deltager i tuberkulosarbetet. Beteckningarna äro Bangska, Ostertagska eller blankt, vilket sistnämnda anses vara en skam. Avgiften 1: 25, som i Kalmar län utgår, är mycket billig. Det är klart, att med en allmännare anslutning komma kostnaderna att bli mindre. Det är ju skillnad på driftskostnaderna för en bakteriologisk anstalt, om man har endast ett par tusen djur eller 20 000. Om arbetet kunde överallt nå fram såsom skett i södra Kalmar län, skulle jag säga, att vi ha hunnit långt. Beträffande pasteuriseringslagen och dess förhållande till tuberkuloskampen, anser jag, att om det blir en omläggning av tuberkulosledningen, så bör ovillkorligen pasteuriseringslagen läggas under samma myndighet. Lantbruksstyrelsen, som nu har denna sak om hand, tycks se alltför mycket på den statsfinansiella sidan av saken. Hos oss i Kristianstads län skulle det vara minst två undersökningar i månaden, men så fort faran minskades, blev

det reduktion till endast en undersökning. Vid mejerierna tagas prov endast sista dagen eller i början av månaden, och vederbörande vet att ingen provtagning kommer att ske under resten av månaden. Detta är ett absurt förfarande. Andelsmejerierna ha säkert sin andel i vår höga tuberkulosfrekvens. Där folk kärnar sitt smör hemma och ej har beröring med andra kreatursägare, är tuberkulosen synnerligen ringa spridd. I den mån mejerihanteringen vinner terräng, ökas också faran för tuberkulosens spridning. Därför måste vi fordra, att de, som skola ha hand om detta arbete, även måste ha kontroll över pasteuriseringslagens efterlevnad. De sakkunniga böra icke glömma bort den saken.

Kommittéledamoten *S. Jerlov*. Vi ha på allt sätt velat framhålla den Bangska metoden. Endast där den icke har utsikter att kunna genomföras, ha vi anbefallt den Ostertagska. Den senare är bättre än ingenting alls. Här har från åtskilliga håll riktats kritik mot de sakkunniga, därför att vi icke tänkt föreslå ersättning för smittofarliga djur i sådana län, där ingen tuberkulosstyrelse finnes. Vad som varit bestämmande för oss, är att det ej gives någon möjlighet att genomföra den Ostertagska organisationen inom län, där det icke finnes någon tuberkulosstyrelse, eller något organ som tager hand om den lokala ledningen. Statsutgifter av den betydenhet, som här ifrågasättes, få ej användas utan att full effekt kan påräknas. Om ett hushållningssällskap skall riktigt fylla sin uppgift, får det icke med armarna i kors åse, att tuberkulosen utbreder sig i länet. Jag beklagar den enskilde lantbrukaren, men i stort sett skall man nog finna, att vårt förslag inrymmer den enda möjligheten till rationella åtgärder. Det är beklagligt att ej kunna föreslå större statsanslag för denna verksamhet, men redan ett bidrag av 1: 25 medför en total statsutgift av 200 000 kronor. Jag tror ej, att djurägarnas andel av kostnaderna för undersökningarna inverkar avgörande på anslutningen. Det är tvångsnedslaktningen som inverkar mest.

De sakkunniga gjorde för någon tid jordbruksutredningen uppmärksam på den stora betydelse för anslutningen till tuberkuloskampen av ett stadgande om, att varje mejeri i landet, som vill ha rättighet att åsätta sitt smör runmärket, ålades att betala ett visst tilläggspris för varje liter mjölk, som härstammar från ladugårdar, som kontrolleras i tuberkuloshänseende. Jag förstår inte, varför ej alla mejerier i landet skulle kunna tillämpa samma princip som mjölkcentralen redan länge gjort. Det är ett mycket viktigt hygieniskt intresse för mejerierna att gynna tuberkuloskampen. I Danmark har stora framsteg konstaterats tack vare medverkan från mejeriernas sida. I Danmark blevo intill de sista åren i medeltal endast 30 à 40 tusen djur undersökta och nu är antalet mera än 700 000 tack vare ingripande från mejerierna. Det skulle vara synnerligen önskvärt, om vi finge stöd för vår framställning, att varje runmärkt mejeri måste utbetala ett visst tilläggspris åt de tuberkuloskontrollerade besättningarna.

Herr Hedbergs farhågor för att Uppsalasystemet av oss skulle utdömas äro ogrundade. Vad vi lägga vikt på är, att det finns i den lokala ledningen en veterinär, som tillser, att alla kampens huvudprinciper bliva till punkt och pricka uppfyllda. Beträffande pasteuriseringslagen ha vi ännu ej ingående sysselsatt oss med den, men de sakkunniga skola helt säkert taga hänsyn till herr Ekerots synpunkter härvidlag.

Herr *Ivar Pettersson*. Om jag tänker mig, att ett län organiserar sin kamp enligt Ostertagska metoden och ett annat län börjat sin kamp efter Bangska metoden, därvid hjälp med billiga lån kan beredas vissa grupper deltagare, och vi flytta oss fram 20 år i tiden, och arbetet varit av samma omfattning för bägge länen, så må jag säga, att det län, som haft den Bangska metoden har lyckats bäst, då däremot det län, som koncentrerat sig på Ostertagska metoden, har blott nått halvvägs. Men varför icke låta båda dessa metoder vara tillgängliga, så

att jordbrukarna få välja mellan de bägge metoderna. Bägge formerna skulle mycket väl kunna arbeta gemensamt.

Beträffande mjölkpriserna har jag erfarit, att å vissa håll högre pris ernåtts för reaktionsfri mjölk än för annan. Denna fråga kan näppeligen lösas lagstiftningsvägen, men man kan ju tänka sig att en huvudorganisation omfattande de större mejeriföreningarna kunde genomföra högre mjölkpris för mjölk från alla reaktionsfria besättningar.

Herr *L. Lavesson*. Beträffande pasteuriseringslagen är det ej tillräckligt att två gånger i månaden kontrollera, att upphettningen verkligen utföres riktigt. Det har hänt i Kristianstads län, att ett mejeri vid tre i följd tagna prov icke hade mjölken tillräckligt upphettad. Rättelse synes svår att uppnå. Vår nuvarande kontroll å pasteuriseringslagen bör göras mera effektiv.

Herr *Karl Klincker*. Jag har hört från Danmark, att sådana djurägare, som ha reaktionsfria besättningar, bilda tuberkulinföreningar för tillvaratagande av gemensamma intressen. För att vara förvissade om att mjölken är tillräckligt pasteuriserad anställa de bl. a. en person, som hemma på gårdarna provar den mjölk, som kommit tillbaka från mejerierna. Kontrollassistenterna här i landet borde göras förtrogna med det Storckska provet för att kunna pröva om mejerierna fullgöra sin plikt. Ansvaret för pasteuriseringen bör i främsta rummet påvila mejeriföreståndaren.

Herr *C. Heiner*. Jag ber att få nämna, att pasteuriseringslagens genomförande är en av de viktigaste åtgärderna mot tuberkulosen. Att mejerister få böta, se vi ofta i tidningarna. Djurägaren är ej hjälpt härmed. Vad han riskerar genom att få hela sin besättning nedsmittad, kan ej ersättas. Kontrollörerna borde vara uppmanade att taga prov ej blott en, två och tre gånger utan flera gånger i månaden. Hemma hos oss upphettar mejeristen mjölken och kokar den i kärlen. Detta är ju ingalunda ekonomiskt, men innebär en viss trygghet. Alla djur, som reagera vid tuberkulinundersökning, borde märkas.

Herr *Edv. Marcusson*. Det är av yttersta vikt, att djurägarna bringas till insikt om, att ingen konkurrens finnes emellan Bang och Ostertag. Båda metoderna behövas, och ett kombinerat användande är å de flesta håll nödvändigt, inte minst är kompletterande kliniska undersökningar till stor nytta inom besättningar, som äro deltagare i den Bangska kampen.

Pasteuriseringslagen har visat sig mycket svår att få effektiv och är det för närvarande mycket ofullständigt. Djurägarnas aktiva hjälp för att förmå mejeristerna till pliktuppfyllelse behöves överallt.

Herr *T. Nylén*. Jag kan nämna, att det hände i mitt län, att en kontrollant av pasteuriseringen, som var nitisk, frivilligt gick till ett mejeri och tog ett prov. Detta gillades ej av lantbruksstyrelsen. Det gick ej an att taga prov på annan tid än den i lag bestämda.

Herr *Elis Enderstein* (Skaraborgs läns hushållningssällskap). Jag vill understryka en sak, nämligen behovet av upplysning. Jag har den uppfattningen, att framgången av den kamp, som här ifrågasättes till stor del är beroende av upplysningsarbetet. Vi ha en viss erfarenhet av detta förhållande inom Skaraborgs län. Det har försökts med kamp enligt Ostertagska metoden, men den slog ej riktigt väl ut, beroende på bristande anslutning från djurägarnas sida. I statsbidraget till verksamheten bör även ingå visst sådant till upplysningsverksamheten. I samma mån som det klarlägges, vilken omfattning tuberkulosens skadegörelse har, tror jag, att alla län och alla hushållningssällskap komma att upprätta tuberkulosstyrelser. Skulle svårigheter i början möta i vissa län, skulle jag vilja peka på att möjlighet bereddes för ett par eller kanske flera län att gemensamt bilda en tuberkulosstyrelse ad interim.

Herr *ordföranden*. Jag tillåter mig fråga, huruvida de närvarande anse, att

en decentralisering av tuberkuloskampen på sätt sakkunniga här skisserat bör komma till stånd.

Frågan besvarades med enhälligt ja.

Punkt D.

Den centrala ledningen av tuberkuloskampen.

Kommitteledamoten *G. v. Hofsten.* Enligt det planerade förslaget skulle huvudvikten av arbetet läggas hos tuberkulosstyrelserna uti respektive hushållningssällskapsområden. Över dessa lokala styrelser måste dock finnas ett centralt organ för att i stort leda tuberkuloskampen efter de riktlinjer, som nu bliva eller framdeles komma att bestämmas, samt för att följa den vetenskapliga utvecklingen på området. Det gäller då att avgöra, dels var detta centrala organ bör förläggas och dels huru det bör organiseras. Angående förläggandet torde man kunna tänka sig tre möjligheter nämligen antingen till lantbruksstyrelsen eller till medicinalstyrelsen eller också genom upprättandet av ett speciellt veterinärt ämbetsverk, som skulle sortera direkt under jordbruksdepartementet. Denna sista möjlighet torde ej gärna för närvarande på grund av statsfinansiella skäl komma i fråga, ehuru den för sakens egen skull givetvis vore den bästa och väl sannolikt i en framtid kommer att realiseras. Återstår sålunda att välja mellan lantbruksstyrelsen och medicinalstyrelsen. Till förmån för förläggandet till lantbruksstyrelsen kan bland annat andragas följande: Lantbruksstyrelsen intager en sådan ställning till jordbruksnäringen, att av denna styrelse vidtagna åtgärder av den jordbrukande allmänheten lättare uppfattas som ett led i det allmänna avelsarbetet och som ett stöd åt näringen och mindre som ett lagtvång; dessutom står ju styrelsen i alldeles särskilt intim kontakt med hushållningssällskapen, vilka möjligen där lättare kunna få sina synpunkter beaktade och sina berättigade önskemål tillgodosedda. Den nuvarande ledningen av tuberkulosarbetet är sedan 1897 förlagd till lantbruksstyrelsen och torde möjligen i sin nya form hos lantbruksstyrelsen komma att få intaga en mera självständig ställning än hos medicinalstyrelsen, där den kanske endast bleve en underavdelning under dess veterinärbyrå. Till förmån för ett förläggande till medicinalstyrelsen kunna å andra sidan följande synpunkter framhållas. Genom ett förläggande till denna styrelse torde större möjligheter beredas för att upprätthålla kontakten med den vetenskapliga forskningen, varjämte vissa problems vetenskapliga bearbetning lättare kan ernås tack vare de institutioner, som medicinalstyrelsen har till sitt förfogande (statens veterinärbakteriologiska anstalt, statsmedicinska anstalten m. m.). I och för besättandet av de med arbetets bedrivande behövliga veterinära posterna med härför lämpligaste personer, torde utan tvivel medicinalstyrelsen hava de bästa förutsättningarna på grund av sin personkännedom och intima kontakt med veterinärväsendet i allmänhet.

För intrycket utåt — vid export av såväl djur som mejerialster — torde en rent veterinär ledning möjligen kunna inge större förtroende än en mera agrariskt betonad.

För övervakandet av de enligt de nya riktlinjerna planerade obligatoriska bestämmelserna samt den därmed förenade fiskaliska verksamheten är säkerligen medicinalstyrelsen den lämpligaste myndigheten.

Förläggandet av den centrala ledningen för tuberkulosarbetet till det ena eller andra ämbetsverket är dock av mera underordnad betydelse, blott själva verksamheten bliver organiserad på bästa och lämpligaste sättet. Som en oeftergivlig fordran måste framhållas, att den centrala ledningen som chef får en verkligt kvalificerad och sålunda relativt väl avlönad person med sådan tjänsteställning inom ämbetsverket, att han kan få göra sin mening gällande.

Herr *L. Lavesson.* Inledaren anförde, att till förmån för lantbruksstyrelsen

som central myndighet skulle tala, att den djurägande allmänheten hade större förtroende för denna styrelse, då det gällde att se praktiskt på spörsmålet och bevaka lantmännens intressen, varför arbetet skulle försiggå lättare och under mindre byråkratiska former. Med den starka decentralisation av arbetet, som nu är planerad, får emellertid den enskilde djurägaren så gott som intet att göra direkt med den centrala styrelsen, utan komma alla praktiska frågor att handläggas av den lokala tuberkulosstyrelsen. Härmed har det ovan anförda skälet för bibehållandet av ledningen hos lantbruksstyrelsen bortfallit. Däremot kvarstå de tungt vägande skäl, som godsägare G. von Hofsten anfört för en överflyttning till medicinalstyrelsen. Jag skulle av dessa särskilt vilja understryka den stora betydelse för upprätthållandet av kontakten med den vetenskapliga forskningen på detta område, som ett förläggande till medicinalstyrelsen kommer att innebära. Jag ber därför att få instämma i kammarherre E. von Hofstens förslag, att tuberkulosärendena måtte överföras från lantbruksstyrelsen till medicinalstyrelsen.

Herr *V. Ekerot.* Mycken diskussion torde ej behöva förekomma på denna punkt. De skäl, som anförts till förmån för medicinalstyrelsen, synes oss säkerligen alla så vägande, att ett bibehållande av förläggningen hos lantbruksstyrelsen näppeligen längre bör komma ifråga.

För mig synes det ur alla synpunkter lämpligast och naturligast att medicinalstyrelsen övertager ansvaret för ladugårdstuberkulosens effektiva bekämpande.

Vidare diskussion förekom ej. Vid av ordföranden framställd förfrågan förklarade sig samtliga närvarande ense om, att den centrala administrationen borde inordnas under medicinalstyrelsen.

Punkt F.

Kan ett avspärrande av Norrland och Gotland från införsel av annat än reaktionsfria djur medföra avsevärda olägenheter för södra Sverige genom försvårade avsättningsmöjligheter för livdjur härifrån?

Herr *ordföranden.* Tidigare gjorda utredningar ha utmynnat i förslag om att genom införselkontroll hindra tuberkulösa livdjurs införsel till vissa områden, där sjukdomen är föga spridd. Även vi ha kommit till den uppfattningen, att åtgärder av detta slag äro av behovet påkallade. Jag har liksom vid tidigare utredning kommit till den uppfattningen, att vi böra avspärra vissa områden, där tuberkulosfrekvensen är ringa. Hittills har kanske icke tillräckligt material för att bedöma tuberkulosfrekvensen inom de områden, som skolat skyddas förelegat. De undersökningar, vi nu genomfört, visa glädjande nog en låg procent av reagerande djur. Det skulle vara ansvarslöst att icke nu försöka skydda dessa landsdelar. Vid en sådan avspärrning är det klart, att det kan följa vissa konsekvenser för den kreaturshandel, som har haft sin avsättning inom dessa trakter. Våra undersökningar visa emellertid att det är ett relativt obetydligt antal djur, som från södra Sverige hit införas. Importen söderifrån har enligt uppgifter från statens järnvägar under åren 1916—1920 och 1924—1928 utgjort:

till Norrbottens län	813
» Västerbottens län	307
» Västernorrlands län	4 521
» Jämtlands län	525
» Gävleborgs län	13 246
» Kopparbergs län	8 522.

Till Gotlands län ha under tiden 1920—1929 införts sammanlagt 398 nötkreatur.

Herr *O. Silfverschiöld* (Älvsborgs läns norra hushållningssällskap). Ehuru jag förstår att det blir svårigheter, så anser jag det dock berättigat att kravet på realktionsfrihet för livdjur här uppehålles.

Herr *ordföranden* framställde följande proposition: Anse de närvarande att skyddsåtgärder av här föreslagen natur vid införsel av nötkreatur till Norrland och Dalarna äro påkallade och utan olägenhet för de övriga delarna av landet kunna genomföras?

Svar: Ja.

Protokoll, fört vid de sakkunnigas sammanträde med representanter för Västerbottens läns hushållningssällskap m. fl. i Umeå den 6 dec. 1929.

Närvarande: Hushållningssällskapets v. ordf. Aug. Lundberg, sällskapets sekreterare A. Granström, ledamöterna av förvaltningsutskottet herrar O. Åström, O. Zingmark, E. Sandberg, sällskapets husdjurskonsulent V. Svedbäck, mejerikonsulenten B. Unger och länsveterinären J. Modig, dessutom tillstädeskommo såsom representant för länsstyrelsen länsassessorn Almgren, för Umeå slakteri A.-B. direktören Dahlgren och lantbruksförvaltaren för Mo och Domsjö A.-B. G. Blom.

§ 1.

Undertecknad Brännström hälsade de närvarande välkomna till sammanträdet och ledde såsom ordförande dagens förhandlingar.

§ 2.

Undertecknad Jerlov redogjorde för de vid tidigare utredningar om åtgärderr för nötkreaturstuberkulosens bekämpande framkomna förslagen i syfte attt skydda Norrland eller vissa delar därav från import av tuberkulösa djur samtt meddelade, att sammanträdet tillkommit för att höra de närvarandes mening omm önskvärdheten härav. Därjämte lämnades redogörelse för den organisation, somm åtgärder av antytt slag krävde, och ombådos de närvarande att yttra sig jämväll härom. Redogörelse lämnades ock för huvuddragen av det program till utrotande av all tuberkulos inom det skyddade området, som de sakkunniga utarbetat. Även härom ville de sakkunniga inhämta de närvarandes mening.

§ 3.

Under den därpå följande diskussionen framhölls av herrar Lundberg, Granström m. fl. att import av livdjur till länet vore onödig; en okontrollerad importt hade visat sig skadlig därigenom att tuberkelsmitta å denna väg införts i besättningarna inom länet.

§ 4.

Kontroll å djur, som skulle införas för slaktändamål, ansågs lämpligen kunnaa ske genom att ett märke anbragtes i djurets öra, och skulle detta märke jämtee hela örat efter slakten insändas till länsveterinären eller till annan av länsstyrelsen därtill förordnad person.

Direktör Dahlgren ansåg en redovisningstid av 30 dagar räknat från dagenn för införseln vara tillräcklig. Inom denna tid borde redovisning av slaktmärkett till länsveterinären medhinnas. Livdjursimport borde endast medgivas personerr som av länsstyrelsen härför meddelats licens.

Från olika håll bland de närvarande ansågs önskvärt, att ett skyddat område av här angiven natur endast borde omfatta de 4 nordligaste länen. Området borde icke tilltagas allt för stort med hänsyn till att tuberkulosfrekvensenn i de sydligare norrlandslänen vore rätt hög.

§ 5.

Ersättning av statsmedel för nedslaktade reagerande djur ansågs böra utgåå med ett visst bestämt pris för varje djur. En sådan enkel bestämmelse vore attt föredraga framför en omständig värderingsprocedur. En summa av ett hundraa kronor i ersättning för varje nedslaktat reagerande djur ansågs fullt skälig.

Herr Åström ansåg dock, att beträffande värdefullare avelsdjur värdering borde ske. Från flertalet framhölls, att ersättning borde utgå i förhållande till djurets ålder.

Herr Svedbäck framhöll, att för utrotande av redan befintlig tuberkulos bland nötkreaturen nedslaktning av samtliga infekterade djur måste tillgripas, enär på grund av ladugårdarnas beskaffenhet inom länet isoleringsåtgärder vore praktiskt ogenomförbara.

Protokoll, fört vid de sakkunnigas sammanträdde med representanter för hushållningssällskapen i Gävleborgs och Kopparbergs län den 18 mars 1930.

Närvarande: För Gävleborgs läns Hushållningssällskap: Sekreteraren A. Flytström, Distriktsveterinären O. Sandström. För Kopparbergs län: Nämndemannen G. Brahn, Länsveterinären Fr. Salwén, Distriktsveterinären F. Falck, Sekreteraren K. Augustinsson. Dessutom närvar sekreteraren i Jämtlands Hushållningssällskap P. S. Hedlund.

§ 1.

Ordf. öppnade sammanträdet med en kortfattad redogörelse för den plan de sakkunniga ha under utarbetande för omläggning av åtgärderna emot tuberkulosen. Samtidigt meddelades att denna konferens huvudsakligen kommit tilll stånd, enär de sakkunniga varit tveksamma, huruvida Gävleborgs och Kopparbergs län borde medtagas inom det norrländska s. k. skyddsområdet eller ejj. Under den härefter följande diskussionen anfördes huvudsakligen följande:

Herr *Sandström* överlämnade en av honom verkställd utredning om tbc-frekvensen i Gävleborgs län, sammanställd på grundval av uppgifter från de olika distriktsveterinärerna, varav en resumé bifogas (bil. A.) samt anförde att avspärrning av tillförseln söderifrån vore synnerligen nödvändig och skulle bli tilll stort gagn men var ej övertygad om att förhållandena inom Gävleborgs län för närvarande vore sådana, att »stamping out»-metoden kunde användas inom länet i dess helhet.

Herr *Salwén* angav den sannolika tbc-% i västra och östra Dalarne till 0·5—1 % och i Borlänge och Falutrakten till c:a 10 %. Överlämnade en skriftlig redogörelse för tuberkulosförhållandena i Dalarne, varav resumé bifogas (Bil. B)). I dessa senare trakter uppgavs dock tbc-arbetet under de sista åren ha varit framgångsrikt och de flesta smittohärdarna voro nu sanerade. Befolkningen i hela Dalarne var starkt intresserad att bli kvitt sjukdomen och de enskilda djurägarna gjorde inga svårigheter när det gällde nedslaktning av reagerande djur; t. o. m. insamling hade med allmän anslutning igångsatts för att hos ekonomiskt mindre lyckligt lottade djurägare möjliggöra utrotandet av sjukdomen. Mejeriföreningarna inom länet hade allmänt visat sig villiga att aktivt medverka för ladugårdarnas sanering.

Herr *Brahn* framhöll att befolkningen allmänt kräver att tillförseln av icke undersökta djur söderifrån stoppas och ville bestämt framhålla att om avspärrningsåtgärder endast vidtoges för de 4 nordligaste länen, Dalarne komme att bli avstjälpningsplats för alla reagerande djur, som ej finge föras längre norrut. Bakom kravet på skyddsåtgärder för Dalarne stode därför praktiskt taget hela den jordbrukande befolkningen, som ej under några omständigheter komme att låta detta krav falla.

Herr *Augustinsson* ansåg, att det förhållande att märkning av reagerande djur ej skett i södra Sverige medfört, att ett flertal reagerande djur införts tilll Dalarne. För sin del ansåg han därför, att till skydd för relativt oberörda landskap och trakter obligatorisk märkning av reagerande djur borde ske överalltt samt ansåg det ej erbjuda några svårigheter att bevaka den södra gränsen därestt införselförbud av reagerande eller icke undersökta djur utfärdades. Dalarnes behov av livdjur vore ej större än att det kunde mycket lätt tillgodoses även om handeln med djur söderifrån bleve begränsad till reaktionsfria djur.

Hushållningssällskapet har årligen anslagit 600 kronor till upplysningsverksamhet angående tuberkulosen.

Herr *Falck* framhöll, att västra Dalarne, en trakt som talaren sade sig känna genom en mer än 30-årig veterinärverksamhet, praktiskt taget är fri från tuberkulos.

Herr *Flytström*. Påståendet i Svenska Veterinärläkareföreningens skrivelse, att man inom Gävleborgs län endast vill ha avspärrning från andra områden men ej vore villig vidtaga utrotningsåtgärder emot den inom länet befintliga tuberkulosen, vore ej med verkliga förhållandet överensstämmande. Allmänna meningen vore säkert för även ingripanden av detta senare slag, därest stöd från statsmakternas sida kunde påräknas i sådan utsträckning att åtgärderna bleve möjliga. Hushållningssällskapet i länet har aktivt engagerat sig för deltagande i utrotningskampen. Bestämmelse har införts, att den besättning, där föreningstjur är uppställd, måste vara reaktionsfri och tuberkulinundersökningar för dylik ladugård bekostas av sällskapet. Sällskapet hade under sista åren anslagit 2 500 kronor till främjandet av tuberkulosbekämpandet. Nästan alla de större mejeriföreningarna i länet kräva av sina levantörer intyg om tuberkulosfrihet i ladugårdarna och betala 1 à 2 öre mindre per kg för mjölk från ej fria besättningar. Det vore nödvändigt att avstänga den okontrollerade införseln söderifrån, då det stora antalet djur som på denna väg införas underhåller smittspridningen. Vad som bygges upp av befolkningen förstöres av kreaturshandlare.

På av sakkunniga framställd förfrågan förklarade sig samtliga närvarande representanter ense om att, därest för Kopparbergs och Gävleborgs län utrotningsåtgärder enligt det mest effektiva sättet ej för närvarande kunde vidtagas, åtgärder för avspärrning av tillförseln av oundersökta livdjur söderifrån under alla omständigheter vore nödvändiga och med lätthet borde kunna genomföras. Utrotningsarbetet kunde under sådana förhållanden t. v. omhändertagas inom respektive län av hushållningssällskapen, som säkerligen vore villiga att för detta ändamål tillsätta särskilda tuberkulosstyrelser och därutöver ekonomiskt understödja arbetet i så hög grad som sällskapens begränsade resurser medgåve detta. Statsmedel borde under så fria former som möjligt ställas till förfogande för hjälp åt de mindre jordbrukare som av ekonomiska skäl hade svårt att genomföra utrotningsarbetet.

Bil. A.

Tuberkulosfrekvensen i Gävleborgs län år 1930.

Resumé.

Gävledistriktet:	Stor spridning på grund av ständig rekrytering söderifrån samt för liten ungdjursuppfödning.
Gysingedistriktet:	Större spridning i Hedesunda socken, med undantag av utkanterna. Stamping-out troligen möjlig i övriga delar.
Storviksdistriktet:	Ovansjö och Torsåkers socknar så gott som fria. Stamping-out troligen genomförbar i övriga socknar.
Ockelbodistriktet:	Harmånger troligen största spridning, övriga socknar stamping-out möjlig.
Bollnäsdistriktet:	Liten spridning, stamping-out genomförbar i hela distriktet.
Söderhamnsdistriktet:	Trönö socken stamping-out, övrig stark spridning, 100-tals kor årligen söderifrån.
Ljusdalsdistriktet:	Högst 1 %, alltså stamping-out möjlig, samtliga besättningar, som lämna mjölk till Färila och Ljusdals mejerier, undersökta.
Edsbynsdistriktet:	Omkring 0·1 %, alltså stamping-out möjlig.
Hudiksvallsdistriktet:	Låg %, alltså stamping-out möjlig.
Loosdistriktet:	Låg %, » » »
Bergsjödistriktet:	Låg %, » » »

Respektive tjänsteveterinärer i Gävle, Storvik, Ockelbo, Söderhamn, Edsbyn och Bergsjö framhålla den alltmer ökade faran av sjukdomens spridning genom inköp söderifrån.

4 mejerier i Storviks, 1 i Ockelbo och 2 i Ljusdals distrikt hava vidtagit åtgärder för tuberkulosens utrotande ur leverantörernas besättningar.

Särskilt yttrande av distriktsveterinär D. Ericsson, Söderhamn.

Till Söderhamns trakter köpas årligen hundratals kor söderifrån genom kreatursshandlare och är det givet, att en hel del av dessa äro tuberkulösa och efter vad jag funnit under de 3 år jag varit här som distriktsveterinär, anser jag, att distriktet är nog så »genomsyrat» av tuberkulos, vilket även besannatts vid besiktning av slaktdjur. Intresset för tuberkulinundersökningar är här synnerligen ringa, till stor del just beroende på den livliga omsättningen av köpdjur; den som behöver en ny mjölkko vänder sig blott till närmaste kreatursshandlare. Detta är bekvämare än egen uppfödning. Sådan bedrives i alldeles för liten utsträckning. Visserligen skulle en hel del kunna göras här genom upplysningsverksamhet, tuberkulinundersökning o. dyl., men jag anser, att det viktigaste är att myndigheterna på något sätt söka stävja införseln av tuberkulösa djur söderifrån, ty så länge denna får fortgå obehindrat, hjälper ingra åtgärder inom länet, vare sig de vidtagas enligt »stamping out»- eller Ostertagsmetoden. Ej heller förmår upplysningsverksamhet enbart omändra förhållandena till det bättre.

Bil. B.

Resumé över tuberkulosförhållandena i Kopparbergs län.

År 1914 infordrade länsveterinären Salwén i Kopparbergs län uppgifter från honom underlydande distrikt angående förekomsten av tuberkulos bland nötkreaturen, och gav denna undersökning till resultat, att sjukdomen ej vunnit någon större utbredning, men att fara för sådan förefunnes. I de olika distrikten ställde sig saken på följande sätt:

Husby distrikt:

Tuberkulosen mera sällsynt, vanligare i Skedvi. Vid undersökningen i Gustafs socken har det visat sig att sjukdomen spritt sig i samma mån man börjat uppföda gödkalvar och för detta syfte inköpa livdjur från andra håll. Distriktsveterinären tillstyrker märkning av reagerande djur.

Hedemora distrikt:

Sjukdomen ej mycket spridd i de mindre besättningarna. Många besättningar hava befriats från sjukdomen genom ägarnas goda vilja. Dock nysmittas årligen en del besättningar genom oförsiktiga inköp av djur. Fara för spridning förefinnes dock, mest genom andelsmejerierna.

Leksands distrikt:

Ringa utbredning. De fall, som påträffas, kunna i regel spåras till inköp från sydligare trakter.

Svärdsjö distrikt:

Tuberkulosen rätt sällsynt.

Grangärde distrikt:

Här har sjukdomen förekommit i flera större besättningar, men utrotats. Förekommer nu endast i enstaka fall, till följd av inköp från andra håll.

Smedjebackens distrikt:

Här är sjukdomen ej heller vidare utbredd.

Folkare distrikt:

Tuberkulosen hade förut rätt stor utbredning, som den fått till stor del genom skummjölk från ett andelsmejeri. Sedan har dock ett energiskt utrotningsarbete bedrivits så att utbredningen avsevärt minskats.

Trakter av Falun och Borlänge:

De flesta större egendomar nedsmittade, även en del mindre. Genom oupphörliga inköp av mjölkkor sprides sjukdomen till allt fler besättningar.

Länsveterinärens eget yttrande.

Emellertid har ett energiskt arbete mot tuberkulosen bedrivits, så att år 1926 nästan alla större egendomar i trakten, St. Tuna socken inbegripen, äro befriade från sjukdomen. Sålunda reagerade detta år av 826 undersökta djur i 27 besättningar endast 9 st. i 5 besättningar.

I St. Tuna är tuberkulosen mycket utbredd till följd av den livliga handelm med kor. Ej sällan införas hit djur, som i södra Sverige utslagits på grund aw tuberkulos. Kalvar läggas ej ofta på. Det är sorgligt, att sådana förhållandem även i våra dagar skall behöva råda.

År 1919 publicerade professor Bergman resultaten av undersökningar påå tuberkulosens förekomst i Sverige. För Dalarnes del kom han till följande resultat: Förekomst i trakten av *Falun* och *Borlänge* över 5 %, Bjursås 1 %, Fors distrikt 4—5 %, Grangärde 0 %, Hedemora distrikt ½—1 %, Husbw d:o under 5 %, Leksands d:o sällsynt, Moratrakten 0 %, Rättviks d:o 1 %, Transtrands ½ %, Dala-Järna 1—2 % (detta senare dock endast av undersökta djur).

År 1921 i december yttrade sig hushållningssällskapens förvaltningsutskottt över ett förslag till åtgärder mot sjukdomen, innefattande bland annat skyddl mot import av tuberkulösa nötkreatur, vilket förslag tillstyrktes.

1) Dessutom uttalade sig förvaltningsutskottet för en lag, innefattandee tvång att vid auktioner låta inom ett år förut undersöka djuren med tuberkulin, och vid auktionen offentliggöra resultatet, dessutom borde alla reagerande djur få försäljas blott till slakt, samt de sedan befintliga stammarna åtnjuta stöd från det allmännas sida.

Den 16 juni 1923 yttrade sig nämnda förvaltningsutskott vidare över ettt förslag till lag angående handel med nötkreatur i vissa fall innehållande blandl annat förslag till åtgärder mot sjukdomens spridande genom offentliga kreatursauktioner, vilket förslag tillstyrktes.

2) Dessa förslag inlämnades sedermera av kungl. medicinal- och lantbruksstyrelserna till regeringen, men föranledde märkligt nog ingen åtgärd. Attt märka är, att förslagen tillstyrkts även av hushållningssällskapen i Norrland..

Av det sagda framgår, att största delen av Dalarne är fritt från sjukdomen,, och få vi dit räkna den norra delen från och med en linje Leksand—Svärdsjö samt största delen av Västerdalarna. Den mest angripna delen är trakten kring Falun och Borlänge. Här har dock förhållandet på senare åren förbättrats ejj obetydligt.

Protokoll fört vid de sakkunnigas sammanträde med representanter för Gotlands läns Hushållningssällskap i Visby den 22 mars 1930.

Närvarande: Landshövdingen A. Rodhe; hushållningssällskapets sekreterare G. Olofsson och ett flertal av dess förvaltningsutskott, samt dessutom ett 40-tal av saken intresserade djurägare och mejeriföreståndare.

1.

Landshövdingen öppnade sammanträdet och uttalade sin förhoppning om att de naturliga förutsättningar, som funnes på ön för ett rationellt utrotande av tuberkulosen i ladugårdarna, skulle bli tillvaratagna och av statsmakterna uppmärksammade. Härefter lämnades ordet åt undertecknad Brännström, som i korthet redogjorde för de skäl, som föranlett de sakkunniga att närmare undersöka i vad mån effektiva utrotningsåtgärder skulle kunna genomföras å Gotland, ävensom för de riktlinjer, som de sakkunniga tänkt sig härvid borde följas. Undertecknad Jerlov lämnade en närmare framställning av de möjligheter, som stode till buds för genomförandet av en total utrotning av tuberkulosen å ön, ävensom av de tekniska och ekonomiska svårigheter som därvid måste övervinnas.

Under den därpå följande diskussionen framkom i huvudsak följande:

Stabsveterinär C. Ahlgren anförde i huvudsak: Han hade under en nära 30-årig verksamhet som veterinär å ön en riklig erfarenhet av sjukdomens utbredning och spridning. På 1880-talet syntes tuberkulos ej ha förekommit å ön, men under förra århundradets sista år syntes sjukdomen ha överförts med importer, som företagits till öns större egendomar. Å dessa kunde ända till 100 % reaktion då förekomma. Arbetet med sanering av dessa gårdar hade emellertid med gott resultat fortgått ända tills år 1912. Nämnda år förekom förnyad import av tuberkulösa djur, denna gång från Småland och nästan alla härefter framträdande sjukdomsfall ha kunnat spåras tillbaka till denna import. Sedan Mellersta Gotlands Mejeriförening beslutat att fr. o. m. den 1 januari 1910 ej mottaga mjölk från ej reaktionsfria besättningar, hemställde nämnda förening, att extra veterinärhjälp måtte ställas till förfogande för erforderliga undersökningar av anslutna leverantörers besättningar. Detta föreningens initiativ ledde dock ej till åsyftat resultat, vilket ur alla synpunkter måste beklagas. Under kristiden kom tuberkulosfrågan i skymundan för andra mera aktuella problem och när man efter denna tid ånyo tog itu med arbetet, vållade 1923 års restriktioner beträffande rätten till fria tuberkulinundersökningar ett avsevärt avbräck. Djurägarna sågo i dessa bestämmelser en brist på statligt intresse för saken och detta åstadkom en viss likgiltighet för aktivt deltagande från deras sida. Tuberkulosen torde snarare ha ökats än hämmats under tiden efter 1923. Den vore dock i stort fortfarande ej allmänt förekommande och hade starkt begränsade utbredningsområden, vilka — med hjälp från statens sida — inom rimlig tid kunde både lokaliseras och saneras. Sannolika antalet infekterade nötkreatur å ön torde ej överstiga 1 000. Under förutsättning att införsel av ej reaktionsfria djur förbjödes — detta vore mycket lätt att göra, då importbehovet under tiden 1920—1929 ej varit mera än sammanlagt 398 st. djur — och skälig premie för nedslaktning av reagerande djur lämnades till djurägare, som därav vore i behov, skulle tuberkulosen kunna utrotas inom 5 à 6 år. Verkställd utredning hade givit vid handen, att veterinärkrafter för detta arbetes genomförande numera finnas disponibla å ön.

Direktören *N. Broander* anförde att inom Gotlands flesta mejeriföreningar ett livligt intresse funnes för att genom bättre betalning av mjölken från de

tuberkulosfria ladugårdarna uppmuntra kampen emot tuberkulos. Sylfaste mejeri hade tillämpat sådana bestämmelser sedan 1901 och nästan inom samtliga övriga mejeriföreningar hade spörsmålet varit under övervägande. En viss tveksamhet funnes dock alltjämt, då man ej vore fullt övertygad om att varje enskild djurägare även med bästa vilja kunde sanera sin ladugård utan att statshjälp bereddes honom. Vidare fruktade vissa mejerier, att åtgärder av dessa slag — om de ej samtidigt genomfördes å alla mejerier — skulle ogynnsamt påverka anslutningen och förorsaka avfall bland leverantörerna till de mejerrier, som först införde kravet på reaktionsfrihet. Hemställan borde göras till samtliga mejerier å ön om visst tilläggspris för mjölk från reaktionsfria besättninggar. Vidare skulle det vara lyckligt, om tuberkulinundersökningar finge ske kostnadsfritt i samma utsträckning som före 1924.

Direktören *Larsson*, Sylfaste mejeri, ansåg en stödaktion från mejeriernas sida nödvändig och helt sammanfallande med deras egna intressen.

Herr *K. A. Hall*, Kräklingebo, ansåg att allmänna meningen vore deciderad för ett »stamping out»-förfarande, men att viss fruktan för allt för radikala åtgärder alltjämt förefunnos å många håll bland djurägarna. Det vore därför av vikt, att staten ville understödja arbetet i högre grad än hittills.

Mejerikonsulenten *C. Johansson* ansåg, att tuberkulosen vore mera utbredd å ön än som allmänt hölles för troligt. Ett visst misstroende emot tuberkulinet förefunnes alltjämt, och tvivlare på dettas nytta saknades ej.

Herr *Jespersson*, Roma Kungsgård, ansåg, att svårigheter av ekonomisk art komme att uppstå, därest allmän nedslaktning av reagerande djur skulle ske; däremot vore ett importförbud nödvändigt. Den å ön nu förefintliga tuberkulosen borde bekämpas även med enligt kliniska metoden.

Landstingsmannen *Wedin* ansåg, att mejerierna ej borde vara rädda för att i full utsträckning engagera sig i tuberkuloskampen. Ej heller borde djurägarna tveka om att nedslakta reagerande djur, då detta vore den enda rationella åtgärden. Obligatorisk märkning av alla reagerande djur borde ske.

Herr *Svensson*, Stenkyrka, ansåg ej svårt i mejeriföreningarna att genomföra ett allmänt stadgande om tilläggspris å mjölken från reaktionsfria besättninggar, men en viss enhetlighet borde råda, så att det ena mejeriet ej bleve gynnat därigenom att bestämmelserna vore för levrantörerna mindre stränga.

Sekreteraren *G. Olofsson* framhöll, hurusom man i Danmark under de sista åren i förut okänd utsträckning gått in för massundersökning av nötkreatursbesättningarna. Bakom detta stode ett initiativ från mejerierna. Utan tvivel vore dessa senares mål att en dag kunna inför sina avnämare visa, att tuberkulosen vore utrotad inom alla de besättningar, av vars mjölk exportvaror tillverkades. Det gällde för oss att ej bli efter å detta område. För Gotlands del är utrotning av all tuberkulos både önskvärd och genomförbar. Sedan vi bliivit tuberkulosen kvitt å Gotland, borde pasteuriseringstvånget å skummjölk kunna upphävas.

Sedan diskussionen avslutats, förklarade landshövdingen, att den förda diskussionen syntes påkalla ett enigt uttalande för att följande åtgärder vidtoges:

1) Importförbud för ej reaktionsfria djur.

2) Kostnadsfria tuberkulinundersökningar enligt i huvudsak samma grunder som voro gällande före år 1923.

3) »Stamping out»-metodens genomförande med visst statsbidrag för nedslaktade reagerande djur.

4) För samverkan med den centrala ledningen för tuberkulosarbetet i riket bör en lokal tuberkulosstyrelse utses av Hushållningssällskapet.

Statens offentliga utredningar 1930

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Förslag till vissa ändringar i vallagen för skyddande av partibeteckningar. [5]
Betänkanden med förslag ang. skärpta kontrollföreskrifter rörande landsfiskalers och med dem jämställda befattningshavares medelsförvaltning m. m. [16]
1928 års lönekommitté. Betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen. [17]
Distriktsveterinärlönesakkunnigas utredning och förslag beträffande ordnandet av distriktsveterinärernas anställnings- och avlöningsförhållanden. [18]
1928 års lönekommitté. Betänkande med förslag till lönereglering för befattningshavare vid undervisningsväsendet. [20]

Kommunalförvaltning.

Utredning ang. kommunalförvaltningens ordnande i städerna efter processreformens genomförande. [13]

Statens och kommunernas finansväsen.

Polisi.

Socialpolitik.

Domänverkets omfattning, uppgifter och organisation. [8]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande ang. granskning av för vissa sjukhus gällande särbestämmelser. [21]
Medicinalstyrelsens utlåtande och förslag till epizootilag och epizootiförordning. [22]
Betänkande med förslag till ytterligare åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur. [23]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksutredningens betänkanden. 1. Betänkande ang. åtgärder för vete- och rågmarknadens stödjande. [1]
2. Betänkande ang. jordbrukets kreditförhållanden. [2]
3. Betänkande ang. vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande. [4]
Utredning och förslag beträffande åtgärder för ökad användning av svenska lantbruksprodukter vid allmänna inrättningar m. m. [10]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag till lotsförordning samt andra författningar och föreskrifter rörande lotsverket. [7]
Utkast till lagbestämmelser om befraktning. [11]

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

1928 års pensionsförsäkringskommitté och organisationssakkunniga. Statistiska undersökningar samt kostnadsberäkningar. [15]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Skydd för äldre kulturföremål. [3]
Betänkande med förslag ang. ordnandet av den lägre lantbruksundervisningen. [9]
Utredning och förslag rörande praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium. [14]
Utredning angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga småskolor och skolavdelningar. [19]

Försvarsväsen.

Utredning rörande Sveriges försvarspolitiska läge samt behov av försvarskrafter. [12]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Gränsen för Sveriges territorialvatten. [6]

197/9-31

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1930.
2040 30